

ספר שיר השירים

פרק א

(א) שיר השירים¹ אשר לשלמה²
 שירות ותשבחות אשר אמר שלמה הנביא, מלך ישראל, ברוח נבואה לפני אדון כל העולם ה'. עשר שירות נאמרו בעולם הזה: שירה זו משבחת מכלן. שירה ראשונה אמר אדם: בעת שנסלח לו עונו ובא יום השבת והגן עליו, פתח פיו ואמר מזמור שיר ליום השבת. שירה שניה אמר משה עם בני ישראל: בעת שקרע להם אדון העולם את ים סוף, פתחו כלם ואמרו כאחד שירה, שכן כתוב: אז ישיר משה ובני ישראל. שירה שלישית אמרו בני ישראל בעת שנתנה להם באר המים שכן כתוב: אז ישיר ישראל. שירה רביעית אמר משה הנביא, כאשר הגיע זמנו להפטר מהעולם, והוכיח בה את עם ישראל שכן כתוב האזינו השמים ואדברה. שירה חמישית אמר יהושע בן נון כאשר הגיח קרב בגבעון ועמדה לו השמש והירח שלשים ושש שעה ופסקו מלומר שירה, פתח הוא פיו ואמר שירה, שכן כתוב אז ישיר יהושע לפני ה'. שירה ששית אמרו ברק ודבורה ביום אשר מסר ה' את סיסרא ואת מחנהו ביד בני ישראל, שכן כתוב ותשר דבורה וברק בן אבינעם. שירה שביעית אמרה חנה בעת שנתן לה בן מאת ה', וכן כתוב ותתפלל חנה בנבואה ותאמר. שירה שמינית אמר דוד מלך ישראל על כל הנסים שעשה לו ה', פתח פיו ואמר שירה, וכן כתוב וישר דוד בנבואה לפני ה'. שירה תשיעית אמר שלמה מלך ישראל ברוח הקדש לפני אדון כל העולם ה'. ושירה עשירית עתידים לומר אותה בני הגליות בזמן שיצאו מהגולה, שכן כתוב ומפרש על ידי ישעיהו הנביא, וכן כתוב: השיר הזה יהיה לכם לשמחה בליל התקדש חג הפסח ושמחת לב כמו העם ההולכים להראות לפני ה' שלש פעמים בשנה, במיני זמר וקול תף לבוא להר ה' ולעבד לפני ה' צור ישראל.

שיר השירים אשר לשלמה – שנו רבותינו (שבועות לה ע"ב) כל שלמה (דק"ל למה לא מייחסו אחר אביו כמו במשלי וקהלת) האמורים בשיר השירים קדש מלך שהשלוס שלו, שיר שהוא על כל השירים אשר נאמר להקב"ה מאת עדרו ועינו כנסת ישראל אמר רבי עקיבא לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קדש ושיר השירים קודש קדשים אמר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום אמר לו הולא לי כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה גלוסקיא אחת מנופה ומעול' כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים והכול עול מלכותו:

(ב) ישקני מנשיקות פיהו³ כי טובים דידיך
 (ב) אמר שלמה הנביא ברוך שם ה' אשר נתן לנו תורה על ידיו של משה הסופר הגדול, כתובה על שני לחות אבנים, וששה סדרי משנה ותלמוד בגרסא, והיה מדבר אתנו פנים בפנים כאיש הנושק את

¹ ע"י שיה"ש רבה פ"א סי' יא: אין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים, למה שכל הכתובים קדש, וזה קדש קדשים וכו' כל חכמתה דשלמה לא סולת אלא שיר השירים לישראל שיר השירים המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים. ע"י שם סי' יב: רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרוהו שיר השירים שיר שאמרוהו שרים של מעלה. ע"י מדרש זוטא שיר השירים פרשה א: חכמתו של שלמה היא שקולה כנגד התורה רבי עקיבא אומר אלו לא נתנה שיר השירים בתורה כדאי היתה לנהוג את העולם. ע"י זהר ח"ב קמג ע"א: פתח רבי יוסי ואמר שיר השירים אשר לשלמה שירתא דא אתער לה שלמה מלכא כד אתבני בי מקדשא ועלמין כלהו אשתלימו עילא ותתא בשלמותא חדא ואף על גב דחברייא פליגן בהאי (נ"א מתי אתמר) אבל שירתא דא לא אתמר אלא בשלימו כד סיהרא אתמליא בשלימו ובי מקדשא אתבני כגוונא דלעילא בשעתא דאתבני בי מקדשא לתתא לא הוה חדוה קמיה קודשא בריך הוא מיומא דאתברי עלמא כההוא יומא. תרגום: פתח רבי יוסי ואמר שיר השירים אשר לשלמה שיר זה עורר אותה שלמה המלך כשנבנה בית המקדש וכל העולמות נשלמו מעלה ומטה בשלמות אחת ואף על גב שהחברים חלקו בזה (מתי נאמר) אבל שירה זו לא נאמרה אלא בשלמות כשהלבנה התמלאה בשלמות ובית המקדש נבנה כדוגמא שלמעלה בשעה שנבנה בית המקדש למטה לא היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא מיום שנברא העולם כמו אותו היום.

² ע"י שם סי' יב: אשר לשלמה למלך שהשלום שלו.

חברו מרב חפה שחבב אותנו יותר משבעים האמות.

מיינ⁴

ישקני מנשיקות פיהו – זה השיר אומרת צפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמ' מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאווה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה. כי טובים – לי דודיך מכל משתה ויין ומכל עונג ושמחה. ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין כענין שנאמר (אסתר ז) אל בית משתה היין (ישעיה כד) בשיק לא ישתו ויין (ישעיהו כ"ד) והיה כנור ונבל וחליל ותוף ויין משתיהם זהו ביאור משמעו, ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לזכר להם סוד טעמיה ומסתר לפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו:

(ג) לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים
שֶׁמֶן תּוֹרֵךְ שְׁמֶךָ עַל בֵּן
עֲלֹמֹת אֲהַבֹּךָ⁵
(ג) לְקוֹל גִּסְיֶךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ שְׁעֵשִׂיתָ לְעַם בֵּית יִשְׂרָאֵל, חָלוּ כָּל הָעַמִּים
אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שְׁמֵךְ גְּבוּרוֹתֶיךָ וְאוֹתוֹתֶיךָ הַטּוֹבִים. וְשֶׁמֶךְ הַקְּדוֹשׁ
נִשְׁמַע בְּכָל הָאָרֶץ שֶׁהִיא מִבְּחַר מִשְׁמֵן הַמְּשֻׁחָה שֶׁהִיא נִמְשָׁח עַל רְאשֵׁי
מַלְכִים וְלִהְיוֹת וּמִפְּנֵי זֶה אֶהְבֵּנוּ הַצַּדִּיקִים לְלֶכֶת אַחֲרֶיךָ דָּרָךְ טוֹבָךָ כְּדִי
שְׁיִירְשׁוּ הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא.

³ (עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יב): ישקני מנשיקות פיהו היכן נאמרה ר' חנינא בר פפא אמר בים נאמרה? המד"א לסוסתי ברכבי פרעה ר' יודא ברבי סימון אמר בסיני נאמרה שנא' שיר השירים שיר שאמרו אותו השוררים שנאמר (תהלים ס"ח) קדמו שרים אחר נוגנים וכו' רבי מאיר אומר באהל מועד נאמרה. עיי"ש סי' יג: אמר רבי יוחנן מלאך היה מוציא הדיבור מלפני הקדוש ברוך הוא על כל דיבור ודיבור ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל וכו' והיה אומר לו ישראל הן, וחוזר ואומר לו מקבל את אלהותו של הקב"ה והוא אומר לו הן והן, מיד היה נושקו על פיו. וכו' ורבנן אמרין הדיבור עצמו היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך וכו' והוא אומר הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו וכו' כתוב תורה צוה לנו משה כל התורה כולה שש מאות ושלוש עשרה מצות הוי בגימטריא תורה עולה שש מאות ואחת עשרה מצות דבר עמנו משה ברם אנכי ולא יהיה לך לא שמענו מפי משה אלא מפי הקב"ה הוי ישקני מנשיקות פיהו וכו' ורבנן אמרין כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה. עיי"ש סי' טז: מצאנו שנפשו של אהרן לא נטלה אלא בנשיקה וכו' ונפשו של משה מנין וכו' ושאר כל הצדיקים מנין, שנאמר ישקני מנשיקות פיהו. אם עסקת בדברי תורה ששפתיך מנושקות, סוף שהכל מנשיקין לך על פיך.

⁴ עי' ע"ז לה ע"א: אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם עריבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה. [פי' רש"י: דברי דודיך - דברי סופרים. מיינה - עיקר תורה שבכתב.] [המשך משיה"ש רבה פ"א סי' יח]: האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור ה' טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' יח): דברי תורה דומין זה לזה דודיך זה לזה קרובין זה לזה. עי' מדרש זוטא שיר השירים (פרשה א): אלו דברי תורה שנתן לישראל מה היין תנחומין אף דברי תורה תנחומין שנאמר תנחומיך ישעשעו נפשי (תהלים צד יט) מה היין כל זמן שמתישן הוא משתבח אף דברי תורה כל זמן שמתישנים בגוף משתבחים הם. וכו' ד"א זה היין אין כונסין אותו אלא בכלי חרס ואין כונסין אותו לא בכלי כסף ולא בכלי זהב למה שאינו מתקיים בהן כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שרוחו דכא. עי' ספרי (פרשת עקב פ"א יב): אי מה מים אין משמחים לבו שלמד אף דברי תורה אין משמחים ת"ל (שה"ש א) כי טובים דודיך מיינ, מה יין משמח אף דברי תורה משמחים את הלב, שנ' (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב.

⁵ עי' ע"ז לה ע"ב: מאי דכתיב לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר עלמות אהבוך קרי ביה עלמות ולא עוד אלא שנחל שני עלמות אחד העולם הזה ואחד העולם הבא שנאמר עלמות קרי ביה עלמות [רש"י: מגולה ריחה נודף - והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם. מתגלין לו - מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדך.] עי' שיה"ש (פ"א סי' כב): ד"א על כן עלמות אהבוך על שנתת לנו ביזת מצרים וביזת הים וביזת סיחון ועוג וביזת ל"א מלכים אנו אוהבים אותך דבר אחר על כן עלמות אהבוך על שהעלמת מהם יום המיתה ויום הנחמה אהבוך ד"א על כן עלמות אהבוך בעלמות ובזריזות ד"א על כן עלמות אהבוך אלו בעלי תשובה ד"א על כן עלמות אהבוך זו כת השלישית שנאמר (זכריה יג) והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף וגו' ד"א על כן עלמות אהבוך אלו הגרים הה"ד (חבקוק ג) ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים וגו' ד"א על כן עלמות אהבוך זה דורו של שמד שנא' (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה ד"א על כן עלמות אהבוך אלו ישראל שנאמר (דברים ד) כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה וגו' ד"א על כן

לריח שמניך טובים – סם טוב נקרא על סם שמן טוב. לריח שמניך טובים – שהריחו זהם אפסי ארץ אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראים במלכים. שמן תורה – נקרא שמך להיות נאמר עליך אתה שמן אשר תורה תמיד להיות ריח ערב שלך יולא למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בלוחית חתומי' אין ריחו נודף פותחה ומריק שמנה לכלי אחר ריחו נודף. על כן עלמות אהבך – בא יתרו לקול השמועה ונתגייר אף רחב הזונה אמרה (יהושע ב) כי שמענו את אשר הוביש וגו' וע"י כן (יהושע ב) כי ה' אלהים הוא אלהים בשמים וגו'. עלמות – בחולות לפי שהדבור דימהו לבחור שהוביחו מחצבתו ולפי הדוגמא העלמות הן האומות:

(ד) מְשַׁכְנֵי אַחֲרֶיךָ
 נְרוּצָה⁶ הִבְיֵאֵנִי הַמֶּלֶךְ
 חֲדָרָיו⁷ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה
 בְּךָ⁸ נִזְבְּרָה דְרִיךְ מִיַּיִן
 מִיִּשְׂרָאֵל אַהֲבֶיךָ

(ד) כְּאֲשֶׁר יֵצְאוּ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, הִיְתָה מְנַהֶיגָה שְׂכִינַת רְבוֹן הָעוֹלָם לְפָנֶיהֶם בְּעִמּוּד הָעֵינָן בַּיּוֹם וּבְעִמּוּד הָאֵשׁ בַּלַּיְלָה, אָמְרוּ צְדִיקֵי הַדּוֹר הַהוּא: רְבוֹן כָּל הָעוֹלָם מִשְׁכְּנוֹ אַחֲרֶיךָ וְנִהְיָה רְצִים אַחֲרֵי דְרֶךְ טוֹבְךָ, וְקָרַב אוֹתָנוּ בְּתַחֲתֵית הַר סִינַי, וְתָן לָנוּ אֶת תּוֹרָתְךָ מִבֵּית גְּנֹזֶיךָ שְׁבַשְׁמִים, וְנִשְׁמָחָה וְנִעְלָזָה בְּעִשְׂרִים וּשְׁתַּיִם הָאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהֶם, וְנִהְיָה זִכְרֵיךָ אוֹתָם וְנִאֲהַב אֶת אֱלֹקֶיךָ, וְנִהְיָה מִתְרַחֲקִים מֵאַחֲרֵי אֱלֹהֵי הָעַמִּים, וְכָל הַצְּדִיקִים הָעוֹשִׂים הַיָּשָׁר לְפָנֶיךָ יִהְיוּ יִרְאִים מִפָּנֶיךָ וְאוֹהֲבִים אֶת מִצְוֹתֶיךָ.

משכני אחריך נרוצה – אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרת למשכני ואני אמרתי אחריך נרוצה להיות לך

עלמות אהבך על שהעלמת מהם מתן שכון של צדיקים דאמר ר' ברכיה ור' חלבו עתיד הקב"ה לעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא מה טעם (תהלים מח) שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב צדיקים מכאן וצדיקים מכאן והקב"ה באמצעם והם חלים לפניו בעלמות ומרמזין אלו לאלו באצבע ואומרים (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות בשני עולמות ינהגנו בעולם הזה ובעולם הבא ד"א הוא ינהגנו עלמות בעלימות ובזריזות דבר אחר עלמות כאילן עולימתא כמד"א (שם סח) בתוך עלמות תופפות ד"א עלמות תרגם עקילס אתנסייא עולם שאין בו מות ומרמזין אלו לאלו באצבע ואומרים כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות בשני עולמות ינהגנו בעולם הזה ובעולם הבא בעולם הזה דכתיב (דברים טו) ה' אלהיך ברכך ובעולם הבא דכתיב (ישעיה נח) ונחך ה' תמיד.

⁶ עי' מדרש זוטא (שיה"ש פ"א סי' ד): משכני אחריך נרוצה. כנסת ישראל אומרת למי שברא העולם משכני אחריך נרוצה משכני בגלות על מנת אחריך נרוצה לעתיד לבא.

⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' כח): מניין יבא יחזקאל ויגלה להם חדרי מרכבה אלא הה"ד הביאני המלך חדריו. עי' (מדרש זוטא שיר השירים פרשה א): הביאני המלך חדריו. מלמד שעתיד הקדוש ברוך הוא להראות את ישראל גנזי המרום החרדים שברקיע. עי' תדב"א רבה פרק ו: הביאני המלך חדריו משל למלך שהיה יושב על כסאו והיו עבדיו עומדין לפניו ונתן עיניו במי שהיה אוהבו תפסו בידו והכניסו בחדרי חדרים שלו (כך הקב"ה הביא את ישראל לחדרי חדרים) מה שלא הביא לכל אומה ולשון לכך נאמר הביאני המלך חדריו. ד"א הביאני המלך חדריו כשם שיש להקב"ה חדרים בתורתו כך יש להם לתלמידי חכמים לכל אחד ואחד חדרים בתורתו ואם ראית שהיסורין ממשמשין ובאות עליך רוץ לחדרי ד"ת ומיד היסורין בורחין ממך שנא' (ישעיה כו) לך עמי בא בחדריך וגו' לכך נאמר הביאני המלך חדריו.

⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' ל ב): אמר רבי אידי מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה אתון גבי ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבא דין מדין אמר להון חייכון כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה הלכו בדרכיו ועשו לעצמן י"ט ועשו סעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי כיון שנתיישבה דעתו עליו אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך מה עשתה היא לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא בחצי הלילה ננער משנתיה כיון דפג חמריה אמר לה בתי היכן אני נתון אמרה ליה בבית אבא אמר לה מה לי לבית אביך אמרה ליה ולא כך אמרת לי בערב כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו ללמדך מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות והרי דברים קל וחומר ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו ישראל המחכים לישועת הקב"ה בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה עאל"ו הוי נגילה ונשמחה בך. עיי"ש (סי' לא): זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה בך בישועתך בך בתורתך בך ביראתך אמר רבי יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה ב"ת שנים כ"ף עשרים הרי בך.

לאשה. הביאני המלך חדריו – וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך. נזכרה לודך – גם היום באלמנות חיות תמיד אזכיר לודך הראשונים מכל משתה עונג ושמחה. מיסרים אהבך – אהבה עזה אהבת מיסור בלי עקיבה לשון פסוק (ישעיה מ) והיה העקוב למיסור והרכסים לבקעה ורכסים, אשר אהבך אני ואבותי בלוחם הימים זהו פשוטו לפי עניינו, ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר ארץ איה ולמנות וגם לדה לא עשו להם והאמינו בו ובסלוחו ולא אמרו היאך נלא למדבר לא מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף עננו בזו עודם היום גלים ושמחים בזו אף לפי ענינם וכתם ומשתעשעים בתורה וסם מזכירים לודיו מיין ומיסור אהבתם אותם:

(ה) שְׁחֹרָה אָנִי וְנֹאוֹה⁹ (ה) פֶּאֶשֶׁר עָשׂוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל אֶת הַעֲגֹל, קָדְרוּ פְּנֵיהֶם בְּבִנּוֹי שֶׁל כּוֹשׁ הַחוּנִים בְּאֵהֲלֵי קֶדֶר, וְכֹאֲשֶׁר שָׁבוּ בְּתִשְׁבֻּבָה וְנִסְלַח לָהֶם, גָּדַל זֵיו כְּבוֹד פְּנֵיהֶם כְּמִלְאָכִים עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ יְרִיעוֹת לְמִשְׁכָּן, וְשָׂרְתָה בְּיַנְיָהֶם שְׂכִינַת ה' וַיִּמְשָׁה רַבָּם עָלֶיהָ לְשָׁמַיִם, וְנָתַן שְׁלוֹם בְּיַנְיָהֶם וּבִין מַלְכָם.

שחורה אני ונאוה וגו' – אהם רעיותי אל חקל בעיניכם אף אם עזבני אישי מפני שחרות שבי כי שחורה אני על ידי שזיפת השמש ונאוה אני בחיחוד איברים נאים, אם אני שחורה כאהלי קדר המשחירים מפני הגשמים שהם פרוסים תמיד במדברות קלה אני להתכבס להיות כיריעות שלמה, דוגמא היא זו אומרת כנסת ישראל לאומות שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי ואף במעשי יש מהם נאים אם יש בי עון העגל יש בי כנגדו זכות קבלת התורה, וקורא לאומות בנות ירושלים על שם שהיא עתידה ליעשות מטרופולין לכולן כמו שנבא יחזקאל (יחזקאל טז) ונתתי אתהו לך לבנות כמו (יהושע טו) עקרון וזנותיה:

(ו) אֶל תִּרְאוּנֵי שְׂאֲנֵי שְׁחֹרְהָרַת¹¹ (ו) אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִגְדַת כָּל הָעַמִּים, אֶל תִּבְזוּנֵי עַל שְׂאֲנֵי שְׁחֹרָה מִכֶּם, עַל שְׁעִשְׁיֵי כְּמַעֲשֵׂיכֶם, וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לְשִׁמְשׁ וּלְיִרְחַ, כִּי נִבְיָאֵי הַשֶּׁקֶר הֵם גָּרְמוּ לְהַעֲלוֹת חֲרוֹן אַף ה' עָלַי וְלִמְדוּנֵי לְעַבֵּד אֶת אֱלֹהֵיכֶם, וְלָלַכְתָּ בְּחֻקֹּתֵיכֶם, וְלֵאדוֹן הָעוֹלָם אֲשֶׁר הוּא אֱלֹקֵי לֹא עֲבַדְתִּי וְלֹא הִשְׁמַשׁ¹² בְּנֵי אַמִּי¹³ נַחְרוּ

⁹ ש"מ"ר כג י: שחורה אני ונאוה במה שאני שחורה בו אני נאוה חטאו בחורב שנאמר (דברים ט) ובחורב הקצפתם את ה' ובחורב אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע בים המרו שנאמר (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף ובים אמרו שירה שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' לה: שחורה אני כל ימות השבוע ונאוה אני בשבת שחורה אני כל ימות השנה ונאוה אני ביוה"כ שחורה אני בעשרת השבטים ונאוה אני בשבט יהודה ובנימין שחורה אני בעולם הזה ונאוה אני לעולם הבא. עי' זהר ח"ב יד ע"א: שחורה אני ונאוה וגו' שחורה אני ונאוה דא כנסת ישראל דהיא שחורה מן גלותא ונאוה דהיא נאוה באורייתא ובפקודין ובעובדין דכשרן. תרגום: שחורה אני ונאוה זו כנסת ישראל שהיא שחורה מן הגלות ונאוה שהיא נאוה בתורה ומצוות ומעשים כשרים.

¹⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' לז): כאהלי קדר מה אהלי קדר אע"פ שנראין מבחוץ כעורים ושחורים וסמרטוטין והם מבפנים אבנים טובות ומרגליות כך תלמידי חכמים אף על פי שנראין כעורים ושחורים בעולם הזה אבל בפנים יש בהם תורה מקרא משנה מדרשות הלכות תלמוד תוספתות ואגדות אי מה אהלי קדר אין צריכין תכבוסת יכול אף ישראל כך ת"ל כיריעות שלמה מה יריעות שלמה זו מתלכלכת ומתכבסת וחוזרת ומתלכלכת ומתכבסת כך ישראל אע"פ שמתלכלכין בעונות כל ימות השנה יום הכפורים בא ומכפר עליהם שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וכתוב (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אי מה אהלי קדר מטלטלין ממקום למקום יכול אף ישראל כן ת"ל כיריעות שלמה כיריעותיו של מי שהשלום שלו מי שאמר והיה העולם שמשעה שמתחן עוד לא אז ממקומן.

¹¹ עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' לח): אל תראוני בשחררותי אין לך שמח בבני יותר ממה ועל ידי שאמר (במדבר כ) שמעו נא המורים נגזר עליו שלא יכנס לארץ

¹² עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' לט): ששזפתני השמש אמר רבי אבא בר כהנא בשם ר' חייא רבה כתיב (ירמיה ב) כי שתים רעות עשה עמי הא וותרו למאד אלא מלמד שעשו אחת שקשה כשתים שהן משתחווין לעבודת כוכבים ופורעין עצמן כנגד בית המקדש הה"ד (יחזקאל ח) ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית המד"א (ויקרא כ"ב) כי משחתם בהם מום בם. ועי' פסיקתא רבתי כח: ששזפתני השמש מעשי גרמו לי שהנחתי להקב"ה והלכתי אחר החמה והלבנה.

¹³ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מא: ר' מאיר אומר בני אמי בני אומתי, אלו הן דתן ואבירם וכו' ר' יוסי אומר, בני אומתי אלו המרגלים. וכו' דבר אחר בני אמי נחרו בי בני אומתי זה ירבעם בן נבט. וכו' ד"א בני אמי נחרו בי בני אומתי זה אחאב, וכו' דבר אחר בני אמי אומתי זו איזבל וכו' דבר

בי¹⁴ שְׁמוֹנֵי נִטְרָה אֶת הַלְכָתִי בְּחֻקֵי וְלֹא שְׁמֵרְתִי אֶת מִצְוֹתַי, וְאֶת תּוֹרָתוֹ.
הַכְרָמִים בְּרַמִּי שְׁלִי לֹא
נִטְרָתִי¹⁵

אל תראני – אל תסתכלו בי לבזיון כמו (שמואל א' ו) כי ראו בצרון ה'. שאני שחרתת – לפי שאין שחרותי וכיעורי ממעני אמי אלא על ידי קזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד בכל. בני אמי נחרו בי – הם בני מצרים שגדלתי בהם ועלו עמי בערב רב הם נחרו בי בהסתם ופתוים עד ששמוני. נטורה את הכרמים – וסם קזפתני השמש והשחרתי כלומר נתנוני ע"א אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטורה, מנינו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנאמר (הושע ב) ונתתי לה את כרמיה משם ומתנגמין ואמני לה ית פרנסהא וכן (איוב כד) לא יפנה דרך כרמים:

(ז) הַגִּידָה לִּי שְׂאֵהְבָה (ז) כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הַנְּבִיא לְהַפְטֹר מִהָעוֹלָם, אָמַר לִפְנֵי ה',
נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים¹⁶ שְׁלֹמָה
תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים¹⁶ שְׁלֹמָה
אֵהְיָה כְּעֵמִידָה¹⁷ עַל עֲדָרֵי
חֲבָרִיךְ¹⁸

הגידה לי שאהבה נפשי – עכשיו רוח הקדש חוזר ומדמה אותה ללאן החציבה על הרועה אומרת כנסת

אחר בני אמי זה צדקיהו המלך. עי' תדב"א רבה ל: בני אמי נחרו בי אל תקרי בני אמי אלא בני אומה שלי ואלו הן בני אומה שלי כגון חנניה בן עזור ואחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה שהם נתנבאו עלי שקר לכך נאמר בני אמי נחרו בי.

¹⁴ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מא: נחרו בי נתגרו בי, מלאו הדיין חרון אף עלי.

¹⁵ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מא: שמוני נטורה את הכרמים על שהיה עושה דין בין בנותיו של יתרו לא היה לו לעשות דין ביני ובין אחי אשר במצרים הוי כרמי שלי לא נטרתי, וכו' על שנתעכבתי במדבר ארבעים ושנים מסעות לא היה לי ליכנס לארץ ישראל הוי כרמי שלי לא נטרתי, וכו' את הכרמים משמירת שני עגליו של ירבעם כרמי שלי לא נטרתי לא הייתי משמר משמרת כהונה ולויה הוי כרמי שלי לא נטרתי וכו' מפטם ומאכיל לצדקיהו בן כנענה וחביריו ונביא אחד של אמת היה לי זה מיכיהו ופקיד הכי ואמר (שם) והאכילוהו לחם לחץ ומים לחץ עד בואי בשלום הוי כרמי שלי לא נטרתי וכו' מאכלת ומפטמת לנביאי הבעל והאשרה ואליהו זכור לטוב שהיה נביא האמת שלחה ואמרה לו (שם יט) כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם הוי כרמי שלי לא נטרתי וכו' שהיה מפטם לפשחור בן מלכיה וחביריו ונביא אחד של אמת היה לי זה ירמיהו וכתב בו (ירמיה לז) ונתון לו ככר לחם ליום מחוץ לאופים מהו מחוץ לאופים אמר רבי יצחק זו פת קיבר שנמכרת חוץ לפלטיא שהיא שחורה מסובים של שעורים הוי כרמי שלי לא נטרתי

¹⁶ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מג: רבי יהודה ב"ר סימון פתר קרייה במשה בשעה שאמר לו הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה אמר לו רבונו של עולם וכו' כמה חיות [יולדות] יש בהן כמה מעוברות יש בהן כמה תינוקות יש בהן כמה מיני אנונס התקנת להם לחיות שבהן כמה מיני רכוכין התקנת למעוברות שבהן כמה מיני קליות ואגוזים התקנת לתינוקות שבהן איכן פירושו של דבר כאן הגידה לי שאהבה נפשי, אומה שאהבה נפשי, אומה שנתתי נפשי עליה, איכה תרעה בימות החמה איכה תרביץ בצהרים בימות הגשמים. ועיי"ש סי' מד: הגידה לי שאהבה נפשי אומה שאהבם נפשי אומה שנתתי נפשי עליה איכה תרעה בימי מלכות איכה תרביץ בצהרים בשעבוד מלכות.

¹⁷ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מג: רבי חלבו בשם רבי הונא אמר שלא אהיה כאבל הזה שהוא עוטה על שפמו ובוכה המד"א (ויקרא יג) ועל שפם יעטה. דבר אחר שלמה אהיה כעוטיה שלא אהיה כרועה זה שנכנסו זאבים בתוך עדרו ובקעוהו ועטה את בגדו ויצא המד"א (ירמיה מג) ועטה את ארץ מצרים

¹⁸ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מג: על עדרי חביריך כשאני הולך אצל חביריך ושאלוני על עדריהן מה אני משיבן. סי' מד: שלמה אהיה כעוטיה ר' עזריה אמר שלמה שלא אעשה למה בעיני חביריך על עדריהן חילול שמים בדבר בניך בצרה ועדרי חביריך ברווחה אמר רבי יודן בר סימון שלא יהו אומות העולם אומרים טעת מדת הדין היה יודע שמבקש לשחטן במדבר ושחטן במדבר המד"א (במדבר יד) וישחטם במדבר ורבנן אמרין שלא יראו בניך שצרתן צרה ויטו מאחריך וידבקו בעדרי חביריך המד"א (תהלים צד) היחברך כסא הוות.

ישראל לפניו כאשר לזעלה הגידה לי ש'הבה נפשי איכה תרעה לאנך בין הזאבים הללו אשר הם בתוכם ואיכה תרביצם כזכרים בגלות הזה שהיא עת כרה להם כזכרים שהיא עת כרה ללאו. שלמה אהיה כעטיה – וא"ת מה איכפת לך אין זה כבודך שהיה כאבולה עוטה על שפה בוכיה על לאני. על עדרי חזריך – אכל עדרי אשר הרועים שהם רועים לאן כמותך כלומר בין גדודי האומות הסמוכים על אלהים אחרים ויש להם מלכים ושרים מנהיגים אותם:

(ח) אָמַר הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה הִנְבִּיא צְרִיכִים הֵם לְלַכֵּת בְּגוֹלָה, כְּנֻסַת הַמְּשׁוּלָה לְנַעֲרָה יָפָה, וְאֲשֶׁר נַפְשִׁי תִּהְיֶה אוֹהֶבֶת אוֹתָהּ, תִּהְיֶה הוֹלֶכֶת בְּדַרְכֵיהֶם שֶׁל הַצְּדִיקִים, וְתִהְיֶה מְסַדֶּרֶת תְּפִלָּה עַל פִּי פְּרִנְסִיָּה וּמְנַהִיגֵי דוֹרָה, וְתִהְיֶה מְלַמֶּדֶת לְבְנֵיהֶם הַמְּשׁוּלָּים לְגִדְיֵי עֲזִים לְלַכֵּת לְבֵית הַכְּנֻסַת וּלְבֵית הַמְּדֻרָשׁ, וּבְאוֹתָהּ זְכוּת יִתְפָּרְנְסוּ בְּגִלוֹת, עַד זְמַן אֲשֶׁר אֲשַׁלַּח מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְיִנְהִיג אוֹתָם בְּנַחַת אֶל מְשַׁכְּנוֹתֵיהֶם, הוּא בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ שְׂיִבְנֶה לָהֶם דָּוִד וְשְׁלֹמֹה רוּעֵי יִשְׂרָאֵל.¹⁹ וְרַעֲי אֶת גְּדִיֹתֶיךָ²⁰ עַל מְשַׁכְּנוֹת הָרְעִים²¹

אם לא תדעי לך – זו היא תשובת הרועה אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות לאנך את היפה בנשי' שחלל לו הרועה מלהנהיג אותם. כאי לך בעקבי הלאו – הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הלאו והעקבים ניכרים טראכזי"ט בלע"ז וכן הרבה במקרא (תהלים עז) ועקבותיך לא נודעו (ירמיה יג) נחמסו עקבך (בראשית מט) והוא יגוד עקב ישוב על עקביו ואותו הדרך לכו. ורעי את גדיתיך על משכנות הרועים – בין משכנות אשר הרועים שאת אלכלם וזה הדוגמא אם לא תדעי לך כנסייתי ועדתי היפה בנשים בשאר אומות איכה תרעי ותנכלי מיד המצדיקים לך להיות ביניהם ולא יאכזרו בניך התבונני בזכרי אבותיך הראשונים שקבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצותו ולכי בזכריהם ואף בשכר זאת תרעי גדיותיך אלכל שרי האומות וכן אמר ירמיה (ירמיה לא) הציבי לך ציונים שיתי לכך למסילה וגו':

¹⁹ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מד: באותה שעה אמר הקב"ה למשה משה אתה אומר לי איכה תרעה איכה תרביץ חיידך אם לא ידעת סופך שיש לך לידע שנאמר אם לא תדעי לך היפה בנשים ד"א אם לא תדעי לך היפה בנשים היפה שבנביאים המעולה שבנביאים אמר רבי יוסי בר ירמיה למה נמשלו הנביאים כנשים לומר לך מה אשה זו אינה מתביישת לתבוע צרכי ביתה מבעלה כך הנביאים אין מתביישים לתבוע צרכיהן של ישראל מן אביהם שבשמים.

²⁰ עי' שיה"ש פ"א סי' מה: כל שבעת ימי אדר היה משה מפיס ומתחנן לפני הקב"ה שיכנס לארץ ובסוף אמר לו (דברים ג) כי לא תעבור את הירדן הזה ורעי את גדיותיך אמר לו גדיים נכנסים תישים אין נכנסין.

²¹ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' מה: על הקוצין זה על ארעהון של רעים וקשים שהיו בה סיחון ועוג. עי' זהר ח"ג יז ע"ב: צאי לך בעקבי הצאן אליו אינון צדיקיא דאינון נדשין בין עקבין ובגיניהון יהיב לך חילא לקיימא (ועל כל דא) ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים (שיה"ש א ח) אליו אינון תנוקות של בית רבן דעלמא מתקיימא בגינהון ויהבין חילא לכנסת ישראל בגלותא משכנות הרועים אליו בתי רבן אתר בית מדרשא דאשתכח אורייתא בהון תדירא. תרגום: צאי לך בעקבי הצאן, אלה הם הצדיקים שהם נדשים בין העקבים, ובשבילם נתן לך כח לעמוד, (ועם כל זה) ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים, אלו הם תינוקות של בית רבן, שהעולם מתקיים בשבילם, ונותנים כח לכנסת ישראל בגלות. משכנות הרועים אלו בתי רבן, מקום בית המדרש שתמיד נמצאת בהם התורה.

(ט) כְּאֲשֶׁר יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, רָדְפוּ פְרַעַה וְחִילוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים, וְהִיְתָה הַדְרֹךְ סְגוּרָה עֲלֵיהֶם מֵאַרְבַּעַת צְדֵיהֶם, מִיָּמִין וּשְׂמָאל הֵיוּ מִדְּבָרִיּוֹת מְלֵאִים נְחֻשִׁים שְׂרָפִים [וְעֵקֶרְבִים] וּמֵאַחֲזֵרֵיהֶם הִיָּה פְרַעַה הַרְשָׁע וְחִילוּ, וּלְפָנֵיהֶם הָיָה יָם סוּף, מָה עֲשֵׂה הַקֶּבֶ"ה? נִגְלָה בְלַח גְּבוּרָתוֹ עַל הַיָּם וְהוֹבִישׁ אֶת הַיָּם וְאֶת הַטֵּיט לֹא הוֹבִישׁ, אָמְרוּ הַרְשָׁעִים וְהַעֲרַב רַב וְהַנְּכָרִים שְׂבִינֵיהֶם, אֶת מִי הַיָּם יְכוּל לִיבֹשׁ וְאֶת הַטֵּיט לֹא יְכוּל לִיבֹשׁ, בְּעַת הַהִיא גָּבַר כְּעַס ה' עֲלֵיהֶם, וְרָצָה לְהַטְבִּיעַם בְּתוֹךְ הַיָּם כְּאֲשֶׁר טָבְעוּ פְרַעַה וְחֵילוֹתָיו רָכְבוּ וּפְרָשָׁיו וְסוּסָיו, אֱלוֹלֵי מִשָּׁה הַנְּבִיא אֲשֶׁר פָּרַשׁ יָדָיו בְּתַפְלָה לְפָנֵי ה' וְהָשִׁיב כְּעֵסוֹ שֶׁל ה' מֵהֶם, וּפְתַח הוּא וְצִדִּיקֵי הַדּוֹר אֶת פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה, וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ יָם סוּף בִּיבֻשָׁה, בְּעֵבוֹר זְכוּת אֲבָרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב אֶהְיֶה ה'.

(ט) לְסַסְתִּי בְּרֶכֶבִי פְרַעַה²² הַמִּיתִיךְ רַעֲיָתִי²³

לססתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי – למ"ד ז' כמו למ"ד (ירמיהו י) לקול תתו המון מים וכמו למ"ד לריח שמניך להקיצת סוסים הרבה שאספתי מתנותי ללאת לקראתך ברכבי פרעה להשיעך כמו שנאמר (חזקיהו ג) דרכת בים סוסים סוסים הרבה שם דמיתך רעיתי שמתך מלעתך שני' (שמות יד) ואתם תחרישון זאת ראייתי בספרי אגדה, דבר אחר דמיתך רעיתי שם הראיתי לכל שרעיתי את. לססתי – הקיצת סוסים ובלשון לע"ז קבלתי"שאל. דמיתך – אר"ישמאי בלע"ז כמו (שופטים כ) אותי דימו להרוג כי שם השטתך בקישוטים נאים:

(י) כְּאֲשֶׁר יֵצְאוּ לְמִדְבָּר, אָמַר ה' לְמִשָּׁה כִּמָּה נָאָה הָעַם הַזֶּה לְהַנְתִּין לָהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה וַיְהִיו כְּזִמְמִים בְּלַחֲיָהֶם, אֲשֶׁר לֹא יִסְוֵרוּ מִן הַדְרֹךְ הַטּוֹבָה כְּמוֹ שְׁלֹא סָר הַסּוּס אֲשֶׁר זָמַם בְּלַחֲיוֹ, וְכִמָּה נָאָה עֲרָפָם לְשֵׁאת מִשָּׂא עַל מַצּוֹתַי, וַיְהִי עֲלֵיהֶם כְּעַל עַל צוּאֵר שׁוֹר, שֶׁהוּא חוֹרֵשׁ בְּשָׂדֵה וּמִפְרִנָּס אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת בְּעָלָיו.

(י) נִאֻווּ לְחַיִּיךְ²⁴ בְּתָרִים²⁵ צוּאֲרֶךְ בְּחֵרוּזִים²⁶

²² עי' שיה"ש רבה פא, סי' מט: דרש רבי פפיס לסוסתי ברכבי פרעה לססתי כתיב אמר הקב"ה כשם שששתי על המצריים לאבדן בים כך ששתי לאבד שונאיהם של ישראל ומי גרם להם להנצל מימינם ומשמאלם בזכות התורה שעתידין לקבל מימינו של הקב"ה שנא' (דברים לג) מימינו אש דת למו ומשמאלם זו מזוזה ד"א מימינם זו ק"ש ומשמאלם זו תפלה. עי' תנחומא שופטים (פרק יד): מהו לסוסתי אלא ראה הקב"ה שלא היה פרעה רוצה ליכנס בים מה עשה הקב"ה רכב על עב קל והפכו לסוסים ועמד לפני סוסי החיילות והיו הסוסים רצים אחרי הסוסים והקב"ה ירד לים והסוסים אחריהם הווי לסוסתי לשון נקבה דבר אחר לסוסתי ברכבי פרעה אמר פרעה לחיילותיו מה קל מכל בהמה לרכוב עליה ואצא וארדוף אחרי בני ישראל אמרו ליה סוסים שאין כיוצא בה עולם לפיכך היו הזכרים רודפים אחריה ורכב פרעה כאיילים.

²³ עי' שמ"ר פכ"ג סי' יד: דמיתך רעיתי שנדמו גלי הים לסוסיות נקבות ומצרים הרשעים לסוסים זכרים מזוהמין והיו רצים אחריהם עד שנשתקעו בים שנאמר סוס ורוכבו רמה בים. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נ: דמיתך רעיתי אמר ר' אליעזר לבת מלכים שנשבת והיה אביה עומד לפדותה והיתה מרמזת לשבאים ואומרת להם לכם אני ושלכם אני ואחריכם אני אמר לה אביה מה את סבורה שאין בי כח לפדותך דומה דמיתך דומי בשתיקה כך בשעה שהיו ישראל חונים על הים (שמות יד) וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חונים על הים והיו ישראל רומזים למצריים מפחדם ואומרים להם אנו שלכם ולכם אנו ואחריכם אנו הולכים אמר להם הקב"ה מה אתם סבורים שאין בי כח לפדותכם דומו דמיתך שתקתיך הדא הוא דכתיב (שם) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון.

²⁴ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נב: נאוו לחייך מה לחיים הללו לא נבראו אלא לדיבור כך משה ואהרן לא נבראו אלא לדיבור.

²⁵ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נב: בתורים בשתי תורות שבכתב ושבעל פה ד"א בתורים בתורות הרבה הלא הוא דכתיב (ויקרא ו) זאת תורת העולה זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים זאת התורה אדם כי ימות באהל ד"א בתורים בשני תארים בשני אחים זה משה ואהרן שתוארן טובה זה על זה זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו של זה. ועיי"ש סי' נג: ד"א נאוו לחייך בתורים אלו סופרים ומשנים ומלמדי תינוקות באמונה וכו' ד"א נאוו לחייך בתורים אלו הרבנין וכו' ד"א נאוו לחייך בתורים בשעה שמיללין ההלכה אלו עם אלו כגון ר' אבא בר מימי. ועיי"ש סי' נד: נאוו לחייך בתורים בשעה שקורין בדברי תורה בתוריהן הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג.

נאוו לחייך בתורים – פורות נזמי אזן ומלחת זהב. לוארך בחרוזים – ענקי זהב ומרגליות חרוזות בפחילי זהב של ביזת היס:

(יא) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף²⁷ (יא) אז נאמר למשה, עלה השמימה ונתתי לך את שני לוחות אבנים חצובים מספיר כסא כבודי מבהיקים פזהב טוב סדורים בשורות כתובים באצבעי, חקוק בהם עשרת הדברות, מזקקים יותר מפסוף זקוק שבע פעמים שבע. אשר סכום עניניהם מתפרשים בהם, ארבעים ותשעה פנים, ואתנם על ידך לעם בית ישראל.

תורי זהב נעשה לך – נמלכנו אני וביזת דיני לפני בל פרעה שאשיאלנו ואחזק את לבו לרדוף אחריך עם כל שבח גנזי אולרותיו כדי שנעשה לך תורי קטוני הזהב. עם נקודות הכסף – שהיה בידך כבד שהולחת ממלכים שגדולה היתה ביזת היס מביזת מלכים. נקודות – כלי כסף מנוקדים ומאויירים בחברבורות וגוונים:

(יב) עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו²⁸ (יב) ובעוד שהיה משה רבם בשמים, לקבל את שני לוחות האבן והתורה והמצוה, קמו רשעי הדור ההוא ויעשו עגל של זהב [עם] הערב רב שביניהם, והבאישו מעשיהם, ויצא להם שם רע בעולם, אשר לפני זה היה יוצא ריחם נודף בעולם, ואחרי כן הבאישו כנרד שריחו רע מאד, ותירד מכת צרעת על בשרם.

עד שהמלך במסבו – משיבה כנסת ישראל ולומר כל זה אמת טובה גמלתי ואני גמלתיך רעה כי בעוד המלך על השלחן מסכת חופתו. נרדי נתן ריחו – חילוף להבאיש בעוד שהשכינה צמיני קלקלתי בעגל ולשון חנה כתב הכתוב נתן ריחו ולא כתב הבאיש או הסריח לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה, (עיון ברכ"י במסכת שבת פרח ר"ע דהטעם ללא כתב הבאיש או הסריח משום חיבה אכן לפירוש התוס' שם שפי' וה"ק מ"ש נתן

²⁶ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נג: צוארך בחרוזים אלו שבעים סנהדרין שהיו חרוזים אחריהם בלוגיא של מרגליות וכו' צוארך בחרוזים אלו התינוקות וכו' צוארך בחרוזים אלו התלמידים שחוזרין צואריהם לשמוע דברי תורה מפיהם כאדם שלא שמע דברי תורה מימיו.

²⁷ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נה: נאוו לחייך בתורים זו התורה צוארך בחרוזים אלו הנביאים תורי זהב אלו הכתובים עם נקודות הכסף זה שיר השירים מלה חתומה ומלה מסיימה. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נה: תורי זהב נעשה לך תורי זהב נעשה לך זו בזת היס עם נקודות הכסף זו בזת מצרים כשם שהפרש בין כסף לזהב כך יש שבח ממון היס מבזת מצרים וכו' ד"א תורי זהב נעשה לך זו התורה שלמד אלקולאין (ר"ל, שלמה למד מין חכמה שנקראת 'אלקולאין' - מצרף לחכמה לישר) בדעתו של הקב"ה עם נקודת הכסף רבי אבא בר כהנא אמר אלו האותיות רבי אחא אמר אלו התיבות ד"א תורי זהב נעשה לך זה הכתב עם נקודות הכסף זה הסרגל ר"א תורי זהב זה המשכן הה"ד (שמות כ"ו) ואת הקרשים תצפה זהב עם נקודות הכסף המד"א (שמות כ"ז) ווי העמודים וחשוקיהם כסף ר' ברכיה פתר קרייה בארון תורי זהב זה הארון דכתיב (שם כ"ה) וצפית אותו זהב טהור עם נקודות הכסף אלו שני העמודים העומדים לפנים שהיו של כסף כמן אצטווין.

²⁸ עי' שבת פח ע"ב: אמר עולא עלובה כלה מזנה בתוך חופתה אמר רב מרי ברה דבת שמואל מאי קרא עד שהמלך במסבו נרדי וגו' אמר רב ועדיין חביבותא היא גבן דכתיב נתן ולא כתב הסריח. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' נו: עד שהמלך במסבו ר' מאיר ור' יהודה רבי מאיר אומר עד שהמלך מלכי המלכים הקב"ה במסבו ברקיע נתנו ישראל ריח רע ואמרו לעגל (שמות ל"ב) אלה אלהיך ישראל אמר ליה ר' יהודה דייך מאיר אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל ומהו עד שהמלך במסבו עד שהמלך מלכי המלכים הקב"ה במסבו ברקיע נתנו ישראל ריח טוב לפני הר סיני ואמרו (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וכו' ר' אליעזר ור' עקיבא ור' ברכיה ר' אליעזר אומר עד שהמלך במסבו עד שמלך מלכי המלכים הקב"ה במסבו ברקיע כבר הר סיני מתמר באור שנאמר (דברים ד') וההר בוער באש. ר' עקיבא אומר עד שמלך מלכי המלכים הקב"ה במסבו ברקיע, כבר (שמות כ"ד) וישכן כבוד ה' על הר סיני. ר' ברכיה אומר עד שמשא במסבו ברקיע שנקרא מלך שנאמר (דברים ל"ג) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם, כבר (שמות כ') וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר.

עי' שם סי' נז: ר' פנחס בשם רבי הושעיא אמר עד שהמלך במסבו עד שהמלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה במסבו ברקיע כבר הקדים שנא' (שמות י"ט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר למלך שגזר ליום פלוני אני נכנס למדינה וישנו להם בני המדינה כל הלילה וכשבא המלך ומצאם ישנים העמיד עליהם בקלאנין בוקינס ושופר והיה השר של אותה מדינה מעוררן ומוציאן לאפנתי של מלך והיה המלך מהלך לפנייהם עד שהגיע לפלטיין שלו כך הקב"ה הקדים דכתיב (שם) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר וכתב (שם) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה.

ולא עזוב זהו משום חיבה, אכן מה שלא כתב הבאיט או הסריח זהו בלאו הכי משום לשון נקיה):

(יג) צָרוּר הַמֵּר דוּדֵי לִי (יג) בָּעַת הַהִיא, אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה, לָךְ רֵד כִּי שָׁחַתוּ עִמָּךְ, הָרַף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם, אֲזַי שָׁב מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי ה', וַיִּזְכֹּר ה' לָהֶם עֲקֵדַת יִצְחָק אֲשֶׁר עָקְדוּ אָבִיו בְּהַר הַמּוֹרִיָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וַיֵּשֶׁב ה' מִכְּעָסוֹ, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּיַגְיָהֶם כְּמִקְדָּם.

כרוך המר דודי לי – דודי נעשה לי כמו שיש לו כרוך המור בחיקו ואמר לו הרי לך כרוך זה שיתן ריח טוב מן הראשון שאזדלת כך הקדוש ב"ה נתרצה לישראל על מעשה העגל ומלא להם כפרה על עונם ואמר התנדבו למשכן ויצא זהב המשכן וכפר על זהב העגל. בין שדי ילין – אף לפי שמעלתי בו אמר לשכון סס. בין שדי – בין שני בדי הארון:

(יד) אֲשַׁכַּל הַכֹּפֶר³⁰ דוּדֵי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גְּדִי³¹

(יד) הִנֵּה אֲזַי רֵד מֹשֶׁה וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים בְּיָדָיו, וּבִשְׁבִיל עֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ יָדָיו וּנְפְלוּ וּנְשַׁתְּבְּרוּ, אֲזַי הִלָּךְ מֹשֶׁה וּטְחַן אֶת הָעֵגֶל, וּפָזַר אֶת אֲפָרוֹ לַנַּחַל, וַיִּשָּׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּהַרְג אֶת כָּל מִי שֶׁהִתְחַיֵּב מִיָּתוֹ, וְעַל פְּעַם שְׁנִית הַשְּׁמִימָה וַיִּתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וַיִּכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲזַי צִוָּה לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן וְאָרוֹן, בָּעַת הַהִיא מֵהַר מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הָאָרוֹן וַיִּשֶׂם בְּאָרוֹן אֶת שְׁנֵי הַלוּחוֹת הָאֲחֵרִים, וַיִּפְקֹד אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַפֹּהֵן לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ וַלְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן עַל הַקִּרְבָּן, וַיִּמְנִיץ ה' לָהֶם יַיִן לְנַסֵּךְ הַלֵּא הָמָה בַּמִּדְבָּר, לֹא מְקוֹם רְאוּי לְבֵית זֶרַע, וְאֵף לֹא תֵּאֲנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים? אֲלֵא הֵיוּ הוֹלְכִים לְכַרְמֵי עֵין גְּדִי וְלֹקְחִים מִשָּׁם אֲשַׁכּוּלוֹת עֲנָבִים, וְסוֹחֲטִים מֵהֶם יַיִן וּמְנַסְכִּים אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, רְבַע הַיַּיִן לְכַבֵּשׁ אֶחָד.

אשכול הכופר – יש בוסס ששמו כופר כמו (שיר השירים 7) כפרים עם נרדים ועשוי כעין אשכולות. ככרמי עין גדי – סס מקום וסס הוא מלוי ורליתי באלגדה סאותן כרמים עושין פירות ארבעה או חמשה פעמים בשנה ודוגמא היא לכמה כפרות ומחילות שמחל להן הק"ב על כמה נסיונות שנסוהו במדבר:

(טו) הַנֶּךְ יִפֶּה רַעֲיָתִי הַנֶּךְ יִפֶּה³² עֵין גְּדִי יוֹנִים³³

(טו) פֶּאֶשֶׁר עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל רְצוֹן מִלְכָּם הוּא בְּמֵאֲמָרוֹ מִשְׁבַּח אוֹתָם בְּפַמְלֵיא שֶׁל מְלָאכִים קְדוּשִׁים, וְאוֹמֵר פֶּמָה נָאִים מַעֲשִׂיךְ בְּתֵי חֲבִיבְתֵי

²⁹ עי' שבת פח ע"ב: מאי דכתיב צרוור המור דודי לי בין שדי ילין אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אף על פי שמיצר ומימר לי דודי בין שדי ילין [פי' רש"י: אף על פי שמיצר ומימר לי דודי - בעגל, שאמר הורד עדיך: בין שדי ילין - אמר מיד לעשות לו משכן, להיות מצומצמת שכנתו בין שני הבדים, שנראים במקדש ראשון כשני שדים, דוחקין ובולטין בפרוכת שכנגד הפתח]. עי' שיה"ש רבה פ"א ס' נט: צרוור המור דודי לי מהו צרוור המור ר' עזריה בשם ר' יהודה פתר קרייה באברהם אבינו מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים כך אברהם ראש לכל הצדיקים מה המור הזה אין ריחו מפיח אלא באור כך אברהם לא נודעו מעשיו עד שהושלך לכבשן האש ומה המור הזה כל מי שליקטו ידיו מתמרמרות כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים בין שדי ילין שהוא מותאם בין שכינה למלאך שנא' (בראשית יח) וירא וירץ לקראתם וירא בשכינה וירץ כמלאך: ס' ס: רבי חוניא בשם רבי אחא אין לה חביב לאשה הזאת יותר מצרוור הבשם איכן היא מלינה אותו בין שדיה ואמר רבי חוניא בשם ריש לקיש אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע הצרתה למצרים בבכוריהם המרתה להם בנפשותיהם ולי בין שדי ילין הא כיצד היה מצרי אומר לישראל הטמן לי הבכור הזה בין בניך והיה נוטלו ומטמינו והמלאך נכנס ונוגפו ולי בין שדי ילין.

³⁰ עי' שיה"ש רבה פ"א ס' ס: אשכול הכפר אשכול זה יצחק שנכפת על המזבח כאשכול הכפר שמכפר עונותיהם של ישראל.

³¹ עי' שבת פח ע"ב: אשכול הכופר דודי לי בכרמי עין גדי מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי שכרמתי לי מאי משמע דהאי כרמי לישנא דמכניש הוא אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן כדתנן כסא של כובס שכורמים עליו את הכלים. עי' שיה"ש רבה פ"א ס' ס: בכרמי עין גדי זה אבינו יעקב שנכנס בכרום פניו מתפחד בהכלמו אצל אביו ולבש בגדי גדי עזים ונטל הברכות שהן עין עולם. ס' סא: בכרמי עין גדי אלו אבות העולם שנמשכו אחריו כגדיים ונטלו הברכות שהן עין עולם.

³² עי' שיה"ש רבה פ"א ס' סג: הנך יפה רעיתי הנך יפה הנך יפה במצות הנך יפה בגמילות חסדים הנך יפה במצות עשה הנך יפה במצות לא תעשה הנך יפה במצות הבית בחלוק תרומה

כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּזֶמֶן שְׂאֵת עוֹשֶׂה רְצוֹנִי וְעוֹסֶקֶת בְּדַבְרֵי תוֹרָתִי וְכִמָּה
מִתְקַנֵּים מֵעֲשִׂיךָ וְעַנְיָנִיךָ, כְּגוֹזְלִים בְּנֵי יוֹנָה הָרְאוּיִים לְהִקְרַב עַל
הַמִּזְבֵּחַ.

הנך יפה רעיתי – אני הייתי בוסה בקלוקולי והוא חזקני בדברי לאויים לומר (במדבר יד) סלחתי כדברך והרי את יפה ויפה כי עיניך יונים כלומר כלה שעניניה כעורים כל גופה כריך דיקה ושעניניה נאים אין גופה כריך דיקה והדוגמא זו היא מחלתי לך על עונך והרי את יפה בנעשה והנך יפה בנשמע יפה במעשה אבות יפה במעשך. כי עיניך יונים – לדיקים יש צורך שדברך כי כיונה זו שממכרת את בן זוגה אינה מניחהו שידווג לאחר כך (שמות לב) ויאספו אליו כל בני לוי ולא טעו בעגל ועוד הנך יפה במלכת המסכן שנאמר (שמות לב) והנה עשו אותה וגומר ויצרך אותם משה הרי שקלסה על כך:

(טז) מְשִׁיבָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנַי אֲדוֹן הָעוֹלָם, וְכֵה אִמְרָה כְּמָה נָאָה
שְׂכִינָת קִדְשְׁךָ בְּזֶמֶן שְׂאֵתָה שׁוֹכֵן בְּתוֹכֵנוּ וּמְקַבֵּל בְּרָצוֹן תְּפִלוֹתֵינוּ,
וּבִעֵת שְׂאֵתָה מְשַׁרָּה בְּמִטְתָּנוּ חֲבִיבוֹת, וּבְנִינֵנוּ רַבִּים עָלַי אֶרֶץ, וְאֲנַחְנוּ
פְּרִים וְרַבִּים כְּאֵילָן הָעוֹמֵד עַל עֵין הַפִּימִים אֲשֶׁר עָנְפוּ יָפָה, וּפְרוֹתֵינוּ
רַבִּים.

(טז) הַנֶּךְ יִפָּה דוּדִי³⁴ אָף
נְעִים אָף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה³⁵

ומעשרות הנך יפה במצות השדה בלקט שכחה ופאה ומעשר עני וההפקר הנך יפה בכלאים הנך יפה בסדין בציצית הנך יפה בנטיעה הנך יפה בערלה הנך יפה בנטע רבעי הנך יפה במילה הנך יפה בפריעה הנך יפה בתפלה הנך יפה בקריאת שמע הנך יפה במזוזה הנך יפה בתפילין הנך יפה בסוכה הנך יפה בלולב ואתרוג הנך יפה בתשובה הנך יפה במעשים טובים הנך יפה בעולם הזה הנך יפה בעולם הבא.

³³ עי' שיה"ש פ"א סי' סד: עיניך יונים עיניך הן סנהדרין שהם עינים לעדה הה"ד (במדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה רמ"ח איברים יש באדם וכלם אינן הולכים וחוזרים אלא אחר העינים כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם יונים מה היונה הזאת תמה כן ישראל נאים בהילוכן כשהן עולין לפעמי רגלים מה יונה זאת מצויינת כן ישראל מצויינין בתגלחת במילה בציצית מה יונה זו צנועה כן ישראל צנועים מה יונה זו פושטת צוארה לשחיטה כן ישראל שנאמר (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום מה יונה זו מכפרת על העונות כן ישראל מכפרים על האומות שכל אותן שבעים פרים שמקריבים בחג כנגד שבעים אומות שלא יצדה העולם מהם הה"ד (שם ק"ט) תחת אהבתי ישטונני ואני תפלה מה יונה זו משעה שמכרת בן זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר כך ישראל משעה שהכירו להקב"ה לא המירוהו באחר מה יונה זו נכנסת לקנה ומכרת את קנה ושובכה וגזליה ואפרוחיה וחלונותיה כן הן ג' שורות של תלמידי חכמים כשהן יושבין לפנייהם כל אחד ואחד מכיר את מקומו מה יונה זו אע"פ שאת נוטל גזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם כן ישראל אע"פ שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה מה יונה זו מחדשת בכל חדש וחדש גרן כן ישראל מחדשין בכל חדש תורה ומעשים טובים מה יונה זו שוגרת רוגליות הרבה וחוזרת לשובכה כן ישראל הה"ד (הושע י"א) יחרדו כצפור ממצרים זה דור המדבר וכיונה מארץ אשור אלו עשרת השבטים אלו ואלו והושבתים על בתייהם נאם ה' רבי אומר יש מין יונה שמאכילים אותה וחברותיה מריחות אותה ובאות אצלה לשובכה כך בשעה שהזקן יושב ודורש הרבה גרים מתגירים באותה שעה כגון יתרו הוא שמע ואתא רחב שמעה ואתיא אף בחנניה מישאל ועזריה הרבה גרים נתגירו באותה שעה מה טעם (ישעיה כ"ט) כי בראותו ילדיו מה כתיב בתריה (שם) וידעו תועי רוח.

³⁴ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יא: ר' יוחנן בשם ר' אחא בשם ר"ש בר אבא נאמר שירים ושבח למי שעתיד להשרות עלינו רוח הקדש נאמר לפניו שירים הרבה בכל השירים או הוא מקלסן או הן מקלסין אותו בשירת משה הן מקלסין אותו ואומר זה אלי ואנוהו ובשירת משה הוא מקלסן ורכיבוהו על במותי ארץ ברם הכא הן מקלסין אותו והוא מקלסן הוא מקלסן הנך יפה רעיתי והן מקלסין אותו הנך יפה דודי.

עי"ש סי' סז: הנך יפה דודי אף נעים ר' אבהו ורבי חנינא ר' אבהו אמר הוא קלסה בלשון כפול והיא קלסתו בלשון פשוט הוא קלסה בלשון כפול הנך יפה רעיתי הנך יפה שאם בקש לו לעשות אומה אחרת שהוא יכול היא קלסתו בלשון פשוט הנך יפה דודי אף נעים אמר ליה ר' חנינא אף היא קלסתו בלשון כפול שנאמר הנך יפה דודי אף נעים אמרה לו רבש"ע אף שאת מביא עלי נעים הוא למה שאת מחזירני ומביאני לידי מוטב.

³⁵ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' סח: אף ערשנו רעננה זה בית המקדש המד"א (מלכים ב' י"א) ואת מניקתו בחדר המטות.

סי' סט: דבר אחר אף ערשנו רעננה מה מטה זו אינה עשויה אלא לנחת רוח כך עד שלא נבנה בית המקדש היתה השכינה מטלטלת ממקום למקום הדא הוא דכתיב (שמואל ב' ז') ואהיה מתהלך באהל ובמשכן משנבנה בית המקדש (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד ד"א אף ערשנו רעננה מה

הנג' יפה לודי אף נעים – לא היופי שלי אלא סלך אתה הוא היפה. אף נעים – שעצרת על פשעי והקרית שכניתך בתוכי זהו קילום של ירידת האש (ויקרא ט) וירא כל העם וירונו. אף ערשנו רעננה – ע"י נעימותך הנה רעננה ערשנו בצנינו ובצננותנו שהם כולם נקבצים אליך פה שנאמר (ויקרא ח) ותקהל העדה וגומר המשכן קרוי מטה שנאמר הנה מטחו שלשלמה וכן המקדש קרוי מטה שנאמר זיואש (דברי הימים ב כה) בחדר המטות אשר בבית ה' על שהם פריין ורביין של ישראל:

(יז) אָמַר שְׁלֹמֹה הַנְּבִיא כַּמָּה נֶאֱמַר בֵּית מִקְדָּשׁ ה' שֶׁנִּבְנָה עַל יְדֵי מַעֲצֵי אַרְזִים, אֲבָל יוֹתֵר נֶאֱמַר יְהִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁעֲתִיד לְהִבְנוֹת בְּיַמֵּי מֶלֶךְ הַמֶּשִׁיחַ, אֲשֶׁר רְהִיטִיו יְהִיו מֵאַרְזִים שֶׁל גֵּן עֵדֶן, וְקוֹרוֹתָיו יְהִיו מִבְּרוֹשׁ וְתִדְהָר וְתֵאשׂוּר.³⁶ קְרוֹת בְּתֵינּוּ אַרְזִים³⁷ רְחִיטֵנוּ (רְהִיטֵנוּ) בְּרוֹתֵים³⁷

קרות בתינו ארזים – שצח המשכן הוא זה. רהיטנו – לא ידעתי אם לשון קרשים או לשון בריחים אך ידעתי שאף בלשון משנה שנינו רהיטי ביתו של אדם הן מעידים זו:

ספר שיר השירים פרק ב

(א) אֹמַרְתְּ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי שְׂרָבוֹן הָעוֹלָם מִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ בְּקִרְבִּי, מְשׁוּלָה אֲנִי לְחִבְצַלַת רְטֵבָה מִגֵּן עֵדֶן, וּמַעֲשֵׂי נְאִים כְּגוֹד אֲשֶׁר בְּמִשׁוֹר גֵּן עֵדֶן.³⁸ אֲנִי חִבְצַלַת הַשְּׂרוֹן³⁸ שׁוֹשַׁנַת הָעֵמְקִים³⁹

מטה זו אינה עשויה אלא לנחת רוח כך ישראל עד שלא נבנה בית המקדש היו מטלטלין ממקום למקום ויסעו ויחנו משנבנה בית המקדש (מלכים א' ה') וישב יהודה וישראל לבטח דבר אחר אף ערשנו רעננה מה מטה זו אינה אלא לפריה ורביה כך עד שלא נבנה בית המקדש (ד"ה א' כ"א) לכו ספרו את ישראל משנבנה (מלכים א' ד') יהודה וישראל רבים ד"א אף ערשנו רעננה מה מטה זו אינה אלא לפריה ורביה כך עד שלא נבנה בית המקדש (עזרא ב') כל הקהל כאחד ארבע רבוא משנבנה בית המקדש פרו ורבו דאמר רבי יוחנן מגבת ועד אנטיפרס ששים רבוא עיירות היו והיו מוציאות כפלים כיוצאי מצרים וכדין אפילו את מצנעה יתהון ששים רבוא דקני לא מטחנא להון ולא נסב יתהון אמר רבי חנינא קפצה להם ארץ ישראל.

³⁶ עי' שיה"ש פ"א סי' ע: קורות בתינו ארזים רבי מנחמא בשם רבי ברכיה אבנים שישן עליהם יקב אבינו נעשו תחתיו כמטה וכפלומה ומה הרטבה הרטיב מהן קורות בתינו ארזים דבר אחר קורות בתינו ארזים אלו הצדיקים והצדיקות הנביאים והנביאות שעמדו ממנו.

³⁷ עי' שיה"ש פ"א סי' עא: רהיטנו ברותים אמר ר' יוחנן אין אדם נהנה מן הברותים הזה למה שהיא נכפפת היא דעתיה דר' יוחנן דא"ר יוחנן (הושע י"ד) אני כברוש רענן אני הוא שכפפתי לעקור יצרה של עבודת כוכבים (שם) אפרים מה לי עוד מה לי וליצרך של עבודת כוכבים אני עניתי אני עוניתי לו ואשורנו לא ואשורנו לא אמרנו לך שירה אלא הוי אומר אני הוא שכפפתי לעקור יצרה של עבודת כוכבים ד"א רהיטנו ברותים מקום שהכהנים רהוטים בברותים המד"א (מלכים א' ו') ויצף את קרקע הבית בצלעות ברושים אמר רבי יוחנן למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם מקרה בארזים ומרהיט בברותים שנאמר קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים.

³⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' א: אני חבצלת השרון אמרה כנסת ישראל אני היא וחביבה אני אני שחבבני הקב"ה משבעים אומות חבצלת השרון שעשיתי לו צל על ידי בצלאל דכתיב (שמות ל"ז) ויעש בצלאל את הארון השרון שאמרתי לפניו שירה על ידי משה דכתיב (שמות ט"ו) אז ישיר משה ובני ישראל ד"א אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני אני היא שהייתי חבויה בצלן של מצרים ולשעה קלה כנסני הקב"ה לרעמסס והרטבתי מעשים טובים כשושנה ואמרתי לפניו את השירה שנאמר (ישעיה ל') השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ד"א אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני אני היא שהייתי חבויה בצלו של ים ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובים כשושנה והראיתו באצבע מנון עבורי שנא' (שמות ט"ו) זה אלי ואנוהו ד"א אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני אני היא שהייתי חבויה בצלו של סיני ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובים כשושנה בידי ולבי ואמרתי לפניו (שם כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ד"א אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני אני היא שהייתי חבויה ודמוסה בצלן של מלכיות למחר כשיגאלני הקב"ה מצלן של מלכיות אני מרטבת כשושנה ואומרת לו שיר חדש שנא' (תהלים צ"ח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו.

³⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' ג: רבי יודן ורבי אליעזר רבי יודן אמר אני חבצלת לא היא חבצלת ולא היא שושנה אלא כל זמן שהיא קטנה הוא קורא אותה חבצלת הגדילה קורא אותה שושנה חבצלת ולמה נקראת חבצלת שחבויה בצלה אמר רבי אליעזר משל את הצדיקים במשובח שבמינים ובמשובח שבאותו המין המשובח שבמינים כשושנה ובמשובח שבאותו המין שושנת העמקים ולא כשושנת ההר שנוחה להכמש אלא כשושנת העמקים שמרטבת והולכת משל את

חזללת – היא שושנה. שושנת העמקים – נאה משושנת ההרים לפי שמרטבת תמיד שאין כח החמה שולט
 פס:

(ב) בשושנה בין (ב) ובזמן שאני סוטה מהדרך הישרה לפניו, והוא מסלק שכינת
 קדשו ממני, משולה אני לשושנה הגדלה בין החוחים, אשר ענפיה
 דקורים וקרועים, כך אני דקורה וקרועה מגזרות רעות בגולה בין
 מלכי הגוים. הבנות

כשושנה בין החוחים – שמנקזין אותם ותמיד היא עומדת בנויה ולדמימותה כן רעיתי בין הבנות
 מפתות אותה לרדוף אחריהם לזנות כמותם אחרי אלהים אחרים והיא עומדת באמונתה:

(ג) בתפוח בעצי היער בין (ג) כמו שגאה ומשבח האתרוג בין אילנות סרק, וכל העולם מפירים
 אותו, כך רבון העולם היה משבח בין המלאכים, בעת שנתגלה על
 הר סיני, בזמן שנתן תורה לעמו, באותה השעה, בצל שכינתו
 חמדתי לשבת, ודברי תורתו נעמו לחפי ושכר מצוותיו שמורות לי
 לעולם הבא. מתוק לחבי⁴¹

כתפוח – אינן של תפוחים כשהוא בין אינני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם וזכירה. כן לודי בין
 הבנים – בין הבחורים הדוגמא כך הקב"ה מכל האלהים נבחר לפיכך זללו חמדתי וישבתי ומדק אגדה
 התפוח הזה הכל זורחים הימנו לפי שאין לו כל כך זרחו כל האומות מעל הקב"ה זמתן תורה אזל אני זללו
 חמדתי וישבתי. אל בית היין – אהל מועד שסם ניתנו פרכיה וזיאוניה של תורה:

הרשעים במגונה שבמינים ובמגונה שבאותו המין מגונה שבמינים כקש לפני רוח אם תאמר כמוך
 שבבקעה כבר יש בו לחלוח אלא ורדף כמוך הרים לפני רוח.

⁴⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' ד: כשושנה בין החוחים ר' יצחק פתר קרייה ברבקה שנאמר
 (בראשית כ"ה) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות
 לבן הארמי וגו' אם ללמד שהיא מפדן ארם מה ת"ל אחות לבן הארמי אלא אביה היה רמאי אחיה
 היה רמאי ואנשי מקומה רמאין והצדקת הזאת יצאה מבינותם למה היא דומה כשושנה בין
 החוחים.

עי' שם סי' ה: ר' אליעזר פתר קרייה בגאולת מצרים מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים
 קשה לבעלה להלקט כך גאולתן של ישראל היתה קשה לפני הקדוש ב"ה ה"ד (דברים ד') או הנסה
 אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי.

עי"ש סי' ח: רבי איבו פתר קרייה בגאולת מחר מה שושנה הזו כשהיא נתונה בין החוחים
 קשה לבעלה להלקט מהו עושה מביא אור ושורף חוצה לה ואחר כך לוקטה כך (איכה א') צוה ה'
 ליעקב סביביו צריו.

עי"ש סי' ט: רבי ברכיה אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לישראל בני כשהייתם
 במצרים הייתם דומין לשושנה בין החוחים עכשיו שאתם נכנסין לארץ כנען היו דומין לשושנה בין
 החוחים תנו דעתכם שלא תעשו כמעשה אלו וכמעשה אלו ה"ד (ויקרא י"ח) כמעשה ארץ מצרים
 אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו וגו':

⁴¹ עי' שיה"ש פ"ב סי' י: כתפוח בעצי היער ר' הונא ורבי אחא בשם רבי יוסי בן זמרא מה
 התפוח הזה הכל בורחין ממנו בשעת השרב ולמה כן לפי שאין לו צל לישוב בצלו כך ברחו אומות
 העולם משבת בצל הקב"ה ביום מתן תורה יכול אף ישראל כן ת"ל בצלו חמדתי וישבתי חמדתי
 אותו וישבתי אני הוא שחמדתי אותו ולא האומות רבי אחא ברבי זעירא אמר תרתי אמר חדא
 התפוח הזה מוציא ניצו קודם לעליו כך ישראל שבמצרים הקדימו אמנה לשמועה ה"ד (שמות ה')
 ויאמן העם וישמעו כי פקד ה'.

עי"ש סי' יא: רבי אחא ברבי זעירא אמר חורי מה תפוח זה ניצו קודם לעליו כך ישראל בסיני
 הקדימו עשייה לשמיעה שנא' נעשה ונשמע רבי עזריה אמר תרתי מה התפוח זה אינו גומר
 פירותיו אלא בסיון כך לא נתנו ישראל ריח טוב אלא בסיון רבי עזריה אמר חורי מה התפוח זה
 משעה שמוציא ניצו ועד שגומר פירותיו חמשים יום כך משעה שיצאו ישראל ממצרים ועד שקבלו
 את התורה נ' יום ואימתי קבלו אותה (שם י"ט) בחדש השלישי לצאת בני ישראל ר' יהודה ברבי
 סימון אמר תרתי מה תפוח זה את נותן בו איסור ואת מריח בו כמה ריחות כך אמר להם משה
 לישראל אם מבקשין אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלין.

עי' שמר פ"ז סי' ב: כתפוח בעצי היער למה נמשל הקב"ה לתפוח לומר לך מה תפוח זה נראה
 לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח כך הקב"ה חכו ממתקים וכלו מחמדים.

עי' שיה"ש פ"ב סי' יב: ופריו מתוק לחכי לחכי היה מתוק אבל לחיך אומות העולם היה מר
 כלענה.

(ד) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה⁴²
 (ד) אומרת כנסת ישראל הביאני ה' לבית מושב המדרש של ישראל של סיני ללמדני תורה מפי משה הסופר הגדול ודגל מצוותיו קבלתי עלי באהבה, ואמרת כל אשר דבר ה' אעשה ואשמע.
 ודגלו עלי אהבה – וקצותי קדגלני אליו אהבה היא עלי עודני זוכרת אהבתו ודגלו אשר ייטו כלעז:

(ה) סמכוני באשישות⁴³
 (ה) ובעת אשר שמעתי את קולו המדבר מתוך שלהבת אש, זעתי ונרתעתי אחורי מפחד, ואז נגשתי אל משה ואהרן ואמרתי להם קבלו אתם קול דברי ה' מתוך האש והביאוני לבית המדרש, וסמכוני בדברי תורה, אשר עליהם התבסס העולם, ושימו רדידן על צוארי פירוש המלים הקדושות הערבות לחכי כתפוחי גן העדן, ואהיה עסוקה בהם, אולי ארפא בהם, פי חולת אהבה אני.
 סמכוני – עתה כמדת החולים צאקשי ענבים או צאקשות סלת נקיה. רפדוני – רפדו רפידתי סביבותי כתפוחים לריח טוב כדרך החולים כי חולה אני לאהבתו כי למאתי לו פה בגלותי רפידה לשון מלע היא כמו (איוב מא) ירפד חרוץ עלי טיט:

(ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני⁴⁴
 (ו) כאשר היו עם בית ישראל הולכים במדבר, היו ענני כבוד מקיפים אותם ארבעה, מארבע רוחות העולם כדי שלא תשלט בהם עין הרע, ואחד מעליהם כדי שלא ישלט בהם שרב ושמש, ואף לא מטר וברד, ואחד מתחתם שהיה נושא אותם, כאשר ישא האומן את היונק בחיקו, ואחד היה רץ לפניו, מהלך שלשה ימים, להנמיך הרים, ולהגביה מישורים, והורג כל נחשים שרפים ועקרבים אשר במדבר, והיה תר להם מקום ראוי ללון, מפני שהיו עסוקים בתלמוד תורה, אשר נתנה להם ביד ימינו של ה'.

ע"י במדבר רבה פ"ב סי' ג: הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה אמר ר' אבהו מה ת"ל הביאני אל בית היין וגו' למה"ד לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין ונכנס לבדקו ומצאו כולו חומץ בא לצאת מתוך האוצר ומצא חבית א' יין טוב אמר חבית זו עומדת עלי כמלא אוצר כך ברא הקב"ה שבעים אומות מכולם לא מצא הנייה אלא בישראל שנאמר הביאני אל בית היין ומנין שייך עולה ע' י' עשרה י' עשרה נ' חמשים הרי שבעים ומכולם ודגלו עלי אהבה רבי יהודה אומר הביאני אל בית היין למרתף הגדול של יין זה סיני ולמדני משה תורה שהיא נדרשת מ"ט פנים ודגלו עלי אהבה.

ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' טו: הביאני אל בית היין רבי מאיר ורבי יהודה ר' מאיר אומר אמרה כנסת ישראל הושלט בי יצר הרע כיון ואמרתי לעגל (שמות ל"ב) אלה אלהיך ישראל הדין חמרא כד עלל בבר נש הוא מערבב ליה אמר לו ר' יהודה דייך מאיר אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח (ע"י לעיל א' יב) שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל ומהו הביאני אל בית היין אמרה כנסת ישראל הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין זה סיני ונתן לי שם דגלי תורה ומצות ומעשים טובים ובאהבה גדולה קבלתי אותם. ע"י תנחומא במדבר יד: ד"א איש על דגלו באותות זש"ה הביאני אל בית היין (שיר א) מהו הביאני אל בית היין כיון שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות מלאכים שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן והיו עשויין דגלים דגלים לכך נאמר דגול מרבבה כיון שראו אותן ישראל שהיו עשויין דגלים התחילו מתאווים לדגלים אמרו ולואי שאנו נעשין דגלים כמותן לכך נאמר הביאני אל בית היין הביאני אל בית היין זה הר סיני ששם נתנה תורה שנמשלה לייך שנאמר (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו בייך מסכתי. ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' כח: יבא יחזקאל ויגלה להם חדרי מרכבה אלא הה"ד הביאני המלך חדריו:

ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' טז: סמכוני באשישות בשתי אשות באש של מעלה ובאש של מטה דבר אחר סמכוני באשישות בשתי אשות תורה בכתב ותורה בפה דבר אחר סמכוני באשישות באשות הרבה באשו של אברהם ושל מוריה ושל סנה ובאשו של אליהו ושל חנניה מישאל ועזריה ד"א סמכוני באשישות אלו ההלכות המאוששות

ע"י שם: רפדוני בתפוחים אלו ההגדות שריחן וטעמן כתפוחים⁴⁴

ע"י ש: כי חולת אהבה אני אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל חלאים שאתה מביא עלי בשביל לאהבני לך ד"א כי חולת אהבה אני אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל חלאים שאומות העולם מביאין עלי בשביל שאני אוהבת אותך ד"א כי חולת אהבה אני אע"פ שאני חולה אהובה אני לו.

שמאלו תחת לראשי – במדבר. וימינו תחבקני – לך ג' ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושלם כל זה אני זוכרת עתה בגלותי וחולה לראשתי:

(ז) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה⁴⁷ אִם תַּעֲרִירוּ וְאִם תַּעֲוֹרְרוּ⁴⁸ אֶת הָאֱהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ⁴⁹ (ז) אַחֲרַי כֵּן נֹאמַר לְמֹשֶׁה בְּנְבוּאָה מִלִּפְנֵי ה' לְשַׁלַּח שְׁלוּחִים לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ, וְכֹאשֶׁר שָׁבוּ מִלְּרַגֵּל, הוֹצִיאוּ שָׁם רַע עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִתְעַכְּבוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, פָּתַח מֹשֶׁה פִּיו, וְכֵן אָמַר הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל בְּד' צַבָּאוֹת וּבְאֵילֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא תִזְיְדוּ לְעֵלוֹת לְאֶרֶץ כְּנָעַן עַד שֶׁיְהִי רַצוֹן מִלִּפְנֵי ה' וְיִתְמוּ כָּל דּוֹר אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה כֹּאשֶׁר זָדוּ אַחֲיֶיכֶם בְּנֵי אֶפְרַיִם, אֲשֶׁר יָצְאוּ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה מִמִּצְרַיִם, עַד שֶׁלֹּא בָּא הַקֶּץ, וְנָפְלוּ בְיַד פְּלִשְׁתִּים יוֹשְׁבֵי גַת וְהַרְגוּם אֲלָא הִמְתִּינוּ עַד עַתָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאַחֲרַי כֵּן יַעֲלוּ בְּנֵיכֶם, וְיִירְשׁוּהָ.

השבעתי אתכם – אתם האומות. בצבאות או באילות – שכינת ישראל בארבעים שנה במדבר, פתח משה פיו, וכה אמר השבעתי אתכם לנסות ישראל בד' צבאות ובאילי ארץ ישראל אשר לא תזידי לעלות לארץ כנען עד שיהיה רצון מלפני ה' ויתמו כל דור אנשי המלחמה למות מתוך המחנה כאשר זדו אחיכם בני אפרים, אשר יצאו שלשים שנה ממצרים, עד שלא בא הקץ, ונפלו בידי פלשתים יושבי גת והרגום אלא המתינו עד עת ארבעים שנה, ואחרי כן יעלו בניכם, וירשוה.

השבעתי אתכם – אתם האומות. בצבאות או באילות – שתייה הפקר ומאכל כזבים ואילוי. אם תעירו ואם תעוררו את האהבה – שניני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם. עד שתחפץ – בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא חפץ בי. עד שתחפץ – כמו עד שהמלך במסיבו בעוד שהמלך במסיבו. אם תעירו – אם תשניאו כמו (שמאל ח כד) ויהי ערך (דניאל 7) ופסרה לערך. ואם תעוררו – כמו העורר על השדה קלני"ר בלע"ז יש מדרשי אגדה רבים ואינם מתייחסים על סדר הדברי כי רואה אני שנתנבאה שלמה ודבר על יליאת מנרים ועל מהן תורה והמשכן וזיאת הארץ וזיאת הבחירה וגלות בצל וזיאת בית שני וחורבנו:

⁴⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' יט: שמאלו תחת לראשי אלו לוחות הראשונים וימינו תחבקני אלו לוחות השניים דבר אחר שמאלו תחת לראשי זו ציצית וימינו תחבקני אלו תפילין ד"א שמאלו תחת לראשי זו קריאת שמע וימינו תחבקני זו תפלה ד"א שמאלו תחת לראשי זו סוכה וימינו תחבקני זה ענן שכינה לעתיד לבא הה"ד (ישעיהו ס') לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולגנה הירח לא יאיר לך מי מאיר לך (שם) והיה לך ה' לאור עולם ד"א שמאלו תחת לראשי זו מזוזה תני ר"ש בן יוחאי וכתבתם על מזוזות ביתך ביאתך מן השוק לביתך א"ר יוחנן כתיב (שמות כ"ו) ושמת את השולחן מחוץ לפרוכת וגו' ואינו כן אין אדם מניח את המנורה משמאל כדי שלא תהא מעכבת הימין אין אדם מניח את השמאל תחת הראש ומחבק בימין א"ר אחא רבי יוחנן מייתי לה מן הדא קרייה (דברים י"א) לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו אי זהו דיבוק שמאלו תחת לראשי.

⁴⁷ עי' שיה"ש פ"ב סי' כ: השבעתי אתכם בנות ירושלים במה השביען ר' אליעזר אומר השביען בשמים ובארץ בצבאות בצבא של מעלה ובצבא של מטה בשתי צבאות הוי אומר בצבאות או באילות השדה זו חית השדה המד"א (איוב ה') כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך ר' חנינא בר פפא ור' יהודה ברבי סימון ר' חנינא אמר השביען באבות ובאמהות בצבאות אלו אבות שעשו צביוני ועשיתי צביוני במ או כאילות השדה אלו השבטים המד"א (בראשית מ"ט) נפתלי אילה שלוחה רבי יהודה ברבי סימון אמר השביען במילה בצבאות בצבא שיש בה אות או באילות השדה ששופכין דמם כדם צבי ואיל ורבנן אמרי השביען בדורו של שמד בצבאות שעשו צביוני בעולם ושעשיתי צביוני בהן או באילות השדה ששופכין דמן על קדושת שמי כדם הצבי ודם האיל הה"ד (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום וכו' אמר רבי אושעיא אמר הקב"ה לישראל המתינו לי ואני עושה אתכם כצבא של מעלה ר' יודן בשם ר' מאיר אמר הקב"ה לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה רבי יוסי בר חנינא אמר שתי שבועות יש כאן אחת לישראל ואחת לאומות העולם נשבע לישראל שלא ימרדו עול המלכויות ונשבע למלכויות שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשים עול על ישראל הן גורמין לקץ לבא שלא בעונתו וכו' ר' חלבו אומר ארבע שבועות יש כאן השביע לישראל שלא ימרדו על המלכויות ושלא ידחקו על הקץ ושלא יגלו מסטירין שלהם לאומות העולם ושלא יעלו חומה מן הגולה אם כן למה מלך המשיח בא לקבץ גליותיהן של ישראל

⁴⁸ עיי"ש: אם תעירו ואם תעוררו רבי יודן ור' ברכיה ר' יודן אמר אהבה שאהב יצחק את עשו שנאמר (בראשית כ"ה) ויאהב יצחק את עשו

⁴⁹ עיי"ש: מהו עד שתחפץ עד שנעשה חפצו של זקן ר' ברכיה אמר אהבה שאהב הקב"ה לישראל שנאמר (מלאכי א') אהבתי אתכם אמר ה' מהו עד שתחפץ מלכות של מעלן לכשתחפץ מדת הדין מאליה אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעב לכך נאמר עד שתחפץ:

(ח) קול דודי הנה זה בא
 מדלג על ההרים⁵⁰ מקפץ
 על הגבעות⁵¹
 (ח) אמר שלמה המלך, בזמן שהיו יושבים עם בית ישראל במצרים עלתה צעקתם לשמי מרום אז נגלה כבוד ה' למשה על הר חורב, ושלחו למצרים לגאלם ולהוציאם מתוך לחץ יד מצרים, ודלג על הקץ מפני זכות אבותיהם הנמשלים להרים, וקפץ על זמן שעבוד, מאה ותשעים שנה, בצדקת אמותיהם המשולות לגבעות.

קול דודי – חוזר המשורר על הראשונות כאלה שקצר דבריו וחוזר ואומר לא אמרתי לפניכם ראשית הדברי' הוא התחיל ואמר הביאני המלך חזרוי ולא סיפר היאך פקדם צמארים כלשון חנה ועכשיו חוזר ואומר משיכה זו שאמרתי להם שמסכני דודי ולכתי לחזרוי כן הית' נושא הייתי אומרת לגאול' עד תם ארבע מאות שנה שנאמרו זין הצתרים. קול דודי הנה זה בא – לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות:

(ט) אומרת כנסת ישראל בזמן שנגלה כבוד ה' במצרים בליל הפסח, ויהרג כל בכור, רכב על עב קל ורץ פצבי ויעפר האילים והגן על לעפר האילים⁵² הנה זה

⁵⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כא: קול דודי הנה זה בא רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן ר' יהודה אומר קול דודי הנה זה בא זה משה בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לאברהם (בראשית ט"ו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועיבורין מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין ובחדש הזה אתם נגאלין שנא' (שמות י"ב) החדש הזה לכם ראש חדשים ר' נחמיה אמר קול דודי הנה זה בא זה משה בשעה שאמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים אמר להם הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים ובמי הוא מביט בצדיקים שבכם ובמעשיהם כגון עמרם ובית דינו. עי' תנחומא (במדבר יד) לעתיד לבא בזכות הדגלים אני גואל אתכם ומדלג על הקץ בזכות אבות שנקראו הרים שנא' (שיר ב) קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. עי' ר"ה יא ע"א: מדלג על ההרים בזכות אבות. עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כב: מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות אין הרים אלא בתי דינים המד"א (שופטים י"א) ואלכה וירדתי על ההרים ובחדש הזה אתם נגאלין שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים רבנן אמרי קול דודי הנה זה בא זה משה בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם אלא מדלג על ההרים ואין הרים אלא עבודת כוכבים המד"א (הושע ד') על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו ובחדש הזה אתם נגאלים שנא' החדש הזה לכם ר' יודן ור' חוניא ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' חוניא בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר קול דודי הנה זה בא זה מלך המשיח בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אומרים לו היאך אנו נגאלין ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה דומה כמו שגליתם כולכם ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניא מכל העולם מכל אומה ואומה כותי אחד או ברברי אחד בא ומשעבד בכם כגון ששעבדתם בהם כל אומתם וכאילו נשתעבדתם בשבעים אומות ובחדש הזה אתם נגאלין הה"ד החדש הזה לכם ראש חדשים.

⁵¹ עי' ר"ה יא ע"א: מקפץ על הגבעות בזכות אמהות.

⁵² עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כג: תחלה דומה דודי לצבי מה צבי זה מדלג מהר להר ומבקעה לבקעה מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ומגדר לגדר כך הקדוש ב"ה קפץ ממצרים לים ומים לסיני ומסיני לעתיד. במצרים ראו אותן, שנאמר (שם ט"ו) וירא ישראל את היד הגדולה וגו' זה אלי ואנוהו. בסיני ראו אותן דכתיב (דברים ה') פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר וכתוב (שם ל"ג) ה' מסיני בא. עיי"ש סי' כד: ד"א דומה דודי לצבי אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע את אמרת לי דיו דיו דיאו דיאו את לגבן תחלה דומה דודי לצבי מה צבי זה מדלג מהר להר מבקעה לבקעה מאילן לאילן ומסוכה לסוכה מגדר לגדר כך הקב"ה מקפץ מבית הכנסת זה לבית הכנסת זה מבית מדרש זה לבית מדרש זה כל כך למה כדי לברך ישראל וכו' בשעה שיכנסו לבית הכנסת ובית המדרש וקורין קריאת שמע הם יושבין וכבודי עומד ביניהם. עיי"ש סי' כה: דומה דודי לצבי מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה נראה וחוזר ונכסה כך גואל הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה וכמה נכסה מהם ר' תנחומא אמר שלשה חדשים הה"ד (שמות ה') ויפגעו את משה ואת אהרן יהודה ברבי אמר לקירסין כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן וכמה נכסה מהן ארבעים וחמשה ימים הה"ד (דניאל י"ב) ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים וכתוב (שם) אשרי המחכה ויגיע לימים אלף

עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מן החלונות מן החלונות מן החלונות
 הבתים, אשר אנחנו שם, ועמד אחר כתלנו. השגיח מן החלונות
 והציץ מן החרכים וירא דם זבח הפסח ודם ברית מילה החקוק על
 שערינו וחס משמי מרום וירא את עמו אוכלים את זבח החג צלי
 אש על מרורים ומצות וחס עלינו, ולא נתן רשות למלאך המשחית
 להשחית בנו.⁵³

דומה דודי לכזי – בקלות מרלחו שמהר לכזי וכעופר האילים עופר לזל בחור. הנה זה עומד
 וגו' – סצורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומליץ מן חלונות
 השמים את העשוי לי שנאמר (שמות ג) ראה ראיית את עני עמי וגומר:

(י) ענה דודי ואמר לי⁵⁴ (י) ולעת הבקר השיב אהובי ואמר לי, קומי לך פנסת ישאאל,
 קומי לך רעיית יפתי ולכי
 אהובתי מלפנים וטובת המעשים, לכי צאי משעבוד המצרים.⁵⁵

ענה – לשון עניה ולשון כעקה קול רם וזה בנין רב לכולם (דברים כז) וענו הלויים. ואמר לי – ע"י
 משה. קומי לך – (שמות ג) אעלה אתכם מעוני מצרים:

(יא) בי הנה הסתו (יא) הנה זמן השעבוד הדומה לסתיו – חלף, והשנים שאמרתי
 לאברהם בין הבתרים – נקטעו, ושלטון מצרים המשול למטר טורד
 – חלף והלך, ולא תוסיפו לראותם עוד עד עולם.⁵⁶
 חלף הלך לו⁵⁷
 הנה הסתיו עבר – אין עכשיו טורח דרך, סתיו חורף תרגום סתו:

(יב) הנצנים נראו (יב) ומשה ואהרן שנמשלו ללולי תמר נראו לעשות נסים בארץ

שלש מאות שלשים וחמשה אילין יתיריא מאן אינון רבי יוחנן בן קצרתה בשם רבי יונה אמר אלו
 מ"ה יום שהוא נכסה מהם וכו' א"ר יצחק בר מריון לסוף מ"ה ימים נגלה להם ומוריד להם את
 המן ואין כל חדש תחת השמש

⁵³ ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' כג: הנה זה עומד אחר כתלנו אחר כתלנו של סיני הה"ד (שמות י"ט)
 כי ביום השלישי ירד ה' משגיח מן החלונות וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר מציץ מן החרכים
 וידבר אלהים את כל הדברים. עיי"ש סי' כד: הנה זה עומד אחר כתלנו אחר כתלי בתי כנסיות
 ובתי מדרשות משגיח מן החלונות מבין כתפיהם של כהנים מציץ מן החרכים מבין אצבעותיהם
 של כהנים ענה דודי ואמר לי מה אמר לי יברכה ה' וישמרך. עיי"ש סי' כו: הנה זה עומד אחר כתלנו
 אחר כותל מערבי של בית המקדש למה שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער
 חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה משגיח מן החלונות זו זכות אבות מציץ מן החרכים
 זו זכות אמהות.

⁵⁴ ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' כג: ענה דודי ואמר לי מה אמר לי אנכי ה' אלהיך. ועיי"ש סי' כד:
 ענה דודי ואמר לי מה אמר לי יברכה ה' וישמרך. ועיי"ש סי' כו: ענה דודי ואמר לי מה אמר לי
 החדש הזה לכם ראש חדשים. ועיי"ש סי' כז: ד"א ענה דודי ואמר לי רבי עזריה אמר לא היא עניה
 ולא היא אמירה אלא ענה לי על ידי משה ואמר לי על ידי אהרן, ועיי"ש סי' לב: דבר אחר ענה
 דודי ואמר לי ענה לי על ידי דניאל ואמר לי על ידי עזרא.

⁵⁵ ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' כז: ומה אמר לי קומי לך רעיית יפתי קומי לך זרוזי גרמיק ד"א קומי
 לך בתו של אברהם דכתיב ביה (בראשית י"ב) לך לך מארצך ומולדתך רעיית יפתי בתו של יצחק
 שריעה אותי ויפה אותי על גבי המזבח ולכי לך בתו של יעקב ששמע לאביו ולאמו שנאמר (שם
 כ"ח) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם. עיי"ש סי' לג: ד"א ענה דודי ואמר לי ענה על
 ידי אליהו ואמר לי על ידי מלך המשיח.

⁵⁶ ע"י שיה"ש רבה פ"ב סי' כח: כי הנה הסתו עבר אלו ת' שנה שנגזרו על אבותינו במצרים.
 עיי"ש סי' לא: כי הנה הסתו עבר אלו מ' שנה שעשו ישראל במדבר. סי' לב: כי הנה הסתו עבר
 אלו שבעים שנה שעשו ישראל בגולה. עיי"ש סי' לג: אמר ר' עזריה כי הנה הסתו עבר זו מלכות
 כותים שמסיתה את העולם ומטעת אותו בכזביה המד"א (דברים י"ג) כי יסיתך אחיך בן אמך.

⁵⁷ עיי"ש: הגשם חלף הלך לו אלו מאתים ועשר שנים ע"ש סי' לא: הגשם חלף הלך לו אלו ל"ח
 שנה שהיו ישראל כמנודין במדבר ולא היה הדבור מדבר עם משה עד שתמו כל אותו הדור. סי'
 לב: הגשם חלף הלך לו אלו חמשים ושתים שנה משחרב הבית עד שנעקרה מלכות כשדים. עיי"ש
 סי' לג: הגשם חלף הלך לו זה השעבוד הנצנים נראו בארץ הנצחות נראו בארץ.

בְּאֶרֶץ⁵⁸ עַת הַזְמִיר הַגִּיעַ⁵⁹ מְצָרִים, וְעָדָן כְּרִיתַת הַבְּכוֹרוֹת הַגִּיעַ וְקוֹל רוּחַ קָדֵשׁ שֶׁל הַגְּאֹלָה, אֲשֶׁר
 אָמַרְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיכֶם, כְּבָר שָׁמַעְתֶּם מֵה שְׁאִמְרָתִי לוֹ, וְגַם אֶת הַגּוֹי
 אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בָּהֶם דָּן אֲנִי וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרוּשׁ גְּדוֹל, וְכָעֵת רְצוֹנִי
 לַעֲשׂוֹת מֵה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לוֹ בְּדַבְרִי.

הנכנים נראו בארץ – קרבו ימי החמה שהאילנות מולאין פרחים והולכי דרכים מתענגים לראותם.
 עת הזמיר הגיע – שהעופות נותנין זמר וקול ערב להולכי דרכים. וקול התור – כמשמעו תורם
 ובני יונה דרך העופות להיות משוררים ומלפפים בימי ניסן:

(יג) הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה יָם סוּף, וְגַם עוֹלָלִים וְיוֹנָקִים שֶׁבָּחוּ לְרִבּוֹן הָעוֹלָם בְּשִׁפְתֵיךָ, מִיָּד אָמַר
 וְהַגְּפָנִים סָמְדָר נִתְּנוּ לָהֶם רִבּוֹן הָעוֹלָם קוֹמִי לְךָ פְּנִסֵּת יִשְׂרָאֵל אֲהוּבָתִי וְיִפְתִּי, לְכִי מִכָּאֵן
 לְאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם.

רְעִיתִי יִפְתִּי וְלְכִי לְךָ

התאנה חנטה פגיה – כמשמעו. והגפנים סמדר – כשנפול הפרח והענבים מוזדלים זה מזה ונכרים
 כל ענבה לענמה קרויה סמדר, כל הענין הזה פשוטו לשון חבת פתוי שבחור מרצה את ארוסתו
 לילך אחריו כן עשה לי דודי. ענה דודי – על ידי משה. ואמר לי – על ידי אהרן. קומי לך – זרז
 עמך (שמות יא) וישאלו איש מאת רעהו. כי הנה הסתיו עבר – אלו ארבע מאות שנה ללגתים
 למנותם משנולד יצחק. הגשם – שהוא טרחתו של סתיו חלף והלך לו כלומר שמנים ושש שנה של

⁵⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כט: הנצנים נראו בארץ הנצוחות נראו בארץ איזה זה זה משה
 ואהרן שנא' (שם י"ב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. עי"ש סי' לא: הנצנים
 נראו בארץ הנצוחות נראו בארץ אלו הנשיאים שנאמר (במדבר לד) ונשיא אחד נשיא אחד. עי"ש
 סי' לב: הנצנים נראו בארץ כגון מרדכי וחבורתו עזרא וחבורתו. עי"ש סי' לג: הנצנים נראו בארץ
 הנצוחות נראו בארץ מי הם רבי ברכיה בשם ר' יצחק כתיב (זכריה ב') ויראני ה' ארבעה חרשים
 ואלו הן אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה

⁵⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כט: עת הזמיר הגיע הגיע זמנן של ישראל להגאל הגיע זמנה של
 ערלה שתזמר הגיע זמן של מצרים שיזמרו הגיע זמן עבודת כוכבים שלהן שתעקר שנא' (שם) ובכל
 אלהי מצרים אעשה שפטים הגיע זמן של ים שיבקעו מימיו שנא' (שם י"ד) ויבקעו המים הגיע זמן
 של שירה שתאמר שנא' (שם ט"ו) אז ישיר משה ר' ביבי (תהלים קי"ט) זמירות היו לי חוקיך וקול
 להקב"ה שנא' (שם) עזי זמרת יה זמירות יה אמר ר' ביבי (תהלים קי"ט) זמירות היו לי חוקיך וקול
 התור נשמע בארצנו אמר ר' יוחנן קול תייר טב נשמע בארצנו זה משה בשעה שאמר (שמות י"א)
 ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה. עי"ש סי' לא: עת הזמיר הגיע הגיע זמנה של ערלה שתזמר
 הגיע זמנן של כנענים שיזמרו הגיע זמנה של ארץ ישראל להחלק לישראל שנאמר (במדבר כ"ו)
 לאלה תחלק הארץ. עי"ש סי' לב: עת הזמיר הגיע הגיע זמן של ערלה שתזמר הגיע זמן של רשעים
 שישברו שנא' (ישעיה י"ד) שבר ה' מטה רשעים הגיע זמן של בבליים להשמד הגיע זמן בית
 המקדש שיבנה שנאמר (עובדיה א') ועלו מושיעים בהר ציון וכתוב (חגי ב') גדול יהיה כבוד הבית
 הזה. עי"ש סי' לג: עת הזמיר הגיע הגיע זמנן של ישראל להגאל הגיע זמנה של ערלה להזמר הגיע
 זמנה של מלכות כותים שתכלה הגיע זמנה של מלכות שמים שתגלה שנאמר (שם י"ד) והיה ה'
 למלך על כל הארץ

⁶⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' כט: וקול התור נשמע בארצנו אמר ר' יוחנן קול תייר טב נשמע
 בארצנו זה משה בשעה שאמר (שמות י"א) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה. עי"ש סי' לא:
 וקול התור נשמע בארצנו אמר רבי יוחנן קול תייר טב נשמע בארצנו זה קולו של יהושע בשעה
 שאמר עברו בקרב המחנה. עי"ש סי' לב: וקול התור נשמע בארצנו אמר ר' יוחנן קול תייר טב
 נשמע בארצנו אי זה זה קולו של כורש הה"ד (עזרא א') כה אמר כורש מלך פרס וגו' כל
 ממלכות הארץ וגו' מי בכם מכל עמו. סי' לג: וקול התור נשמע בארצנו איזה זה זה קולו של מלך
 המשיח המכריז ואומר (ישעיה נ"ב) מה נאוו על ההרים רגלי מבשר.

⁶¹ עי' שיה"ש פ"ב סי' ל: התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל שמתו בשלשה ימי אפילה שנא'
 (שמות י') והיה חושך וגו' לא ראו איש את אחיו והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הנשואים שעשו
 תשובה ונגאלו אתא משה לגבן אמר לון כל הדין ריחא טבא אית גביכון ואתון יתיבין הכא קומי לך
 רעיתי יפתי. עי"ש סי' לא: התאנה חנטה פגיה אלו סלי הבכורים והגפנים סמדר נתנו ריח אלו
 הנסכים. עי"ש סי' לג: התאנה חנטה פגיה א"ר חייא בר אבא סמוך לימות המשיח דבר גדול בא
 לעולם והרשעים כלים והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הנשואים ועליהם נאמר (שם ד') והיה הנשאר
 בציון והנותר בירושלם.

קושי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משנולדה מרים הקשו המצריים שעבוד על ישראל ולכן נקראת מרים על שמררוס. (יב) הנאנים נראו בארץ – הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל ארכיכם. עת הזמיר הגיע – שאתם עתידים לומר שירה על הים. וקול התור – קול התייר הגדול, דבר אחר קול התור קול שהגיע זמן יליאתכם ממצרים. (יג) התאנה חנטה פגיה – הגיע זמן של זכורים לקרב שתכנסו לארץ. והגפנים סמדר – קרב זמן נסכי היין, דבר אחר כשרים שצבכם חנטו והנאו לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב. קומי לכו – כתיב יוד יתירה קומי לך לקבל עשרת הדברות, דבר אחר התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל שכלו בשלשת ימי אפילה. והגפנים סמדר נתנו ריח – אלו הנשארים מהם עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש בפסיקתא:

(יד) יונתי בחגוי הסלע⁶² וכאשר רדף פרעה הרשע אחר עם ישראל היתה משולה כנסת ישראל ליונה סגורה בחגוי הסלע ונחש מעיק לה מבפנים ונץ מעיק לה מבחוץ כך היתה כנסת ישראל סגורה מארבעת הצדדים של העולם, לפנייהם הים, ומאחרייהם רדף השונא, ומשני צדדיהם מדבריות המלאים נחשים שרפים הנושכים והורגים בארסם את בני אדם, ומיד פתחה פיה בתפלה לפני ה', ותצא בת קול משמי מרום ערב⁶⁵ ומראיך נאורה⁶⁶ את מראיך הראיני את מראיך⁶³ השמיעני את קולך⁶⁴ בי קולך

⁶² עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' לד: יונתי בחגוי הסלע מהו יונתי בחגוי הסלע אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה קורא אני לישראל יונה דכתיב (הושע ז) ויהי אפרים כיונה פותה אין לב אצלי הם כיונה אבל אצל אומות העולם כמין חיות דכתיב (בראשית מ"ט) גור אריה יהודה נפתלי אילה שלוחה יהי דן נחש עלי דרך בנימין זאב יטרף וכל י"ב שבטים משולים כחיות לפי שהאומות נלחמים לישראל ואומרים לישראל מה אתם רוצים מן השבת ומן המילה והקב"ה מגבירן לישראל ונעשין בפני האומות כחיות להכניען לפני הקב"ה ולפני ישראל אבל אצל הקב"ה נעשים כיונה תמה ושומעין לו הה"ד (שמות ד) ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' אמר הקב"ה למשה משה את עומד וצועק כבר שמעתי ישראל וצעקתם הה"ד (שם י"ד) מה תצעק אלי אין בני ישראל צריכין לך לפיכך אמר הקב"ה יונתי בחגוי הסלע אמר רבי יהודה ברבי סימון אמר הקב"ה לישראל אצלי הם תמימים כיונים אבל באומות העולם הם ערומים כנחשים. עי"ש סי' לה: כתיב ופרעה הקריב מהו הקריב שהקריב את ישראל לתשובה כיון שראו אותם תלו עיניהם להקב"ה ויצעקו לפניו שנא' וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' כאותה צעקה שצעקו במצרים כיון ששמע הקב"ה אמר להם אילולי שעשיתי לכם כן לא שמעתי את קולכם על אותה שעה אמר יונתי בחגוי הסלע השמיעני את הקול אין כתיב כאן אלא קולך שכבר שמעתי במצרים וכשצעקו בני ישראל לפני הקב"ה מיד ויושע ה' ביום ההוא. עי"ש סי' לו: ר' אלעזר פתר קרייה בישראל בשעה שעמדו על הים יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויים בסתרו של ים. עי"ש סי' לז: ר' ע פתר קרייה בישראל בשעה שעמדו לפני הר סיני יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויין בסתרו של סיני. עי"ש סי' לח: רבי יוסי הגלילי פתר קרייה במלכות יונתי בחגוי הסלע שחבויין בסתרו של מלכות. עי"ש סי' לט: רבי הונא ור' אחא בשם רבי אחא בר חנינא פתרי קרייה על דעתיה דרבי מאיר באהל מועד יונתי בחגוי הסלע שחבויין בסתרו אהל מועד וכו' אנה נפתרינה על דעתיה דרבנן בבית העולמים יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויין בסתרו בית עולמים.

⁶³ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' לו: הראיני את מראיך הה"ד (שם) התיצבו וראו את ישועת ה'. עי"ש סי' לז: הראיני וגו' שנא' וכל העם רואים את הקולות. עי"ש סי' לח: הראיני את מראיך זה התלמוד. עי"ש סי' לט: הראיני את מראיך שנא' (ויקרא ח') ותקהל העדה אל פתח אהל מועד וכו' הראיני את מראיך המד"א (מלכים א' ח') אז יקהל שלמה.

⁶⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' לו: השמיעני את קולך זו השירה שנא' אז ישיר משה. עי"ש סי' לז: השמיעני את קולך זה קול שלפני הדברות שנא' (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. עי"ש סי' לח: השמיעני את קולך זה מעשה הטוב וכבר נמנו פעם אחת בבית עליית עריס בלוד ואמרו מי גדול התלמוד או המעשה ר' טרפון אומר גדול הוא המעשה ר' עקיבא אומר גדול הוא התלמוד נמנו וגמרו גדול הוא התלמוד שמביא לידי מעשה. עי"ש סי' לט: השמיעני את קולך (שם ט') וירא כל העם וירונו שירה נאה אמרו על ידי שראו דבר חדש לפיכך אמרו שירה חדשה וכו' השמיעני את קולך המד"א (ד"ה ב' ה') ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים קול אחד ר' אבין בשם ר' אבא כהן בן דליה אמר כתיב (שמות י"ט) ויענו כל העם יחדיו וכתוב (שם כ"ד) ויען כל העם קול אחד ויאמרו עד איכן עמד להם אותו הקול עד ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד

⁶⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' לו: כי קולך ערב זה השיר. עי"ש סי' לז: כי קולך ערב זה קול שלאחר הדברות שנאמר (דברים ה') וישמע ה' את קול דבריכם וגו'. עי"ש סי' לח: כי קולך ערב זה התלמוד. עי"ש סי' לט: כי קולך ערב זה השיר ומראך נאורה וכו' כי קולך ערב זה השיר.

וכה אָמְרָה אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַמְשׁוּלָה לְיוֹנָה טְהוֹרָה הַמִּתְחַבֵּאת
בְּסֹגֵר חֲגֵי הַסֵּלַע, וּבְסֶתֶר הַמְדַרְגָּה, הַרְאִינִי אֶת מְרִאֲדָה, וְאֶת מַעֲשֵׂי־
הַטּוֹבִים, הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ, כִּי קוֹלְךָ עָרַב בְּתַפְלָה בְּבֵית מִקְדָּשׁ מְעֻט
וּמְרִאֲדָה נֶאֱוָה בְּמַעֲשֵׂים טוֹבִים.

יונתי בחגוי הסלע – זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם חונים על הים ואין מקום לנוס לפנים מפני הים ולא להפנות מפני חיות רעות למה היו דומין בראותה שעה ליונה שצורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיית הסלעים והיה הנחש נוסף זה תכנס לפנים הרי הנחש תלך לחוץ הרי הנץ אמר לך הקב"ה הראיני את מראיך את כשרון פעלתך למי את פונה צעת לרה. השמיעני את קולך – (שמות יד) וילעקו בני ישראל אל ה'. בחגוי – בנתיק והוא לשון שבר ודומה לו (תהלים קז) יחוגו וינועו (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למאכרים לחגא וכשהן רבים קורא להן חגוי וכן קאה קלוי וכן (שמואל כ י) ויכרות את מדויהם. מדרגה – אישקלו"ש בלע"ז כשעושין חריץ סביבות המגדלים ושופכים העפר למעלה להגביה החל סביב עושין אותו מדרגות מדרגות זו למעלה מזו. בסתר המדרגה – פעמים שיש בהן חורים ונכנסים שם פלאים ועופות:

אֲחֵרֵי שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיָּם, הִתְרַעְמוּ עַל הַיָּם, וּבָא עֲלֵיהֶם עֲמֶלֶק הַרְשָׁע,
אֲשֶׁר נָטַר לָהֶם שְׂנְאָה עַל עֲנִין הַבְּכוֹרָה וְהַבְּרִכּוֹת אֲשֶׁר לָקַח יַעֲקֹב
אֲבִינוּ מֵעֵשׂו, וַיְבֹא לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר בְּטָלוּ דְבָרֵי תוֹרָה, וְהָיָה
עֲמֶלֶק הַרְשָׁע גּוֹנֵב מִתַּחַת כַּנְּפֵי עֲנִי הַכְּבוֹד וְנִפְשׁוֹת מִשְׁבֵּט דָּן וְהוֹרֵג
אוֹתָם, כִּי הָיָה בְּיַדְיָם פֶּסֶל שֶׁל מִיכָה בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה נִתְחַיְבוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל הַמְשׁוּלִים לְקָרֵם לְהִשְׁחֵת, אֱלוּלֵי צְדִיקֵי הַדּוֹר הַהוּא,
הַמְשׁוּלִים לְבָשֶׁם טוֹב.

(טו) אָחִזּוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים
שׁוֹעֲלִים קְטַנִּים⁶⁷ מְחַבְּלִים
בְּרַמִּים⁶⁸ וּבְרַמִּינוּ סְמֶדֶר⁶⁹

⁶⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' לו: ומראך נאווה שהיו ישראל מראין באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו. עיי"ש סי' לז: ומראך נאווה שנא' (שמות כ') וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. עיי"ש סי' לח: ומראך נאווה זה מעשה הטוב. עיי"ש סי' לט: המד"א (שם) ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה' וכו' ומראך נאווה אלו הקרבנות המד"א (מלכים א' ח') ויזבח שלמה את זבח השלמים וגו' בקר אי זה.

⁶⁷ עי' שמ"ר (פכ"ב סי' א, וכן בשיה"ש רבה פ"ב סי' מב) ויאמר ה' אל משה נטה את ירך על הים וישבו המים וגו' הה"ד (שיר ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים כשהיה מושל המלכות לא היה מושלן אלא בחיות שנאמר (דניאל ז) וארבע חיון רברבן סלקן מן ימא וכשהוא מושל את המצרים אינו מושלן אלא לשועלים מה שועל זה קטן מן ד' חיות כך מצרים קטנים מן המלכות שנאמר (יחזקאל כט) מן הממלכות תהיה שפלה א"ר אלעזר ב"ר שמעון ערומים היו המצרים לפיכך הוא מושלן כשועלים מה שועל זה מהלך ומביט לאחוריו כך המצרים מהלכין ומביטין לאחוריהם ומה אמרו הבה נתחכמה לו אמרו באו ונבא עליהן בחכמה ונראה היאך אנחנו משעבדין על ישראל בדבר שלא יאה אלהיהן יכול להביא עלינו באותה מדה אם נדונם בחרב יכול הוא להביא עלינו חרב ואם באש יכול הוא להביא עלינו אש יודעין אנו שנשבע שאינו מביא מבול לעולם אלא בואו ונדונם במים שאינו יכול להביא אותם עלינו א"ל הקב"ה רשעים כבר נשבעתי שאינו מביא מבול לעולם אבל מה אעשה לכם אני מביא אתכם למבול וכל אחד ואחד אני גוררו למבולו והוא שדוד אומר (תהלים סג) יגירוהו על ידי חרב מנת שועלים יהיו אלו המצריים הרשעים שגורן הקב"ה לחרבו של ים מהו מנת שועלים יהיו אמר הקב"ה המכה הזו תהא מתוקנת להם לשועלים ששמרן הקב"ה ולא הביא עליהן י' מכות ושם מתו א"ר ברכיה שועלים קדמאה מלא ותניינא חסר שעלים כתיב על שם שעלו של ים. עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מג: אמר ר' חנן מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות היו נוטלות בניהם וטומנות אותם במחילות והיו מצריים הרשעים נוטלין בניהם הקטנים ומכניסין אותם לבתיהם של ישראל ועוקצין אותם והם בוכים והיה התינוק של ישראל שומע קול חבירו שבוכה ובוכה עמו והיו נוטלין אותם ומשליכין אותם ליאור הה"ד אחזו לנו שועלים שועלים קטנים ושמרו אותם להשליכם ליאור וכמה תינוקות היו שהשליכו ליאור עשרת אלפים שנא' (יחזקאל ט"ז) רבבה כצמח השדה ורבי לוי אמר ששים רבוא שכן אמר משה (במדבר י"א) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו ומה היו המצריים עושים מביאים בניהם מן האיסכוליות שלהן ומשלחים אותם לבתי מרחצאות שלהן ורואין איזו אשה מישראל מעוברת והן מרשמים לפנים וחוזרים ואומרים לאבותם פלניתא יש לה ג' חדשים פלניתא יש לה ארבעה חדשים וה' חדשים למנינם היו נוטלים מדדיהן ומשליכים אותן ליאור הה"ד אחזו לנו שועלים שועלים קטנים תפשו לנו הרגו לנו אין כתיב כאן אלא אחזו לנו ששמרו אותנו ליאור. ועיי"ש סי' מד: ר' יודן ור' ברכיה ר' יודן אמר שועלים קטנים אלו עשו ודוכסיה המד"א (עובדיה א') הנה קטן נתתיך בגוים א"ר שמעון בן אלעזר משל למדינה שמגדלת איספתרין למלך והיתה שם אשה אחת

אחזו לנו שעלים – שמע הקב"ה את קולם כוה את הים ושטפם זהו אחזו לנו השועלים הללו הקטני עם הגדולים שאף הקטנים היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר שהענבים דקים כשהיתה זת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו והיו המכרים נכנסים לבתיהם ומחפזין את הזכרים והתינוק עמום והוא זן שנה או זן שנתים והן מביאין תנוקות מבית מכרי ותינוק מכרי מדבר ותינוק ישראל עונה ממקום שטמון שם והיו חופזין ומשליכין אותו ליאור ולמה קרא אותם שועלים מה השועל הזה מביט לפנות לאחוריו לברוח אף מכרים מביטים לאחוריהם שנאמר (שמות יד) אנוסה מפני בני ישראל. שעלים קטנים – כתיב חסר וי"ו על שם שהיה נפרע מהם צמים שנמדדו בשעלו של מקום:

(טז) דודי לי ואני לו⁷⁰ באותה שעה חזרו בתשובה, אז נצב משה הנביא והתפלל לפני ה' ויהושע משרתו הזדרז ויצא מתחת פני ענני כבוד ה', ועמו אנשים צדיקים הדומים במעשיהם לשושנה, ונלחמו בעמלק ושברו את עמלק ואת עמו בגדוי של ה' והרג ושבר לפי חרב.

דודי לי ואני לו – הוא כל כרכיו תבע ממני ולא כוה אלל לי עשו פסח קדש בכורות עשו משכן הקריבו עולות ולא תבע מאומה אחרת. ואני לו – כל כרכי תבעתי ממנו ולא מאלהים אחרים. הרעה – את לאנו בשושנים במרעה טוב ונוח ויפה:

(יז) עד שיפוח היום⁷² ובקצת הימים עשו בני ישראל את עגל הזהב והסתלקו ענני הכבוד אשר הגנו עליהם, ונשארו מגלים, והורידו את עדים אשר חקוק בו ונסו הצללים⁷³ סב דמה

וילדה בן ננס א' והיתה קוראת את בנה מיקרו ליפארוס אמרה להם בני מיקרו ליפארוס ואין אתם עושים אותו איספסתורין אמרו לה אם בעיניך מיקרו ליפארוס אינו בעינינו אלא ננס שבננסים כך אמר הקב"ה עשו זה הרשע אביו קראו גדול שנא' (בראשית כ"ז) ויקרא את עשו בנו הגדול אמו קראה אותו גדול שנא' (שם) את בגדי עשו בנה הגדול אמר להם הקב"ה אם בעיניכם הוא גדול בעיני הוא קטן שנא' הנה קטן נתתיך בגוים ואין רב הוא לפום תורא טבחיא הה"ד (ישעיה ל"ד) כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום. ועיי"ש סי' מד: ר' ברכיה אמר שועלים קטנים אלו ארבע מלכיות שנא' (משלי ל') ארבעה הם קטני ארץ.

⁶⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מד: מחבלים כרמים אלו ישראל דכתיב (שם ה') כי כרם ה' צבאות בית ישראל.

עי' מדרש משלי (פרשה יט): מחבלים כרמים. אלו ישראל הגדולים.

⁶⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מד: וכרמנו סמדר המד"א (מיכה ז) אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי, וכו' וכרמנו סמדר מי גרם לכרמינו להיות סמדר (יחזקאל כ"ב) ואבקש מהם איש גודר וגו' ולא מצאתי אילולי נח דניאל ואיוב. עי' מדרש משלי (פ"ט): וכרמינו סמדר. אלו היונקים.

⁷⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מה: (א) טז דודי לי ואני לו הוא לי לאלהים ואני לו לאומה הוא לי לאלהים (שמות כ') אני ה' אלהיך ואני לו לעם ואומה שנא' (ישעיה נ"א) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו הוא לי לאב ואני לו לבן הוא לי לאב (שם ס"ג) כי אתה אבינו (ירמיה ל"א) כי הייתי לישראל לאב ואני לו לבן (שמות ד') בני בכורי ישראל (דברים י"ד) בנים אתם לה' הוא לי לרועה (תהלים פ') רועה ישראל האזינה ואני לו לצאן (יחזקאל ל"ד) ואתנה צאן מרעיתי הוא לי לשומר (תהלים קכ"א) הנה לא ינום ולא יישן וגו' ואני לו לכרם שנא' (ישעיה ה') כי כרם ה' צבאות בית ישראל הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין הוא לי במקניאין שהכה בכורי מצרים שנא' (שמות י"ב) ועברתי בארץ מצרים (שם) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור ואני לו במכעיסין שזבחתי לאלהי מצרים וכן (שם) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים

⁷¹ עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מו: הרועה בשושנים אין שרביטו של הקב"ה ממשמש ובא אלא בבני אדם שלבם רך כשושנים אמר ר' אלעזר לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על אי זו מהן הוא מטריח לא על אותה שכחה יפה כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים למה שאינן יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נ"ז) והרשעים כים נגרש ומי הוא מנסה הצדיקים שנאמר (תהלים י"א) ה' צדיק יבחן (בראשית כ"ב)

⁷² עי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מז: עד שיפוח היום רבי יודן ור' ברכיה רבי יודן אמר עד שאכניס פיחה בלילן של מלכיות לא כבר הכנסתי פיחה בלילן של מצרים שהיו ארבע מאות שנה ועשיתים מאתים ועשר שנה. עי' תנחומא (וירא פרק ב): עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור

שם הגדול מפרש בשבעים שמות, ויבקש ה' להאבידם מהעולם, אלולי שנזכרה לפניו שבועה שנשבע במאמרו לאברהם ליצחק וליעקב שהיו קלים לעבודתו כצבי וכעפר האיל, והקרָבן שהקריב אברהם את יצחק בנו בהר המוריה, ולפני זה הקריב שם את קרבנו, ויבחר אותם בתוך.

לך דודי לצבי⁷⁴ או לעפר
האילים על הרי בתר⁷⁵

עד שיפוח היום – מוסב למקרא של מעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן סגרס העון וסזפתני השמש כחום היום וגזר השרב. ונסו הכללים – חטאנו בעגל חטאנו במרגלים, ונסו הכללים זכיות המגינות עלינו פרקתי עולו. סב דמה לך דודי – גרמתי לו להסתלק מעלי על הרים המופלגים ממני. בחר – לשון חלוקה והפלגה:

ספר שיר השירים פרק ג

וכראות עם בית ישראל שהסתלקו ענני הכבוד מעליהם וכתר הקדש הנתן להם בסיני לקח מהם, ונשארו חשוכים כלילה, ויבקשו את כתר הקדש שהסתלק מהם ולא מצאוהו.

(א) על משכבי בלילות⁷⁶
בקשתי את שאהבה
נפשי בקשתי ולא
מצאתיו⁷⁷

על משכבי בלילות – בחר לי שיסדתי לפילה כל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל נופים. בקשתי ולא מצאתיו – (שמות) כי אינני בקרבכם (שמות) כי לא אעלה בקרבך:

אמרו בני ישראל אלו לאלו נקום ונגלף ונקיף את אהל מועד אשר נטה משה מחוץ למחנה ונבקש תורה מאת ה' וישכנת הקדש שהלכה מאתנו, ויסבו בערים ובשוקים וברחובות ולא מצאו.

(ב) אקומה נא ואסובה
בעיר⁷⁸ בשוקים וברחובות
אבקשה את שאהבה

(שיר ד) זה אברהם שנקרא מור שנאמר מור ואהלות קציעות כל בגדותיך (תהלים מה). ועיי"ש פרק ג: עד שיפוח היום זה יום הדין שנאמר (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור.

⁷³ עיי"ש רבה פ"ב סי' מז: ונסו הצללים לא כבר העברתי מהן שני צללים קשים צל טיט ולבנים וכו' מהו ונסו הצללים אלו צללי יגון ואנחה. עיי"ש תנחומא (וירא ג): ונסו הצללים שאין בו צל לרשעים שנא' (איוב לד) אין חשך ואין צלמות להסתר שם פעלי און.

⁷⁴ עיי"ש רבה פ"ב סי' מז: סוב דמה לך דודי לצבי סוף שאני נהפך לכם ממדת הדין למדת רחמים וממהר בגאולתכם כדם הצבי וכדם האיל. ועיי"ש מדרש זוטא (שיה"ש ב): סוב דמה לך דודי וגו'. זוכר אני להם מעשה אברהם בין הבתרים:

⁷⁵ עיי"ש רבה פ"ב סי' מז: על הרי בתר בזכות התנאים שהתניתי עם אברהם אביכם בין הבתרים שנא' (בראשית ט"ו) ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר וכו' על הרי בתר ר' יודן אמר כדי שיתלו המלכיות בתר אריהון.

⁷⁶ עיי"ש רבה פ"ג סי' א: על משכבי בלילות א"ר אבא בר כהנא מהו על משכבי בלילות על מרעי המד"א (שמות כ"א) ולא ימות ונפל למשכב אמר ר' לוי אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע לשעבר היית מאיר לי בין לילות ללילות בין לילן של מצרים ללילן של בבל בין לילן של בבל ללילן של מדי ובין לילן של מדי ללילן של יון ובין לילן של יון ללילן של אדום ועכשיו שישנתי לי מן התורה ומן המצות נסמכו לי לילות ללילות על משכבי בלילות א"ר אלכסנדרא כשישנתי לי מן התורה ומן המצות נסמכו לי לילות ללילות על משכבי בלילות באו לילות.

⁷⁷ עיי"ש רבה פ"ג סי' ב: ד"א על משכבי בלילות זה לילה של מצרים בקשתי את שאהבה נפשי זה משה (במשה) בקשתי ולא מצאתיו. סי' ו: על משכבי בלילות זה לילה של בבל בקשתי את שאהבה נפשי זה דניאל בקשתי ולא מצאתיו אקומה נא ואסובה בעיר בשוקים וברחובות בכרכים ובמדינות אבקשה את שאהבה נפשי זה דניאל בקשתי ולא מצאתיו מצאוני השומרים אלו הכשדים את שאהבה נפשי זה דניאל.

⁷⁸ עיי"ש מדרש זוטא (שיר השירים פ"ג סי' ב) אקומה נא ואסובה בעיר - כשאמר הקב"ה לישראל רב לכם סוב את ההר הזה (דברים ב ג). וכו' אקומה נא ואסובה בעיר. ששלח שאול רוכלים לארץ ישראל שאמרו לו הלא דוד מסתתר עמנו (שמואל א' כג יט) בין הבתולות:

נפשי⁷⁹ בקשתיו ולא
מצאתיו⁸⁰

אקומה נא – ואזקקה (שמות לג) ויחל משה (שמות לז) אעלה אל ה':

(ג) מצאוני השמרים
הסבבים בעיר⁸¹ את
שאהבה נפשי ראיתם⁸²
(ג) אמרה נסת ישראל מצאוני משה ואהרן והלויים שומרי משמרת
אהל מועד הסובבים אותו סביב סביב, ושאלתי אותם על אודות
שכינת כבוד ה' שהסתלקה ממני, השיב משה הסופר הגדול של
ישראל וזה אמר, אעלה לשמי מרום ואתפלל לפני ה', אולי יכפר על
חטאתיכם וישכן שכינתו ביניכם כקדם.

מלאוני השומרים – משה ואהרן. את שאהבה נפשי ראיתם – מה מאלתם צפיו:

(ד) כמעט שעברתי מהם
עד שמצאתי את שאהבה
נפשי⁸³ אחזתיו ולא
ארפנו⁸⁴ עד שהביאתי
אל בית אמי⁸⁵ ואל חדר
הורתי⁸⁶
(ד) כמעט קט הנה, וישב ה' מחרון אפו, וצוה למשה הנביא, לעשות
אהל מועד, וארון, והשרה שכינתו בתוכו, והעם בית ישראל היו
מקריבים קרבנותיהם ועוסקים בדברי תורה באולם בית המדרש של
משה רבם, ובקיסטון של יהושע בן נון משרתו.

כמעט שעברתי מהם – קרוב לפרישתם ממני לסוף ארבעים שנה. עד שמאלתי – שהיה עמי זימי
יהושע לכבוש שלקים ואחד מלכים. אחזתיו ולא ארפנו – לא נתתי לו רפיון עד שהזיאותיו אל
משכן סילה כשזיל כל זאת שעשה לי:

(ה) השבעתי אתכם
בנות ירושלים בצבאות
או באילות השדה⁸⁷ אם
(ה) כשמע שבעת העמים, כי בני ישראל עתידים לרשת את ארצם,
קמו כאחד, וקצצו את האילנות, ויסתמו את מעינות המים, והחריבו
את עריהם וברחו, אמר הקב"ה למשה הנביא, אנכי נשבעתי
לאבותיהם של אלו להביא את בניהם לרשת ארץ עושה חלב ודבש,

⁷⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ג): זה משה. עי' מדרש זוטא (שיה"ש פ"ג סי' ב): אבקשה את
שאהבה נפשי במזבח שבנה משה ברפידים:

⁸⁰ עי' מדרש זוטא (שיר השירים פ"ג סי' ב): בקשתיו ולא מצאתיו. בשעה שירד שאול אחריו
למדבר:

⁸¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ד): מצאוני השומרים הסובבים זה שבטו של לוי היך מה דאת
אמרת (שמות ל"ב) עברו ושובו משער לשער. עיי"ש סי' ו: מצאוני השומרים אלו הכשדים. עי'
מדרש זוטא (שיר השירים פרשה ה סי' ז): מצאוני השומרים הסובבים בעיר. כיון שנסתלקה
השכינה באו המלכיות ושרפו את בית המקדש. שהוא משול ככתנת: ד"א מצאוני השומרים
הסובבים בעיר. ביום שנתנה רשות למלאכי השרת שיהו (עמהם) [עומדים] על החומה (ביום)
[כמה] שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה ס"ב ו'). אמר רבי חנינא בנו של רבי
יוסי הגלילי בו ביום נתנה רשות לגבריאל להפרע מן המלכיות. לקיים מה שנאמר מקול המון נדדו
עמים (ישעיה ל"ג ג').

⁸² עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ד): את שאהבה נפשי זה משה. עיי"ש סי' ו: את שאהבה נפשי זה
דניאל.

⁸³ עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ה): כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי זה משה.

⁸⁴ עי' ויקרא רבה (פ"א סי' יב, וכן שיה"ש רבה פ"ב סי' יד): א"ר יצחק עד שלא הוקם המשכן
היתה נבואה מצויה באומות העולם משהוקם המשכן נסתלקה מביניהם שנאמר (שיר ג) אחזתיו
ולא ארפנו. עי' מדרש זוטא (שיר השירים פ"ג סי' ד): אחזתיו ולא ארפנו. בשעה שהורידה מיכל בת
שאול כביר העזים על המטה והיה שאול סבור שהוא תפוס: ד"א אחזתיו ולא ארפנו. זה דוד
שתפס את הגורן מיד ארונה היבוסאי ואמר זהו בית הבחירה:

⁸⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ה): אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתי אל בית אמי זה סיני. עיי"ש
(פ"ח סי' ב): למה קוראין לסיני בית אמי שמשם נעשו ישראל כתינוק בן יומו.

⁸⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ג סי' ה): ואל חדר הורתי זה אהל מועד שמשם נתחייבו ישראל בהורייה.

⁸⁷ עי' לעיל הערה 47.

וְאִיךְ אֲנִי מְבִיא אֶת בְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ שְׂמֵמָה וְרִיקָה כְּעַתְּ אֲנִי מְעַבְבֶּה אוֹתָם אֲרַבְעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר, וְתִהְיֶה תוֹרַתִי מִתְעַרְבֶּת בְּגוֹפֶם, וְאַחֲרַי כֵּן אוֹתָם הָאֲמוֹת רְשָׁעוֹת יִבְנוּ מֵה שֶׁהִחְרִיבוּ, אִזְ אָמַר מֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַשְּׂבַעֲתִי אֶתְכֶם כְּנֹסֵת יִשְׂרָאֵל בְּד' צְבָאוֹת, וּבְאֵילֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹא תִזְיְדוּ לְעֵלוֹת לְאֶרֶץ כְּנָעַן, עַד תֵּם אֲרַבְעִים שָׁנָה, וְיִהְיֶה רְצוֹן מִלְּפָנַי ה', לְמַסֵּר יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ בְּיַדְכֶם, וְתַעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לְפָנֵיכֶם.

תְּעִירוּ וְאַם תְּעוֹרְרוּ⁸⁸ אֶת הָאֱהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ⁸⁹

הַשְּׂבַעֲתִי אֶתְכֶם – האומות בהיותי גולה ביניכם. אם תעירו ואם תעוררו – אהבת דודי ממני על ידי פתוי והסתה לעוזבו לשון מאחריו. עד שתחפץ – בעוד שאהבתו חפת עלי:

(ו) מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר⁹⁰ כְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן⁹¹ מִקְפָּרֶת מוֹר⁹² וּלְבוֹנָה⁹³ מִכָּל אֲבֵקֶת רוֹכֵל⁹⁴ (ו) כְּעֵלוֹת יִשְׂרָאֵל מִן הַמִּדְבָּר וְעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן עִם הַחוֹשֶׁעַ בֶּן נוּן, אָמַר עַמִּי הָאֶרֶץ מִי הִיא זֹאת אִמָּה נִבְחַרְתָּ הַעֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וּמִקְפָּרֶת מִקְטָרֶת בְּשָׁמַיִם, וְנִשְׁעַנְתָּ בְּזִכּוֹתָי שֶׁל אֲבֵרָהֶם, אֲשֶׁר עָבַד וְהִתְפַּלֵּל לְפָנַי ה' בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, וְנִמְשַׁחְתָּ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה בְּצִדְקָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁנֶּעְקַד בְּמִקּוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא הַר הַלְּבָנוֹן וְנִעֲשִׂים לָהּ נְסִים בְּחִסְדֵיכֶם שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱבָק עִמּוֹ [מִלְאָד] עַד עֵלוֹת הַשַּׁחַר וְגַבַּר מִמֶּנּוּ וְנִצּוֹל הוּא וְשִׁנִּים עֵשֶׂר שְׁבָטָיו.

מי זאת עלה מן המדבר – כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והרוגים נחשים ועקרבים וסורפין הקוליס והצרכנים לעשות הדך מישור והיה הענן והעשן עולין ורוחצין אותן האומות ומתמיהות על גדולתי ואומרות מי זאת כלומר כמה גדול' היא זאת העולה מן המדבר וגומר כתימרות עשן גבוה וזקוף כתמר. מקטרת מר – על שם ענן הקטורת שהיה מתמר מעל

⁸⁸ עי' לעיל הערה 48.

⁸⁹ עי' לעיל הערה 49.

⁹⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' ז: מי זאת עלה מן המדבר עילוייה מן המדבר סילוקה [ס"א חילוקה] מן המדבר מיתתה מן המדבר המד"א (במדבר ז"ד) במדבר הזה יתמו תורה מן המדבר משכן מן המדבר סנהדרין מן המדבר כהונה מן המדבר לוייה מן המדבר מלכות מן המדבר שנא' (שמות י"ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכל מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל מן המדבר אמר ר' שמעון בן יוחאי במדבר טענו ובמדבר פרקו נבואה מן המדבר הוי עילוייה מן המדבר. עיי"ש סי' יג: מי זאת עלה וגו' מדבר באלישבע בת עמינדב אמרו אלישבע בת עמינדב ראתה חמש שמחות ביום אחד ראתה יבמה מלך ואחיה נשיא ובעלה כהן גדול ושני בניה סגני כהונה ופנחס בן בנה משוח מלחמה כיון שנכנסו בניה להקריב יצאו שרופין ונהפכה שמחתה לאבל מיד נעשית כתימרות עשן כד דמך ר' אלעזר ברבי שמעון היה דורו קורא עליו מי זאת עלה מן המדבר וגו' מכל אבקת רוכל מה הוא מכל אבקת רוכל דהוה ר' אלעזר בר ר' שמעון קראוי ותנווי וקריבוי ופייטווי:

⁹¹ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' ח: כתימרות עשן אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא בשעה שהיו ישראל מתנוודין ממסע למסע היה עמוד הענן יורד ועמוד אש צומח ועשן המערכה עולה כמין שני זקוקין של אש יוצאין מבין שני בדי הארון ושורפים לפנייהם נחשים שרפים ועקרבים והיו אומות העולם רואין ואומרין אלוהות הן אלו אין תשמישן של אלו אלא באש ומאימתן של ישראל נופל עלייהם פחד ורעדה הה"ד (שמות ט"ו) תפול עלייהם אימתה ופחד נפלה אין כתיב אלא תפול

⁹² עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' ח: מקטרת מור זה אבינו אברהם מה המור הזה ראש לכל הבשמים אף אברהם אבינו היה ראש לכל הצדיקים מה המור הזה כל מי שלוקטו ידיו מתמררות כך היה אברהם אבינו ממרר ומסגף עצמו ביסורים מה המור הזה אינו מפיח ריחו אלא באור כך לא הודיע אברהם את מעשיו הטובים אלא בכבשן האש

⁹³ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' ח: ולבונה זה אבינו יצחק שנתקרב כקומץ לבונה על גבי המזבח

⁹⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' ח: מכל אבקת רוכל זה יעקב אבינו שהיתה מטתו שלמה לפניו ולא נמצא בהן פסולת א"ר תנחומא מה קופת הרוכל יש בה מכל מיני בשמים כך כהונה מיעקב ולויה ומלכות מיעקב יצחק נתן לו אברהם אבינו כל שלו שנאמר (בראשית כ"ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ברם רוכלותיו של יעקב לא היתה אלא מאותו האבק שתחת רגליו ר' יודן אמר תרתי ר' יודן אמר כל הרוכלות שישראל עושין ומצליחין בעולם הזה בזכות אותו האבק של יעקב אבינו ר' יודן אמר חורי כל פרגמטיא שישראל עושין ומצליחין בעולם הזה בזכות אותו האבק של יעקב אבינו ר' עזריה אמר תרתי כל מלחמות שישראל עושין ומצליחין בזכות האבק של יעקב אבינו ר' עזריה אמר חורי כל תורה שישראל עושין בעולם הזה בזכות יעקב אבינו רבי ברכיה ור' סימון בשם ר' אבהו אותו האבק נטלו הקב"ה ונתנו תחת כסא הכבוד שלו הה"ד (נחום א') ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו.

מזבח הפנימי. רוכל – צס המוכר כל מיני צסמים. אצקת – על צס צכותשין אותו ושחקין הדק כאצקת:

(ז) הנה הנה ממתו של שלמה⁹⁵ ששים גברים סביב לה⁹⁶ מגברי ישראל⁹⁷ כאשר בנה שלמה מלך ישראל את בית מקדש ה' בירושלים, אמר ה' במאמרו: כמה נאה בית המקדש הזה, שנבנה לי על ידיו של שלמה בן דוד, וכמה נאים הפהנים בזמן שפורשים ידיהם, ועומדים על דוכנם, ומברכים את עם בית ישראל, בששים אותיות שנמסרו למשה רבם, ואותה הברכה מסבבת אותם כחומה גבוהה וחזקה, ובה מתגברים ומצליחים כל גברי ישראל.

הנה מטתו של שלמה – אהל מועד והארון שהיו נוסאין צמדצ. צסים גברים סביב לה – צסים רבוא סביב לה. מגברי ישראל – מיוצאי הצבא לצד פחותים מכן עשרים והיתרים על בני צסים:

(ח) כלם אחוי חרב⁹⁸ המשולים לחרב ונושאים ונותנים בהם כגבורים מלמדי מלחמה, וכל מלמדי מלחמה⁹⁹ איש

⁹⁵ עי' סנהדרין כ ע"ב: מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על וכו' ולבסוף לא מלך אלא על מטתו שנאמר הנה מטתו של שלמה וגו'. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' י: נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ביתו שנאמר הנה מטתו של שלמה כלם אחוזי חרב ואפי' על מטתו לא היה מלך שהיה מפחד מן הרוחות. עי' שבועות לה ע"ב: כל שלמה האמורין בשה"ש קדש שיר למי שהשולם שלו חוץ מזה וכו' וי"א אף זה חול הנה מטתו של שלמה ששים. עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה ר' ביבי בשם רבי אלעזר בר' יוסי פתר קרייה בברכת כהנים הנה מטתו הנה מטותיו ושבטיו המד"א (חבקוק ג ט) שבועות מטות. של שלמה של מלך שהשולם שלו. עיי"ש סי' טו: ר' שמלאי פתר קרייה במשמרות הנה מטתו הנה מטותיו ושבטיו המד"א שבועות מטות אומר סלה. של שלמה למלך שהשולם שלו. עיי"ש סי' טז: רבי יוחנן פתר קרא בסנהדריות הנה מטתו מטותיו ושבטיו כמה דתימר שבועות מטות. של שלמה למלך שהשולם שלו. עיי"ש סי' יז: ורבנן פתרי קרא ביוצאי מצרים הנה מטתו מטותיו ושבטיו המד"א שבועות מטות של שלמה למלך שהשולם שלו.

⁹⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: ששים גבורים סביב לה אלו ששים אותיות שבברכת כהנים. עיי"ש סי' טו: ששים גבורים סביב לה אלו כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה ושתיים עשרה מחלוקות. עיי"ש סי' טז: ששים גבורים אלו ששים איש מעם הארץ הה"ד (מלכים ב' כ"ה) וששים איש מעם הארץ הנמצאים בעיר. עיי"ש סי' יז: ששים גבורים אלו ששים רבוא שיצאו ממצרים מבן עשרים שנה ולמעלה. עיי"ש סי' יח: עד שלא חטא שלמה היה רודה בשרים ובשרות הה"ד (קהלת ב') עשיתי לי שרים ושרות זכרים משוררים ונקבות משוררות ותענוגות בני האדם פרובטייה שדה ושדות שידה ושידתה דהו אזיין בהון כיון שחטא מינה לו ששים גבורים מגבורי ישראל והעמידן לשמור את מטתו הדא הוא דכתיב הנה מטתו וגו' כלם אחוזי חרב שהיה מתפחד מן הרוחות.

⁹⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: מגבורי ישראל, שהם מגברין את ישראל. עיי"ש סי' טו: מגבורי ישראל שמשמרין את ישראל. עיי"ש סי' טז: מגבורי ישראל אלו אחד עשר אנשים הה"ד (שם) ויקח שר טבחים את שריה כהן הראש ואת צפניהו כהן משנה ואת שלשת שומרי הסף ומן העיר לקח סריס אחד זה מופלא בית דין ולמה קורא אותו סריס שמסרס את ההלכה וחמשה אנשים מרואי פני המלך הרי אחד עשר וכשהוא אומר (ירמיה נ"ב) שבעה להוסיף עליו שני סופרי דינין שיושבין לפניו מגבורי ישראל מזכין את ישראל בגבורה. עיי"ש סי' יז: מגבורי ישראל אלו ששים רבוא שיצאו ממצרים מבן עשרים שנה ולמטה.

⁹⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: כלם אחוזי חרב אמר ר' עזריה דברים מבורכין בגבורה (במדבר ו') יברכך ה' יאר ה' ישא ה'. עיי"ש סי' טו: כלם אחוזי חרב רבי זעירא ור' יהודה בשם שמואל אלו תלמידי חכמים שמלמדין לכהנים שחיטה והלכות זריקה וקבלה וקמיצה ר' יצחק בשם ר' אמי אמר אלו מבקרי מומי קדשים ונוטלין שכרן מתרומת הלשכה. עיי"ש סי' טז: כלם אחוזי חרב ר' מאיר ור' יוסי רבי מאיר אומר שהיו כלן שונין הלכה כחרב שאם בא מעשה על ידיהם לא תהא הלכה קוהא להם.

⁹⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: מלומדי מלחמה שהם נלחמים בכל מיני פורעניות שיש בעולם

חֲרָבוּ עַל יָרְבוֹ¹⁰⁰ מִפְּחַד אָחַד וְאָחַד מֵהֶם חוֹתֵם מִלָּה עַל בְּשָׂרָם כְּמוֹ שֶׁנִּחְתְּמָה בְּבָשָׂרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וּמִתְנַבְּרִים בָּהּ פְּאִישׁ אֲשֶׁר חָרְבוּ חֲגוּרָה לִירְכוֹ, וּמִשׁוּם כֵּן אֵינָם יֵרְאִים מִן הַמְזִיקִים וְהַשָּׂדִים הַהוֹלְכִים בְּלֵילוֹת.

מלמדי מלחמה – מלחמתה של תורה וכן הכהנים הסוצים אותה החונים סביבות המשכן מלמדי סדר עבודתם. איש חרבו – כלי זיינו הן מסורת וסימנים שמעמידים על ידם את הגירסא והמסרה של חשכה. מפחד כלילות – פן ישכחוה ויבואו עליהם כרות וכן הוא אומר (תהלים 3) נשקו צר פן יאנף ותאכזרו לךך:

(ט) הֵיכַל קִדְשׁ בָּנָה אוֹתוֹ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם מַעְצֵי זָנְגְבִיל (ט) אֶפְרַיִן¹⁰² עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה¹⁰³ מַעְצֵי הַלְבָנוֹן¹⁰⁴ תְּדַהֵר וּתְאָשׁוּר הַבָּא מִלְבָּנוֹן וְחָפָה אוֹתוֹ זָהָב טְהוֹר.

¹⁰⁰ עיי"ש סי' יז: כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו שבשעה שאמר להם משה כך אמר אלי הקב"ה סונטימוס (שמות י"ב) וכל ערל לא יאכל בו מיד כל אחד ואחד נטל חרבו על ירכו ומל עצמו.

¹⁰¹ עיי' יבמות קט ע"ב: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין יריכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל וגו' מפחד כלילות מפחד של גיהנם שדומה ללילה: עיי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יד: איש חרבו על ירכו מפחד כלילות שאפילו אדם רואה בחלומו חרב מחתכת בירכו מה יעשה ילך לבית הכנסת ויקרא קריאת שמע ויתפלל תפלתו וישמע ברכת כהנים ויענה אחריהם אמן ואין דבר רע מזיקך לפיכך מזהיר את בני אהרן ואומר להם (שם) כה תברכו את בני ישראל. עיי"ש טז: ר' יוסי אומר בשעת הדין הכל נושאים ונותנים היאך להוציא את הדין ואת המעשה ומתפחדין מדינה של גיהנם רבי מנחם חתניה דר' אלעזר בר אבונא בשם ר' יעקב בר אבונא אם באת אשה לפניך לבית המדרש לשאול לך שאלה על כתמה ועל נדתה תהא רואה אתה כאילו שיצאת מירכך ואל תתן עיניך בה ותתפחד מדינה של גיהנם.

¹⁰² עיי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יט: אפריון עשה לו ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון פתר קרייה במשכן אפריון זה משכן אמר ר' יהודה ברבי אלעאי למלך שהיתה לו בת קטנה עד שלא הגדילה ובאת לידי סימנים היה רואה אותה בשוק ומדבר עמה בפרהסיא במבוי ובחצר כיון שהגדילה ובאת לידי סימנים אמר המלך אין שבחה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה פפליון וכשאהיה צריך לדבר עמה אדבר עמה מתוך הפפליון כך כתיב (הושע י"א) כי נער ישראל ואהבהו במצרים ראו אותו בפרהסיא שנא' (שמות י"ב) ועבר ה' לנגוף את מצרים בים ראו אותו בפרהסיא שנאמר (שם י"ד) וירא ישראל את היד הגדולה והיו העוללים מראים אותו באצבען ואומרים (שם ט"ו) זה אלי ואנוהו בסיני ראו אותו פנים בפנים שנאמר (דברים ל"ג) ויאמר ה' מסיני בא וגו' כיון שעמדו ישראל על הר סיני וקבלו את התורה ואמרו (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע נעשה לו אומה שלימה אמר הקב"ה אין שבחן של בני שאהיה מדבר עמם בפרהסיא אלא יעשו לי משכן וכשאיני צריך לדבר עמהם אהיה מדבר עמהם מתוך המשכן הה"ד (שם ל"ד) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו. עיי"ש סי' כג: ד"א אפריון זה כסא הכבוד. עיי' במ"ר פ"ב סי' ד: ויהי ביום כלות וגו' הה"ד (שיר ג) אפריון עשה לו זה העולם שהוא עשוי כמין כילה וגו' ד"א אפריון זה העולם למה קראו אפריון שלא בראו אלא לפריה ורביה וכו' ד"א אפריון זה בית העולמים למה נקרא אפריון שכל הצורות של זהב מן מיניה וכו' ד"א אפריון זה הארון רבי יהודה בר רב אלעאי אמר למלך שהיה לו בת נאה משובחת וחסודה אמר המלך עשו לה פרוים מוטב שתראה נוייה של בתי מן פרוים כך התורה נאה ומשובחת וחסודה אמר הקב"ה עשו לה ארון שיראה נוייה של תורה מן הארון וכו' ד"א אפריון וגו' מה כתיב למעלה (שיר ג) הנה מטתו שלשלמה וגו' זו ברכת כהנים כדאמרין למעלה ללמדך ששלמה לא בא אלא לפרש את התורה וסמך דבריו על סדר התורה כשם שלמעלה מפרשת המשכן כתוב פרשת ברכת כהנים כך עשה שלמה בתחלה זכר ברכת כהנים (וגו') ואחר דיבר על המשכן אפריון עשה לו וגו' למה כן א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי למה"ד למלך שקדש את בתו ועשה לה קדושין גדולים ושלטה בהם עין רעה כשבא המלך להשיא את בתו מה עשה נתן לה קמיע אמר לה יהא הקמיע הזה עליך שלא ישלוט בך עין רעה עוד כך עשה הקב"ה כשבא ליתן תורה לישראל עשה פומבין גדולה כמה שכתוב (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות ולא היו אלא קדושים כמו שכתוב (שם יט) לך אל העם וקדשתם היום ומחר ושלטה בהם עין רעה ונשתברו הלוחות כמה דתימא (שמות לב) וישבר אותם תחת ההר לא עשה כן אלא כיון שבאו ועשו את המשכן נתן להם הקב"ה את הברכות תחלה כדי שלא תשלוט בהן עין רעה לפיכך כתוב תחלה יברכך ה' וישמרך מן עין רעה ואח"כ ויהי ביום כלות וגו'.

¹⁰³ עיי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יט: עשה לו המלך שלמה המלך שהשלום שלו

אפריון עשה לו – זה אהל מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון חופת כתר לכבוד:

(י) עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף¹⁰⁵ (י) וְאַחֲרֵי שֶׁהִשְׁלִימוּ שֵׁם בְּתוֹכוֹ אֶת אַרְוֵן הַעֲדוֹת אֲשֶׁר הוּא עֲמוּד
הָעוֹלָם וּבְתוֹכוֹ שְׁנֵי לוחות אֲבָנִים שֶׁהֶצְנִיעַ שֵׁם מִשֶּׁה בְּחוּרָב, הַיְקָרִים
מִכֶּסֶף צְרוּף וְנִפְיָם מִזָּהָב טוֹב, וַיִּפְרֹשׂ וַיִּחְפֶּה מֵעַלְיוֹ אֶת פְּרֹכֶת הַתְּכֵלֶת
וְהָאֲרָגְמָן, וּבֵין הַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הַפְּרֹכֶת, הִיטָה שׁוֹרֵה שְׂכִינַת ה'
אֲשֶׁר שָׁפַן שְׁמוֹ בִּירוּשָׁלַיִם מִכָּל עָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
רְפִידָתוֹ זָהָב¹⁰⁶ מִרְכָּבוֹ
תוֹכוֹ רְצוּף
מִבְּנוֹת
אֶהָבָה¹⁰⁸
יְרוּשָׁלַם¹⁰⁹

רפידתו – משכנו ומשכנו על הכפרת שהוא זהב. מרכבו ארגמן – זה הכפרת שהיה תלוי ורוכב על
כלונסות מעמוד לעמוד. תוכו רצוף – סדור ברצפת הזהב ארון וכפרת וכרובים ולוחות. מבנות
ירושלם – אלו ישראל יריאים ושלמים להקב"ה:

(יא) צְאִינָה וּרְאִינָה¹¹⁰ (יא) בָּבּוֹא שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת אֶת חֲנֻכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּרוֹז יֵצֵא
בְּלַח וְלֹה אָמַר: צָאוּ וּרְאוּ יוֹשְׁבֵי עָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַם צִיּוֹן, בְּפִתְרָה
בְּנוֹת צִיּוֹן¹¹¹ בְּמֶלֶךְ

¹⁰⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' יט: מעצי הלבנון המד"א (שם כ"ו) ועשית את הקרשים למשכן עצי
שטים עומדים. עי' במ"ר פ"ב סי' ד: מעצי הלבנון שבעצת התורה המלוכנת בדבריה ברא הקב"ה
עולמים וכו' מעצי הלבנון כמה דתימא (ד"ה ב ב) ואנחנו נכרת עצים מן הלבנון וגו' מעצי הלבנון
ועשו ארון עצי שטים. עיי"ש סי' כג: מעצי הלבנון זה בית קדשי הקדשים של מעלה שהוא מכון
כנגד בית קדשי הקדשים של מטה הה"ד (שמות ט"ו) מכון לשבתך מכון כנגד שבתך.

¹⁰⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כ: עמודיו עשה כסף אלו העמודים שנא' (שם כ"ז) ווי העמודים
וחשוקיהם. עיי"ש סי' כא: עשה כסף אלו שני העמודים העומדים לפניו של כסף. עיי"ש סי'
כב: עמודיו עשה כסף שנא' (מ"א ז) ויקם את העמודים לאולם ההיכל. עיי"ש סי' כג: עמודיו עשה
כסף זה שלשלת יוחסין וכו' עמודיו עשה כסף המד"א (איוב כ"ו) עמודי שמים ירופפו.

¹⁰⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כ: כסף רפידתו זהב שנא' (שם כ"ז) ואת הקרשים תצפה זהב. עיי"ש
סי' כא: רפידתו זהב שנא' (שם) ויצפהו זהב טהור. עיי"ש סי' כב: רפידתו זהב כהוא דתנינן שכל
הבית נטוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות. עיי"ש סי' כג: רפידתו זהב אלו פירות הארץ ופירות האילן
שנמכרין בזהב וכו' רפידתו זהב אלו דברי תורה שנאמר (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב ומפז רב.

¹⁰⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כ: מרכבו ארגמן שנא' (שם) ועשית פרכת תכלת וארגמן. עיי"ש סי'
כא: מרכבו ארגמן ר' תנחומא אומר זו פרכת הסמוכה לה רבי ביבי אמר זה הכפרת שזהבה דומה
לארגמן. עיי"ש סי' כג: מרכבו ארגמן המד"א (דברים ל"ג) רוכב שמים בעזרך וכו' מרכבו ארגמן
המד"א (שם ס"ח) לרוכב בשמי שמי קדם.

¹⁰⁸ עי' במ"ר פ"ב סי' ד: תוכו רצוף אהבה שאחר כל מעשה בראשית ברא אדם וחווה למשול
בכולם וכה"א (משלי ט) שלחה נערותיה תקרא הוי

¹⁰⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כ: תוכו רצוף אהבה רבי יודן אמר זו זכות תורה וזכות צדיקים
שעוסקין בה רבי עזריה בשם ר' יודה בשם רבי סימון אמר זו השכינה. עיי"ש סי' כא: תוכו רצוף
אהבה מבנות ירושלם ר' יודן אמר זו זכות תורה ולומדיה רבי עזריה אמר בשם ר' יודה בשם ר'
סימון זו השכינה. עיי"ש סי' כג: תוכו רצוף אהבה ר' יודן אמר זו זכות התורה וזכות צדיקים
העוסקין בה רבי עזריה בשם רבי יודה בשם ר' סימון אמר זו השכינה וכו' תוכו רצוף אהבה ר'
ברכיה ורבי בון בשם ר' אבהו ארבע גאים הם גאה שבעופות נשר גאה שבהמות שור גאה
שבחיות אריה גאה שבכלן אדם וכלן נטלן הקב"ה וחקקן בכסא הכבוד שנא' (שם ק"ג) ה' בשמים
הכין כסאו ממה שהכין כסאו על הגאים תדע שמלכותו בכל משלה. עי' במ"ר פ"ב סי' ד: מבנות
ירושלים שיהיו כל הבריות יראים מהם ומושלמים להם כמה דתימא (בראשית ט) ומוראכם
וחתכם יהיה וגו'.

¹¹⁰ עי' שמ"ר פ"ב סי' ה: ד"א וביאו את המשכן הה"ד (שיר ד) צאינה וראינה בנות ציון במלך
שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו אימתי נאמר הפסוק הזה ביום
שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם

¹¹¹ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כד: צאינה וראינה בנות ציון בנים המצוינים לי בתגלחת במילה
ובציצית. עי' שמ"ר פ"ב סי' ה: בנות ציון בנים המצוינים לי ע"י עובדי כוכבים מה ציון הזה נראה
באצבע כך ישראל נראין באצבע הוי בנות ציון המצוינים לי.

וּבְעֵטְרָה שְׁעֵטְרוּ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, בְּיוֹם חֲנֻכַּת בַּיִת
 הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחוּ בְּשִׂמְחַת חַג הַסִּכּוֹת, אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּעֵת
 הַהִיא, אֶת חַג הַסִּכּוֹת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם.
 שְׁלֹמֹה¹¹² בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה
 לֹא אָמוּ¹¹³ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ¹¹⁴
 וּבְיוֹם שְׂמֻחַת לְבוֹ¹¹⁵

זנות ליון – זנים שמזויינין לו זמילה וזתפילין וזלייתי. בעטרה שעטרה לו אמו – אהל מועד
 שהוא מעוטור בגווינין תכלת וארגמן ותולעת שני אמר רבי נחוניא שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבו
 אלעזר ברבי יוסי אי אפשר ששמעת מאביך מהו שעטרה לו אמו אמר לו משל למלך שהיתה לו בת
 יחידה והיה אוהבה ביותר לא זז מחצבה עד שקראה בתי שנאמר (תהלים מה) שמעי בת וראי לא זז
 מחצבה עד שקראה אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי לא זז מחצבה עד שקראה אמי שנאמר
 (ישעיה נא) שמעו אלי עמי ולאומי אלי האזינו ולאומי כתיב עמד רבי שמעון בן יוחאי ונסקו על
 ראשו וכו'. ביום חתונתו – יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו. וביום שמחת לכו – זה
 שמיני למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר:

ספר שיר השירים פרק ד

(א) הַנֶּגֶד יָפָה רַעֲיָתִי הַנֶּגֶד
 וְהַתְּקַבֵּל קָרְבָנוּ בְּרִצּוֹן לִפְנֵי ה', יִצְאָה בַת קוֹל מִשְׁמַיִם וְכֹה אָמְרָה
 יָפָה¹¹⁶ עֵינֶיךָ¹¹⁷ יוֹנִים¹¹⁸

¹¹² עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כד: במלך שלמה במלך שברא בריותיו שלמות ברא חמה ולבנה על
 מלאתן כוכבים ומזלות על מלאתן בר קפרא אמר אדם וחוה כבן עשרים שנה נבראו במלך שלמה
 במלך שהשלום שלו ד"א במלך שלמה במלך שהשלים מעשיו לבריותיו כיצד השלים האש לאברהם
 אבינו השלים החרב ליצחק השלים המלאך ליעקב ד"א במלך שלמה במלך שעשה שלום בין
 בריותיו תני ר' שמעון בן יוחאי הרקיע של שלג והחיות של אש הרקיע של שלג שנאמר (יחזקאל
 א') ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא וגו' והחיות של אש שנא' (שם) ודמות החיות
 מראיהם כגחלי אש וכתוב (שם) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק ולא זה מכבה זה ולא זה מכבה
 זה מיכאל שר של שלג וגבריאל של אש ולא זה מכבה זה ולא זה מזיק זה א"ר אבין לא סוף דבר
 בין מלאך למלאך אלא אפי' בין מלאך אחד שחציו שלג וחציו אש הקב"ה עושה שלום ביניהן.

¹¹³ עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כה וכן שמ"ר פ"ב סי' ה: בעטרה שעטרה לו אמו זה המשכן למה
 קראו עטרה אלא מה העטרה מצויירת כך המשכן היה מצוייר שנאמר (שמות לה) ורוקם בתכלת
 ובארגמן בתולעת השני ובשש ואורג עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות הוי בעטרה שעטרה לו
 אמו א"ר יצחק חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת שבע עטרה לשלמה רשב"י שאל את
 ר' אלעזר ברבי יוסי איפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו א"ל הן משל למלך
 שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקראה
 אחותי ועד שקראה אמי כך הקב"ה בתחלה קרא לישראל בת שנאמר (תהלים מה) שמעי בת וראי
 והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך לא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שיר ה) פתחי לי אחותי
 רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה לא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר
 (ישעיה נא) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע

¹¹⁴ עי' תענית כו ע"ב: ביום חתונתו זה מתן תורה. עי' שיה"ש רבה פ"ג סי' כה: ביום חתונתו
 זה סיני כחתנים היו וכו' ד"א ביום חתונתו זה אהל מועד.

¹¹⁵ עי' תענית כו ע"ב: וביום שמחת לכו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. עי' שיה"ש
 רבה פ"ג סי' כה: וביום שמחת לכו אלו דברי תורה המד"א (תהלים י"ט) פקודי ה' ישירים משמחי
 לב וכו' וביום שמחת לכו זה בית העולמים.

¹¹⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' א: הַנֶּגֶד יָפָה רַעֲיָתִי הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּצּוֹת הַנֶּגֶד יָפָה בַגְּמִילוֹת
 חסדים הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּצּוֹת עֲשֵׂה הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּצּוֹת הַבַּיִת בַּחֲלָה תְרוּמָה
 ומעשרות הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּצּוֹת הַשְּׂדֵה בַלְקֵט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֵנִי וְהַהֲפָקֵר הַנֶּגֶד יָפָה בַכְּלָאִים הַנֶּגֶד
 יָפָה בַסִּדִּין בְּצִיצִית הַנֶּגֶד יָפָה בַנְּטִיעָה הַנֶּגֶד יָפָה בַעֲרֵלָה הַנֶּגֶד יָפָה בַנְּטֵעַ רַבְעִי הַנֶּגֶד יָפָה בַמִּלָּה הַנֶּגֶד יָפָה
 בַּפְּרִיעָה הַנֶּגֶד יָפָה בַתְּפִלָּה הַנֶּגֶד יָפָה בַקְּרִיאַת שְׁמַע הַנֶּגֶד יָפָה בַמְּזוּזָה הַנֶּגֶד יָפָה בַתְּפִלִּין הַנֶּגֶד יָפָה בַסּוּכָה
 הַנֶּגֶד יָפָה בַלּוּלָב וְאַתְרוּג הַנֶּגֶד יָפָה בַתְּשׁוּבָה הַנֶּגֶד יָפָה בַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנֶּגֶד יָפָה בַעוֹלָם הַזֶּה הַנֶּגֶד יָפָה
 בַעוֹלָם הַבָּא.

¹¹⁷ עי' שם סי' ב: עֵינֶיךָ יוֹנִים עֵינֶיךָ הֵן סְנֵהֲדִרִין שֶׁהֵם עֵינִים לַעֲדָה הַה"ד (במדבר ט"ו) וְהִיא אִם
 מעיני העדה רמ"ח אברים יש באדם וכולם אינם הולכין וחוזרין אלא אחר העינים כך אין ישראל
 יכולים לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם.

מִבְּעַד לְצִמְתָךְ¹¹⁹ שְׁעָרְךָ
 יוֹשְׁבֵי סְנֵה־דָרִין שֶׁהֵם מְאִירִים לְעוֹלָם לְעַם בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְדוֹמִים
 לְגוֹזְלִים בְּנֵי יוֹנָה, וְאֶפְלוּ שְׁאֵר בְּנֵי הַכְּנָסֶת וְעַם הָאֶרֶץ, צְדִיקִים הֵמָּה
 מִהָרַג גְּלָעָד¹²⁰ שֶׁנֶּגְלָשׁוּ
 מִהָרַג גְּלָעָד¹²¹ כִּבְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר לָקְטוּ אֲבָנִים וְעָשׂוּ גַל בְּהַר גְּלָעָד.

הַנֶּךְ יִפָּה רַעֲיָתִי – קִילְסֹן וְרַכֵּן וְעַרְבּוּ עֲלָיו קַרְבָּנוֹתֶיהֶם. עַד שִׁפּוֹחַ הַיּוֹם – שְׁחַטְאוֹ לִפְנֵי צִמֵּי חַפְנֵי
 וּפִינַחִם. עֵינֶיךָ יוֹנִים – גּוֹנֵיךָ וּמְרַאֲיֶךָ וְדוֹגְמַתְךָ כִּיּוֹנָה הַזֹּאת הַדְּבָקָה בְּצַן זֹגָה וּכְשִׁקְחוּטֵיךָ אוֹתָהּ
 אֵינָה מִפְרַכְסָתָ לְאֵלָּא פּוֹשְׁטָת לֹאֲרֵךְ כִּךְ אֵת נַחַת שְׂכָם לְסַבּוֹל עוֹלֵי וּמוֹרָאֵי. מִזְבַּעַד לְכַמְתָּךְ, שְׁעָרְךָ כַּעֲדָר
 הָעֲזִים – הַקִּילּוֹס הַזֶּה דוֹגְמַת קִילּוֹס אֲשֶׁה הַנֶּחֱאֶבֶצֶת לַחֲתוֹן מִזְבַּנִּים לְקִישׁוֹרֵיֶיךָ שְׁעָרְךָ נֹאֵה וּמִזְבַּהִיק
 לְכֹאֲהַר וּלְצַנּוּתֵי כַּעֲדָר עֲזִים לְצַנּוּת הַיּוֹרְדוֹת מִן הַהַרִים וְשֶׁעָרְךָ מִזְבַּהִיק מִרְחוֹק וְהַדּוֹגְמָא שְׂדֵימָה כַּסֵּת

¹¹⁸ עיי"ש: יונים, מה יונה זו תמה כך ישראל נאים בהילוכן כשהן עולין לפעמי רגלים מה יונה
 זו מצויינת כך ישראל מצויינת בתגלחת במילה וציצית מה יונה זו צנועה כך ישראל צנועים מה
 יונה זו פושטת צוארה לשחיטה כך ישראל (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום מה יונה זו
 מכפרת על העולים כך ישראל מכפרין על האומות שכל אותן שבעים פרים שמקריבים בחג כנגד
 שבעים אומות שלא יצדה העולם מהן הה"ד (שם ק"ט) תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה מה יונה
 זו משעה שמכרת בן זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר כך ישראל משעה שהכירו להקב"ה לא
 המירוהו באחר מה יונה זו נכנסת לקנה ומכרת קנה ושובכה וגוזליה ואפרוחיה וחלונותיה כן הן
 שלש שורות של תלמידי חכמים כשהן יושבין לפניהם כל אחד ואחד מכיר את מקומו מה יונה זו
 אע"פ שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש
 לא בטלו שלש רגלים בשנה מה יונה זו מחדשת לה בכל חדש וחדש גרן כך ישראל מחדשים להם
 בכל חדש תורה ומצות ומעשים טובים מה יונה זו משוגרת רוגליות הרבה וחוזרת לשובכה כן
 ישראל הה"ד (הושע י"א) יחרדו כצפור ממצרים זה דור המדבר וכיונה מארץ אשור אלו עשרת
 השבטים אלו ואלו והושבתים על בתיהם נאם ה' רבי אומר יש מין יונה שמאכילין אותה
 וחברותיה מריחות אותה ובאות אצלה לשובכה כן בשעה שהזקן יושב ודורש הרבה גרים מתגיידין
 באותה שעה וכו' יונים כיונים דוגמא דידך דמייה להדא יונה מה יונה זו הביאה אורה לעולם כן
 ישראל מביאין אורה לעולם שנא' (ישעיה ס') והלכו גוים לאורך ואימתה הביאה יונה אורה לעולם
 בימי נח הה"ד (בראשית ח') ותבא אליו היונה לעת ערב.

¹¹⁹ עיי"ש סי' ג: מבעד לצמתך אמר ר' לוי כל כלה שענינה כעורות כל גופה צריך בדיקה
 ושענינה יפות אין כל גופה צריך בדיקה והאשה הזאת כשמצמת שיערה לאחוריה והוא תכשיט לה
 כך היתה סנהדרין גדולה יושבת אחורי בית המקדש והיא היתה תכשיט של בית המקדש אמר רבי
 אבהו נראין מצומדין והן מרווחין כהדין רבה דצפורין. עיי"ש סי' ה: מבעד לצמתך שהיו מצמצמין
 עצמן על כל דיבור ודיבור ולא היו עומדין באלירא אלא ביראה ורתת וזיע.

¹²⁰ עיי"ש סי' ה: שערך כעדר העזים ר' יהושע בשם רבי לוי אמר טורא דאתנהרתון מן גוייה
 הר שגלשתם מתוכו עשיתי אותו גל ועד לאומות העולם איזה זה זה הר סיני ומה הגלשה הגלשתן
 מתוכו. עיי"ש סי' ו: רבי יצחק פתר קרייה במלחמת מדין שערך כעדר העזים עדרים שהלכו
 למלחמת מדין לא הלכו אלא בזכות משה ופנחס הה"ד (במדבר ל"א) ויקח משה ואלעזר הכהן את
 הזהב מאתם. עיי"ש סי' ז: רבי הונא פתר קרייה בירדן שערך כעדר כעזים עדר שעברו את הירדן
 לא עברו אלא בזכות יעקב אבינו הה"ד (יהושע ד') והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל.
 ברכות כד ע"א: אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים.

¹²¹ עיי"ש סי' ג: כעדר העזים שגלשו מהר גלעד הר שגלשתי מתוכו עשיתי אותו גלעד לאומות
 העולם איזה זה זה ים סוף ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר טורא דאתנהרתון מן גווה הדא
 אתתא כד שיערה סגין היא עבדה לה גלשין גלשין הדא מוצינא כההוא לפי טבאות הוא עבד גלשין
 גלשין ומה גלשה הגלשתי מתוכה. עיי"ש סי' ו: שגלשו מהר גלעד הר שגלשתן מתוכו עשיתי גל
 ועד לאומות העולם איזו זה זה מלחמת מדין. עיי"ש סי' ז: שגלשו מהר גלעד הר שגלשתן מתוכו
 עשיתי גל ועד לאומות העולם אי זה זה זה הירדן. עיי"ש סי' ח: ד"א מבעד לצמתך שערך כעדר
 העזים שגלשו מהר גלעד הר שגלשתם מתוכו עשיתי גל ועד לאומות העולם ואי זה זה זה בית
 המקדש שנא' (תהלים ס"ח) נורא אלהים ממקדשך מאיכן מורא יוצאה לא מבית המקדש הדא דאת
 אמר (ויקרא כ"ו) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שהוא מקודש בחרבנו כשהיה מקודש
 בבנינו והרי דברים ק"ו ומה אם למקדשו לא נשא לו הקב"ה פנים לכשיבא להפרע ממחריביו
 עאכ"ו ומה הגלשה הגלשתן מתוכו. עיי"ש סי' ט: שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד הר
 שגלשתן מתוכו עשיתי גל ועד לאומות העולם אי זה זה זה אלו המשמרות. עיי"ש סי' י: שערך כעדר
 העזים שגלשו מהר גלעד הר שגלשתן מתוכו עשיתי גל ועד לאומות העולם ואי זה זה זה אלו
 הקרבנות. עיי"ש סי' יא: שערך כעדר העזים הר שגלשתן מתוכו עשיתי גל ועד לאומות העולם ואי
 זה זה אלו סנהדרין.

ישראל לכך היא מצפנים למחנותיד ומשכנותיד אף הרקיס שביד חזיבין עלי כיעקב וזניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהסיגם לבן שם, ד"א כאותן שזבאו על מדין בעבור הירדן שהיא בארץ גלעד ולשון זה במדרש שיר השירים. מצעד – הוא לשון מצפנים שרוב צעד שצמקרא לזכר המסיד ומגין נגד לזכר אחר כמו (איוז ט) וצעד כוכבים יחתם (יונה ז) הארץ בריחיה צעדי (איוז כח) הצעד ערפל ומצעד הוא הדבר שהוא מצפנים לאותו צעד לכך הוא אומר מצעד. אמתך – לשון לזכר הממלס השער שלא יפריח ללאת וזו היא השצכה והקיסורים ולא יתכן לפרש אמתך לשון אומת שחאל התי"ו משורשת צחיבה ש"כ היה לה להיות גושה כשהיא נסמכת לה"א לפעול זה פעולת נקבה או לוי"ו לפעול זה פעולת זכר כמו תי"ו של שבת כשהוא נותנה לנקבה היא מודגשת כמו חגה חדש' ושבתה וכן לזכר עולת שבת בשבתו ותי"ו של אמתך שהיא רפה על כרחינו בלה במקום ה"א ויהא שם הקיסור אמה וכשהוא סמוך לתתו לזכר או לנקבה תהפך הה"א לתי"ו כגון שפחה תהפך לומר שפחתו שפחתה, וכן אמה אמתו אמתה, ערוה ערותו ערותה, וכן זה אמה אמתו אמתה אמתו אמתך. שגלשו – שנקרעו גבח מתורגס גלוש כשהבמות יורדות מן ההר נמצא ההר נקרח וממורט מהם:

(ב) עיניך כעדר הקצובות¹²² שעלו מן הרחצה¹²³ ושבלה אין בהם¹²⁵
 (ב) פמה יפים הפהנים והלויים המקריבים את קרבנך ואוכלים בשר קדש ומעשר ותרומה, ונקיים מכל אגס וגזל כפי שהיו נקיים עדי צאנו של יעקב, בעת שהיו גזוזות ועולות מנחל יבק, שלא היתה בהם עשוקה וגזולה, וכלן דומות זו לזו, וילדות תאומים בכל עת, ועקרה ומשבלה לא היתה בהם.

¹²² עיי"ש: שניך כעדר הקצובות מילין קצובין בזת מצרים ובזת הים שעלו מן הרחצה. עיי"ש סי' ה: שניך כעדר הקצובות מילין קציבין רמ"ח מצות עשה וש"ס"ה מצות לא תעשה. עיי"ש סי' ו: ומה הגלשה הגלשתן מתוכו שניך כעדר הקצובות מילין קצובים שנים עשר אלף בנדבה ושנים עשר אלף במסירה שנא' (שם) וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה אמר רבי חנניה בר יצחק בשנים עשר אלף הלכו למלחמת מדין. עיי"ש סי' ז: ומה הגלשה הגלשתם מתוכו שניך כעדר הקצובות בזת סיחון ועוג. עיי"ש סי' ח: שניך כעדר הקצובות מילין קצובין אלו בגדי כהונה גדולה דתנינן תמן כהן גדול משמש בשמנה בגדים וההדיוט בד' בכתונת ומכנסים מצנפת ואבנט מוסיף עליו כהן גדול חשן ואפוד ומעיל וציץ נזר הקדש כתונת היתה מכפרת על שופכי דמים וכו' ויש אומרים על לובשי כלאים וכו' מכנסים מכפרים על גלוי עריות וכו'. עיי"ש סי' ט: ומה הגלשה הגלשתן מתוכו שניך כעדר הקצובות מילין קציבין כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לוייה שנים עשר מחלקות. עיי"ש סי' י: מה הגלשה הגלשתן מתוכו שניך כעדר הקצובות מילין קציבין (במדבר כ"ח) את הכבש אחד תעשה בבקר וגו'. עיי"ש סי' יא: ומה הגלשה הגלשתן מתוכו שניך כעדר הקצובות מילין קציבין אלו מזכין ואלו מחייבין.

¹²³ עיי"ש סי' ה: שעלו מן הרחצה שהיו כלן מרוחצין מן העונות ר' אחא ור' משרשיא בשם ר' אידי אומר בכל המוספין כתיב (במדבר כ"ז) ושעיר עזים אחד לחטאת ושעיר חטאת אבל בעצרת אין כתיב חטאת ללמדך שלא היה בידם לא חטא ולא עון שכולם מתאימות. עיי"ש סי' ו: שעלו מן הרחצה רבי הונא אמר שלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד שאלו הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד לא היה משה משבחן ולא היו עולין משם בשלום הוי אומר שהיו צדיקים ביותר. עיי"ש סי' ז: שעלו מן הרחצה אמר ר' אלעזר בששים אלף נכבשה ארץ כנען היא דעתיה דרבי אלעזר דא"ר אלעזר כל מלחמה שהיא יתירה על ששים אלף מלחמת עירוביאי היא רבי יהודה בשם חזקיה אמר כל מקום שנאמר כעשר כעשרים כשלשים כארבעים אמר או חסר או יתר תמן איתמר (יהושע ד') כארבעים אלף חלוצי צבא והכא איתמר (ד"ה א' ה') ארבעים וארבעה אלף ושבע מאות וששים אמר ר' אחא אלף שלם היו והשאר כלו בדרכים אותן ט"ו אלף איכן הם אמר להם שומרי כלים היו ולא מנאן הכתוב. עיי"ש סי' ח: שעלו מן הרחצה שמכפרין על ישראל. עיי"ש סי' ט: שעלו מן הרחצה שמשמין לישראל. עיי"ש סי' י: שעלו מן הרחצה שמכפרים והולכין על ישראל. עיי"ש סי' יא: שעלו מן הרחצה שמזכין את ישראל.

¹²⁴ עיי"ש: שכלם מתאימות שהיו כולן מותאמים בין שכינה למלאך הה"ד (שמות י"ד) ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' ושכלה אין בהם שלא ניזק אחד מהם. עיי"ש סי' ו: שכולם מתאימות שבשעה שהיו נכנסין זוגות זוגות אצל האשה היה אחד מהן מפחם פניה ואחד מהם מפרק נזמיה והיו אומרות להם אין אנו מבריותיו של הקב"ה שתעשו לנו כך. עיי"ש סי' ז: שכלם מתאימות

שני כעדר הקצבות וגו' – אף קילום זה בלשון נוי אשה. שניך – לקות ולבנות וסדורות על סדורן כלמר וסדר עדר הרחלים הברורות משאר האזן בקצב ומנין נמסרות לרועה חכם והגון לזיהר בלמרן שעושין אותן לכלי מילת ומשמרין אותן מעת לידתן שלא יתכלך הלמר ורוחצין אותם מיום אל יום. שכלם מתאימות – לשון מתום (תהלים לח), אין מתום בצפרי כלומר תמימות אינטכי"ש בלע"ז. ושכלה – שום שכול ומום אין בהם ונלמר הדוגמא הזו על שם גבורי ישראל הכורתיים ואוכלים אויביהם בשניהם סביבותם והרי הם מתרחקין מן הגזל של ישראל ומן העריות שלא יתכלכלו בעצירה ונלמר קילום זה על שנים עשר אלף איש שצבאו על מדין בקצב ומנין שלא נחשד אחד מהם על העריות שנלמר (במדבר לא) ולא נפקד ממנו איש ואף על הכהור הלכז הביאו כפרתן ואף על הגזל לא נחשדו שהעיד עליהם הכתוב (במדבר ל"א) ויקחו את כל השלל וביאו אל משה ואל אלעזר הכהן וגומר ולא הכריח אחד מהן פרה אחת או חמור אחד:

(ג) וּשְׁפֹתַי שֶׁל הַפֶּה הַגָּדוֹל, הָיוּ מִבְקָשׁוֹת תְּפִלָּה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים
 לִפְנֵי ה' וּמְלוֹתָיו הָיוּ הוֹפְכוֹת עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַדּוֹמִים לְחוֹט
 שְׁנֵי וּמִלְבִּינֹת אוֹתָם כְּצֶמֶר נָקִי, וְהַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא רֹאשׁ מְלֵא מִצְוֹת
 כְּרִמּוֹן, לְבַד הָאֲמֹרָפְלִים וְהַשָּׂרִים שֶׁהֵם קְרוֹבִים לְמֶלֶךְ, שֶׁהֵם צְדִיקִים
 וְאֵין בָּהֶם דְּבַר רָע.

(ג) כַּחוֹט הַשְּׁנֵי
 שְׁפֹתַי 126 וּמְדַבְּרִי
 נְאוּה 127 כְּפֶלַח הַרְמוֹן
 רְקֵתְךָ מִבְּעַד לְצִמְתְךָ 128

שהיו מותאמים בין החלוץ למאסף הה"ד (יהושע ו') והחלוץ הולך וגו'. עיי"ש סי' ח: שכולם מתאימות אלו שתי שרשרות גבלות של זהב שיוצאות מבין החשן והיו נראין מתוכו כמין שתיים נרתיקות ושכלה אין בהם שלא נתאכלה אחת מהן. עיי"ש סי' ט: שכולם מתאימות דתנינן תמן בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות. עיי"ש סי' י: שכולם מתאימות דתנינן איל קרב באחד עשר בחמשה עשר. עיי"ש סי' יא: שכלם מתאימות דתנינן מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר והן מעבירין לזוגות.

עיי"ש סי' ו: ושכלה אין בהם שלא נחשד מהם אחד בעבירה. עיי"ש סי' ז: ושכלה אין בהם וגו' שלא היה גיזק א' מהן. עיי"ש סי' ט: ושכלה אין בהם דתנינן הראשון בראש ורגל. עיי"ש סי' י: ושכלה אין בהם דתנינן הקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה. עיי"ש סי' יא: ושכלה אין בהם ר' לוי אמר שמלמדן דבר מתוך דבר ר' אבא אמר שאין הלכה קוהא להם.

עיי"ש רבה פ"ד סי' ד: כחוט השני שפתותיך בשעה שאמרו את השירה (שם ט"ו) אז ישיר משה ומדברך נאוה שמראין באצבע ואומרים (שם) זה אלי ואנוהו, באותה שעה התחיל משה משבחן כפלח הרמון רקתך, הריקן שבכם רצוף מצות כרמון הזה, אין צריך לומר מבעד לצמתך על הצנועין והמצומתין שבכם. עיי"ש סי' ה: כחוט השני שפתותיך זה הקול שלפני הדיבור המד"א (שמות כ"ד) ויען כל העם קול אחד. עיי"ש סי' ו: כחוט השני שפתותיך בשעה שאמרו למשה (במדבר ל"א) עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש לעריה ולחטא. עיי"ש סי' ז: כחוט השני שפתותיך כשאמרו ליהושע (יהושע א') כל אשר צויתנו נעשה וגו'. עיי"ש סי' ח: כחוט השני שפתותיך זה נזר הקדש. עיי"ש סי' ט: כחוט השני שפתותיך דתנינן שחה לנסך הניף הסגן בסודר והקיש בן ארזא בצלצל. עיי"ש סי' יא: כחוט השני שפתותיך רבי יודן אמר כגזירת המלך גזירת בית דין הן מצווין בפיהם סקילה שרפה הרג וחנק רבי חוניה אמר דמים דתנינן וחוט של סקרא חוגרו באמצע כדי להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים רבי עזריה בשם ר' יודה כשם שחוט הסיקרא מבדיל בין דמים העליונים לתחתונים כן סנהדרין מבדילין בין טומאה לטהרה בין איסור להיתר בין פטור לחיוב. עיי"ש סי' יב: כחוט השני שפתותיך זה לשון של זהורית ומדברך נאוה זה שעיר המשתלח אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח אמר להם כחוט השני שפתותיך רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית ר' אבהו אמר עלה (הושע י"ד) ונשלמה פרים שפתינו מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח שפתינו.

עיי"ש סי' ה: ומדברך נאוה זה הקול של אחר הדיבור שנא' (דברים ה') וישמע ה' את קול דבריכם וגו' ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי וגו'. עיי"ש סי' ו: ומדברך נאוה שאמרו לו (שם) ונקרב את קרבן ה' אמר להם משה דבריכם סותרים זה את זה אמרתם ולא נפקד ממנו איש לעריה ולחטא ואמרתם ונקרב את קרבן ה' אלו לא חטאתם קרבן זה למה אמרו לו משה רבינו זוגות זוגות היינו נכנסין אצל האשה והיה אחד ממנו מפחם פניה ואחד מפרק נזמיה אפשר שלא הזיע יצר הרע קימעה על אותה הזיעה של יצר הרע אנו אומרים להביא קרבן. עיי"ש סי' ז: ומדברך נאוה שאמרו (שם) כל איש אשר ימרה את פיך. עיי"ש סי' ח: ומדברך נאוה זה הציץ. עיי"ש סי' ט: ומדברך נאוה זה השיר דתנינן תמן השיר שהיו הלויים אומרים במקדש בראשון היו אומרים וכו'.

כחוט השני שפתותיך – נאות להצטייח ולשמור הצטחת' כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה (יהושע ז) את תקות חוט השני וגומר ושמרו הצטחתם. ומדברך – דבורך והרי הוא מגזרת (יחזקאל לג) הנדברים כך אלל הקירות (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' פרל"ריז בלעז. רקתך – היא גובה הפנים שקורין פומי"ליס בלעז"ז אלל העינים ובלשון גמרא קורין אותה רומני דאפי ודומין לפלח חלי רמוז בחוץ שהוא אדום וסגולל הרי קילוס בנוי חסה והדוגמא פירשו רבותינו ריקני' שני מלאים מלות כרמוז. מבעד לכמתך – מצפנים לקיסוריך:

(ד) פְּמָגְדָל הָיִיד צִוְּאָרְךָ¹²⁹ וְרֵאשׁ הַיְשִׁיבָה שֶׁהוּא הָרֵב שֶׁלְךָ, חֶסֶן בְּזָכוֹת וְרֵב בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְעַל אִמְרֵי פִּי הָיָה הָעוֹלָם נִבְנָה, וּבְלִמּוֹד הַתּוֹרָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק, בּוֹטְחִים בּוֹ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמְנַצְחִים בְּמַלְחָמָה, כָּאֵל אֲוֹחִזִים בְּיָדֵיהֶם כֹּל מִיָּגֵי כְּלֵי זֶן שֶׁל גְּבוּרִים. אֶלְף הַמְּגִן¹³⁰ בְּנוֹי¹³¹

עיי"ש סי' יב: ומדברך נאווה מדברך יאי מדברתיך יאיא א"ר אבא בר כהנא אע"פ שהוא מדבר חייבין על מחיצתו עכשיו כשהוא חרב כשם שמחויבין על מחיצתו כשהוא בנוי אמר רבי לוי אמר הקב"ה בחורבנה העמידה לי צדיקים ובבנינה העמידה לי רשעים בחורבנה העמידה לי צדיקים דניאל וחבורתו מרדכי וחבורתו עזרא וחבורתו בבנינה העמידה לי רשעים כגון אחז וחבורתו מנשה וחבורתו אמון וסייעתו ר' אבא בר כהנא בשם ר' יוחנן על הדא דר' לוי אמר (ישעיה נ"ד) כי רבים בני שוממה מבני בעולה הוי צדיקים העמידה לי בחורבנה יותר מצדיקים שהעמידה לי בבנינה.

עיי"ש סי' ה: באותה שעה התחיל משה מקלסן כפלח הרמון רקתך הריקן שבך רצוף הוא תורות כרמוז הזה ואין צריך לומר מבעד לצמתך על הצנועין שבכם ועל המצומתין שבכם. עיי"ש סי' ו: באותה שעה התחיל משה משבחן כפלח הרמון רקתך ריקן שבכם רצופין מצות ומעשים טובים כרמוז הזה שכל מי שבא עבירה לידו וניצל ממנה ולא עשה אותה מצוה גדולה עשה ואין צריך לומר מבעד לצמתך על הצנועין ועל המצומתין שבכם. עיי"ש סי' ז: באותה שעה התחיל יהושע משבחן כפלח הרמון רקתך הריקן שבך רצוף הוא תורות כרמוז הזה ואין צריך לומר מבעד לצמתך על הצנועין שבכם ועל המצומתים שבכם. עיי"ש סי' ח: והדין כפלח הרמון רקתך ריקן שבישראל מלא תשובות כרמוז מבעד לצמתך ואין צריך לומר על הצנועין והמצומתין שבכם. עיי"ש סי' יב: כפלח הרמון רקתך רבי אבא בר כהנא ורבי אחא חד אמר הריקן שבשלש שורות רצוף תורה כרמוז הזה ואין צריך לומר מבעד לצמתך על היושבין בסנהדרין עצמה וחד אמר הריקן שבסנהדרין רצוף תורה כרמוז הזה ואין צריך לומר מבעד לצמתך על היושבין תחת הזית ותחת הגפן והתאנה ועוסקין בדברי תורה

עיי"ש רבה פ"ד סי' ה: כמגדל דויד צוארך מה שגידל אתכם דוד בספרו ומה גידל אתכם דוד בספרו (תהלים קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים וכו' כמגדל דויד צוארך מה שגדל אתכם דוד בספרו ומה גדל אתכם דוד בספרו. סי' ו: כמגדל דוד מה שגדל אתכם בספרו ומה גדל אתכם דוד בספרו (תהלים קל"ו) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ונתן ארצם לנחלה. עיי"ש סי' ז: כמגדל דויד צוארך כמה גדל אתכם דוד בספרו (תהלים קל"ו) למכה מלכים גדולים. עיי"ש סי' יב: כמגדל דויד צוארך זה בית מקדש ולמה מדמהו בצואר שכל ימים שהיה בית המקדש בנוי וקיים היו צוארן של ישראל פשוט בין אומות העולם וכיון שחרב בית המקדש כביכול נכפף צוארן של ישראל הה"ד (ויקרא כ"ו) ושברתי את גאון עזכם זה בית המקדש ד"א מה צואר זה נתון בגבהו של אדם כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם ומה צואר זה רוב תכשיטין תלויין בו כך כהונה מבית המקדש לווה מבית המקדש ומה צואר זה אם ניטל אין לאדם חיים כך משחרב בית המקדש אין חיים לשונאי ישראל.

עיי"ש סי' ה: בניו לתלפיות מהו לתלפיות ספר שאמרו לו פיות הרבה וכו' בניו לתלפיות ספר שאמרוהו פיות הרבה. עיי"ש סי' ז: בניו לתלפיות ספר שאמרוהו פיות הרבה. עיי"ש סי' יב: בניו לתלפיות טטרוגוין חייא בר' בון אמר יופי היה ונעשה תל אמר הקב"ה אני הוא שעשיתיו תל בעוה"ז ואני הוא שעתידי לעשותו יפיפות לעולם הבא ד"א לתלפיות תל שמתפללים בו כל פיות מכאן אמרו העומדים בחוצה לארץ ומתפללין הופכין פניהם לארץ ישראל וכו' הוא ההיכל שכל הפנים מכוונות אותו עד כדון בבניינו בחורבנו מניין אמר רבי אבין בניו לתלפיות הוא ההיכל שכל הפיות מתפללות בו

עיי"ש סי' ה: אלף המגן כל אותן האלפים והרבבות שעמדו לפני הר סיני והגנתי עליהם לא הגנתי עליהם אלא בזכות אותו הבא לאלף דור. עיי"ש סי' ו: אלף המגן תלוי עליו כל הרבבות והאלפים שהלכו למלחמת מדין והגנתי עליהם לא הגנתי עליהם אלא בזכות אותו שבא לאלף דור ולא אתם בעצמכם נתליתם בו. עיי"ש סי' ז: אלף המגן כל אותן האלפים והרבבות שעברו את הירדן והגנתי עליהם לא הגנתי עליהם אלא בזכות אותו הבא לאלף דור. עיי"ש סי' יב: אלף המגן

תְּלוּי עֲלָיו בַּל שְׁלֵטִי
הַגְּבוּרִים¹³²

כמגדל דוד לוארד – קומה זקופה נוי צאקה והדוגמא כמגדל דוד הוא מנודת ליון שהוא מקום חוזק ועופל ומזכר כך הוא לוארד זו לשכת הגזית שהיתה חזקו ומזכרן של ישראל ולוחו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו ללמוד לורותיו ונוי מלככת תבניתו והוא מגזרת (איוז לה) מלפנו מזהמו' ארץ והתי"ו בתלפיות כמו תי"ו שבתרמית ובתבנית. אלף המגן תלוי עליו – כך מנהג השרים לתלות מגיניהם ושלטיהם זכותל המגדלים. שלטי – אשפות שנותנין בהם חלים כמו (ירמיה נא) הברו החלים מלאו השלטים ודומה לו לשכת הגזית שמשם הוראה יוראה שהתורה מגן לישראל ויש לומר אלף המגן כמו מגן האלף על שם (דברי הימים א טז) דבר אה לאלף דור. כל שלטי הגבורים – מנינו שהתלמידים נקראים על שם חלים ושלטים כעניין שנאמר (תהלים קכז) חלים זיד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם:

(ה) שְׁנֵי גֹאֲלֵיךְ הַעֲתִידִים לְגֹאֲלֶךָ, מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וּמְשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם, דּוּמִים לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּנֵי יוֹכָבֵד, שְׁנֵי עֲפָרַיִם תְּאֵמִי צְבִיָּה, וְהָיוּ רוּעִים אֶת עַם בְּיַת יִשְׂרָאֵל בְּזִכְרֵי תִיָּהֶם אֲרֻבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר הַרוּעִים בְּשׁוֹשְׁנֵיהֶם¹³⁴ בְּמִן וּבְעוֹפוֹת פְּטוּמִים, וּמִי בְּאֵר שֶׁל מְרִים.

שני שדיך – המניקות אותך זה משה ואהרן. כשני עפרים תאומי לביה – לך לביה להיות יולדת תאומים כך שניהם שוים שקולים זה כזה. דבר אחר שני שדיך על שם הלוחות תאומי לביה שהם מכוונות זמדה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונות דבור כנגד דבור, אנכי כנגד לא תלח שהרואח ממעט את הדמות של הקב"ה, לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר עבודה זרה לך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו ליצבע לשקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בזכורו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כזכור

תלוי עליו א"ר ברכיה אמר הקב"ה אלף דור קפלתיו והבאתי אותו המגן שהיה תאות לבבם ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע לי נעשית מגן ולבני אין אתה נעשה מגן אמר לו הקב"ה לך הייתי מגן אחד שנא' (בראשית ט"ו) אנכי מגן לך אבל לבניך אני נעשה מגינים הרבה הה"ד אלף המגן תלוי עליו

¹³² עיי"ש סי' ה': ולא אתם בעצמכם נתליתם בו אלא כל שלטי הגבורים שכל מי שיעמוד וישלוט ויתגבר על יצרו כגון משה בשעתו דוד בשעתו עזרא בשעתו כל דורן נתלה בהם ועל ידי מי נתן התורה על ידי שני שדיך אלו משה ואהרן. עיי"ש סי' ו': כל שלטי הגבורים כל שעומד ושולט ומתגבר ביצרו קרוי גבור כגון משה בשעתו דוד בשעתו עזרא בשעתו כל דורן נתלה בהם ועל ידי מי נעשית מלחמת מדין על ידי שני שדיך על ידי סנדרנא משה ופנחס. עיי"ש סי' ז': ולא אתם בעצמכם נתליתם בו אלא שלטי הגבורים שכל מי שיעמוד וישלוט ויתגבר על יצרו כגון משה בשעתו דוד בשעתו עזרא בשעתו כל דורן נתלה בהן ועל ידי מי עברו ישראל את הירדן על ידי שני שדיך אלו הן יהושע ואלעזר. עיי"ש סי' יב': כל שלטי הגבורים זו כהונה ומלכות.

¹³³ עיי"ש רבה (פ"ד סי' ה'): על ידי מי נקרע לכם ים סוף על ידי שני שדיך אלו הם משה ואהרן וכו' ועל ידי מי נתן התורה על ידי שני שדיך אלו משה ואהרן. עיי"ש סי' ו': על ידי מי נעשית מלחמת מדין על ידי שני שדיך על ידי סנדרנא משה ופנחס. עיי"ש סי' ז': ועל ידי מי עברו ישראל את הירדן על ידי שני שדיך אלו הן יהושע ואלעזר: עיי"ש רבה (פ"ד סי' יג'): שני שדיך אלו משה ואהרן מה השדים הללו הודה והדרה של אשה כך משה ואהרן הודן והדרן של ישראל מה השדים הללו נזיה של אשה כך משה ואהרן נזין של ישראל מה השדים הללו כבודה ושבחה של אשה כך משה ואהרן כבודן ושבחן של ישראל מה השדים הללו מלאים חלב כך משה ואהרן ממלאים ישראל מן התורה ומה השדים הללו כל מה שהאשה אוכלת התינוק אוכל ויונק מהן כך כל תורה שלמד משה רבינו לימדה לאהרן הה"ד (שמות ד') ויגד משה לאהרן את כל דברי ה' ורבנן אמרי גילה לו שם המפורש מה השדים הללו אין אחד מהם גדול מחברו כך היו משה ואהרן הה"ד (שם ו') הוא משה ואהרן וכתוב (שם) הוא אהרן ומשה לא משה גדול מאהרן ולא אהרן גדול ממשה בתורה וכו' אשריהם שני אחים הללו שלא נבראו אלא לכבוד ישראל

¹³⁴ עיי"ש רבה (פ"ד סי' יד'): הרועים בשושנים אמר שמואל בר נחמני מרים ויוכבד הן הן חיותיהן של ישראל והיו רועות את ישראל שלבם הן כשושנים והיכן היתה מרעיתן של ישראל במצרים על ים סוף: עיי"ש מדרש זוטא שיה"ש (פ"ד סי' ה'): הרועים בשושנים. זה יהושע וכלב:

כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו רצוי. הרועים – את
 לאנס בשופנים ומדריכים אותם בדרך נוחה וישרה:

(ו) ¹³⁵ עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּדִיקִים אֶלְךָ לִי אֵל הַר הַמּוֹרֶה וְאֵל גְּבַעַת הַלְּבוֹנָה ¹³⁷
 (ו) וְכָל זְמַן שֶׁהָיוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אוֹחֲזִים בְּיָדֵיהֶם אֲמוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם הַצְּדִיקִים, הָיוּ בּוֹרְחִים מִצִּדִּיקִים, שְׂדִים, רוּחַ רָעָה שֶׁל בֶּקֶר וְשֶׁד צְהָרִים מֵהֶם, פִּי הִתְהַלְּקוּ שְׂכִינַת כְּבוֹד ה' שׁוֹרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה בְּנוֹי בְּהַר הַמּוֹרֶה, וְכָל הַמִּצִּיקִים וְהַמְשַׁחֲתִים הָיוּ בּוֹרְחִים מִרוּחַ קִטְרֵת הַבְּשָׂמִים.

עד שיפוח היום – עד שתתפשט החמה. ונסו הכללים – הוא עת שרצו וחוס היום חני אלכך ואת
 עריבה עלי. היום – הוא השמש וכן (בראשית ג) לרוח היום וכן (מלאכי ג) כי הנה היום כל בוער
 כתנור ומשיפוח היום אלך לי בהר המוריה צבית עולמים צד"ר, כלומר משחטאו אז לפני לחלל את
 קדשי ולנאץ מנחתי זימי חפני ופנחם אסתלק מעליכם ואתו משכן הזה ואזכר לי בהר המוריה
 צבית עולמים, וסם כולך יפה ומוס אין כך וארכה סם כל הרבנותיך:

(ז) ¹³⁸ בְּלֶךְ יָפָה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ ¹³⁸
 (ז) בְּזִמְנֵן שְׁעַמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל אֲדוֹן הָעוֹלָם, הוּא מְשַׁבַּח אוֹתָם בְּשִׁמֵי מְרוֹם, וְכֵן אָמַר כֵּלֶךְ יָפָה כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל וּמוֹם אֵין בָּךְ.

(ח) ¹³⁹ אֶתִּי מְלַבְּנוֹן כְּלָה אֶתִּי מְלַבְּנוֹן תְּבוּאֵי ¹³⁹
 (ח) אָמַר ה' בְּמֵאֲמָרוֹ עָמִי תִּשָּׁב כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל הַדּוֹמָה לְכָלָה אֲשֶׁר הִיא צְנוּעָה, וְאֶתִּי תְּבוּאוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְיִהְיוּ מְגִישִׂים לָךְ מִנְחָה רְאִשִׁי

¹³⁵ עיי' שיה"ש רבה פ"ד סי' טו: עד שיפוח היום רבי אבהו ורבי לוי חד אמר בשעה שמל
 אברהם אבינו את עצמו ובניו ובני ביתו עשה ערלותיהן גבעה וזרחה עליהן החמה והתליעו ועלה
 ריחן לפני הקב"ה כריח קטרת הסמים וכריח קומץ הלבונה שעל גבי האשים ואמר הקב"ה
 לכשיבואו בניו של זה לידי עבירות ומעשים רעים אני נזכר להם זה הריח ואתמלא רחמים עליהם
 והופך להם מדת הדין למדת רחמים

¹³⁶ עיי"ש: מה טעם אלך לי אל הר המור ר' לוי אמר בשעה שמל יהושע את בני ישראל העמיד
 להם ערלותיהם גבעה וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כריח קטרת סמים
 וכריח קומץ של לבונה שעל גבי אשים באותה שעה אמר הקב"ה לכשיבואו בניהם של אלו לידי
 עבירות ומעשים רעים אני נזכר להם ריח זה ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין
 לרחמים. עיי"ש סי' טז: ד"א אלך לי אל הר המור זה אברהם שהוא ראש לכל הצדיקים
¹³⁷ עיי"ש: ואל גבעת הלבונה זה יצחק שנתקרב כקומץ לבונה על גבי המזבח:

¹³⁸ עיי' יבמות קא ע"א: דתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקים בצדק כך ב"ד מנוקים מכל מום
 שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך. שיה"ש רבה פ"ד סי' יז: כלך יפה רעיתי זה יעקב אבינו
 שהיתה מטתו שלמה לפניו ולא נמצא בה פסולת מהו כלך יפה רעיתי תני רשב"י בשעה שעמדו
 ישראל לפני הר סיני ואמרו (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אותה שעה לא היה בהם
 לא זבים ולא מצורעין ולא חגרין ולא סומין לא אלמין ולא חרשין לא שוטין ולא שממין לא טפשין
 ולא חלוקי לב על אותה שעה נאמר כולך יפה רעיתי כיון שחטאו לא היו ימים קלים והיו בם זבים
 ומצורעין חגרין וסומין אלמין חרשים שוטים וטפשין

¹³⁹ עיי' שיה"ש רבה פ"ד סי' יח: אמר להם הקב"ה כשגליתם לבבל עמכם הייתי שנא' (ישעיה
 מ"ג) למענכם שלחתי בבלה לכשתחזרו לבית הבחירה בקרוב אני עמכם הה"ד אתי מלבנון כלה [עיי'
 שמר, פכ"ג סי' ה: אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי מן המלכיות שנקראו לבנון שנאמר
 (יחזקאל לא) הנה אשור ארז בלבנון]. אמר ר' לוי לא היה צריך קרא לומר אלא אתי ללבנון כלה
 ואת אמרת מלבנון אלא בתחלה הוא נוער מבית המקדש ואחר כך הוא פורע מן אומות העולם. עיי'
 שמ"ר פכ"ג סי' ה: ד"א אז ישיר משה הה"ד (שיר ד) אתי מלבנון כלה א"ר לוי בנוהג שבעולם כלה
 מקשטין ומבשמיין אותה ואח"כ מכניסין אותה לחופה והקב"ה לא עשה כן אלא אמר לכנסת
 ישראל אתי מלבנון כלה מטיט ולבנים לקחתיך ועשיתך כלה למה שני פעמים אתי מלבנון אלא
 אמר הקב"ה אתי גליתם מבהמ"ק שנקרא לבנון שנא' (ישעיה לז) אני עליתי מרום הרים ירכתי
 לבנון

תְּשׁוּרֵי מְרֹאֵשׁ אֲמָנָה¹⁴⁰ הָעַם הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר אֲמָנָה, וְהַדְּיָרִים הַיּוֹשְׁבִים בְּרֹאשׁ הַר שָׁנִיר, וְהָאֲמוֹת אֲשֶׁר בְּחֶרְמוֹן. וַיְהִי מֵעַלְיָם לָךְ מָסִים יוֹשְׁבֵי הָעָרִים הַבְּצוּרֹת אֲשֶׁר הֵמָּה גְבוּרִים כְּאַרְיֹת, וּמִתְנָה מְעָרֵי הַהָרִים אֲשֶׁר הֵם מִמְּעוֹנוֹת אַרְיֹת¹⁴³ מֵהַרְרֵי גְבוּרִים מִנְּמָרִים¹⁴⁴.

אתי מלצנון כלה – כשתגלו מלצנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם. אתי מלצנון תבואי – וכשתשובו מן הגולה אני אשיב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרחתך לי לר ועל כן כתב אתי מלצנון תבואי, כשתגלו מלצנון זה אתי תבוא ואלא כתב אתי מלצנון תבואי לומר משעת יליאתכם מכאן עד שעת זיאתכם כאן אתי עמכם ככל אשר תלאו ותבואו. תשורי מראש אמנה – בקבלי את נדחך תסתכלי ותחזוני מה שזכר פעולתך מראשית האמונה שהאמנת בי לכתך אחרי במדבר ומסעותיך וחניותיך על פי זיאתך לראש שניר וחרמון שהיו מעונות אריות סיחון ועוג, ד"א מראש אמנה הר הוא בגבול צפוני של ארץ ישראל ושמנו אמנה ובצפון משנה טורי אמנון והר ההר שנאמר בו (במדבר לד) מן היס הגדול תתאלו לכם הר ההר וכשגליות נקצרות ומגיעות שם הם לופים משם וכו' וראוין גדול ארץ ישראל ואוירה של ארץ ישראל ושמחים ואומרים הויה לכך נאמר תשורי מראש אמנה:

(ט) קְבוּעָה עַל לֹחַ לְבִי אֶהְבֶּתְךָ אַחוֹתִי יִשְׂרָאֵל, הַמְשׁוּלָה לְכֻלָּהּ
צְנוּעָה, קְבוּעָה עַל לֹחַ לְבִי אֶהְבֶּת הַקָּטָן שְׂבִינִיכֶם, אֲשֶׁר הוּא צָדִיק
(ז) לְבַבְתִּי אֶהְיֶיךָ לְבַבְתִּי בְּאֶחָד
כִּלָּה¹⁴⁵

¹⁴⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' יט: תשורי מראש אמנה א"ר חוניא בשם ר' יוסטא עתידות הגליות מגיעות עד טיורוס מונוס ואומרים שירה ועתידים אומות העולם להביא אותה סרדיוטות למלך המשיח מה טעם תשורי מראש אמנה אין לשון תשורי אלא לשון קרבן. עיי"ש סי' כ: ד"א תשורי מראש אמנה זה אברהם שכתוב בו והאמין בה'. עי' שמ"ר פכ"ג סי' ה: לפניו ויעבר מלכם לפניו וה' בראשם (שיר ד) תשורי מראש אמנה א"ר יוסטא הר הוא ושמנו אמנה עד אותו ההר א"י ממנו ולהלן ח"ל א"ר אלעזר ב"ר יוסי כשיגיעו הגליות לשם יהיו אומרים שירה לכך נאמר תשורי מראש אמנה ד"א תשורי מראש אמנה עתידין ישראל לומר שירה לע"ל שנאמר (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה שנאמר (בראשית טו) והאמין בה' היא האמונה שישראל נוחלין בה ועליו הכתוב אומר (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה הוי תשורי מראש אמנה וכו' תשורי מראש אמנה א"ר נחמיה לא זכו ישראל לומר שירה על הים אלא בזכות אמנה שנאמר ויאמן העם וכתוב ויאמינו בה' א"ר יצחק היו רואין כל אותן נסים שנעשו להם ולא היה להם להאמין אלא א"ר שמעון בר אבא בשביל האמנה שהאמין אברהם להקב"ה שנאמר והאמין בה' ממנה זכו ישראל לומר שירה על הים שנאמר אז ישיר משה הוי תשורי מראש אמנה.

¹⁴¹ עי' שיר השירים רבה (פ"ד סי' כ): מראש שניר וחרמון זה יצחק מה זה השניר שונא את הניר כך לא נתנסה יצחק אלא פעם אחת בלבד

¹⁴² עי' שיר השירים רבה (פ"ד סי' כ): וחרמון זה יעקב מה חרמון זה כל טובו נתון בזוטו כך כהונה מיעקב לויה מיעקב מלכות מיעקב

¹⁴³ עי' שיר השירים רבה (פ"ד סי' כ): ממעונות אריות זה סיחון ועוג מה הארי הזה שחוקך כך היו סיחון ועוג שחוצים וגבורים שלא היה בין זה לזה אלא מהלך יום אחד בלבד ולא זה בא לסיועו של זה ולא זה בא לסיועו של זה עי' שמ"ר פכ"ג גסי' ה: ממעונות אריות גלות בבל ומדי

¹⁴⁴ עי' שיר השירים רבה (פ"ד סי' כ): מהררי נמרים אלו הכנעניים ומה הנמר הזה חצוף כך הכנעניים חצופים. עי' שמ"ר פכ"ג גסי' ה: מהררי נמרים זו אדום

¹⁴⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כא: לבבתני אחותי כלה לבבתני אמר הקב"ה לב אחד היה לכם במצרים ונתתם לי שני לבבות וכו' ד"א לבבתני אחותי כלה אמר הקב"ה לב אחד היה לכם בים ונתתם לי שני לבבות וכו' ד"א לבבתני אחותי כלה אמר הקב"ה לב אחד היה לכם במדבר ונתתם לי שני לבבות וכו' דבר אחר לבבתני אחותי כלה אמר הקב"ה לב אחד היה לכם במרגלים ונתתם לי שני לבבות זה יהושע וכלב שנא' (במדבר ל"ב) בלתי כלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון וגו' וכו' ד"א לבבתני אחותי כלה אמר הקב"ה לב אחד היה לכם בשטים ונתתם לי שני לבבות וכו'. ועי' שבת נגע"ב: מאי משמע דהאי לבובין לישראל דקרובי הוא דכתוב לבבתני אחותי כלה.

בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ¹⁴⁶ בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, וּבְאַחַד מֵהַמְּלָכִים שֶׁל בֵּית יְהוּדָה, שֶׁהִיא נְתוּן עֵנֶק מִצִּוְרוֹנֶיךָ¹⁴⁷

לבבתי – משכת את לבי אליך. באחת מעיניך – הרבה דוגמות טובות שצדך לולא היתה צדך ללא אחת מהן הייתי מחזבך ביותר וכל שכן ככולן וכן באחת ענק מצורוניך באחת מצדדי ענקי קישוטיך הם תכטימי מלוא שיקראל מלינין בהם, ד"ר באחד ענק באחד מצדדיך הוא אחד היה מיוחד וזה אברהם הנקרא ענק האדם הגדול בענקים:

(י) מֶה יָפוּ דְרִיךְ אַחֲתִי (י) מֶה יָפוּ דְרִיךְ אַחֲתִי
צְנוּעָה, מֶה טוֹבוֹ עָלַי דְּרִיךְ יוֹתֵר מִשְׁבָּעִים אַמּוֹת, וְשֵׁם טוֹב שֶׁל
צְדִיקֶיךָ נוֹדֵף מִכָּל בְּשָׁמַיִם.
מִיֵּין וְרִיחַ שְׁמַנֶּיךָ מִכָּל
בְּשָׁמַיִם¹⁴⁹

מה יפו דריך – כל מקום שהראית לי שם חזה יפה הוא צעני גלגל סילה נוצ וגבעון וצית עולמים הוא שיסד הצבלי מנוחה ושאר ויעודים מנוחה זו ירושלים ושאר ויעודים מקום שנתועד' שם שכנה לישראל. וריח שמניך – שם טוב:

(יא) נֶפֶת תַּפְּנָה (יא) וּבְזִמְן שְׁמֵת־פְּלִים הַלְהַנִּים בְּעֶזְרַת הַקֹּדֶשׁ, נוֹטְפוֹת שְׁפֹתֶיךָ
יְעִרַת דְּבֶשׁ וְלִשׁוֹנְךָ כֶּלֶה צְנוּעָה בְּאַמְרֶךָ שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת – מִתּוֹקִים
שְׁפֹתֶיךָ כֶּלֶה¹⁵⁰ דְּבֶשׁ

¹⁴⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כא: לבבתי באחד בעיניך בדם הפסח ודם המילה וכו' לבבתי באחד מעיניך שעמדתם לפני על הר סיני ואמרתם (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וכו' לבבתי באחד מעיניך בהקמת המשכן שנאמר (במדבר ט') וביום הקים את המשכן וכו' לבבתי באחד מעיניך זה פנחס שנאמר (תהלים ק"ו) ויעמוד פינחס ויפלה ותחשב לו לצדקה וכו' באחד ענק מצורוניך זה משה. עי' שבת פח ע"ב: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב לבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך בתחילה באחת מעיניך לכשתעשי בשתי עיניך. עי' תנא דבי אליהו רבה (פרק ה): באו עשרה דורות מנח עד אברהם וסדרתי מן העולם במה שהעלתי בעולם כיון שבא אברהם היה לבי על עולמי שנאמר (ס"ה ד) לבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורוניך משל למלך שקדש את האשה ונראית לו באחת מעיניה והיה אוהבה ביותר ושמח בה ומשתוקק בה אמור מעתה (בלבו) כשיראנה בשתי עיניה עאל"ו כך אברהם אבינו היה מפקח על עניני הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה כך אוהבו כשיבואו בניו לידי חבילות של תורה ומצוות עאל"ו לכך נאמר לבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורוניך. ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעוה"ז ממה

¹⁴⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כא: באחד ענק מצורוניך זה משה המיוחד והגבור שבשבטיך.

¹⁴⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כב: מה יפו דודיך אחותי כלה ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן אמר בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה שיתא הכא וארבעה בנביאים וכו' וכנגדן לבש הקב"ה עשרה לבושין וכו' כדי ליפרע מאומות העולם שבטלו מישראל עשרת הדברות שהיו מצמצמים עליהן כלה. עי' מדרש זוטא שיר השירים (פרשה ד פסוק י'): מה יפו דודיך אחותי כלה. אלו הקרבנות שהקריבו ישראל בשילה ובנוב וגבעון.

¹⁴⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כב: וריח שמניך מכל בשמים אמר ר' שמואל בר נחמן מה שמן זה חלק על ידי שאת מפטמו את מריח בו כמה ריחות כך הפסוק הזה את דורש ומוצא בו כמה טעמים טובים. עי' מדרש זוטא שיר השירים (פרשה ד פסוק י'): וריח שמניך מכל בשמים. ביום שגמרו מלאכתן מהבמות.

¹⁵⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ד סי' כג): נפת תפונה שפתותיך כלה וכו' רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר כשם שעמדו לישראל ששים רבוא של נביאים כך עמדו להם ששים רבוא של נביאות ובא שלמה ופרסמן שנאמר נפת תפונה שפתותיך כלה. ר' הונא ורבי חלפתא קיסרייה בשם ר' שמעון בן לקיש אמרי מה כלה זו מתקשטת בעשרים וארבעה תכשיטין ואם חסרה חיסור דבר אחד מהן אינה כלום כך ת"ח צריך שיהא רגיל בכ"ד ספרים ואם חסר אחד מהם אינו כלום ר' הונא בשם רשב"ל מה כלה זו צנועה כך ת"ח צריך שיהא צנוע ר' חלפתא בשם ריש לקיש מה כלה זו יושבת בפוריא ואומרת ראו שאני טהורה וזו עדותי מעידה עלי כך ת"ח צריך שלא יהא בו דבר של דופי וכו' רבי יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר כל מי שאמר דברי תורה ברבים ואינן ערבין לשומעיהן כלה זו שעריבה על בני אדם בחופתה נוח לו שלא אמרן ריש לקיש אמר כל מי שאמר דברי תורה

וְחָלַב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ¹⁵¹ וְרִיחַ לְבוּשֵׁי הַפְּהָנִים כְּרִיחַ לְבוֹנָה.
וְרִיחַ שְׁלֹמֹתֶיךָ כְּרִיחַ
לְבָנוֹן¹⁵²

נפת – מחוק. טפפנה שפתותיך – טעמ' תורה. וריח שלמותיך – מלכות הגנות הנוהגות בשלמותיך
לילית תכלת בגדי כהונה איסור שטנוז:

(יב) גֵן נְעוּלָה אֲחֵתִי (יב) וַיְנֻשׁוּתֶיךָ הַנְּשֹׂאוֹת לְגִבְרִים צְנוּעוֹת כְּכֹלָה צְנוּעָה וְכִגְן עֵדֶן אֲשֶׁר
אֵין רְשׁוֹת לְאִישׁ לְבוֹא לְתוֹכוֹ, רַק צְדִיקִים אֲשֶׁר נִשְׁמָוְתֵיהֶם
מִשְׁתַּלְּחוֹת לְתוֹכוֹ עַל יְדֵי מַלְאָכִים, וּבְתוֹלוֹתֶיךָ טְמוּנוֹת וּגְנוּזוֹת בְּחֶדְר
פְּנִימִי, וְחֲתוּמוֹת בְּכַף כְּמַעֲזֵן שֶׁל מִים חַיִּים הַיּוֹצֵאִים מִתַּחַת לְעֵץ,
וּמִסְתַּעֲף לְאַרְבַּע רָאשֵׁי נְהָרוֹת, וְאֶלְמְלִי הוּא חֲתוּם בְּשֵׁם הַגְּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ, הֵיאָ יוֹצֵא וְנוֹבֵעַ, וְשׁוֹטֵף כֹּל הָעוֹלָם.
גן נעול – על שם לניעות צנות שאלו פורכות בעריות. גל נעול – יס לפרשו לשון מעין כמו

ואינן ערבין על שומעיהן ככלה זו שערבה על בעלה בשעת חופתה נוח לו שלא אמרן. ועי' תנחומא
(כי תשא פרק יח): נפת תטופנה (שיר ז) מהו נפת א"ר יוחנן לשון יוני היא כלה ננפי כשם שהדבש
מעולה כך את מעולה מכל האומות דבש וחלב תחת לשונך כשאתה עוסק בתורה שהיא דבש וחלב
כשאמרת בסיני נעשה ונשמע הוי נפת תטופנה שפתותיך וכשם שקראתי אתכם כלה אף התורה
קשטתיה ותקנתיה ככלה היא וכל כלי ארגליא שלה מקרא משנה תלמוד הלכות אגדות ונתתיה
למשה ככלה שנאמר ויתן אל משה ככלתו לוחות למה לוחות שיגיעתן בלחי כתובים באצבע
אלהים שאלו הגיעו לישראל לוחות הראשונים אין כל בריה יכולה לשלוט בהם.

¹⁵¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ד סי' כג): ר' יוסי אומר כל מי שאומר דברי תורה ברבים ואינן ערבין על
שומעיהן כדבש זה שבא מצוף נוח לו שלא אמרן רבנן אמרי כל מי שאומר דברי תורה ברבים ואינן
ערבין על שומעיהן כדבש וחלב המעורבין זה בזה נוח לו שלא אמרן. עי"ש סי' כד: דבש וחלב
תחת לשונך ר' ברכיה אמר אין משקה סורח יותר ממשקה זה שתחת הלשון ואת אומר דבש וחלב
תחת לשונך אלא אם הלכות קהות תחת לשונך דבש וחלב הלכות המאוששות עאל'ו אמר ר' לוי
אף הקורא מקרא בענוגו ובניגונו עליו נאמר דבש וחלב תחת לשונך. עי' חגיגה יג ע"א: אמרו ליה
ליגמרון מר במעשה מרכבה אמר להו תנינא בהו דבש וחלב תחת לשונך דברים המתוקין מדבש
וחלב יהו תחת לשונך.

¹⁵² עי' שיה"ש רבה (פ"ד סי' כג): וריח שלמותיך כריח לבנון כתיב (בראשית כ"ז) ויגש וישק לו
וירח את ריח בגדיו א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו רע וקשה יותר משטף של עזים והוא אומר וירח
את ריח בגדיו אלא כיון שנכנס יעקב אבינו נכנס עמו גן עדן הדא דאמר ליה ראה ריח בני כריח
שדה אשר ברכו ה' וכו' ולא היו עושין [דור המדבר] ריח רע מריח הזיעה של גופן אמר ליה
מתגעגעין היו בעשב הבאר הה"ד (תהלים כ"ג) בנאות דשא ירביצני והיה ריחן נודף מסוף העולם
ועד סופו בא שלמה ופירש וריח שלמותיך כריח לבנון.

¹⁵³ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כה: גן נעול אחותי כלה רבי יהודה בר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי
[משל] למלך שהיו לו שתי בנות אחת גדולה ואחת קטנה ולא נפנה להשיאן והניחן המלך שנים
הרבה והלך למדינת הים ועמדו הבנות מיחו על עצמן והשיאו עצמן לאנשים והיתה כל אחת מהן
נוטלת חותם של בעלה וסימנטרין שלו לאחר ימים בא המלך ממדינת הים ושמע קול הבריות
מליזין אחר בנותיו ואומרים כבר זנו בנותיו של מלך מה עשה הוציא כרוז ואמר כל עמאי יפקון
לקמפון בא וישב עליה בפרוזדור אמר להן בנותי כך עשיתן וקלקלתן את עצמכן מיד הוציאו כל
אחת ואחת חותם בעלה וסימנטרין שלו קרא לחתנו אמר לו למי את עשוי חתן אמר לו אני חתנך
הראשון לבתך הגדולה אמר לו זה מה הוא אמר לו זה חותם שלי וזה סימנטרין שלי וכן לשני
באותה שעה אמר המלך בנותי גדורות מהערוה ואתם מליזין ומבזין אותם חייכם אני עושה בכם
דינין כך הן האומות לפי שהיו מונין לישראל ואומרים (שמות א') ויעבידו מצרים את בני ישראל
אם בעשותן הן מכריחין כל שכן בגופן ובנשותיהם באותה שעה אמר הקב"ה אחותי כלה. גן נעול
מהו גן נעול אמר הקב"ה גנתי נעולה והיא מתגניא אמר ר' פנחס גן נעול אלו הבתולות וכו' תני
בשם ר' נתן גן נעול גל נעול שתי פעמים למה אלא שתי ביאות לאשה כדרכה ושלא כדרכה וכו'
אמר ר' אבא בר כהנא שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה וכל הנשים נגדרו בזכותה יוסף
ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו כל הזכרים בזכותו רבי פנחס בשם ר' חייא כדאי היתה
גדירת ערוה עצמה שבזכותה נגאלו ישראל ממצרים מה טעם גן נעול אחותי כלה מה כתיב בתריה
שלחך פרדס רמונים.

¹⁵⁴ עי' שיה"ש פ"ד סי' כה: גל נעול אלו הבעולות

¹⁵⁵ עי' שיה"ש פ"ד סי' כה: מעין חתום אלו הזכרים

(יהושע טו) גולות עליות ויש לפרשן לשון שער והיא לשון ארמי בתלמוד טרוקו גלי:

(יג) וּבְחֹרֵיךְ מְלֵאִים מְצוּוֹת כְּרֻמוֹנִים, וְאוֹהֲבִים נְשׁוּתִיהֶם, וְיִוֹלְדוֹת בְּשִׁבִיל זֶה צְדִיקִים כְּמוֹתֶם, וְרִיחֶם מְשׁוּם כִּי כְּבִשְׂמִים טוֹבִים מִגֵּן עֵדֶן, כְּפָרִים עִם נְרָדִים.
 (יג) שְׁלַחֲךָ פְּרָדִים רְמוֹנִים¹⁵⁶ עִם פְּרִי מְגָדִים¹⁵⁷ כְּפָרִים עִם נְרָדִים¹⁵⁸

שלחך – ארץ יבשה קרויה בית השלחין ונריך להשקותה תמיד ושדה בית הבעל יפה הימנה וכאן קילס יבש שלחך הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה על שם קטנים שזישראל מרטיבים מעשים טובים כפרדס רמונים. כפרים עם נרדים – מיני בשמים הם:

(יד) גֵּרְדִי וְכַרְפֶּם וְקִנְיָה בְּשֵׁם וְקִנְמוֹן עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה, מוֹר טְהוֹר וְעֵצֵי אֶהָלוֹת עִם כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים.
 (יד) גֵּרְדִי¹⁵⁹ וְכַרְפֶּם¹⁶⁰ קִנְיָה¹⁶¹ וְקִנְמוֹן¹⁶² עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה מוֹר¹⁶³ וְאֶהָלוֹת¹⁶⁴ עִם כָּל רְאֵשֵׁי בְּשָׂמִים

¹⁵⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כו: ד"א שלחך פרדס רמונים דמייה לפרדס רמונים לישן בני נש הוא מה שלח פלוני לארוסתיה רמונים. עיי"ש סי' כז: ד"א שלחך פרדס רמונים שלחך עתיד הקב"ה לעשותך כפרדס רמונים לעתיד לבא ואיזה זה זה הבאר מאן היו ישראל מטרים כל מ' שנה שעשו במדבר רבי יוחנן אמר מן הבאר וממנו היו רוב הנייתן דא"ר יוחנן הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים מיני זרעונים מיני אילנות. עיי"ש סי' כח: ד"א שלחך פרדס רמונים שלוחך עתיד הקב"ה לעשותך כפרדס רמונים לעתיד לבא איזה זה זה הנחל דכתיב (יחזקאל מ"ז) ועל הנחל יעלה על שפתו וגו'. עיי"ש סי' כט: ד"א שלחך פרדס רמונים שילוחך עתיד הקב"ה לעשותך כפרדס רמונים לעתיד לבא איזה זה זה אליהו זכור לטוב.
¹⁵⁷ עי' לקמן פסוק טז.

¹⁵⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' כו: כפרים עם נרדים רבי הונא אמר היא הכניסה לו שלשה עשר והוא הכניס לה ששה ועשרים כדרך חתן להיות כופל כתובה של כלה רבי אחא אמר היא הכניסה לו כלים ובשמים והוא הכניס לה כלים ובשמים כלים על ידי משה ובשמים על ידי שלמה הה"ד (מלכים א' י') ותתן למלך מאה ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה רבי סימון אמר היא הכניסה לו כלים ובשמים במנין והוא הכניס לה כלים ובשמים שלא במנין בא שלמה ופירש כפרים עם נרדים.
¹⁵⁹ עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: נרד נרדינון.
¹⁶⁰ עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: כרכם כמשמעו.

¹⁶¹ עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: קנה זה קנה בשם שנא' (שמות ל') וקנה בשם. עי' מדרש זוטא שיר השירים (פרשה ד סי' יד): ד"א קנה וקנמון. זה אהרן וחור. כמה שנאמר ואהרן וחור תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד (שמות יז יב).

¹⁶² עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: וקנמון ר' הונא בשם ר' יוסי אומר קנמון היה גדל בארץ ישראל והיו עזים וצבאים אוכלים ממנו. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ד יד): נרד וכרכום קנה וקנמון. זה בצלאל בן (אהליאב) [אורי]. שעלה להר סיני והראה אותו מעשה המשכן כאלו עשוי למעלה. ויש אומרים המקום הראה למשה וירד והראה לבצלאל. והסכים בצלאל לדעת האלהים. עי' ילקוט שיה"ש תתקפח: נרד וכרכום קנה וקנמון. כשהיו חונים במדבר היתה הבאר מעלה על גנים מיני בשמים והיו נשי ישראל לוקטות מהם ועושים מהם מיני בשמים, שנאמר נרד וכרכום קנה וקנמון, כל אלו מהיכן מבאר מים חיים, וכה"א על מי מנוחות ינהלני, שהיתה הבאר מתגברת והולכת מאהל לאהל ולא היה אחד מצטער לילך למלאת ממקום אחר.

¹⁶³ עי' תהילים (מה ט) מר וְאֶהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בְּגִדְתֶיךָ מִן הַיְכָלִי שֵׁן מִנֵּי שְׂמֹחֶךָ. עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: מור אינמרנון.

¹⁶⁴ עי' שיה"ש פ"ד סי' ל: ואהלות ר' יסא אמר פילטא למה קורא אותה אהלות ר' אבא בר יודן בשם ר' יהודה אמר מפני שהוא בא דרך אהלים ורבנן אמרי שהוא פוסה באהל.

(טו) ומי השילוח הולכים לאט, עם שאר מים הנוזלים מלבנון להשקות את ארץ ישראל, כי עוסקים המה בדברי תורה המשוליים לבאר מים חיים, ובזכות נסוד המים המנסכים על המזבח בבית המקדש, הנבנה בירושלים הנקראת לבנון.

מעין גנים – כל זה מוסב על שלחך ומקלסן כמעין המשקה אותן והדוגמא על סם טבילות טוהר שזנות ישראל טובלות. ונזלים מן לבנון – ממקום נקיות זאין עכירת טיט:

(טז) ועל צד צפון היה שלחן, ועליו שנים עשר לחם הפנים, ועל צד תימן¹⁶⁷ הפיחי גני יזלו¹⁶⁸ בשמיו¹⁶⁹ יבא דודי לבנון¹⁷⁰ ויאכל פרי מגדיו¹⁷¹

עורי כפון וזואי תימן – אחר שערב עלי ריחך ונוי משכנותיך אני מלכה את הכוחות כפון ותימן להפיח בגנך לכאף ריחך הטוב למרחוק והדוגמא על סם שהגלויות מתקבלות ומכל הגוים מביאים

¹⁶⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ד סי' ל): ומהיכן היו בנות ישראל מתקשטות ומשמחות לבעליהן כל מ' שנה שעשו ישראל במדבר ר' יוחנן אמר מן הבאר הה"ד מעין גנים באר מים חיים ר' אבהו אמר מן המן הה"ד (תהלים מ"ה) מר ואהלות קציעות כל בגדותיך וגו'. עי' מדרש רבה שיר השירים (פרשה ד סי' לא): מעין גנים באר מים חיים א"ר יוחנן ארבעים ושמונה פעמים כתיב בתורה באר באר כנגד ארבעים ושמונה דברים שנקנה במ התורה הה"ד מעין גנים באר מים חיים. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ד טו): מעין גנים באר מים חיים. זה המעין שהמקום עתיד לטהר את הצדיקים. לקיים מה שנאמר ואת דמי [ירושלים] ידיח מקרבה (ישעיה ד' ד):

¹⁶⁶ עי' מדרש רבה שיר השירים (פרשה ד סי' לא): ונזלים מן לבנון א"ר עזריה זה מזיל מקצת דבר וזה מזיל מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאת כמין לבנון א"ר תנחומא זה מלחים מקצת דבר וזה מלחים מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאת כמין לחיים. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ד טו): ד"א נזלים מן לבנון. אלו הנביאים שעמדו בבית המקדש:

¹⁶⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' לב: עורי צפון ובואי תימן ר' אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא רבי אלעזר אמר שלמים הקריבו בני נח ר' יוסי אמר עולות הקריבו בני נח וכו' עורי צפון ובואי תימן עורי צפון זו העולה שנשחטת בצפון ולמה קורין לה עורי דבר שהוא ישן ונתעורר ובואי תימן אלו שלמים שנשחטין בדרום ולמה קורין אותה ובואי דבר של חידוש וכו' עורי צפון ובואי תימן לכשיתעוררו הגלויות הנתונות בצפון ויבאו ויחנו בדרום המד"א (ירמיה ל"א) הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתי מירכתי ארץ לכשיתעורר גוג ומגוג שנתון בצפון ויבא ויפול בדרום המד"א (יחזקאל ל"ט) ושבתתיך וששאתיך והעליתיך לכשיתעורר מלך המשיח שנתון בצפון ויבא ויבנה בית המקדש שנתון בדרום המד"א (ישעיה מ"א) העירותי מצפון ויאת הפיחי גני יזלו בשמיו אמר ר' הונא בשם ר' יהושע בר' בנימין בר לוי לפי שבעולם הזה כשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת וכשרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת אבל לעתיד לבא הקב"ה מביא רוח ארגסטיס לעולם ומנהיג שתי רוחות כאחת ושתיהן משמשות הה"ד (ישעיה מ"ג) אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי.

¹⁶⁸ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יב: הפיחי גני זה אהל מועד וכו' הפיחי גני זה בית העולמים. עי' במדבר רבה פ"ג סי' ב: לע"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בג"ע ואין צריכין לא בפלסמון ולא ראשי בשמים אלא רוח צפון ורוח דרום מכבדות ונותנים ריחם הה"ד (שיר ד) הפיחי גני זה כיבוד הגן.

¹⁶⁹ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יב: יזלו בשמיו זה קטרת הסמים. עי' במדבר רבה פ"ג סי' ב: זה זילוף.

¹⁷⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ד סי' לב: יבא דודי לבנון א"ר יוחנן לימדתיך התורה דרך ארץ שלא יהיה החתן נכנס לחופה עד שתתן לו הכלה רשות מה טעם יבא דודי לבנון. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יב: יבא דודי לבנון זו השכינה. עי' במדבר רבה פ"ג סי' ב: יבא דודי לבנון אומרים ישראל לפני הקב"ה וכי יש בעל הבית שיעשה סעודה לאורחים ולא יהיה מיסב עמהם יש חתן עושה סעודה למקוראים ולא ישב עמהם אם רצונך יבא דודי לבנון ויאכל פרי מגדיו אמר להם הקדוש ב"ה הריני עושה כשם שאתם מבקשים באותה שעה הקב"ה בא לג"ע הה"ד (שם ה) באתי לגני אחותי כלה וגו'.

¹⁷¹ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יב: ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות

אותם מנחה לירושלם וזימני הבנין יהיו ישראל נקבלים גם למועדים ולרגלים וישראל משיבין יבא
דודי לגנו אם אתה גם הכל גם:

ספר שיר השירים פרק ה

(א) אָמַר הַקֶּבֶה לְעִמּוֹ בַּיַּת יִשְׂרָאֵל בְּאֵתִי לְבַיִת מִקְדָּשִׁי אֲשֶׁר בְּנִית לִי
אָחוֹתִי כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל הַמְשׁוּלָה לְכֹלָה צְנוּעָה, הַשְּׂרִיתִי שְׂכִינָתִי בְּתוֹכָךְ,
קִבַּלְתִּי בְּרָצוֹן אֶת קִטְרֹת בְּשִׁמְיָךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְשָׁמַי, שְׁלַחְתִּי אֶשׁ מִן
הַשָּׁמַיִם, וְתֹאכַל אֶת הָעוֹלוֹת, וְאֵת זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים, נִתְקַבַּל בְּרָצוֹן לִפְנֵי
נְסִיךְ יְיָ אָדָם וַיֵּן לָבָן אֲשֶׁר נָסְכוּ הַכֹּהֲנִים עַל מִזְבְּחִי, כָּעֵת, בָּאוּ
הַכֹּהֲנִים אוֹהֲבֵי מִצְוֹתַי, אָכְלוּ הַמּוֹתֵר מִהַקְרִבּוֹת, וְהִתְפַּנְקוּ מִן הַטּוֹב
הַמִּזְמָן לָכֶם.
172 אָהֲתִי
כָלָה אָרִיתִי מוֹרֵי עִם
בְּשִׁמִּי 173 אָכַלְתִּי יַעֲרֵי עִם
דְּבָשִׁי 174 שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם
חֲלָבִי 175 אָכְלוּ רַעִים 176
שְׁתוּ וּשְׁכְרוּ דוּדִים 177

באתי לגני – זימני חנוכה הבית. אריתי – לקטתי והוא לשון משנה כמלא אורה וסלו ואף לשון
מקרא (תהלים מ) וארוה כל עוברי דרך ונאמר על גם הקטרת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים
על מזבח החיון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות ועל כן נאמר אכלתי יערי עם דבשי יס
דבש שהוא גדל בקנים כענין שנאמר (שמואל ה ו) זיערת הדבש ויערת היא לשון קנה כמו (שמות ז)
ותסס בסוף ושויתיה זיערא ומואלין הדבש ומשליכין העץ ואני מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי
אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטרת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו
הנשיאים ואין חטאת קריבת נדבה ואני קבלתים זו ביום. שתיתי ייני – הם הנסכים. עם חלבי –
מתקו ואחו מחלב. אכלו רעים – צאהל מועד אהרן וזינו ובית עולמים הכהנים כולם. שתו ושכרו
דודים – אלו ישראל אוכלי דבש זבח השלמים שהקריבו לחנוכה המזבח:

172 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: באתי לגני אמר ר' מנחם חתניה דר' אלעזר בר אבונה בשם ר'
שמעון בר' יוסנה באתי לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני למקום שהיה עיקרי מתחלה ועיקר
שכינה לא בתחתונים היתה הה"ד (בראשית ג) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן א"ר אבא
מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך מקפץ וסליק מקפץ וסליק חטא אדם הראשון ונסתלקה השכינה
לרקיע הראשון חטא קין וכו' עמד עמרם והורידה משני לאחד שהוא ראשון עמד משה והורידה
לארץ א"ר יצחק הה"ד (תהלים ל"ז) צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה הרשעים מה עשו תלוין
באור כי לא השכינו שכינה לארץ אבל הצדיקים השכינו שכינה לארץ מה טעם צדיקים יירשו ארץ
וישכנו לעד עליה ישכנו לשכינה עליה שוכן עד וקדוש שמו ואימת שרת שכינה עליה ביום
שהוקם המשכן שנא' (במדבר ז') ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן רבי עזריה בשם ר' יהודה
ברבי סימון אמר משל למלך שכעס על מטרונה והוציאה מתוך פלטיין שלו לאח"כ בקש להתרצות
לה שלחה לו ואמרה יעשה לי המלך דבר חדש ויבא אצלי כך לשעבר היה הקב"ה מקבל הקרבנות
מלמעלה דכתיב (בראשית ח') וירח ה' את ריח הניחוח וגו' עכשיו מקבל מלמטה הה"ד באתי לגני
אחותי כלה.

173 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: אריתי מורי עם בשמי זה קטרת הסמים וקומץ הלבונה
174 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: אכלתי יערי עם דבשי אלו איברי עולה ואמורי קדשי קדשים
175 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: שתיתי ייני עם חלבי אלו הנסכים ואמורי קדשים קלים
176 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: אכלו רעים זה משה ואהרן וכו' ד"א אכלו רעים אלו הנשיאים
וכו' ד"א אכלו רעים אמר ר' ברכיה למלך שעשה סעודה וזימן האורחין ונפל השרץ לתוך התמחוי
שאלו משך המלך את ידו היו הכל מושכין את ידיהם פשט המלך את ידו ופשטו הכל את ידיהם
א"ר ינאי למלך שעשה סעודה וזימן אורחין אצלו והיה מחזיר עליהם ואומר להם יערב לכם ויבסם
לכם א"ר אבהו למלך שעשה סעודה וזימן אורחין אצלו לכשאכלו ושתו אמר טלו מנה זו יפה ותנו
לבעל הבית אף הכא כן באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי אף
אתון אכלון שתיתי ייני עם חלבי אף אתון שתו ושכרו דודים
177 עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' א: שתו ושכרו דודים אלו נדב ואביהוא שנשתכרו בצרתן וכו' שתו
ושכרו דודים אלו הנסכים.

(ב) אַחֲרֵי כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, חָטְאוּ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל, וַיִּסְגְּרוּ אוֹתָם בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, וְהוֹבִיל אוֹתָם לְגוּלָּה, וְהָיוּ דוֹמִים בְּגוּלָּה כְּאִישׁ הַיֶּשֶׁן וְלֹא יוֹכֵל לְהִתְעוֹרֵר מִשְׁנָתוֹ, וְקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְזַהֵרָה אוֹתָם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים, וּמְעוֹרֶרֶת אוֹתָם מִשְׁנַת לְבוּתֵיהֶם, עֲנָה רְבוֹן כָּל הָעוֹלָמִים וְכֵה אָמַר, חֲזְרִי בְתִשְׁבֻּבָה, פְּתַחֲךָ פִּיךָ וּבִקְשֵׁי וְשִׁבְחֵי אוֹתִי אַחֲוֹתֵי אֱהוּבָתֵי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלָּה לְיוֹנָה בְּשִׁלְמוֹת מַעֲשֵׂיךָ, כִּי שָׁעַר רֹאשִׁי נִמְלָא מִדְּמַעוֹתֶיךָ כְּאִישׁ אֲשֶׁר שָׁעַר רֹאשׁוֹ נִרְטַב מִטַּל הַשָּׁמַיִם, וּקוּצוֹת שְׁעָרַי נִמְלְאוּ מִטִּיפוֹת עֵינֶיךָ כְּאִישׁ אֲשֶׁר קוּצוֹת שְׁעָרוֹ נִמְלְאוּ מִטִּפּוֹת מִטֵּר הַיַּרְדֵּן בְּלִילָה.

(ב) אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר¹⁷⁸
 קוֹל דוּדֵי דוֹפֵק¹⁷⁹ פְּתַחֲךָ
 לִי¹⁸⁰ אֲהֲתִי¹⁸¹ רַעֲיִתִי¹⁸²
 יוֹנָתִי¹⁸³ תִּמְתֵּי¹⁸⁴ שְׂרָאשִׁי
 נִמְלָא¹⁸⁵ מִטֵּר קוּצוֹתֵי
 רְסִיסֵי לִילָה¹⁸⁶

אני ישנה – כשהייתי שלמה ושקטת צבית ראשון נואשתי מעבוד הקב"ה כישנה ונרדמת. ולזכי ער – זה הקב"ה כך נדרש בפסיקתא. ולזכי ער – הקב"ה שהוא אור לזכי וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי. קול דודי דופק – משרה שכינתו על הנביאים ומזהיר על ידיהם השכם ושלום. פתחי לי – אל תגרמו לי שאסתלק מעליך. שראשי נמלא טל – לשון אדם שזכא בלילי דופק על פתח אהובתו אומר כן שזכיל חיבתך זכתי בזילה בעת הטל או הגשם והדוגמא שראשי נמלא טל שאני מלא רצון ונחת רוח אצרהם אצדך שערבו עלי מעשיו כטל הנני זכא אליך טעון ברכות ופילו' שכר מעשים טובים אם תשובי אלי. קולותי רסיסי לילה – אף בידי הרבה קבילות מיני פורענות ליפרע מעוזבי וממנאלי, טל הוא לשון נחת. רסיסי לילה – גשמי לילה שהן טורח ועייפות, רסיסי תרגום של רביזים (דברים לב) וכרביזים עלי עשז וכרסיסי מלקושא, קולות הן דבוקי שערות הראש המדובקים יחד שקורין כלווי"לש ולפי שאחז המקרא בלשון טל ומטר אחז בלשון ראש וקולות שדרך טל ומטר לאחז בשער ובקולות ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שכר מלות קלות הנחות להעשות כטל ושכר מלות חמורות הקשות כטורח רסיסי לילה:

(ג) פִּשְׁמֵתִי אֶת כְּתָנְתִּי (ג) עָנְתָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְעוֹמֵת הַנְּבִיאִים, הָרִי כְּבֹד פְּרָקְתִּי מֵעָלַי עַל אֵיכָבָה אֶלְפִשְׁנָה¹⁸⁷ מְצוּוֹתַי וְאָעֲבַד לְתוֹעֲבוֹת הָעַמִּים, וְאִיךָ יְהִיוּ לִי פְּנִים לְשׁוֹב אֵלָיו?

¹⁷⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ב: אני ישנה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אני ישנה מן המצות ולבי ער לגמילות חסדים אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן אני ישנה מן הקרבנות ולבי ער לקריאת שמע ותפלה אני ישנה מבית המקדש ולבי ער לבתי כנסיות ובתי מדרשות אני ישנה מן הקץ ולבי ער לגאולה אני ישנה מן הגאולה ולבו של הקב"ה ער לגאלני א"ר חייא בר אבא איכנ מצינו שנקרא הקב"ה לבן של ישראל מן הדין קרא דכתיב (תהלים ע"ג) צור לבבי וחלקי אלהים לעולם.

¹⁷⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: קול דודי דופק על ידי משה בשעה שאמר (שמות י"א) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים.

¹⁸⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: פתחי לי רבי יסא אמר אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו.

¹⁸¹ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: אחותי שנתאחו לי במצרים בשתי מצות בדם הפסח ובדם המילה.

¹⁸² עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: רעיתי שריעו אותי בים ואמרו (שמות ט"ו) זה אלי ואנוהו (שם) ה' ימלוך לעולם ועד.

¹⁸³ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: יונתי במרה שמשם נצטוו ונצטיינו בכל המצות וצדקות ומעשים טובים כיונה זו שמצויינת הה"ד (שם) שם שם לו חק ומשפט.

¹⁸⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: תמתי תמותי שנתממו עמי בסיני ואמרו (שם כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע רבי ינאי אמר תאומתי כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תאומתי מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו חבירו מרגיש כך כביכול אמר הקדוש ב"ה (תהלים צ"א) עמו אנכי בצרה.

¹⁸⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: שראשי נמלא טל על שם (שם ס"ח) ארץ רעשה אף שמים נטפו.

¹⁸⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ג: קווצותי רסיסי לילה על שם שנאמר (שופטים ה') גם עבים נטפו מים.

¹⁸⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ד: פשטתי את כתנתי א"ר יוחנן אפילו תמה שבתמות יודעת לפשוט וללבוש ואת אמרת פשטתי את כתנתי רבי חנינא ור' יוחנן אמרי יום שנזדוג להם

רַחֲצֵתִי אֶת רִגְלֵי אֵיכָכָה הַשִּׁיב לָהֶם אֲדוֹן הָעוֹלָם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים: וְאִף אֲנִי הָרִי כְּבֹר סִלְקֵתִי
 שְׂכִינָתִי מִתּוֹכָךְ וְאִידָךְ אֲשׁוּב, וְאֶת עֲשִׂית מַעֲשֵׂים רָעִים, וְאֲנִי קִדְשְׁתִּי
 רִגְלֵי מִטְמְאוֹתֶיךָ וְאִידָךְ אֲטַנְּפֶם בְּתוֹכָךְ בְּמַעֲשֵׂיךָ הָרָעִים.¹⁸⁸

פִּשְׁטוֹתִי אֶת כִּתְנָתִי – כְּלוֹמַר כִּזְכַּר לְמִדְתִּי לְעֲלָמֵי דְרַכִּים אַחֲרֵים לֹא אֹכֵל לְשׂוֹב אֲלֶיךָ עוֹד כְּעִנְיֹן
 שְׁנֵאֲמַר (יִרְמִיָּה מִד) וּמֵאִזְ חִדְלָנוּ לְקַטֵּר לְמַלְאֲכַת הַשָּׁמַיִם וְגו' שֶׁהֵיוּ הַדְּרָכִים הָאֵלֶּה יִשְׂרָאֵל צְעִינֵיהֶם
 וּלְשׁוֹן פִּשְׁטוֹתִי אֶת כִּתְנָתִי רַחֲצֵתִי אֶת רִגְלֵי לְשׁוֹן תְּשׁוּבַת הָאֲשָׁה הַמִּנְאֻפֶּת שְׂאִינָה רוֹאֵה לְפִתּוֹחַ לְצַעֲלָה
 הַדֶּלֶת, לְפִי שֶׁפִּתַּח הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן אֲנִי יִשְׁנָה הוּל דוּדֵי דוּפֶק סִיִּם בְּלִשׁוֹן תְּשׁוּבָה הַנוּפֹלֶת עַל לְשׁוֹן דוּפֶק
 עַל הַדֶּלֶת צִעַת מִשְׁכַּב הַשִּׁינָה בְּלִילוֹת

(ד) הַדּוּדֵי שָׁלַח יְדוֹ מִן הַחֹר¹⁸⁹ וּמַעֲי הָמוּ עָלָיו¹⁹⁰ (ד) כְּאֲשֶׁר נִגְלָה לְפָנָי ה' כִּי עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא רוֹצִים לְהִתְחַרֵּט
 וּלְשׁוּב אֲלֵיו הַנְּחִית מִפֶּת גְּבוּרְתוֹ עַל שִׁבְט רְאוּבֵן וְגַד וְחִצֵּי שִׁבְט
 הַמְּנַשֶּׁה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּמִסַּר אוֹתָם בְּיַד סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר,
 וְהִגְלָה אוֹתָם לְחַלְחֵל וְחִבּוּר, נְהָרוֹת גּוֹזֵן וְעָרֵי מְדֵי, וְלָקַח מֵהֶם עֲגָל
 הַמִּתְקַת אֲשֶׁר שָׁם יְרַבְעָם הָרָשָׁע בְּלִשָּׁם דָּן הַנִּקְרָאת פְּמִיאַס, בְּיַמֵּי
 פְּקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ, וְכְאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי אֲנִי רַחֲמֵי הַתְּגַלְגָּלוֹ עֲלֵיהֶם.
 דוּדֵי שָׁלַח יְדוֹ מִן הַחֹר – שְׂאֵלֶּה הַדֶּלֶת וְרַחֲמֵי יְדוֹ וְנִהְפְּכוּ עָלֵי הַמּוֹן מַעֲי לְשׂוֹב לְאַהֲבָתוֹ וּלְפִתּוֹחַ לוֹ:

(ה) וְכְאֲשֶׁר גְּבַרָה עָלַי מִפֶּת גְּבוּרַת ה', הַתְּחַרְטֵתִי עַל מַעֲשֵׂי וְכִהְנִי
 הַקְּרִיבֵי קָרְבָּן וְהַעֲלוּ קִטְרֹת בְּשָׁמַיִם, וְלֹא נִתְקַבַּל בְּרָצוֹן כִּי רַבּוֹן
 הָעוֹלָם סָגַר דַּלְתֵי תְּשׁוּבָה בְּפָנָי.
 (ה) קִמְתִּי אֲנִי לְפִתְחָה לְדוּדֵי¹⁹¹ וְיָדֵי נִטְפוּ מוֹר¹⁹² וְאֶצְבְּעוֹתֵי מוֹר עֵבֶר¹⁹³ עַל
 כְּפוֹת הַמִּנְעוּל¹⁹⁴

נְבוֹכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע לְיִשְׂרָאֵל פִּשְׁט מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁים גְּדוּלִים לְבוּשׁ כַּהֲנֹה וּלְבוּשׁ מַלְכוּת וְכו' ד"א
 פִּשְׁטוֹתִי אֶת כִּתְנָתִי א"ר יוֹחֲנָן בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ אֶפִּילוֹ תִּמָּה שְׁבַתְמוֹת יוֹדַעַת לְפִשׁוּט וּלְלִבּוּשׁ וְאֶת
 אִמְרַת פִּשְׁטוֹתִי אֶת כִּתְנָתִי אֵיכָכָה אֲלַבְשָׁנָה אֲלֵא מֵהוּ זֶה לְפִי שְׁשִׁינַת הַעֲצַרְת עֲרִיבָה וְהַלִּילָה קִצְרָה
 א"ר יוֹדָן אִף פּוֹרְטֵעֵנָה לֹא עִקְצָה בָהֶם

¹⁸⁸ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ד: רַחֲצֵתִי אֶת רִגְלֵי מִטְיָנוֹף עֲבוּדַת כּוֹכְבִים וְכו' רַחֲצֵתִי אֶת רִגְלֵי
 מִטְיָנוֹף שֶׁל עֲבוּדַת כּוֹכְבִים

¹⁸⁹ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ד: יוֹדַעַת הֵייתִי שְׂאֵבֶק שֶׁל אוֹתוֹ מִשִּׁיאֲנִי לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים
 אַעֲפ"כ דוּדֵי שָׁלַח יְדוֹ מִן הַחֹר אִמַּר ר' אַבָּא בַר כְּהֵנָא וְכִי מֵה טִיבוֹ שֶׁל חוֹר זֶה לְהִיּוֹת מִגְּדַל שְׂרָצִים
 וְכו' יוֹדַעַת הֵייתִי שְׂאֵבֶק שֶׁל אוֹתוֹ הַמְּקוֹם מִשִּׁיאֲנִי לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים אַעֲפ"כ דוּדֵי שָׁלַח יְדוֹ מִן הַחֹר
¹⁹⁰ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ד: אֲלֵא כֵךְ אִמְרָה כְּנִסְתִּי יִשְׂרָאֵל לְפָנָי הַקְּב"ה רַב־שָׁע כֹּל נִסִּים
 שְׁעֲשִׂית לִי עַל יְדֵי כוֹרֶשׁ לֹא הִיָּה מוּטָב לַעֲשׂוֹתָן לִי עַל יְדֵי דְנִיָּאל וְעַל יְדֵי אָדָם צְדִיק אַעֲפ"כ מַעֲי הָמוּ
 עָלַי וְכו' א"ר אֲמִי כְעֵנִי שְׂמִבְקֶשׁ צְדָקָה אַעֲפ"כ וּמַעֲי הָמוּ עָלַי וְהוּא אִמַּר לִי (שֵׁם ל"א) הָמוּ מַעֲי לוֹ
 רַחֵם אֲרַחֲמֵנוּ נָאִם ה'.

¹⁹¹ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ה: קִמְתִּי אֲנִי לְפִתּוֹחַ לְדוּדֵי קִמְתִּי אֲנִי וְלֹא אוֹמוֹת הָעוֹלָם תִּרְגַּם רַבִּי
 יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָה קָמִי ר' יִצְחָק כְּתִיב (עֲזָרָא א') וְיִקוּמוּ רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לְיִהוּדָה וּבְנֵימָן וְהַכְּהֵנִים וְהַלּוּיִם
 וְגו' לְיִהוּדָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ וּבְנֵימָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ לְכַהֲנִים מִפְּנֵי הָעֲבוּדָה וְלַלּוּיִם מִפְּנֵי הַדּוֹכֵן
 לְפִתּוֹחַ לְדוּדֵי בְּתִשׁוּבָה. עֵי יִלְקוּט שִׁיָּה"ש (רַמְזוֹ תַתְּקַפָּח): קִמְתִּי אֲנִי לְפִתּוֹחַ לְדוּדֵי, אִמַּר הַקְּב"ה
 קִיַּמְתִּי עֲמִידַת זָקֵן תַּחֲלָה וְאַתָּה פֶּה עֲמוּד עֲמַדִּי.

¹⁹² עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ה: וְיָדֵי נִטְפוּ מוֹר מִרְרִים דְּגָזַר כוֹרֶשׁ וְאִמַּר דְּעִבְר פֶּרַת עֵבֶר דְּלֵא עֵבֶר
 לֹא יַעֲבוּר א"ר יוֹחֲנָן כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה י"ג) חֲשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצִאֲתוֹ לוֹוִי הוּא קִבַּל הוּא יוֹמָא וְלֹא דְנַחַה
 יִצָּא כוֹרֶשׁ לְטִיִּיל בְּמִדְיָנָה וְרָאָה הַמִּדְיָנָה שׁוֹמֵמַת אִמַּר מֵה טִיבָה שֶׁל מִדְיָנָה זֹו שׁוֹמֵמַת אֵיכֵן הֵם
 הַזְּהָבִים אֵיכֵן הֵם הַכְּסָפִים אִמַּר לִיָּה וְלֹאֵו אֶת הוּא דְּגָזַרְת וְאִמְרַת כֹּל יְהוּדָאִין יִפְקוּן וַיִּבְנוּן בֵּית
 מִקְדָּשָׁא מִנְהוּן דְּהָבִים וּמִנְהוּן כְּסָפִים הָא דְּסַלְקִין לְמִבְנָא מִקְדָּשָׁא בַּהֵיאָ שְׁעֵתָא גָזַר וְאִמַּר דְּעִבְר
 פֶּרַת עֵבֶר דְּלֵא עֵבֶר לֹא יַעֲבוּר וְכו' וְיָדֵי נִטְפוּ מוֹר מִרְרִים שְׂאִמְרַתִּי לְעַגְל (שְׁמוֹת ל"ב) אֵלֵהֶן אֵלֵהֶן
 יִשְׂרָאֵל עֵי יִלְקוּט שִׁיָּה"ש (רַמְזוֹ תַתְּקַפָּח): וְיָדֵי נִטְפוּ מוֹר בְּמִתָּן תּוֹרָה נִתְמַלֵּא כֹּל הָעוֹלָם כֹּל בְּשָׁמַיִם.

¹⁹³ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ה: וְאֶצְבְּעוֹתֵי מוֹר עוֹבֵר אַעֲפ"כ מֵר עוֹבֵר עֵבֶר עַל מִרְרֵי שְׂנֵא' (שֵׁם)
 וַיִּנְחַם ה' עַל הָרַעָה וְגו'. עֵי יִלְקוּט שִׁיָּה"ש (רַמְזוֹ תַתְּקַפָּח): וְאֶצְבְּעוֹתֵי מוֹר עוֹבֵר לְהִיכֵן עֵבֶר, גִּנּוּזוֹ
 הַקְּב"ה לְצְדִיקִים דְּכְתִיב עַל כְּפוֹת הַמִּנְעוּל.

¹⁹⁴ עֵי שִׁיָּה"ש רַבָּה פ"ה ס' ה: עַל כְּפוֹת הַמִּנְעוּל שְׁמֵשׁ נִנְעַל פֶּרַת לְפָנֵיהֶם וְכו' עַל כְּפוֹת
 הַמִּנְעוּל שְׁמֵשׁ נִנְעַל בְּפָנֵיהֶם שְׁלֵא יִכְנָסוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור – כלומר כלב שלם ונפש חפילה כמקשטת עצמה להתאהב על אישה בריח טוב. מור עבר – רוח עובר ומתפשט לכל כד:

(ו) פִּתַחְתִּי אֲנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי חֶמֶק עֶבֶר¹⁹⁵ נִפְשִׁי יֵצֵא בְּדַבְרוֹ¹⁹⁶ וְלֹא בִקְשָׁתִי הוּא וּמִצְאָתִי הוּא¹⁹⁷ קָרָאתִיו וְלֹא עֲנִי¹⁹⁸

(ו) אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבִקֵּשׁ תּוֹרָה מִלְּפָנַי ה', וְהוּא סִלַּק שְׂכִינְתּוֹ מִמֶּנִּי, וְנִפְשֵׁי הַשְּׂתוּקָה לְקוֹל דְּבָרָיו, בִּקְשָׁתִי שְׂכִינַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא מִצְאָתִי, הַתְּפִלְלָתִי לְפָנָיו וְהוּא הָעֵיב הַשָּׁמַיִם בְּעֲנֵנִים, וְלֹא קִבַּל תְּפִלָּתִי.

לדודי חמק עבר – נסתר ונכסה ממני כמו (שיר השירים ו) חמוקי יריכך סתרי יריכך ע"פ שהירך בסתר (ירמיה לא) עד מתי תתחמקין סתרי ותתכסי מחמת בוש שמעלת בי. נפשי ילאה בדברו – שאמר לא אבא אל ביתך כי מתחילה לא אבית לפתוח. בקשתיו וגו' מאלני השומרים הסבבים בעיר – ותופסין גנבים המהלכים בלילות. הכוני פלעוני – חבלו בי חבורה כל פלע לשון מכת כלי זין הוא נכדור"א בלע"ז. רדידי – עדיי המרודד והמרוקע עלי וכן כל הענין לשון אשת נעורים המתאוננת על בעל נעוריה ומבקשתו, וזו הוא הדוגמא. דודי שלח ידו מן החור – כשאמרתי רחלתי את רגלי ולא אפתח לך ולא אשוב מן ע"א שבחתי בה. שלח ידו – והראה נקמתו בימי אחז והביא עליו חיל מלך ארם (דברי הימים ב כח) ויכו בו וישב ממנו שביה גדולה וגו' ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד. ומעי המו עליו – בא חזקיהו בנו ושב בכל לבבו לדרוש להקב"ה וכל דורו שלמים לא הם דור בישראל כמותם כמו שפורש בחלק דקו מדן ועד באר שבע ולא מלאו עם הארץ מגבת ועד לנטוכיא ולא מלאו איש ואשה שאין בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וזהו וידי נטפו מור וגו' אף יאשיהו נאמר בו (מלכים ב ג) וכמוהו לא היה לפניו מלך כי ראה פורענות שצאה על מנשה ועל אהאז לקיים שלח ידו מן החור ומעי המו עליו. פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר – לא ביטל גזירתו שנאמר בחזקיהו (ישעיה לה) הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו' ומבניך אשר תוליד אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ואף ביאשיהו על ידי חולדה הנביאה (ירמיה יט) הנני מביא רעה אל מקום הזה ואל יושבי וגו' ואומר (מלכים ב ג) וכמוהו לא היה לפניו מלך אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת. נפשי ילאה בדברו – ילאה ממני בדברו דבר זה. בקשתיו ולא מאלתי – ואם תאמר והלא ירמיה עומד ומתנבא

¹⁹⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ו: פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נתחטא נתמלא עלי עברה וכו' כאשר עוברת. עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): פתחתי אני לדודי כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ודודי חמק עבר שהקול מתעלם מהם ושומעים אותו מארבע רוחות ורצין כנגדו. עי' מדרש זוטא שיה"ש (ה ו): ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו. שהוא מוציא קרח וכל עדתו:

¹⁹⁶ עי' שבת פח ע"ב: ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתו של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו. עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ו: נפשי יצאה בדברו בדיבורו של כורש דגזר דלא עבר פרת לא יעבר וכו' נפשי יצאה בדברו בדיבורו מקול דיבורו הראשון שאמר אנכי ה' אלהיך.

¹⁹⁷ עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): בקשתיו ולא מצאתיו בעגל. עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): בקשתיו ולא מצאתיו - הרי השכינה מסתלקת לשמים וישראל סבורים שהוא מחיה להם את המתים. לכך נאמר קראתיו ולא ענני.

¹⁹⁸ עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): קראתיו ולא ענני במרגלים. עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): ד"א קראתיו ולא ענני. בשעה שנסתלקה השכינה בימי ישעיה עשר פעמים עד שלא נסתלקה השכינה מן הכרוב האחד לכרוב השני. מן הכרוב השני למפתן הבית. וכו' מהר הזיתים למדבר. כמה שנאמר טוב שבת בארץ מדבר (משלי כ"א י"ט). מן המדבר לשמים. כמה שנאמר השמים שמים לה' (תהלים קט"ו י"ז). הרי ישראל מבקשים את השכינה והיא לא חוזרת עד שיגיע הקץ. לכך נאמר קראתיו ולא ענני:

דימי יהויקים ודקיהו שזבו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את הגזירה אלא להקל הפורענות ולהכין מלכותם בשובם מן הגולה לנוטעם מאין נטישה ולזנותם מאין הורס:

(ז) **מִצְאוֹנֵי הַשּׁוֹמְרִים** (ז) הַשִּׁיגוֹנֵי הַפְּשָׁדִים שׁוֹמְרֵי הַדֶּרֶךְ, הַצָּרִים סָבִיב סָבִיב עַל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, חֶלֶק מִמֶּנִּי הָרְגוּ בְּחָרֵב, וְחֶלֶק מִמֶּנִּי הוֹבִילוּ בְּשָׂבִי, הוֹרִידוּ פֶתֶר הַמְּלוּכָה מֵעַל צִנְאוֹרָו שֶׁל צְדָקָהּוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְהוֹבִיל אוֹתוֹ בְּרַבְּלָה, וְעוֹרָו אֶת עֵינָיו עִם בָּבֶל הַצָּרִים עַל הָעִיר וְשׁוֹמְרֵים אֶת הַחֹמוֹת.¹⁹⁹ **הַפְּעוֹנֵי** ²⁰⁰ **נִשְׂאוּ אֶת רֵדִי מֵעֲלֵי שְׁמָרֵי הַחֹמוֹת**²⁰¹

מלאני השומרים – נבוכדנאצר וחילותיו. הסבזים בעיר – לנקום נקמתו של מוקם. נשאו את רדידי – בית המקדש. שומרי החומות – אף מלאכי השרת שהיו שומרים חומותיה כענין שנאמר (ישעיה סב) על חומתיך ירושלם וגו' הם הלייתו זו את האור כענין שנאמר (איכה א) ממרום שלח אש וגו':

(ח) **הַשְּׂבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דוֹדֵי מַה תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי**²⁰² (ח) אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַשְּׂבַעְתִּי אֶתְכֶם הַנְּבִיאִים בְּגִזְרַת מֵאֲמַר ה' אִם יִתְגַּלֶּה עֲלֵיכֶם דוֹדְכֶם, הַגִּידוּ לְפָנָיו כִּי חוֹלָה מַחֲבַת אֶהְבְּתוּ אֲנִי.

השבעתי אתכם – האומות אנשי נבוכדנאצר שראיתם בחנניה מישראל ועזריה מוסרים עלמם לכבשן האש ואת דניאל לגוב אריות על עסקי התפלה ואת דוכו של מרדכי דימי המן. אם תמצאו את דודי – לעתיד לבא ליום הדין שיבוקש מכם להעיד עלי כענין שנאמר (ישעיה עו) יתנו עידיהן וילקו! מה תגידו לו – שתעידו עלי שבבבל אהבתו חליתי ביסורים קשים ביניכם יבא נבוכדנאצר ויעיד יבא אליפז ואופר וכל נביאי האומות ויעידו עלי שקיימתי את התורה:

(ט) **מַה דוֹדְךָ מְדוֹד הַיָּפָה בְּנָשִׁים**²⁰³ **מַה דוֹדְךָ מְדוֹד שְׂבָכָה הַשְּׂבַעְתָּנוּ**²⁰⁴ (ט) עָנוּ הַנְּבִיאִים וְאָמְרוּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל, אֵיזָה אֱלֹקִים אֶת רֹצֵחַ לְעַבְדְּ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הַיָּפָה מִכָּל הָעַמִּים, אֶת מִי אֶת רֹצֵחַ לִירֵא שְׂפָכָה הַשְּׂבַעְתָּנוּ.

¹⁹⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ז: מצאוני השומרים הסובבים בעיר זה (עזרא ה') תתני פחת עבר נהרא וחבריו וכו' ד"א מצאוני השומרים שבטו של לוי דכתיב בהו (דברים ל"ג) כי שמרו אמרתך הסובבים בעיר המד"א (שמות ל"ב) עברו ושובו משער לשער. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ה ז): מצאוני השומרים הסובבים בעיר. כיון שנסתלקה השכינה באו המלכיות ושרפו את בית המקדש. שהוא משול ככתנת: ד"א מצאוני השומרים הסובבים בעיר. ביום שנתנה רשות למלאכי השרת שיהו (עמהם) [עומדים] על החומה (ביום) [כמה] שנאמר על חומתיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה ס"ב ו'). אמר רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי בו ביום נתנה רשות לגבריאל להפרע מן המלכיות. לקיים מה שנאמר מקול המון נדדו עמים (ישעיה ל"ג ג').

²⁰⁰ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ז: הכוני פצעוני (שם ד') כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם וכו' הכוני פצעוני המד"א (שם) והרגו איש את אחיו

²⁰¹ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ז: נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות חומותיה של ירושלם א"ר אבא בר כהנא לשעבר היתה נבנה החומה אבן שמנה אמות ואבן עשר אמות (מ"א ז' י') ברם הכא (עזרא ה') הוא מתבנא אבן גלל ואבן דגולגל וכו' נשאו את רדידי מעלי זה הזין תני רשב"י זין שנתן להם לישראל בחורב שם המפורש היה חקוק עליו וכיון שחטאו נטל מהם כיצד נטל מהם ר' איבו אמר מלאך ירד וקלפו ורבנן אמרי מאליו היה נקלף שומרי החומות שומרי חומותיה של תורה. עי' ילקוט שיה"ש (רמז תתקפח): מצאוני השומרים בשעה שצרו על ירושלים כל מי שבורח היו מכין אותו ומפצעין ראשו ונוטלין את כובעו שנאמר נשאו את רדידי.

²⁰² עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ח: השבעתי אתכם בנות ירושלם מה תגידו לו שחולת אהבה אני מה חולה זו מצפה לרפואה כך הדור שבמצרים מצפה לגאולה.

²⁰³ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ט: מה דודך מדוד היפה בנשים אומות העולם אומרים לישראל מה דודך מדוד מה אלוה הוא מאלוהות מה פטרון הוא מפטרונין. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ה ט):

מה לודך מדוד – כך היו שואלין האומות את ישראל מה אלהיכם מכל האלהים שכן אתם נשרפים ונלכדים עליו. שכה השבעתנו – להעיד לו על אהבתך:

(י) הוֹדִי צִה וְאָדוּם²⁰⁵ (י) אִזְ הַחֲלָה כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל לְסַפֵּר בְּשִׁבְח רִבּוֹן הָעוֹלָם וְכֵה אִמְרָה, לְאוֹתוֹ אֱלֹקִים רְצוֹנֵי לְעַבֵּד הָעֵטוּף יוֹמָם בְּכִסּוֹת לְבָן פְּשֶׁלֶג, וְעוֹסֵק בְּעֵשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סִפְרֵי הַתּוֹרָה וְדַבְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַפְּתוּבִים, וּבִלְיָהּ הוּא עוֹסֵק בְּשֵׁשֶׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, וְזִיו כְּבוֹד פָּנָיו זוֹהָרִים כְּאֵשׁ מְרִב חֲכָמָה וְסִבְרָא, שֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ שְׁמוּעוֹת חֲדָשׁוֹת בְּכָל יוֹם, וְעֵתִיד לְפָרְסָמָם לְעֵמּוֹ בַּיּוֹם הַגָּדוֹל, וְדָגְלוּ עַל רִבּוּא רִבּוּבוֹת מְלֹאכִים הַמְּשֻׁמְשִׁים לְפָנָיו.

לודי כח – לזן כמו (אויכה 7) לחו בחלכ. ואדום – אפרס תחלה כל הענין לפי פשוטו קילום נוי בחור כשהוא לזן ופניו אלמוניות. דגול מרבעה – נדגל בחיילות הרבה רבים חיילותיו רצבות הרבה קרויין רצבה שנאמר (יחזקאל יז) רצבה כלמה השדה נתתיך:

(יא) רָאִשׁוּ כְּתָם פִּז²⁰⁷ (יא) תּוֹרְתוֹ אֲשֶׁר הִיא נְחֻמָּה מְזַהֵב טוֹב, וּפְרוּשׁ הַמְּלִים אֲשֶׁר בָּהֶם עֲרַמוֹת עֲרַמוֹת טְעָמִים וּמִצּוֹת, לְמִי שְׁשׁוּמְרִים אוֹתָם לְבָנִים פְּשֶׁלֶג, וְלֹאֵלוּ שְׁאִינָם שׁוּמְרִים אוֹתָם – שְׁחוֹרִים כְּכַנְפֵי עוֹרֵב.²⁰⁸ תַּלְתְּלִים קוּצוֹתָיו שְׁחוֹרוֹת כְּעוֹרֵב²⁰⁹

מה דודך מדוד היפה בנשים. הכשרים שבאומות אומרים לישראל למי שאתם עובדים נלך עמכם. כמה שנאמר אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד (צפניה ג' ט):

²⁰⁴ עי' מדרש זוטא שיר השירים (ה ט): [מה דודך מדוד שככה השבעתנו]. למה נאמר שככה השבעתנו. אלא שעתידים להשבע להקב"ה ולישראל שלא לילך אחר ע"ז מעתה. אמר רבי אלעזר הרי אתה למד מאברהם יום שהכה את המלכים. כמה שנאמר אל עמק שוה (בראשית י"ד י"ז). שנשבעו לו כל האומות שלא לילך מעתה אחר ע"ז. ובמקום שנשבעו לו לאברהם כך הם עתידים להשבע למקום ולמשיח שלא לילך אחר ע"ז לכך נאמר שככה השבעתנו:

²⁰⁵ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ט: ישראל אומרים להם דודי צח ואדום צח לי בארץ מצרים וגומר ואדום למצרים צח לי בארץ מצרים שנא' (שמות י"ב) ועברתי בארץ מצרים וגו' ואדום למצרים שנא' (שם י"ד) וינער ה' את מצרים צח לי בים שנאמר (שם) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ואדום לי בים שנא' וינער ה' את מצרים בתוך הים צח לי בעוה"ב ואדום לי בעולם הזה רבי לוי בר חייטא אמר בה תלת צח לי בשבת ואדום לי כל ימי השבת צח לי בראש השנה ואדום לי כל ימות השנה צח לי בעולם הזה ואדום לי בעולם הבא

²⁰⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ט: דגול מרבעה א"ר אבא בר כהנא מלך בשר ודם מעטיפתו ניכר ברם הכא הוא אש משרתיו אש ואתא מרבעות קדש ואות הוא בתוך רבבות קדש. עי' חגיגה טז ע"א: ורבי אבהו אמר דגול מרבעה דוגמא הוא ברבעה שלו. עי' לעיל הערה 42.

²⁰⁷ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' י: ראשו כתם פז ראשו זו התורה שנא' (משלי ח') ה' קנני ראשית דרכו וכו' כתם פז אלו דברי תורה שנא' (שם י"ט) הנחמדים מזהב ומפז רב. עי' שמ"ר פ"ח סי' א: מלך ב"ד אין לובשין עטרה שלו והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח ומהו עטרה של הקב"ה כתם פז שנאמר (שיר ה) ראשו כתם פז.

²⁰⁸ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' י: קווצותיו תלתלים זה הסירגול וכו' ד"א קווצותיו תלתלים תילי תילים ד"א רבי עזריה אומר אפילו דברים שאתה רואה אותם שהם קוצים בתורה הן קוצי קוצים ר' אליעזר ור' יהושע אומרים תילי תילים ד"א ר' עזריה אומר אפילו דברים שאתה רואה אותם שהן קיצין בתורה תילי תילים הן. עיי"ש סי' יא: אמר רבי לוי לקרסטל נקוב ששכרו בעליו פועלים למלאותו מים אומר הטפש מה אני מועיל מכניס בזו ומוציא בזו והפקח אומר ולא שכרי אני נוטל ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל מבעל הבית כך הטפש אומר הריני לומד תורה ומשכחה מה אני מועיל והפקח אומר ולא שכר יגיעה נותן לי הקב"ה דא"ר לוי אפי' דברים שאת רואה קוצין בתורה תילי תילים הן יכולות הן להחריב את העולם ולעשותו תל המד"א תל עולם כתיב (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אם תעשה מן הדל"ת רי"ש תחריב לכל העולם.

²⁰⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' י: שחורות כעורב אלו האותיות וכו' במי הן מתקיימות שחורות כעורב במי שהוא משכים ומעריב בהן. עיי"ש סי' יב: שחורות כעורב ר' אלכסנדר בר הדרין ורבי אלכסנדר קרובה אמר אפילו אם מתכנשין כל באי עולם להלבין כנף אחד מן העורב אינן יכולין כך אם מתכנשין כל באי עולם לעקור יו"ד שהוא קטן האותיות שבתורה אינן יכולין ממי את למד משלמה המלך שעל ידי שבקש לעקור יו"ד מן התורה עלה קטיגורו ומי קטרג ר' יהושע בן לוי אמר יו"ד שבירבה קטרג רשב"י אומר ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה ואמר לפני רבונו של

ראשו – מזהיק ככתם פז, כתם הוא לשון סגולת מלכים שאורכין בבית גנויהם וכן (איכה 7) ישנא הכתם הטוב וכן (איוב לא) אמרתי לכתם מבטחי וכן (משלי כה) וחלי כתם. קולתיו תלתלים – לשון תלויים פנדלוי"ש בלע"ז. שחרות כעורב – כל אלה נוי לבחור:

(יב) עֵינָיו כְּיוֹנִים²¹⁰ עַל אֶפְיָיו מִיָּמִים²¹¹ רַחֲצוֹת בְּחֶלֶב²¹² יְשׁוּבוֹת עַל מְלֵאָת²¹³ (יב) עֵינָיו צוֹפוֹת תְּמִיד עַל יְרוּשָׁלַיִם לְהִיטִיב לָהּ, וּלְבָרֵךְ אוֹתָהּ מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה, כְּיוֹנִים הַעוֹמְדִים וּמְסַתְּפִים לְמוֹצָאֵי מַיִם, בְּזָכוֹת יוֹשְׁבֵי הַסְּנֵהֲדָרִין הַעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמְאִירִים אֶת הַדִּין לְהִיּוֹת חֶלֶק כְּחֶלֶב, וְיוֹשְׁבֵים בְּבֵית הַמְּדָרֶשׁ וּמְתוֹנִים בְּדִין עַד שְׁגוּמָרִים לְזָכוֹת וּלְחַיִּב.

עיניו כיונים על אפיקי מים – עיניו על אפיקי מים נאות כעיני יונים אפיקי מים עריצים למראה והבחורים יולאים שם לשוט וכן מהלם המשורר עיני דודי כשהוא מציט על אפיקי מים דומות לנוי עיני יונים. רחכות – עיני דודי בחלב. יושבות על מלאת – כל זה לשון נוי לא בזלטות יותר מדאי לא שוקעות אלא יושבות על מלאת גומא שלהם הענין (ס"ח העין לפי הגומא) לפי הדוגמא והוא לשון כל דבר שעשוי למלאת גומא העשויה לו למושב כמו (שמות כה) אבני מלוואים (שמות כה) ומלאת זו מלוואת אבן:

(יג) שְׁגֵי לוחות אבנים אשר נתן לעמו כתובים בעשר שורות דומים לשורות גינת הבושם, מרבים דקדוקים וטעמים כמו שהגנה מגדלת בשמים, ושפתי החכמים העוסקים בתורה נוטפות טעמים בכל צד, ומאמר פיהם כמר נבחר. (יג) לְחָיו הַפְּשֵׁם²¹⁴ מְגִדְלוֹת שְׁפִתוֹתָיו²¹⁵ בְּעֶרְוֹת מְגִדְלוֹת שְׁפִתוֹתָיו

עולם כתבת בתורתך דייתקי שמקצתה בטלה כולה בטלה שלמה המלך מבקש לעקור יו"ד שבתורה אמר לו הקב"ה לך הרי שלמה בטל ומאה כיוצא בו ויו"ד שבך אינו בטל לעולם. עיי"ש סי' יד: רבי יהודה פתר קרא בתלמידי חכמים תלתלים שחורות כעורב אלו תלמידי חכמים שאע"פ שנראין כעורין ושחורין בעולם הזה לעתיד לבא (נחום ב') מראהן כלפידים כברקים ירוצצו רבי שמואל בר יצחק פתר קרא בפרשיות התורה תלתלים שחורות כעורב אלו תלמודות של תורה שנראות כעורות ושחורות מלאומן ברבים אמר הקב"ה ערבות הן עלי המד"א (מלאכי ג') וערבה לה' מנחת יהודה תדע לך שהוא כן הדבר שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו שתיהן כאחד אלא זו בפני עצמה וזו בפני עצמה שנא' (ויקרא ט"ו) איש איש כי יהיה זב מבשרו וגו' ואשה כי יזוב זוב דמה.

²¹⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' טז): עיניו כיונים עיניו אלו סנהדרין שהם עינים לעדה שנאמר (במדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה רמ"ח אברים יש בו באדם וכולן הולכין אחר העינים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהן

²¹¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' טז): על אפיקי מים שהם אפיקים על מימיה של תורה דאמר ר' חמא בר עוקבא דברי תורה מגבירין הם לכל מי שהוא עוסק בהם כל צרכן

²¹² עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' טז): רוחצות בחלב אלו ההלכות שהן רוחצין אותם בשנים עד שעושים אותה נקיים כחלב, ועי' מדרש זוטא שיה"ש ה' יב: אלו המדרשות.

²¹³ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' טז): יושבות על מלאת מלאתה של תורה. ועיי"ש סי' יז: דבר אחר יושבות על מלאת על מלאתה של ירושלם המד"א (ישעיה א') מלאתי משפט ר' פנחס בשם ר' הושעיא רבה ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלם מנין מלאתי א"ר תנחומא על מלאת זה ממלא מקצת דבר וזה ממלא מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאה כמין לבנון דאמר ר' תנחומא זה מלחים מקצת דבר וזה מלחים מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאה כמין לחיים.

²¹⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' יח): לחיו כערוגת הבשם א"ר ינאי ביומוי דזמנין תרתין חבורן והוינן נפקין ולעיין באורייתא בהדא אסטרין ולא כטעם שהיתה זו אומרת זו אומרת. עי' עירובין נד ע"א: אמר ר"א מאי דכתיב לחיו כערוגת הבושם אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכבושם זה שהכל מתבשמין בה תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מתקיים. עי' שבת פח ע"ב: ואמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב לחיי כערוגת הבושם כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים

²¹⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' יח): מגדלות מרקחים אמר ר' תנחומא מה מגדלות הרקח הזה יש בו מכל מיני בשמים כך ת"ח צריך להיות מלא מקרא משנה ותלמוד והלכות ואגדות כהונה ולויה מיעקב

לחיו כערוגת הצקס – אשך קס בלוחות מרקחים. מגדלות מרקחים – מגדלות קל מרקחים גידולי קמחים קמפומים לוחת מעקה רוקה:

(יד) שׁוֹשְׁנִים עֶשֶׂר הַשְּׁבֻטִים שֶׁל יַעֲקֹב עָבְדוּ גְלוּלִים עַל צִיץ כְּתֹרֶת זֶהָב²¹⁷
הַקֶּדֶשׁ, חֲקוּקִים עַל שְׁנַיִם עֶשֶׂר מְרַגְלִיּוֹת עִם שְׁלֹשָׁה אַבֹּת הָעוֹלָם
אֲבָרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, רְאוּבֵן – חֲקוּק עַל אַחֲמֵר, שְׁמֵעוֹן – חֲקוּק עַל
עֲקִיב, לֵוִי – חֲקוּק עַל בְּרָקוֹן וְעַפְרָוֹן, יְהוּדָה – חֲקוּק עַל כְּחָלִי, יִשְׁשַׁכָּר
– חֲקוּק עַל אֲזַמּוֹרֶד, זְבוּלוֹן – חֲקוּק עַל גִּיהָר, דָּן – חֲקוּק עַל בְּרָלָא,
נַפְתָּלִי – חֲקוּק עַל אֶסְפּוֹר, גָּד – חֲקוּק עַל טַבָּאג, אָשֶׁר – חֲקוּק עַל
פְּרוֹזֶג, יוֹסֵף – חֲקוּק עַל מְרִיבֶג, בְּנִימִין – חֲקוּק עַל אֶפְנָטוֹר, דּוּמִים
לְשָׁנִים עֶשֶׂר מְזֻלּוֹת, מְאִירִים כְּמִנְוָה, זָכִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם כְּשֵׁן הַפִּיל,
וּמְאִירִים כְּאֲבִי סְפִיר.

גלילי זהב – כלופני זהב. ממלכאים בתרשיש – כל לשון מושב אבן יקרה בזהב קרוי מלכת. עשת – לשון (ירמ' ה כה) שמונו עשתו קבוץ עב קרוי עשת משש"יאה בלע"ז. קן – מעצמות פיל. מעלפת ספירים – מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותעלף למתרגמין וליתקנת:

(טו) שׁוֹקִיו עֲמוּדֵי יִשְׁשׁ²²¹
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר עוֹסְקִים בָּהֶם, וּמוֹכִיחִים עִם בַּיִת יִשְׂרָאֵל, לְעֲשׂוֹת
מִיּוֹסְדִים עַל אֲדָנֵי פֶז²²²

²¹⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' יח): שפתותיו שושנים זה תלמיד חכם הרגיל במשנתו שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר זה תלמיד שאינו רגיל במשנתו ששפתיו נוטפות מור אעפ"כ עובר הוא וחוזר ומברר תלמודו. עי' שבת ל ע"ב: והאמר רב גידל אמר רב כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר אל תקרי מור עובר אלא מר עובר אל תקרי שושנים אלא שושנים. עיי"ש פח ע"ב: וכיון שמדיבור ראשון נתמלא דיבור שני להיכן הלך הוציא הקדוש ברוך הוא הרוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עבר אל תקרי שושנים אלא שושנים.

²¹⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' יט): ידיו גלילי זהב אלו לוחות הברית שנא' (שמות ל"ב) והלוחות מעשה אלהים המה גלילי זהב אלו דברי תורה שנאמר (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב ומפז אמר ר' יהושע בר נחמיה מעשה נסים היו [נגללין היו של סנפרינון היו והיו נגללין] רבי מנחמא בשם ר' אבון אמר וחצובין מגלגל חמה היו כיצד היו כתובין חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה על שם שנא' ידיו גלילי זהב.

²¹⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' כ): ממולאים בתרשיש וכו' יפה למדני בן אחי ר' יהושע מה גלים הללו בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובים ממולאים בתרשיש זה התלמוד שהוא כים הגדול הדא דאת אמר תרשישה הדא

²¹⁹ עיי"ש: מה דאת אמר כל הנחלים הולכים אל הים מעיו עשת שן זו תורת כהנים מה הכרס הזה הלב מכאן והכרעים מכאן והוא בתוך כך תורת כהנים שני ספרים מכאן ושנים מכאן והוא באמצע עשת שן מה עשת שן זה את עושה ממנה כמה יתדות כמה רמחים כך תורת כהנים יש בה כמה מצות כמה דקדוקין כמה קלים וחמורים כמה פיגולים כמה נותרות כתובים בתורת כהנים.

²²⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' כא): מעולפת ספירים מעולפת כחן של בני אדם שהיא קשה כספיר הזה וכו' א"ר אבא בר ממל אם נתעלף אדם בדברי תורה והלכה סוף שנעשה בהם קסם וכו' מן מסקן להון הוה מסיק להון חד חד מן נחית להון הות מחית להון תרי תרי וכיון שנתעסק בתורה אפילו טליתו לא היה יכול לסבול לקיים מה שנאמר מעולפת ספירים בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל והיה למוד להיות נוטל קופה של ארבעים סאה ומוליכה אצל הנחתום א"ל כל הדין חילא טבא אית בך ולית את עסיק באורייתא כיון שנתעסק בתורה התחיל להיות נוטל של שלשים של עשרים של שנים עשר של שמונה סאים כיון דגמר ספרא אפילו קופה של סאה לא היה יכול לסבול ואית דאמרי אפילו סבניה לא הוה יכול למיסבל אלא אחרנין מעברין ליה מעילווי דהוא לא היה יכול לקיים מה שנאמר מעולפת ספירים.

²²¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' כב): שוקיו עמודי שש שוקיו זה העולם עמודי שש שהוא מיוסד לששה ימים דכתיב (שמות לא) כי ששת ימים עשה ה' וגו'.

מֵרְאֵהוּ בְּלִבְנוֹן²²³ בַּחֹר יִצְוֹנוּ, וְהוּא מִתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיהֶם כְּזֶקֶן, וּמְלַבֵּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל בֵּית
יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁלֶג, וְנֹצֵב לַעֲשׂוֹת נִצְחוֹן מִלְחָמָה בְּגוֹיִם אֲשֶׁר עוֹבְרִים עַל
בְּאֲרָזִים²²⁴. דְּבָרוּ כְּעֵלֶם גְּבוּר וְחֹסֵן כְּאֲרָזִים.

סוקיו – כעמודי עץ המיוסדים על אדני פז. עמודי עץ – עמודי עץ וחזירו במגלת אסתר (אסתר
א) על גלילי כסף ועמודי עץ, ומראהו גבו' כארזי הלכנון. בחור כארזים – נבחר בין הזנים כארז
בין שאר עצים:

(מז) חֲבוּ מִמֵּתְקִים²²⁵ (טז) דְּבָרֵי חֲכוּ מִתּוֹקִים כְּדָבֵשׁ, וְכָל מִצְוֹתָיו נְחֲמָדִים עַל חֲכָמָיו מִזֶּהָב
וְכֶסֶף, זֶהוּ שְׂבָחוֹ שֶׁל אֱלֹקֵי אֱהוּבֵי וְזֶהוּ חֲזֵק תְּקִפּוֹ שֶׁל אֲדוֹנֵי חֲבִיבֵי.
הַנְּבִיאִים שְׁמֵתֵנְבְּאִים בִּירוּשָׁלַיִם.
וְזֶה רַעִי²²⁷ בְּנוֹת
יְרוּשָׁלַם²²⁸

חכו ממתקים – זכריו ערצים. זה דודי – זה דמות דודי וזה דמות רעי ועל כל אלה חליתי

²²² עי' שיה"ש רבה (פ"ה סי' כב): מיוסדים על אדני פז אלו פרשיותיה של תורה שנדרשות
לפניהם ולאחריהם ולמה הם דומות לעמוד זה שיש לו בסיס מלמטן וקיפלוסיא מלמעלן כך
פרשיות התורה נדרשות לפניהם ולאחריהם.

²²³ עי' במ"ר פ"י סי' א: מראהו כלבנון זה שכר בעל תשובה שהוא נקרא סור מרע.

²²⁴ עי' סנהדרין ק ע"א: דרש רבי יהודה ברבי סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם
הזה הקדוש ברוך הוא מבהיק זיוויו לעולם הבא שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים. ועי' פסיקתא
דרב כהנא (פסקא יב אות כד): א"ר חייא ברבא לפי כל עסק ועסק וכל דבר ודבר היה נראה להם
נראה להם בים כגיבור עשה מלחמותיהם של ישראל וכו' נראה להם בחור בימי שלמה לפי
מעשיהם של דור מראהו כלבנון בחור כארזים (שה"ש ה טו).

²²⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' א) חכו ממתקים כתיב (עמוס ה') כי כה אמר ה' לבית ישראל
דרשוני וחינו. עי"ש סי' ב: חכו ממתקים ר' עזריה ורבי אחא בשם ר' יוחנן אמרו בשעה ששמעו
ישראל בסיני אנכי פרחת נשמתן הה"ד (דברים ה') אם יוספים אנחנו לשמוע הה"ד נפשי יצאה
בדברו חזר הדיבור לפני הקב"ה ואמר רבונו של עולם אתה חי וקיים ותורתך חיה וקיימת
ושלחתי אצל מתים כולם מתים באותה שעה חזר הקב"ה והמתיק להם את הדבור הה"ד (תהלים
כ"ט) קול ה' בכח קול ה' בהדר אמר ר' חמא בר ר' חנינא קול ה' בכח לבחורים קול ה' בהדר
לתשישין תני ר' שמעון בן יוחאי תורה שנתן הקב"ה לישראל החזירה להם נפשותיהן הה"ד (שם
י"ט) תורת ה' תמימה משיבת נפש ד"א חכו ממתקים למלך שדיבר כנגד בנו ונתירא ונשמטה נפשו
ממנו כיון שראה המלך כך שנשמטה נפשו התחיל מגפף ומנשק אותו ומפתהו ואומר לו מה לך לא
בני יחידי אתה לא אני אביך כך כשדיבר הקב"ה אנכי ה' אלהיך מיד פרחת נשמתן כיון שמתו
התחילו המלאכים מגפפין ומנשקין אותם ואומרין להם מה לכם אל תיראו בנים אתם לה' אלהיכם
והקב"ה ממתיק בחכן הדיבור ואומר להם לא בני אתם אנכי ה' אלהיכם עמי אתם חביבין אתם
לפני והתחיל מפתה אותן עד שחזרה נשמתן והתחילו מבקשין מלפניו הוי חכו ממתקים התחילה
התורה מבקשת רחמים על ישראל מן הקדוש ב"ה אמרה לפניו רבש"ע יש מלך משיא בתו והורג
את בן ביתו כל העולם כולו שמח בשבילי ובניך מתים מיד חזרה נשמתן הה"ד תורת ה' תמימה
משיבת נפש. עי"ש סי' ו: [משל] למלך שקידש את מטרונה ואמר מבקש אני לראותה כיון שראה
אותה התחיל משבחה ומקלסה הה"ד זאת קומתך דמתה לתמר גם היא אמרה רוצה אני לראותו
כיון שראתה אותו התחילה בקילוס שקילסתו חכו ממתקים וכולו מחמדים. עי' שמ"ר פ"ז סי' ב:
למה נמשל הקב"ה לתפוח לומר לך מה תפוח זה נראה לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח כך הקב"ה
חכו ממתקים וכלו מחמדים.

²²⁶ עי' במ"ר פ"י סי' א: זה דודי כמה דתימא (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי א"ר
לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן אומות העולם בחרישתן ובזריעתן בקצירתן בעומרן
בדישתן בגרניהם ביקביהם וכו'. ועי' שיה"ש רבה פ"ב סי' מה: הוא קלסני ואני קלסתיו הוא קראני
אחותי רעיתי יונתי תמתי ואני אמרתי ליה זה דודי וזה רעי.

²²⁷ עי' במ"ר פ"י סי' א: זה רעי ר' יודן בשם ר' חמא ב"ר חנינא ור' ברכיה בשם רבי אבהו אמר
שהוא מרבה לי רעים כיצד כתיב ואבדיל אתכם מן העמים כזה שהוא בורר את היפה מן הרע בורר
וחזור ובורר שכל מי שבורר את הרע מן היפה שוב אינו חוזר ובורר כך הקב"ה מצפה לאומות
העולם שמא יעשו תשובה ויקרבן לתחת כנפיו.

²²⁸ עי' ילקוט שיה"ש רמז תתקצא: זה דודי וזה רעי, אמר הקב"ה כל מי שמבטל צרכיו ויושב
ועוסק בתורה זה דודי וזה רעי, ולא עוד אלא בנה בית המקדש דכתיב בנות ירושלים.

לחזרתו, והדוגמא כלפי הקב"ה כך היא. לודי לח – ולבן להלבין עונותי, לח ולבן כשנראה בסיני נראה כזקן מורה הוראות וכן בשבתו למשפט (דניאל ז) לבושה כחג חור ושער רישיה כעמר נקא. ואדום – ליפרע משונאיו כענין שנאמר (ישעיה מג) מדוע אדום ללבוסך. דגול מרצבה – הרצה חיילות מקיפין אותו. ראשו כחם פז – תחילת דבריו הבהיקו ככתם פז וכן הוא אומר (תהלים קיט) פתח דברך יאיר פתח אנכי ה' אלהיך הראם תחלה שמשפט מלוכה יש לו עליהם ואחר כך גזר עליהם גזירותיו. קולותיו תלולים – על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. שחורות כערב – על שם שהיתה כתובה לפניו אש שחורה על גבי אש לבנה, ד"א קולותיו תלולים כשנראה על היס נראה כבחור נלחם בגבורה. עיניו כיונים על אפיקי מים – כיונים שענינו רופות אל ארובותיהם כך עיניו על בתי כנסיות ובתי מדרשות ששם מולאי התורה המשולים למים. רחאות בחלב – כשהן רופות במשפט מזכרות דין לאמתו להלדיק לדיק לתת לו כלדקתו ולהרשיע רשע לתת דרכו בראשו. ישבות על מלאת – על מלאת של עולם משוטטות בכל הארץ רופות טובים ורעים, ד"א תלמידי חכמים שהקב"ה נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעניים מאירים לאדם כיונים הנודדים משובך לשובך לבקש אוכלם כך הם הולכים ממדרשו של פלו' חכם לבית המדרש של פלוני חכם לבקש טעמי תורה. על אפיקי מים – על בתי מדרשות שהם מולאי מים של תורה. רחאות בחלב – לפי שקראן עינים והעין לשון נקבה היא רחאות לשון נקבה הם מלחחי עצמן בחלב של תורה ומלכנים סתריה וסתמותיה. יושבת על מלאת – מישבים דברים על אופניהם, ד"א עיניו עניניו פרשיות של תורה והלכות ומשניות כיונים שהם נאים בהליכתן על אפיקי מים בבתי מדרשות רחאות בחלב מלחאות כחלב כמו שפירשתי. לחיו – דברות הר סיני שהראה להם פנים מסבירות ושוחקות. שפתותיו שושנים – דברים שנדבר באל מועד שהם לריאוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים. ידיו – הלחות שנתן מימינו ומעשה ידיו המה. גילי זהב – אלו הדברות שבהן הנחמדים מזהב ומפז רב, א"ר יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנפירינון היו והיו נגלליו, ד"א על שם שמגלגלות טובה לעולם. ממלאים בתרשיש – שכלל בעשרת הדברות תרי"ג מצות. מעיו עשת שן – זה תורת כהנים הניתן באמצע חמשה חומשים כמעיים הללו שהם נחונים באמצע הגוף. עשת שן מעלפת ספירים – נראית חלקה כעשת שן והיא סדורה דקדוקים רבים גזירות שוות ובנין אב וקלים וחמורים. מיסדים על אדני פז – אמר רבי אלעזר הקפר העמוד הזה יש לו כותרת למעלן ובסיס למטן אמר רבי שמואל בר גרמא פרשיות שבתורה יש להם כותרת למעלן ובסיס למטן וסמוכות לפניהם ולאחריהם כגון פרשיות של שביעית יוצל (ויקרא כה) וכי תמכרו ממכר להודיעך כמה קשה אבקה של שביעית כלאיתא במסכת ערכין וסוכה וכגון (במדבר טז) יפקוד ה' איש על העדה לו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדני על בני פקוד אותם עלי וכן כמה לכך נאמר שקויו עמודי שש מיוסדים וגו'. מראהו כלבנון – המסתכל ומתבונן בדבריו מולא בהם פרחים ולובלים כיער זה שמלכלב כך דברי תורה ההוגה בהם תמיד מחדש בהם טעמים. בחור – נבחר כארזים הנבחרים לבנין ולחזק ולגובה. חכו ממתקים – דבריו ערבים (ויקרא יט) ושרט לנפש לא תתנו בצרכם, אני ה' הנאמן לשלם שכר יש חיך מתוק מזה, אל תחבלו במעשיכם ותקבלו שכר ובשוב רשע מרשעו (יחזקאל יד) ועשה משפט ולדקה עליהם חיה יחיה עונות נחשבו לו לזכיות יש חיך מתוק מזה:

ספר שיר השירים פרק ו

(א) אָנָה הֵלֵךְ דּוֹדְךָ ²²⁹
הֵיפָּהּ בְּנָשִׁים אָנָה פָּנָה
דּוֹדְךָ ²³⁰ וּנְבַקְשֶׁנוּ עִמָּךְ ²³¹
(א) הַשִּׁיבוּ הַנְּבִיאִים כְּשָׁמְעִם שָׁבְחוּ שֶׁל הַקַּב"ה מִפִּי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְכֵן
אָמְרוּ, עֲבוּר אֵיזָה חֲטָא נִסְתַּלְקָה מִקְרָבְךָ שְׁכִינַת ה' אֵת אֲשֶׁר נָאִים
מֵעֲשִׂיךָ מִכָּל הָעַמִּים, וְלֹאֵיזָה מְקוֹם פָּנָה דּוֹדְךָ בְּהִסְתַּלְקוֹ מִבֵּית
מִקְדָּשְׁךָ? אֹמְרֵת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, עַל חֲטָאִים וּפְשָׁעִים וּמְרִידוֹת
שֶׁנִּמְצְאוּ בִּי, אֹמְרִים הַנְּבִיאִים כְּעֵת חֲזָרִי בְּתִשׁוּבָה וְנִקְוִים אֵת וְאַנְחֵנוּ
וְנִתְפַלֵּל לְפָנָיו, וְנִבְקֵשׁ רַחֲמִים עִמָּךְ.

אנה הלך דודך – מאניס ומקנטרים האומות את ישראל אנה הלך דודך למה הניח אותך עוזבה
אלמנה. אנה פנה דודך – כשחזר והשקרה רוחו על כורש ונתן רשות לזנות הבית והתחילו לזנות באו
ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אליך נבקשו עמך כענין שנאמר (עזרא 7) וישמענו רבי
יהודה וזנימין כי בני הגולה זונים היכל וגו' ויגשו אל זרובבל וגו' נבנה עמכם כי ככם נדרוש
לאלהיכם וגו' וכוונתם לרעה כדי להשכיחם מן המלחמה והם משיבים:

(ב) דוּדֵי יִרְדָּ לָגְנוּ ²³²
לְעֵרוּגוֹת הַבִּשָּׁם לְרַעוֹת
בְּגָנִים ²³³ וְלִלְקָט
שׁוֹשְׁנִים ²³⁴
(ב) וְרִבּוֹן הָעוֹלָם קָבַל תְּפִלְתֶּם בְּרָצוֹן, יִרְדָּ בְּבִלָּה לְסִנְהֶדְרִין שֶׁל
הַחֲקָמִים וְנָתַן רְחוּקָה לְעַמּוֹ, וְהָעָלַם מִגְלוֹתֶם עַל יַד פֶּרֶשׁ עֲזָרָא וְנִחְמֶיהָ
וְזָרְבָבֶל בֶּן שָׁאֲלִיתָאֵל וְזִקְנֵי הַיְהוּדִים, וּבָנוּ אֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְנִפְקְדוּ
כֹהֲנִים עַל הַקְּרָבָנוֹת, וְלוֹיִם עַל מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִן
הַשָּׂמַיִם, וְקָבַל בְּרָצוֹן אֵת הַקְּרָבָן וְאֵת קִטְרֵת הַסַּמִּים, וַיְכַאֵשׁ הַמִּפְרָגִס
אֵת בָּנוּ אֶהוּבּוּ בְּתַפְנוּקִים כֵּן פָּנָקָם, וַיְכַאֵשׁ הַמְּלַקֵּט שׁוֹשְׁנִים מִן
הָעֵמֶק כִּד אֶסְפָּם מִבָּבֶל.

דודי ירד לגנו – אנה לנו לזנות היכלו והיה גם עמנו. לערוגות הבשם – מקום מקטר הקטרת.
לרעות בגנים – ועוד ירד לרעות לאנו בגנים אשר נפולו גם אותם שלא עלו מן הגולה משרה
שכינתו עליהם כנפשות וזבתי מדרשות. וללקט שושנים – שומע ומקשיב נדברים צחורתו
ללקוט זכויותיהן ולכתבם בספר זכרון לפניו כענין שנאמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' וגו' ומה
שאתם אומרים לבקשו עמנו ולזנות עמנו אני לדודי ולא אתם לו ולא תזנו עמנו כענין שנאמר
(עזרא 7) לא לכם ולנו לזנות בית אלהינו ואומר ולכם אינן חלק ולדקה וזכרון צירוףכם:

²²⁹ עי' מדרש זוטא שיר השירים (ו א): ביום שנאמר ויבן מזבח תחת ההר (שמות כ"ד ד'). שהיו
ישראל סבורים [שהר] סיני קדושת עולם ולא היה אלא קדושת שעה.

²³⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' ז): אנה הלך דודך היפה בנשים אומות העולם אומרים לישראל
אנה הלך דודך ממצרים לים לסיני אנה פנה דודך מה כנסת ישראל משיבה לאומות העולם מה
טיבכם שואלים עליו ואין לכם חלק בו מאחר שנדבקתי בו יכולה אני לפרוש ממנו מאחר שנדבק
בי יכול הוא לפרוש ממני כל הן דהוא לגבי הוא אתי ליה.

²³¹ עי' מדרש אגדת בראשית (פרק פד) אמר הקב"ה א"ה משניאין אותי על בני ובני מאהבין
אותי על כל האומות אלו אני נותן להם מאה עולמות מלאין באהבה שאהבתי את בני שנאמר אם
יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו (שה"ש ח ז).

²³² עי' מדרש זוטא שיה"ש (ו ב): דודי ירד לגנו. ביום שירדה האש לקרבנו של הבל ולקרבנו של
נח. וכן בנדב ואביהוא. וכן בקרבן מנוח ושלמה ואליהו. לכך נאמר דודי ירד לגנו. עוד אחת הוא
עתיד לירד. כמה שנאמר כן ירד ה' צבאות לצבא על הר ציון ועל גבעתה (ישעיה ל"א ד'). מכאן הם
אומרים בעליה שברא הקדוש ברוך הוא כשברא את העולם. כן ירד על הר סיני. וכן הוא לעתיד
לבא. לקיים מה שנאמר כן ירד ה' צבאות לצבא על הר ציון. ועי' פרקי דרבי אליעזר (פרק יד):
עשרה ירדות ירד הב"ה על הארץ ואלו הן אחת בגן עדן ואחת בדור הפלגה ואחת בסדום ואחת
בסנה ואחת במצרים ואחת בסיני ואחת בנקרת הצור ושנים באהל מועד ואחת לעתיד לבא אחת
בגן עדן מניין שנ' וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן וכתוב דודי ירד לגנו לערוגת הבושם.

²³³ עי' ילקוט שיה"ש רמז תתקצא: לערוגת הבושם אלו ישראל. לרעות בגנים אלו עובדי
אלילים.

²³⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' ח): דודי ירד לגנו לערוגת הבושם א"ר יוסי ב"ר חנינא הפסוק
הזה לא ראשו סופו ולא סופו ראשו לא היה צריך קרא למימר אלא דודי ירד לרעות בגנו ואת אמר
לרעות בגנים אלא דודי זה הקב"ה לגנו זה העולם לערוגת הבושם אלו ישראל לרעות בגנים אלו
בתי כנסיות ובתי מדרשות וללקוט שושנים לסלק את הצדיקים שבישראל. עי' ב"ר פס"ב סי' ב:
הקב"ה יודע אימתי היא עונותן של צדיקים להסתלק מן העולם ומסלקן הה"ד (שיר ז) דודי ירד
לגנו לערוגת הבושם.

(ג) אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי²³⁵ (ג) וּבָאוּתוּ הַיּוֹם עֲבַדְתִּי לְרַבּוֹן הָעוֹלָם דּוּדֵי, וְדוּדֵי הַשָּׂרָה שְׂכִינַת הַקֹּדֶשׁ בְּתוֹכִי, וְזֶן אוֹתִי בְּתַפְנוּקִים.²³⁶

הַרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים – הַרְעָה אֶת לִאֲנֵנוּ בְּמַרְעָה נוֹחַ וְטוֹב:

(ד) יִפָּה אֶת רַעֲיָתִי (ד) וַיֹּאמֶר ה' בְּמֵאֲמָרוֹ, כִּמְה נָאָה אֶת אֶהוּבְתִי בְּזִמְן אֲשֶׁר רְצוֹנָךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי, נָאָה הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּנִית לִי כְּמִקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר בָּנָה לִי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם, וַאֲיִמְתָּךְ עַל כָּל הַגּוֹיִם כִּיּוֹם שֶׁהֲלַכְנוּ אַרְבַּעַת דָּגְלֵיךְ בְּמִדְבָּר. נָאָה אֲיִמָּה

(ד) יִפָּה אֶת רַעֲיָתִי
בְּתַרְצָה²³⁷
בִּירוּשָׁלַיִם²³⁸
בְּנִדְגָלוֹת²³⁹

יִפָּה אֶת רַעֲיָתִי כַתְּלָה – וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִקְלָסָה עַל זֹאת יִפָּה אֶת רַעֲיָתִי כַתְּלָה לִי כִּי הוּא נִדְרָשׁ בְּסַפְרֵי. נִאָוה – אֶת עֵתָהּ כַּאֲשֶׁר צִרְאָשׁוֹנָה צִירוּשָׁלַם. אִימָה כְּנִדְגָלוֹת – חִיילֵי מַלְאָכִים אִימְתָךְ חִייל עֲלֵיהֶם שָׁלַח לְהַלְחֵם וּלְהַצִּיחֵם מִן הַמַּלְאָכָה כְּמוֹ שְׁנֵאמַר בְּעִזְרָח:

²³⁵ עי' מדרש תהילים (מזמור קיט): ה' בחר ביעקב ויעקב בחר בה'. וכן הוא אומר, (שיר השירים ו, ג) אני לדודי וגו'. עי' ילקוט שיה"ש רמז תתקצא: אני לדודי בעולם הזה, ודודי לי בעולם הבא. עי' ספרי (ברכה ב): כיון ששמעו אומות העולם גאותו ושבוcho של הקב"ה אומר להם לישראל נבוא עמכם שנ' אנה הלך דודך היפה בנשים. וישראל אומרים להם אין לכם חלק בו אני לדודי ודודי לי.

²³⁶ עי' מדרש זוטא שיר השירים (ו ג): אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים. כביכול אין הקב"ה מקרבן באהבה. אמר אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים. כבני אדם שלא טעמו טעם עבירה מימיהם.

²³⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יד): יפה את רעייתי כתרצה ר' יהודה בר סימון פתר קרייה בקרבנות יפה את רעייתי כתרצה אלו הקרבנות שאתם מתרצים בקרבנות המד"א (ויקרא א') ונרצה לו לכפר עליו וכו' ד"א יפה את רעייתי כתרצה אלו נשי תירען דאמר רבי נשי תירען כשרות היו עמדו ומיחו על עצמן ולא נתנו מנזמיהם למעשה העגל אמרו מה ליסטטריין הקשה שיברו הקדוש ב"ה ליסטטריין הרך עאכ"ו. עיי"ש סי' טו: ד"א יפה את רעייתי כתרצה כשאת רוצה כד את בעיית לית את צריכה בעיית מכלום מילף מכלום מי אמר להם להביא עגלות ובקר לטעון המשכן לא מהן ובהן הביאו אותן הה"ד (במדבר ז') וביאו את קרבנם לפני ה'.

²³⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יד): נאווה כירושלם אלו הקדשים שבירושלם המד"א (יחזקאל לו) כצאן קדשים כצאן ירושלם וכו' נאווה כירושלם שכל מי שהוא רוצה ומבקש טיפוסים של פעור היה הולך ומוצאה בירושלם הה"ד (ישעיה י') ופסיליהם מירושלם ומשמרון

²³⁹ עי' שיה"ש רבה פ"ו סי' כה: מה חמה ולבנה אין להם אימה יכול אף ישראל כן ת"ל איומה כנדגלות כדגלין של מעלן כגון מיכאל ודגלו גבריאל ודגלו. עי' שמ"ר פט"ו סי' ו: איומה כנדגלות באדום למה נקרא שמה איומה לפי שעומדת במלכות שיש לה אימה שנאמר (דניאל ז) וארו חיוה רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא מהו איומה כנדגלות אתה מוצא י"ב מזלות יש ברקיע כשם שאין השמים יכולין לעמוד חוץ מ"ב מזלות כך אין העולם יכול לעמוד חוץ מ"ב שבטים שנא' (ירמיה לא) אם ימושו החוקים וגו' איומה כנדגלות אין דגלים אלא צבאות שנאמר (במדבר ב) דגל מחנה וצבאו ופקודיהם וכן דגלי השמים המלאכים ודגלי הארץ ישראל צבאות השמים מלאכים שנאמר (ד"ה ב יח) וכל צבא השמים עומדים וגו' צבאות הארץ ישראל שנאמר (שמות יב) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים ואדון שניהם הקב"ה וכשם שהכל יראים מן הקב"ה ומן המלאכים כך העובדי כוכבים היו יראים מישראל שנאמר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' וגו' לכך נאמר איומה כנדגלות שדימה הקב"ה את ישראל למלאכים במלאכים נאמר (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו ובירושלם נאמר (דברים כט) אתם נצבים היום המלאכים אומרים בכל יום קק"ק וישראל אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב המלאכים נקראו אש דכתיב (תהלים קד) משרתיו אש לוהט וישראל כמו כן דכתיב (עובדיה א) והיה בית יעקב אש המלאכים מתחדשין בכל יום ומקלסין להקב"ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלהים מחדשן ומחזירן כשם שהיו בראשונה שנאמר (איכה ג) חדשים לבקרים כך ישראל משתקעין בעונות מיצר הרע שיש בגופן וחוזרין בתשובה והאלהים בכל שנה סולח לעונותיהם ומחדש לבם ליראתו שנאמר (יחזקאל לו) ונתת לי לב חדש לכך כתיב איומה כנדגלות.

(ה) הַסְּבִי עֵינֶיךָ מִגְּנֵהִי²⁴⁰ שְׁהֵם הִרְהִיבֵנִי²⁴¹ שְׁעַרְךָ בְּעֶדֶר הָעֲזִים²⁴² שֶׁגִּלְשׁוּ מִן הַגִּלְעָד²⁴³ (ה) הַסְּבִי רַבְּנֶיךָ, חֲכָמֵי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָה, סְבִיב סְבִיב לְגִנְדִי, שְׁהֵם הַמְּלִיכוֹנִי בַּגּוּלָה וְקִבְעוּ מִדְּרֹשׁ לְתַלְמוּד תּוֹרָתִי וְשָׂאֵר קִטְנֶיךָ וְעַמִּי הָאָרֶץ הַצְּדִיקוֹ אוֹתִי בְּמֵאֵמֶר פִּיהֶם כִּבְנֵי יַעֲקֹב, אֲשֶׁר לִקְטוּ אֲבָנִים וַעֲשׂוּ גַל בְּמַעְבַּר הַר הַגִּלְעָד.

הסבי עיניך מנגדי – כבחור שארוסתו חביבה ועריצה עליו ועיניה נאות ואומר לה הסבי עיניך מנגדי כי בראותי אותך לבי משתחז ומתגאה עלי ורוחי גסה כי איני יכול להתאפק. הרהיבני – הגיסו לבי כמו (תהלים ט) ורהבם עמל ואון (ישעיה ל) רהב הם שבת אישמיי"ר בלע"ז והדוגמא כך הוא אמר הקדוש ברוך הוא במהדק זה אי אפשר להשיב לכס ארון וכפרת וכרובי שהם הרהיבוני בזית ראשון להראותכם חבה יתירה עד שמעלתם זי. שערך כעדר העזים – צקטנים ורכים ודקים שצכס יש שבת הרבה:

(ו) וְהַלְהִינִים, וְהַלּוֹיִם אוֹכְלֵי קֶרֶבְנוֹתֶיךָ וּמַעֲשֵׂר הַקֹּדֶשׁ וְתִרְוַמָּה, נְקִיִּים מִכָּל חֵמֶס וְגַל כְּפִי שֶׁהָיוּ נְקִיִּים עֲדְרֵי הַצֵּאֵן שֶׁל יַעֲקֹב, כְּשֶׁעָלוּ מִנְּחַל יַבֵּק, שְׁלֹא הָיְתָה בָּהֶם עֲשׂוּקָה וְגִזְוּלָה וְכָל דּוֹמוֹת זֶה לְזֶה וְיִוְלָדוֹת תְּאוֹמוֹת בְּכָל זְמַן, וּמִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה לֹא הָיְתָה בָּהֶן. (ו) שְׁנֵיךָ בְּעֶדֶר הַרְחִלִים²⁴⁴ שְׁעָלוּ מִן הַרְחִצָּה²⁴⁵ שְׁבָלָם מִתְּאֵימוֹת²⁴⁶ וְשִׁבְלָה אֵין בָּהֶם²⁴⁷

שניך – קאינים וגבורים שניך כולם לטובה. כעדר הרחלים – הרחל הזאת כולה קדושה למרה לתכלת צשרה לקרבן קרניה לשופרות שוקיה לחלילין מעיה לכינורות עורה לחוף אצל הרשעים נמשלו לכלבים שאין מהם לקדושה כלום:

(ז) כַּפְּלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ²⁴⁸ וּמַלְכוּת בֵּית חֲשֵׁמוֹנָאֵי פְלָם מְלָאִים מְצוּוֹת כְּרִמּוֹן, לְבַד מִתְּתִיָּה כִּהֵן גְּדוֹל וּבְנָיו, שְׁהֵם צְדִיקִים מִכָּלֶם, וּמְקִיִּים מְצוּוֹת וְדַבְרֵי תּוֹרָה בְּצִמְאוֹן. (ז) מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ²⁴⁹

²⁴⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' טז): הסבי עיניך ר' עזריה בשם רבי יהודה בר' סימון למלך שכעס על מטרונה ודחפה והוציאה מפלטין בחוץ מה עשתה הלכה וצמצמה פניה אחר העמוד חוץ לפלטין לכשעבר המלך אמר המלך העבירה מנגד פני שאיני יכול לסבול כך בשעה שבית דין יושבין וגוזרין תעניות והיחידים מתענים הקב"ה אומר איני יכול לסבול.

²⁴¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' טז): שהם הרהיבוני הן גרמו לי לפשט ידי בעולמי ובשעה שבית דין גוזרים תעניות ותינוקות מתענים אומר הקב"ה איני יכול לסבול שהם הרהיבוני הם המליכוני עליהם ואמרו (שמות ט"ו) ה' ימלוך לעולם ועד ובשעה שגוזרין תעניות וזקנים מתענים אומר הקב"ה איני יכול לסבול שהם הרהיבוני הם קבלו מלכותי עליהם בסיני ואמרו (שם כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וכתוב (תהלים פ"ז) אזכיר רהב ובבל ליודעי וגו'.

²⁴² עי' לעיל הערה 120.

²⁴³ עי' לעיל 121.

²⁴⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יז): שניך כעדר הרחלים מה רחל זו צנועה כך היו ישראל צנועים. ועי' מדרש זוטא שיר השירים (ו ו): מה הרחל הזו שכלה קדושה כך ישראל כלם קדושים. עדר הרחלים לאהל מועד. הצמר לפעמונים. הקרנים לשופרות. והרשעים נמשלו לכלבים שאין הנאה מהם. שנאמר כלם כלבים אלמים (ישעיה נ"ו י').

²⁴⁵ עי' לעיל הערה 123.

²⁴⁶ עי' לעיל הערה 124.

²⁴⁷ עי' לעיל הערה 125.

²⁴⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יח): כפלח הרמון רקתך באותה שעה כשחזרו ממלחמת מדין התחיל משה לשבחן אפילו ריקנין שבכם רצופים מצות ומעשים טובים כרמון הזה שכל מי שבא עבירה לידו ונצל ממנה ולא עשה אותה מצוה גדולה עשה ואצ"ל לצמתך על הצנועין ועל המצומתים שבכם.

²⁴⁹ עי' לעיל הערה 128.

(ח) ששים הַמָּה וְשִׁמּוֹנִים פִּילֹגְשִׁים וְעֵלְמוֹת אֵין מִלְכוֹת²⁵⁰ וְשִׁמּוֹנִים פִּילֹגְשִׁים וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר²⁵¹

(ח) בַּעַת הַהִיא קָמוּ הַיּוֹנִים וְהִקְהִילוּ שָׁשִׁים מְלָכִים מִבְּנֵי עֶשׂוֹ לְבוֹשֵׁי שְׂרִיזוֹן, רוֹכְבֵי סוּסִים וּפְרָשִׁים, וְשִׁמּוֹנִים נְסִיכִים מִבְּנֵי יִשְׁמַעֵאל רוֹכְבֵי פִילִים, לְבַד מִשְׁאָר הָעַמִּים וְהַלְשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, וּמִנּוּ אֵת אֶלְכֶסְנֶדְרוֹס הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ, וּבָאוּ לְעֶרֶךְ מִלְחָמָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.

ששים המה מלכות – אברהם ויולאי יריכו בני קטורה שש עשר, ישמעאל ובניו שלש עשרה, יצחק ובניו שלשה, בני יעקב שנים עשר, בני עשו שש עשרה, בדברי הימים, הרי ששים, ואם תאמר לא מהם תמנע שהיא אשה אברהם מן המנין. ושמונים פלגשים – נח ובניו עד אברהם תולדות יולאי התיבה שמונים תמלאם וכסם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפלגשים כך היו אברהם יולאי יריכו חסובים גדולים ויתרים בחשיבות על הכל כאשר תראה הגר בת מלכים היתה תמנע בת שלטונים היתה ונעשית פלגש לעשו ואומר (בראשית יד) אל עמק שוה וגו' הושוו כלם בענה אחת והמליכו את אברהם עליהם. ועלמות אין מספר – למשפחות הרבה נחלקו כל אלה:

(ט) אַחַת הִיא יוֹנְתֵי תַמְתִּי²⁵² אַחַת הִיא לְאֵמָה²⁵³ לְיֹלְדֶתָהּ²⁵⁴ רְאוּהָ בְנוֹת וַיֵּאֱשְׁרוּהָ²⁵⁵ מִלְכוֹת וּפִילֹגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ²⁵⁶

(ט) בַּעַת הַהִיא הִיְתָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַמְשׁוּלָה לְיוֹנָה תַמָּה עוֹבְדַת בֵּלָב אֶחָד לְאֵדוֹנֶיהָ וְאוֹחֲזַת בְּתוּרָה, וְעוֹסֶקֶת בְּדַבְרֵי תוּרָה בְּלֵב שָׁלֵם, וּבְרוּרִים זְכוּיֹתֶיהָ כִּיּוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, וְאִזּוּ יֵצְאוּ בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָי וּמִתְתִּיָה וְכָל עַם יִשְׂרָאֵל וְעָרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה, וּמִסַּר ה' אוֹתָם בְּיַדֵּיהֶם, וְכַאֲשֶׁר רָאוּ יוֹשְׁבֵי הָעָרִים אֲשֶׁרוּ אוֹתָם, וּמִלְכֵי הָאָרֶץ וְהַשָּׂרִים קָלְסוּ אוֹתָם.

²⁵⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יט): ששים המה מלכות ר' חייא ציפוראה ורבי לוי פתרי קרייה בא"ה ר' חייא אמר ששים ושמונים הרי מאה וארבעים ארבעים מהם יש להם לשון ואין להם כתב וארבעים מהם אין להם לשון ויש להם כתב. עיי"ש סי' כא: ר' יצחק פתר קרייה בפרשיותיה של תורה ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות של הלכות ושמונים פילגשים אלו שמונים פרשיות שבתורת כהנים ועלמות אין מספר אין קץ לתוספות אחת היא הן חולקים אלו עם אלו וכלהון דורשין מטעם אחד מהלכה אחת מגזירה שוה מקל וחומר ר' יודן בר' אלעאי פתר קרייה בעץ חיים ובגן עדן ששים המה מלכות אלו ששים חבורות של צדיקים שיושבות בגן עדן תחת עץ החיים ועוסקות בתורה תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית מתפלגין ויוצאין מתחתיו. עיי"ש סי' כג: רבנן פתרי קרייה ביוצאי מצרים ששים המה מלכות ששים אלו ששים רבוא שיצאו מן עשרים שנה ומעלה ושמונים פילגשים אלו שמונים רבוא שיצאו ישראל ממצרים מן עשרים שנה ולמטה.

²⁵¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' יט): ועלמות אין מספר השאר מהם שאין להם לא כתב ולא לשון יכול אף ישראל כן ת"ל (אסתר ח') ואל היהודים ככתבם וכלשונם ר' לוי אמר ששים ושמונים הרי מאה וארבעים שבעים מהם מכירים אבותיהם ואין מכירים אמותיהם ושבעים מהם מכירין אמותיהם ואין מכירין אבותיהם ועלמות אין מספר שאין מכירין אבותיהם ואמותיהם יכול אף ישראל כן ת"ל (במדבר א') ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. עיי"ש סי' כג: ועלמות אין מספר אין קץ ואין סכום לגרים. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כב): ועלמות אין מספר אין קץ לתלמידים

²⁵² עי' לעיל הערה 184. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כ): אחת היא יונתי תמתי אחת זה אברהם שנא' (יחזקאל ל"ג) אחד היה אברהם. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כב): יכול שהן חלוקין זה עם זה זה ת"ל אחת היא יונתי תמתי כולן דורשין מטעם אחד מהלכה אחת מגזירה שוה אחת מקל וחומר. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כד): ד"א אחת היא יונתי תמתי זו כנסת ישראל שנאמר (שמואל ב' ז') ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ.

²⁵³ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כ): אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כד): אחת היא לאמה שנא' (ישעיה נ"א) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו לאמי כתב. ²⁵⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כ): ברה היא לילודתה זה יעקב אבינו שהיה ברור לילודתו שהיה צדיק גמור. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כד): ברה היא לילודתה תרגם ר' יעקב בר אבונה קומי רבי יצחק בר מינה לית לילודתה

²⁵⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כ): ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים שנאמר (בראשית מ"ה) והקול נשמע בית פרעה ד"א ראוה בנות ויאשרוה זו לאה שנאמר (שם ל') באשרי כי אשרוני בנות. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כד): ראוה בנות ויאשרוה המד"א (מלאכי ג') ואשרו אתכם כל הגוים

אחת היא יונתי – ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימת לב עם בן זוגה. אחת היא לאמה – לכנסייתה הרבה מחלוקות צדתי מדרשות כלם לבס להבין תורה על מכונה ואל אמתתה. צרה היא ליוולדתה – יעקב ראה אותה מטה שלימה בלא פסול והודה וקילס למקום שנאמר (בראשית טו) וישתחו ישראל על ראש המטה. ראוה בנות – את ישראל בגדולתה. ויאשרוה – ומה הוא קילוסך מי זאת הנשקף עלינו ממקום הגבו' לנמוך קרויה השקף' כך בית המקדש גבוה מכל ארלות:

(י) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה²⁵⁸ 257
 (י) אמרו האמות, כמה זוהרים מעשי העם הזה כבקר, יפים ועריה כלבנה, וברורות זכותיה פשמש, ואימתה על כל יושבי הארץ כעת שהלכו ארבעת דגליה במדבר.
 ברה בחמה²⁵⁹ אימה
 בגדלות²⁶⁰

כמו שחר – הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל צבית שני בתחלה זרובבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס וליוון ואחר כך נלחם בית חשמונאי ונעשו מלכים. אימה כנגלות – אימה בגבורה כנגלות של מלכים כל זה הקצ"ה מהלם את כנסת ישראל יפה את רעיתי כתרצה וכל העניין ע"כ:

(יא) אל גנת אגוז²⁶¹ 261
 (יא) אמר רבון העולם, לבית המקדש השני שנבנה על ידי פרש ירדתי²⁶² לראות באפי לראות באפי

²⁵⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כ): מלכות ופגשים ויהללוה זה יוסף שנא' (שם מ"א) ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה אם אנו מהלכין מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאין כזה שנאמר (שם) אחרי הודיע אלהים אותך כל זאת וגו'. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כב): ושמים פילגשים אלו שמנים חבורות בינונית שיושבות ועוסקות בתורה חוץ לעץ החיים. עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כד): מלכות ופילגשים ויהללוה המד"א (ישעיה מ"ט) והיו מלכים אומניך:

²⁵⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כה): מי זאת הנשקפה כמו שחר דלמא רבי חייא ור' שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו אילת השחר שבקעה אורה אל ר' חייא רבה לר' שמעון בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת דכתיב (מיכה ז') כי אשב בחשך ה' אור לי בתחלה היא באה קימעה קימעה ואחר כך היא מנצנצת ובאה ואח"כ פרה ורבה ואח"כ מרטבת והולכת כך בתחלה (אסתר ב') בימים ההם ומדכי יושב בשער המלך ואח"כ (שם ח') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וגו' כמו שחר.

²⁵⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כה): אי מה שחר זה שאין לו צל יכול אף ישראל כן ת"ל יפה כלבנה וכו' אי מה החמה קופחת יכול אף ישראל כן ת"ל יפה כלבנה וכו' אי מה חמה זו משמשת ביום ואינה משמשת בלילה יכול אף ישראל כן ת"ל יפה כלבנה מה לבנה זו משמשת ביום ובלילה דכתיב בה (בראשית א') ולמשול ביום ובלילה כך ישראל הן הן בעולם הזה הן הן לעולם הבא.

²⁵⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כה): אי מה הלבנה הזו אין אורה ברור כך ישראל ת"ל ברה כחמה וכו' אי מה לבנה זו פעמים חסרה פעמים יתירה יכול אף ישראל כן ת"ל ברה כחמה.

²⁶⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כה): אי מה חמה ולבנה אין להם אימה יכול אף ישראל כן ת"ל אימה כנגלות כדגלין של מעלן כגון מיכאל ודגלו גבריאל ודגלו וכו' כדגלים אין כתיב כאן אלא כנגלות כדור שנתנדנד לגלות איזה זה דורו של חזקיהו שנאמר (ישעיה ל"ז) יום צרה ותוכחה ומניין שיש להם אימה שנאמר (ד"ה ב' ל"ב) וינשא לעיני כל הגוים ר' הונא בשם ר' אלעזר המודעי כדגלים אין כתיב כאן אלא כנגלות כדור שנתנדנד לגלות ולא גלה ואיזה זה דורו של מלך המשיח הה"ד (זכריה י"ד) ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה ומניין שיש לו אימה שנא' (ישעיה י"א) והכה ארץ בשבט פיו.

²⁶¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כו) אל גנת אגוז ירדתי אמר ר' יהושע בן לוי נמשלו ישראל באגוז מה האגוז נגזזת ונחלפת לטובתה היא נגזזת למה שהיא מחלפת כשער הזה שנגזז ונחלף וכצפרנים הללו שנגזזין ונחלפין כך כל מה שישראל נגזזין מעמלן ונותנין לעמלי תורה בעולם הזה לטובתן הן נגזזין ונחלפין להם ומרבין להם עושר בעולם הזה ושכר טוב לעולם הבא ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר מה הנטיעות הללו אם את מכסה שרשיהם בשעת נטיעתן הן מצליחות ואם לאו אין מצליחות אבל האגוז הזה אם את מכסה שרשיו בשעת נטיעתו אינו מצליח כך ישראל (משלי כ"ח) מכסה פשעיו לא יצליח א"ר אלעשה לא היה צריך קרא למימר אלא אל גינת

הַנְּחַל²⁶³ לְרֵאוֹת הַפְּרָחָה פְּרִים וְרִבִּים הַחֲכָמִים, הַמְּשׁוּלִים לְגִפֹּן, וְלִבְלוּבֵיהֶם מְלֵאִים מַעֲשִׂים
הַגִּפֹּן²⁶⁴ הַנְּצוּ הַרְמֹנִים²⁶⁵ טוֹבִים קְרֻמוֹנִים.

אל גנת אגוז ירדתי – עוד זה מדברי שכינה הנה באתי אל מקדש שני זה אליך. לראות באתי הנחל – מה לחלוחית מעשים טובים אראה בך. הפרחה הגפן – אם תפריחו לפני ת"ח וסופרים ושונים. הנצו הרמונים – מקיימי מצות מליאי זכיות למה נמשכו ישראל לאגוז מה אגוז זה אתה רוא' אותו כולו עץ ואין ניכר בתוכו פולעו ומלאו מלא מגורות מגורות של אוכלים כך ישראל כנועין וענוותנין מעשיהם ואין תלמידים שבהן נכרים ואין מתפארים להכריז על שצחן בדקתו את' מולא אותו מלא חכמה ועוד כמה מדרשות לדבר מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שצתוכו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין:

ירק ואמר אל גנת אגוז אלא מלמד שנתן להם כחן של נטיעות וזיון של ירק ר' עזריה אמר תרתי מה אגוז זה עצו משמר פרוי כך עמי הארץ שבישראל מחזיקין בדברי תורה הה"ד (משלי ה') עץ חיים היא למחזיקים בה אמר חורי מה אגוז זה אם נופל לתוך הטנופת את נוטלו ומורקו ושוטפו ומדיחו והוא חוזר כתחילתו והוא יפה לאכילה כך כל מה שישראל מתלכלכין בעונות כל ימות השנה בא יום הכפורים ומכפר עליהם הה"ד (ויקרא ט"ז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ר' יהודה בר' סימון אומר מה אגוז זה יש לו שתי קליפות כך ישראל יש להן שתי מצות מילה ופריעה ד"א אל גנת אגוז אמר ר"ל מה אגוז זה חלק דתנינן ר' שמעון אומר אף בחלקי אגוזים וכל מי שעולה לראשו ואינו נותן דעתו האיך יעלה הוא נופל ומת ונוטל שלו מן האגוז כך כל מי שהוא מנהיג שררה על הציבור בישראל ואינו נותן דעתו האיך הוא מנהיג את ישראל סוף שהוא נופל ונוטל שלו מתחת ידיהם הה"ד (ירמיה ב') קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו וגו' ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה אגוז זה שחוק לתינוקות ושעשוע למלכים כך הן ישראל בעולם הזה על ידי עונות דכתיב (איכה ג') הייתי שחוק לכל עמי וגו' אבל לעתיד לבא (ישעיה מ"ט) והיו מלכים אומניך ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה האגוז הזה יש בו אגוזי פרך אגוזים בינונים ואגוזים קנטרנין כך ישראל יש מהן עושין צדקה מאליהן ויש שאם אתה תובען הם נותנים ויש שאת תובען ואין עושין א"ר לוי מתלא אמר תרעא דלא פתיח למצוותה יהא פתיח לאסיה ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה אגוז זה האבן שוברו כך התורה קרואה אבן ויצר הרע קרוי אבן התורה קרויה אבן שנא' (שמות כ"ד) ואתנה לך את לחות האבן ויצר הרע קרוי אבן שנא' (יחזקאל ל"ו) והסירותי את לב האבן מבשרכם א"ר לוי למקום ארימון שהוא משובש בגייסות מה עשה המלך הושיב בו כוסטריינים בשביל לשמרו כדי שלא יקפחו לעוברים ולשבים כך אמר הקב"ה תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן תהא האבן משמר האבן ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה אגוז זה אינו יכול לגנוב המכס שלו שהוא נשמע וניכר כך הם ישראל כל מקום שאחד מהם הולך אינו יכול לומר שאינו יהודי למה שהוא ניכר הה"ד (ישעיה ס"א) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה אגוז זה השק מלא אגוזים בידך את נותן לתוכו כמה שומשמים כמה חרדלים והן מחזיקין כך כמה גרים באו ונתוספו בישראל הה"ד (במדבר כ"ג) מי מנה עפר יעקב ד"א אל גנת אגוז ירדתי מה אגוז זה את נוטל אחד מהכרי וכולן מדרדרין ומתגלגלים זה אחר זה כך הן ישראל לקה אחד מהן כולן מרגישין הה"ד (שם ט"ז) האיש אחד יחטא וגו' אמר ר' ברכיה מה אגוז זה עשוי ארבע מגורות והסירה באמצע כך היו ישראל שרויין במדבר ארבע דגלים ארבע מחנות ואהל מועד באמצע הה"ד (במדבר ב') ונסע אהל מועד ד"א. ועי' חגיגה טו ע"ב: אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וגו' למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז לומר לך מה אגוז זה אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס אף תלמיד חכם אף על פי שסרח אין תורתו נמאסת.

²⁶² עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כו) אל גנת אגוז ירדתי זה העולם. עי' זהר ח"א יט ע"ב: שלמה מלכא כד נחית לעמקא דאגוזא דכתיב (שיר ו יא) אל גנת אגוז ירדתי נטל קליפה דאגוזא. תרגום: כאשר שלמה המלך ירד לעומק האגוז, שכתוב "אל גנת אגוז ירדתי", לקח קליפת אגוז. עי' זהר ח"ב טו ע"ב: מאי דאמר ירדתי, כמה דתנן ירד פלוני למרכבה.

²⁶³ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כו): לראות באבי הנחל אלו ישראל.

²⁶⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כו): לראות הפרחה הגפן אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. עי'

לקמן הערה 305.

²⁶⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כו): הנצו הרמונים אלו התינוקות שיושבין ועוסקין בתורה

ויושבין שורות שורות כגרעיני רמונים. עי' לקמן הערה 307.

(יב) לֹא יִדְעֵתִי נַפְשִׁי (יב) וְכַאֲשֶׁר נִגְלָה לִפְנֵי ה', כִּי צְדִיקִים הֵמָּה, וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה, אָמַר ה' בְּמִאֲמָרוֹ: לֹא אוֹסִיף לְהַשְׁפִּילֶם, וְאִף לֹא אֶעֱשֶׂה עִמָּהֶם כְּלָה, אֲלֵא אֶמְלֹךְ בְּנַפְשֵׁי לְהִיטִיבֵם וְלַעֲשׂוֹתֵם רַמִּים בְּרֻכְבֵּי מַלְכִים, בְּגִלְל זְכוֹת צְדִיקֵי הַדּוֹר, הַדּוֹמִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְאַבְרָהָם אֲבֵיהֶם.²⁶⁶
 שְׂמַתְנִי, מִרְכָּבוֹת עַמִּי נְדִיב²⁶⁷

לֹא ידעתי – כנסת ישראל מתאוננת לֹא ידעתי להזכר מן החטא שאעמוד בכבודי בגדולתי ונכסלתי בשנאת חנם ומחלוקת שגבר במלכי בית חשמונאי הורקנוס ואריסטובלוס עד שהיה מציא אחד מהם את מלכות רומי וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד ומאז נפשי שמתני להיו' מרכבו' להרכיב עלי נדיבות שאר אומות. עמי נדיב – כמו עם נדיב יו"ד יתיר כיו"ד של (דברי' לג) שכני סנה (בראשית י) גנובתי יוס (איכה ח) רצתי עם. נפשי שמתני – אני בעלמי מניתיס עלי כעניין שנאמר (ירמיה יג) ואת למדת אותם עליך אלופים לראש:

ספר שיר השירים פרק ז

(א) שׁוּבִי שׁוּבִי הַשְׁוֹלְמִית²⁶⁸ (א) הַשִּׁיבוּ הַנְּבִיאִים כְּשִׁמְעֶם שִׁבְחוּ שֶׁל הַקִּב"ה מִפִּי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְכֵן אָמְרוּ, עֲבוֹר אֵיזָה חֲטָא נִסְתַּלְקָה מִקִּרְבִּי שְׁכִינַת ה' אֵת אֲשֶׁר נָאִים שׁוּבִי שׁוּבִי

²⁶⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כז): לא ידעתי נפשי שמתני תני ר' חייא משל לבת מלכים שהיתה מלקטת בשלפים נמצא המלך עובר והכיר שהיא בתו שלח אוהבו נטלה והושיבה עמו בקרונין והיו חברותיה תמהות עליה ואומרות אתמול הייתה מלקטת בשלפים והיום יושבת בקרונין עם המלך אמרה להם כשם שאתם תמהות עלי כך אני תמהה על עצמי וקראת על עצמה לא ידעתי נפשי שמתני כך כשהיו ישראל במצרים משועבדין בטיט ולבנים והיו מאוסין ובזויין בעיני המצריים וכשנעשו בני חורין ונגאלו ונעשו סגנים על כל באי עולם והיו אומות העולם תמהות ואומרות אתמול הייתם עובדים בטיט ולבנים והיום נעשיתם בני חורין וסגנים על כל העולם והיו ישראל אומרים להם כשם שאתם תמהים עלינו כך אנו תמהים על עצמנו וקראו על עצמן לא ידעתי נפשי שמתני ד"א לא ידעתי נפשי שמתני ביוסף הצדיק הכתוב מדבר אתמול (תהלים ק"ה) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו והיום (בראשית מ"ב) ויוסף הוא השליט על הארץ וקרא על עצמו לא ידעתי נפשי שמתני ד"א לא ידעתי נפשי שמתני מדבר בדוד אתמול היה בורח מפני שאול והיום ויהי דוד מלך וקרא על עצמו לא ידעתי נפשי שמתני ד"א לא ידעתי נפשי שמתני הכתוב מדבר במרדכי אתמול (אסתר ד') וילבש שק ואפר והיום (שם ח') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וגו' וקרא על עצמו לא ידעתי נפשי שמתני ד"א לא ידעתי נפשי שמתני הכתוב מדבר בכנסת ישראל כנסת ישראל אומרת לאומות העולם (מיכה ז') אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי שבשעה שהייתי יושבת בחשך הקב"ה הוציאני לאור שנא' (שם) כי אשב בחשך ה' אור לי וקראה על עצמה לא ידעתי נפשי שמתני יוסטא חייטא דציפורין סלק למלכותא ואיתקבל למלכא אמר ליה מלכא שאל שאלה ואתן לך אמר ליה הב דוכסותא דגבן יהב ליה מלכא כד נסב דוכסותא נחת מינה הו' אילין דחכמין ליה אמרין הוא ומנהון אמרין לית הוא אמר לון חד כדון הוא עבר בשוקא אין הוא מסתכל לה הוא מסטוביתה דהוה נהיג יתיב ומחייט עלה הוא ואין לא לית הוא עבר בשוקא ושרי מסתכל לה הוא מסטוביתה דהוה נהיג יתיב ומחייט עלה וחכמוניה דהוה הוא אמר לון אתון תמהין עלי ואנא תמה עלי יותר מנכון וקרון עליה לא ידעתי נפשי שמתני וגו'

²⁶⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ו סי' כז): עמי נדיב, עמי הוה מהלך נדיב חי העולמים. עי' מדרש זוטא שיר השירים (ו יב): ד"א עמי נדיב. זה היום שהתנדבו ישראל למשכן ואף לעתיד לבא אוהבם נדבה.

²⁶⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' א): שובי שובי השולמית רבי שמואל בר חייא בר יודן בשם ר' חנינא ד' פעמים כתיב כאן שובי שובי כנגד ד' מלכיות ששולטין בישראל וישראל נכנסין תוך ידיהן בשלום ויוצאין לשלום השולמית אומה ששלום חי העולמים מתנהג בה הה"ד (שמואל ב' ז') ואהיה מתהלך באהל ובמשכן דבר אחר השולמית אומה שמסיימים לה שלום בכל יום המד"א (במדבר ז') וישם לך שלום דבר אחר השולמית אומה שאני עתיד להושיבה בנוה שלום הדא הוא דכתיב (ישעיה ל"ב) וישב עמי בנוה שלום וגו' ד"א השולמית אומה שאני נוטה עליה שלום הדא הוא דכתיב (שם ס"ו) הנני נוטה אליה כנהר שלום ר' אלעזר ב"ר מרון אמר אומה שמשלמת איסטטיונו של עולם הן בעוה"ז הן בעולם הבא ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אומה שכל טובות שבעולם אינן באות אלא בזכותה הה"ד (בראשית כ"ז) ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ לך בזכותך ובך הדבר תלוי דכתיב (דברים כ"ח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב בזכותך ובך הדבר תלוי ר' שמואל בר תנחום ור' חנן בריה דר' ברכיה בוצריה בשם ר' ירמיה אומה שעשתה שלום ביני ובין עולמי שאילו לא קבלה תורת הייתי מחזיר עולמי לתהו ובהו דאמר הונא בשם ר' אחא כתיב

וְנַחֲזָה בְּךָ²⁶⁹ מַה תַּחֲזוּ בְּשׁוּלְמִית בְּמַחֲלַת הַמַּחֲנִים²⁷⁰ מְעַשֶׂיךָ מִכָּל הָעַמִּים, וְלֹאִיזָה מְקוֹם פְּנֵה דוֹדְךָ בְּהִסְתַּלְקוֹ מִבֵּית מִקְדָּשְׁךָ? אֹמְרַת פְּנִסֶת יִשְׂרָאֵל, עַל חֲטָאִים וּפְשָׁעִים וּמְרִידוֹת שְׁנַמְצָאוּ בִּי, אֹמְרִים הַנְּבִיאִים פֶּעַת חֲזָרִי בְּתִשׁוּבָה וְנִקְוִים אֶת וְאֶנְחֵנוּ וְנִתְפַּלֵּל לְפָנָיו, וְנִבְקֵשׁ רַחֲמִים עִמָּךְ.

שוזי שזולמית – אומרים אלי שזי שזי מאחר המקום. השולמית – השלמי' בזמנותך עמו שזי שזי אלינו ונחז' כך נליז ממך נליזים ושלטונים כמו ואתה תחזה מה כל העם כך דרש רבי תנחומא, ד"א ונחזה כך נתבונן אליך מה גדולה ניתן לך והיא אומרת מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא שזה לגדולתי אפילו לגדולת גלי מחולות מחנות המדבר:

(ב) מַה יְפוֹ פְּעַמֶּיךָ בְּנַעְלִים²⁷¹ בַּת נְדִיב²⁷² (ב) וְרַבּוֹן הָעוֹלָם קָבַל תְּפִלָּתְךָ בְּרָצוֹן, יָרַד בְּבִלָּה לְסַנְהֶדְרִין שֶׁל הַחֲכָמִים וְנָתַן רוּחָה לְעַמּוֹ, וְהָעָלַם מִגְּלוּתְךָ עַל יַד פֶּרֶשׁ עֲזָרָא וְנַחֲמָהּ

(תהלים ע"ה) נמוגים ארץ וכל יושביה אלולי שעמדו ישראל לפני הר סיני ואמרו (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע כבר היה העולם מתגמגם והולך ומי ביסם העולם אנכי שנא' (תהלים ע"ה) אנכי תכנתי עמודיה סלה בזכות (שמות כ') אנכי ה' אלהיך תכנתי עמודיה.

²⁶⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ב): ונחזה בך אומות העולם אומרות לישראל עד מתי אתם מתים על אלהיכם ומשלמין לו הה"ד (שיר א') על כן עלמות אהבוך ועד מתי אתם נהרגין עליו כדכתיב (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום ועד מתי אתם גומלין טובות עליו ולו לעצמו והוא גומל לכם רעות באו לכם אצלנו ואנו ממנין אתכם דוכסין אפרכין ואיטרטלין ונחזה בך ואתון אינון מחזיתיה דעלמא הה"ד (שמות י"ח) ואתה תחזה מכל העם

²⁷⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ב): וישראל משיבין להם מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים שמעתם מימיכם אברהם יצחק ויעקב עבדו עבודת כוכבים שיעבדו בניהם אחריהם ולא אבותינו עבדו עבודת כוכבים ולא אנו נעבוד עבודת כוכבים אחריהם אלא מה אתם יכולין לעשות לנו כחולה שנעשה ליעקב אבינו כשיצא מבית לבן ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ששים רבוא מלאכים היו חלין ומרקדים לפני יעקב אבינו בצאתו מבית לבן ורבנן אמרי מאה ועשרים רבוא הה"ד (בראשית ל"א) ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה הרי ששים רבוא (שם) ויקרא שם המקום ההוא מחנים הרי מאה ועשרים רבוא.

²⁷¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ג) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב א"ר יודן אפי' הדיוט מקלס בלשון זה גנאי הוא לו ואת אומר מה יפו פעמיך אלא אינו מדבר אלא פעמי רגלים והלא פעמים הללו פעמים מגולין פעמים מכוסין אלא מה יאין עקיבך במסאנא ברתיה דרחמי א"ר ברכיה כך דרשו שני הרי עולם ר' אליעזר ור' יהושע אמרו מה יפו פעמיך בנעלים מה היה יפין לפעמיך שהיו נועלין בעד כל הצרות מעשה באחד ששכח לנעול דלתי ביתו ועלה לפעמי רגלים וכשבא מצא הנחש קשור בטבעות דלתותיו שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס תרנגולתו לתוך ביתו ועלה לפעמי רגלים ובא ומצא החתולות מקורעות לפנייהם שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס כרי של חטים לתוך ביתו ועלה לרגל וכשבא מצא אריות מקיפין לחטים אמר רבי פנחס מעשה בשני אחים עשירים שהיו באשקלון והיו להם שכנים רעים מאומות העולם והוון אמרין אימתי אילין יהודאין סלקין למצלייה בירושלם ואנן עלין מקפחין ביתיהון ומחרבין להון מטא זמנא וסלקין זימן להם הקב"ה מלאכים כדמותן והוון נכנסין ויוצאין בתוך בתיהם מן דאתיין מן ירושלם פלגין מן מה דאייתון עמהון לכל מגיריהון אמרון לון אן הויתון אמרון לון בירושלם אימת סליקתון ביום פלן ואימת אתיתון ביום פלן אמרין בריך אלההון דיהודאין דלא שבקון ולא שבק יתהון אינון גבריא סבירין אימת יסקון אלין יהודאין למצלייה בירושלם דאינון עלין ומקפחין לביתיהון ומחרבין להון ושלח אלההון מלאכים כדמותהון דהוון נפקין ועללין בגו בתיהון בגין דאתרחיצו ביה לקיים מה שנא' מה יפו פעמיך. עיי"ש סי' ג: ד"א מה יפו פעמיך בנעלים בשני נעלים א"ר חמא בר' חנינא לשני פרגמטיטין שנכנסו למדינה ענה אחד מהם ואמר לחברו אם פותחין אנו שינונו כאחד במדינה אנו עושין אפרגייס במדינה אלא פתח אתה שבתך ואני שבתך ר' חנניה בריה דר' איבי אמר מה יפו פעמיך בנעל אין כתיב כאן אלא בנעלים שתי נעלים נעילה בפסח ונעילה בחג אמר להם הקב"ה לישראל אתם נועלים לפני בחג ואני נועל לפניכם בפסח אתם נועלים לפני בחג ואני פותח ומשיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומזריח חמה ומגדל צמחים ומדשן פירות ועורך שלחן לפני כל אחד ואחד צרכיו ולכל גויה וגויה כדי מחסורה ואני נועל לפניכם בפסח ואתם יוצאים וקוצרים ודשין וזורים ועושים כל צרכיכם בשדה ומוצאין אותה מלאה ברכות א"ר יהושע בן לוי ראויה היתה העצרת של חג שתהא רחוקה חמשים יום כנגד העצרת של פסח אלא עצרת של חג על ידי שהן יוצאים מן הקיץ לחורף לית ביומיהו דייזלון וייתון משל למה"ד למלך שהיו לו בנות הרבה מהן נשואות במקום קרוב ומהן נשואות למקום רחוק יום אחד באו כלם לשאול שלום המלך אביהם אמר המלך אלו שנשואות במקום קרוב אית בעונתה למיזל ולמיתי ואלין שנשואות במקום

חֲמוּקֵי יְרֵבֶיךָ²⁷³ כְּמוֹ חֲלָאִים²⁷⁴ מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֹן²⁷⁵
 וְזָרְבָבֶל בֶּן שְׁאֵלְתִיאל וְזִקְנֵי הַיְהוּדִים, וּבָנוּ אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, וַיִּפְקְדוּ
 לַהֲגִים עַל הַקְּרָבָנוֹת, וְלוֹיִם עַל מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּשְׁלַח אֶשׁ מִן
 הַשָּׁמַיִם, וַקְּבַל בְּרָצוֹן אֶת הַקְּרָבָן וְאֶת קִטְרֵת הַסַּמִּים, וַיִּכְאֵשׁ הַמִּפְרָס
 אֶת בְּנוֹ אֶהוּבֹ בְּתַפְנוּקִים כִּן פְּנִקָם, וַיִּכְאֵשׁ הַמֶּלֶקֶט שׁוֹשְׁנִים מִן
 הָעֵמֶק כִּד אֶסְפָּם מִבְּבֵל.

מה יפו פעמיך בנעלים – הם אומרים לה חפלים לנו שתדבקו בנו בשביל נוי וחשיבות שראינו בד
 בעודך ביפיך. מה יפו פעמיך – בעליית הרגלים בת נדיבים. חמוקי ירכיך כמו חלאים – קבוצת
 עדיי זהב קרויה חלי כתם אל חלי בלשון ערבי ורבותינו דרשו על נקבי השיתין של נסכים שנעשו
 משפת ימי בראשית עגולים כמו ירך כמו חלאים לשון חפירה כמו חוליות הבור. מעשי ידי חמן –
 ידי הקב"ה. במסכת סוכה חמן כמו חמוק קילוסו של הקב"ה ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה
 מתחילין מראשו כתם פז ויורדין ובאין עד שוקיו עמוד שש לפי שהן באין לרצותו להוריד שכינתו מן
 העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסם מלמטה למעלה מה יפו פעמיך הם הרגלים ומונה והולך
 עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא למושכה אליו:

(ג) וּבָאוּתוּ הַיּוֹם עֲבַדְתִּי לְרַבּוֹן הָעוֹלָם דּוּדִי, וְדוּדֵי הַשָּׂרָה שְׂכִינַת
 הַקֹּדֶשׁ בְּתוֹכִי, וְזֶן אוֹתִי בְּתַפְנוּקִים.
 אָמֵן אֶל יְחִסָּר הַמְּזוּג²⁷⁸ בְּתַנְיָךְ עֲרַמַת

רחוק לית בעונתה ליזיל ולמיתי אלא עד דאינון כלהון אצלי הכא נעבד כלן חד יום טב ונחדי עמן
 כך עצרת של פסח עד דאינון נפקין מהחורף לקין אמר הקב"ה אית ביומא למיזל ולמיתי אבל
 עצרת של חג על ידי שהן יוצאין מהקיץ לחורף ואבק דרכים קשה וידות דרכים קשות לפיכך אינה
 רחוקה חמשים יום אמר הקב"ה לית ביומא למיזל ולמיתי אלא עד דאינון הכא נעבד כלן חד יום
 טב ונחדי לכך משה מזהיר לישראל ואומר להם (במדבר כ"ט) ביום השמיני עצרת תהיה לכם הוי
 אומר מה יפו פעמיך בנעלים.

²⁷² עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ה): בת נדיב בתו של אברהם שנקרא נדיב המד"א (תהלים מ"ז)
 נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם וגו'

²⁷³ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ה): חמוקי ירכיך א"ר יוחנן כל חיטטין ופרניקין שישראל מחטין
 ומתפרנקין בעוה"ז בזכות מילה שנתנה בין ירכים

²⁷⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ה): א"ר חייא מה ראו חכמים לקבוע רופא בברכה שמינית כנגד
 המילה שנתנה בשמיני הה"ד (מלאכי ב') בריתי היתה אתו החיים והשלום וגו' כמו חלאים כמה
 חליים מתחת ידיה כמה תינוקות הנמולים ומתים תחת ידיה א"ר נתן מעשה שבאתי למדינת
 קפוטקיא והיתה שם אשה אחת והיתה יולדת בנים זכרים ונמולים ומתים מלה ראשון ומת שני
 ומת שלישי ומת רביעי הביאתו לפני וראיתי בשרו ירוק נסתכלתי בו ולא מצאתי בו דם ברית
 אמרו לי מה אנו מולין אותו אמרתי להם המתינו והניחו אותו עד שיבא לו דם ברית דתנינן תמן
 הקטן החולה אין מולין אותו עד שיבריא והניחו אותו מלו אותו ונמצא הבן של חיים והוציאו
 שמו נתן כשמי הוי כמו חלאים ד"א כמו חלאים למה חלאים היה דומה רבי חוניא ורבנן רבי חוניא
 אמר לחוליא של עמוד ורבנן אמרין לחוליא של מרגלית ומי עשאה

²⁷⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ה): רבי מנחמא אמר מעשה ידי אמן מעשה ידי אומנתו של
 הקב"ה בעולם אמר רבי שמואל למלך שהיה לו פרדס ונטע בו שורות שורות של אגוזין ותפוחים
 ורמונים ומסרן לבנו אמר לו בני איני תובע ממך דבר אלא בשעה שהנטיעות הללו מבכרות תהא
 מביא לפני מהן ומטעמני כדי שאראה מעשה ידי ואשמח בך כך אמר הקב"ה לישראל בני איני
 תובע ממך דבר אלא כשילוד לאחד מכם בן בכור יהא מקדישו לשמי הה"ד (שמות י"ג) קדש לי כל
 בכור וכשאתם עולין לפעמי רגלים תהיו מעלין אותו וכל זכרים שלכם להראות לפני לפיכך הזהיר
 משה את ישראל (שמות כ"ג) שלש פעמים בשנה.

²⁷⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ו): שורך אגן הסהר שורך אלו סנהדרין מה תינוק זה כל זמן
 שהוא במעי אמו אינו חי אלא מטיבורו כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם

²⁷⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ו): אגן הסהר אדרה דאזהרה אבון בר חסדי אמר אית אתרין
 דקריין וצווחין לזהרא סהרא

²⁷⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ו): אל יחסר המזג אל תחסר סנהדרין מעשרים ושלושה דבר אחר
 אל יחסר המזג אל תחסר סנהדרין מופלא שלה דבר אחר אל יחסר המזג אל תחסר סנהדרין זה
 שהוא ממזג לה את ההלכה כהיא דתנינן תמן מזג שני חלקים מים ואחד יין מיינ השרוני ד"א אל
 יחסר המזג לא נחסר מזגא דעלמא המד"א (תהלים כ"ג) ה' רועי לא אחסר

סררך אגן הסהר – טיבורך אגן של מים כלולים שרוחצין בהן והוא עשוי מאבני שיש ובלשון ערבי קרוי סהר על שם שהטבור כמו נקב עגול מושלו כאגן עגול והקילום הזה אינו מענין נוי אשה כקילום העליון לפי שהעליון דוד' מקלס' וזה ריעותי' מקלסות אותה על שם מעשיה לומר הגונה את להתחבר עמנו והדוגמא על שם לשכת הגזית היושבת בטבור הארץ. אל יחסר המזג – לא יכלה משם משקה רולה לומר לא יכלה ולא יפסוק משם שום דברי הוראה. בטנך ערמת חטים – שהכל צריכין לה. סוגה בשושנים – גדורה ומסוייגת בגדר שושני' די לה בגדר קל ואין אחד מכס פורץ בו ליכנ' הרי חתן נכנס לחופה לבו מגעגעת לחופ' ולחיבת חתוניו בל ליזקק לה אמר' לו טיפת דם כחרדל ראייתי הרי הופך פניו לכל אחר ולא נשכו נחש ולא עקרב עוקאו הרי שהוא עובר בדרכך ראה בזכות זראשי התלני' פשט ידו ליטול אומרים לו של ישראל הם הוא מושך ידו מפני הגזל הרי סוגה בשושנים:

(ד) ויאמר ה' במאמרו, כמה נאה את אהובתי בזמן אשר רצונך לעשות רצוני, נאה הוא בית המקדש אשר בנית לי כמקדש הראשון אשר בנה לי שלמה המלך בירושלים, ואימתך על כל הגוים כיום שהלכו ארבעת דגליך במדבר.
שני שדיך – שתי הלוחות, דבר אחר מלך וכהן גדול.

(ה) צוארך כמגדל (ה) הסבי רבניך, חכמי פנסת הגדולה, סביב סביב לנגדי, שהם השן²⁸² עיניך עיניך ברכות המליכוני בגולה וקבעו מדרש לתלמוד תורתך ושאר קטניך ועמי

²⁷⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ז): בטנך ערמת חטים זה תורת כהנים מה כרס זה הלב מכאן והכרעים מכאן והוא באמצע כך תורת כהנים שני ספרים מכאן ושני ספרים מכאן והוא באמצע ערמת חטים ערמת של חטאים. עיי"ש סי' ח: ד"א בטנך ערמת חטים והלא של איסטורובילין יפה משל חטים אלא איפשר לעולם להיות בלא איסטורובילין ואי אפשר לעולם להיות בלא חטים א"ר אידי מה חטה זו סדוקה כך ישראל סדוקה מילתן ר' יוסי בר חנניה אמר מה חטה זו סופגת כך ישראל סופגין נכסיהם של אומות העולם הה"ד (דברים ז') ואכלת את כל העמים וגו' וכתוב (ישעיה ס"א) חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו ארשב"ל מה חטים הללו פסולת שלהם נמדדות עמהם כך ישראל (דברים כ"ט) מחוטב עציך עד שואב מימך אמר ר' יצחק מה חטים הללו כשהן יוצאין לזרע אינן יוצאין אלא במנין וכשנכנסין מהגורן נכנסין במנין כך כשירדו ישראל למצרים ירדו במנין שנא' (שם י') בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וכשעלו עלו במנין שנא' (שמות י"ב) כשש מאות אלף רגלי רבי חוניה אמר על הדא דרבי יצחק כשם שאין בעל הבית משגיח לא על משפלות של זבל ולא על משפלות של תבן ולא על הקש ולא על המוץ למה שאין נחשבין לכלום כך אין הקב"ה משגיח על אומות העולם למה שאינן כלום שנא' (ישעיה מ') כל הגוים כאין נגדו וגו' ועל מי הוא משגיח על ישראל שנא' (שמות ל') כי תשא את ראש בני ישראל וגו' (במדבר א') שאו את ראש כל עדת בני ישראל.

²⁸⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ז): סוגה בשושנים אלו ד"ת שהן רכים כשושנים כמה מצות ודקדוקים יש בתורת כהנים כמה קלין וחמורין פיגולין ונותרות יש בתורת כהנים א"ר לוי בנוהג שבעולם אדם נושא אשה בן ל' שנה בן מ' שנה משמוציא יציאותיו הוא בא לזקק לה והיא אומרת לו כשושנה אדומה ראייתי ופורש ממנה מיד מי גרם לו שלא יקרב לה איזה כותל ברזל יש ביניהם ואיזה עמוד ברזל ביניהם אי זה נחש נשכו איזה עקרב עקצו שלא יקרב לה דברי תורה שרכין כשושנה שנא' בה (ויקרא י"ח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכן מי שהביאו לו תמחוי של חתיכות אמרו לו חלב נפל שם ומשך ידו ולא טעמו מי גרם לו שלא לטעום איזה נחש נשכו שלא יטעום ואיזה עקרב עקצו שלא יקרב ויטעם אותו דברי תורה שרכין כשושנה שכתוב בה (ויקרא ג') כל חלב וכל דם לא תאכלו.

²⁸¹ עי' לעיל הערה 133.

²⁸² עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' ט): צוארך כמגדל השן כתיב (בראשית ל"ג) וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צואריו וישקהו כולו נקוד א"ר שמעון בן אלעזר כל מקום שאת מוצא הכתב רבה על הנקודה את תפיש את הכתב ומניח הנקודה נקודה רבה על הכתב את תפיש הנקודה ומניח את

בַּחֲשֹׁבוֹן²⁸³ עַל שֵׁעַר בֵּית
 רַבִּים²⁸⁴ אַפֶּךָ כְּמַגְדֵּל
 הַלְּבָנוֹן²⁸⁵ צוֹפֶה פָּנָי
 דְּמִשְׁק²⁸⁶

לוארך – ההיכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולשכת הגזית גם היא שם עשויה לחוזק ולמגן כמגדל האן. עיניך – כזריכות אשר בחשבון המושכות מים, כן עיניך על שער בת רבים חכמך כשהם יושבים בשערי ירושלים העיר בת רצת עם ועסוקים בחשבון תקופות ומזלות חכמתם וזינתם לעיני העמים מושכות כזריכות מים, ועוד יש לפרש זריכות בחשבון כמו יונים, ולשון משנה הוא הלוקח יוני סובך מפריח זריכה ראשונה קובי"ש בלעז. אפך כמגדל הלבנון – איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא כי מה קילום נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל ואומר אני אפך לשון פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפך שעל המלח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים כענין שנאמר (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה צם ותדע שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה עיניך זריכות בחשבון ואחריהם המלח וכן האומות מקלסות (יחזקאל ג) מלחך חזק לעמת מלח כל הזאים להרעותך ולפתותך. כמגדל הלבנון עופה פני דמשק – ראייתי במדרש זה בית יער הלבנון שעשה שלמה שהעומד עליו עופה ומונה כמה בתים יש בדמשק, דבר אחר פניך עופות פני דמשק מלכות לבא שערי ירושלים עד דמשק שעתידה להרחיב עד דמשק:

(ו) וְהַלְהַנִּים, וְהַלְוִיִּם אוֹכְלֵי קֶרֶבְנוֹתֶיךָ וּמַעֲשֵׂי הַקֹּדֶשׁ וּתְרוּמָה, נְקִיִּים
 מִכָּל חַמְס וְגִזְל כִּפִּי שֶׁהָיוּ נְקִיִּים עֲדָרֵי הַצֵּאֵן שֶׁל יַעֲקֹב, כְּשֶׁעָלוּ מִנְּחַל
 יַבֵּק, שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם עֲשׂוּקָה וְגִזְלוֹהָ וְכֵן דּוֹמוֹת זֶה לְזֶה וְיִוָּלְדוֹת
 תְּאוֹמוֹת בְּכָל זְמַן, וּמִשְׁכְּלָה וְעִקְרָה לֹא הָיְתָה בָּהֶן.
 (ו) רֵאשֶׁךְ עֲלֶיךָ
 בְּפִרְמֵל²⁸⁷ וְדַלְת רֵאשֶׁךְ
 בְּאַרְגָּמָן²⁸⁸ מֶלֶךְ אֶסוּר
 בְּרִהָטִים²⁸⁹

הכתב ברם הכא לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב אלא כולו נקוד וישקוה עליו אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שיניו של אותו רשע ונמסו כדונג ומה תלמוד לומר ויבכו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו ר' אבהו בשם ר' אלעזר מייתי לה מן הדא צוארך כמגדל השן כתיב (שמות ב') וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה ויברח משה וכי יש אדם יכול לברוח מן המלך אלא מלמד שהיה עומד ונדון באותו היום וחייבו להתיז את ראשו א"ר אביתר נתזה החרב מצוארו של משה והתיזה צוארו של קוסטנר הרשע הה"ד (שם י"ח) כי אלהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה אותי הציל ולקוסטנר לא הציל.

²⁸³ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' י): עיניך ברכות בחשבון עיניך אלו סנהדרין שהם עינים לעדה המד"א (במדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה רמ"ח אברים שיש בו באדם וכולן הולכין אחר העינים כך הן ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהן ברכות בחשבון מילי דחושבון ל"ו מזכין ל"ה מחייבין.

²⁸⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' י): על שער בת רבים זו ההלכה שיוצאה מבית שער ומרווחת לרבים ר' יהודה ברבי אמר שיכן לנטות אחרי רבים.

²⁸⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' י): אפך כמגדל הלבנון זה בית המקדש מה האף הזה נתון בגבהו של אדם כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם מה האף הזה רוב תכשיטין תלויין עליו כך כהונה ולויה ומלכות מיעקב כמגדל הלבנון שנא' (דברים ג') ההר הטוב הזה והלבנון ר' טביומי אמר שמלבין עונותיהם של ישראל כשלג שנאמר (ישעיה א') אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ר' שמעון בן יוחאי אומר שכל הלבבות שמחות בו שנא' (תהלים מ"ח) יפה נוף משוש כל הארץ ורבנן אמרי על שם (מלכים א' ט') והיו עיני ולבי שם כל הימים

²⁸⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' י): צופה פני דמשק א"ר יוחנן עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק.

²⁸⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יב): ראשך עליך ככרמל אמר הקב"ה לישראל ראשך עליך ככרמל הרשים שבכם חביבים עלי כאלהו שעלה להר הכרמל

²⁸⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יב): ודלת ראשך כארגמן אמר הקב"ה הדלים והרשים שבישראל חביבין עלי כדוד שנא' (זכריה י"ב) והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ויש אומרים כדניאל דכתיב ביה (דניאל ה') והלבישו לדניאל ארגונא

ראשך עליך ככרמל – אלו תפילין שבראש שנאמר בהן (דברים כה) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך הרי היא חוזקו ומוראו כסלע הרים וכרמל הוא ראש ההרים. ולת ראשך – קליעת שערות נזיריך נאה במלותה כקליעת ארגמן. לת ראשך – על שם שהקליעה מודלת על גובה הראש. מלך אסור ברהטים – שמו של מקום קשור בתלתלים שנאמר (במדבר ו) נזר אלהיו על ראשו. רהטים – קור"נץ בלעז כן קורין לתלתלי האזורות שקושרין בהן החגורות. ד"א מלך אסור ברהטים הק"צה נקשר בזהב במלות ובריאות שאתם ראים לפניו:

(ז) מַה יְפִית וְיָמָה (ז) וּמַלְכוּת בֵּית חֲשֵׁמוֹנָי כָּלֵם מְלָאִים מְצוּוֹת כְּרֵמוֹן, לְבַד מִתְּתִיָּה
נְעֻמָּה²⁹⁰ פֶּהֶן גְּדוֹל וּבְנִי, שְׁהֵם צְדִיקִים מִכָּלֵם, וּמְקִיָּמִים מְצוּוֹת וּדְבָרֵי תוֹרָה
בְּתַעֲנוּגִים²⁹¹ אֶהְבֶּה

מה יפית ומה נעמת – אחר שפרטו קילום כל אצר ואצר כלל כל דבר מה יפית כולך ומה נעמת לידבק כך אהבה ההוגנת להתענג בה:

(ח) זֹאת קוֹמַתְךָ דְּמַתָּה (ח) בְּעַת הַהִיא קָמוּ הַיְּוֹנִים וְהִקְהִילוּ שְׁשִׁים מְלָכִים מִבְּנֵי עַשׂוֹ לְבוֹשֵׁי
לְתַמָּר²⁹² שְׂרִיוֹן, רוֹכְבֵי סוּסִים וּפְרָשִׁים, וְשִׁמּוֹנִים נְסִיכִים מִבְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל רוֹכְבֵי
וְשִׁרְיָן לְאִשְׁכְּלוֹת²⁹³ פְּיָלִים, לְבַד מִשְׁאֵר הָעַמִּים וְהַלְשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, וּמָנוּ אֶת
אֶלְכָסְנֵדְרוֹס הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ, וּבָאוּ לְעֶרְוֶךָ מִלְחָמָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.

זאת קומתך דמתה לתמר – ראינו נוי קומתך בימי נבוכדנצר שכל האומות היו כורעות ונפלות לפני הכלם ואתה עומדת בקומה זקופה כתמר הזה. ושדיך לאשכולות – דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו לך כשדים לניק מהם דמו לאשכולו שמשפיעות משק' כך הם השפיעו להניק וללמוד את הכל שאין יראה כיראתכם, עד כאן קלסוהו האומות מכאן ואילך דברי שכינה לגלות ישראל שבין האומות:

²⁸⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יב): מלך אסור ברהטים זה מלך מלכי המלכים הקב"ה דכתיב ביה (תהלים צ"ג) ה' מלך גאות לבש אסור ברהטים שאסר עצמו בשבועה שהוא משרה שכינתו בתוך ישראל ברהטים של יעקב אבינו בזכות מי ר' אבא בר כהנא ור' לוי חד אמר בזכותו של אברהם אבינו שנא' (בראשית י"ח) ואל הבקר רץ אברהם וחד אמר בזכות יעקב אבינו שכתוב בו (שם ל') ויצג את המקלות א"ר ברכיה מלך זה משה שנאמר (דברים ל"ג) ויהי בישראל מלך אסור ברהטים שנגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל בשביל מה ברהטים של מי מריבה הה"ד (במדבר כ') המה מי מריבה ר' נחמיה אמר מלך זה משה שנאמר (דברים ל"ג) ויהי בישראל מלך אמר הקב"ה למשה מניתיך מלך על ישראל ודרכו של מלך להיות גוזר ואחרים מקיימין כך תהא גוזר על ישראל והן מקיימין הה"ד (ויקרא כ"ד ב') צו את בני ישראל.

²⁹⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יג): מה יפית ומה נעמת מה יפית במצות ומה נעמת בגמילות חסדים מה יפית במצות עשה ומה נעמת במצות לא תעשה מה יפית במצות הבית בחלוק תרומה ומעשרות ומה נעמת במצות השדה בלקט שכחה ופאה ומעשר עני וההפקר מה יפית בכלאים ומה נעמת בסדין בציצית מה יפית בנטיעה ומה נעמת בערלה מה יפית בנטע רבעי ומה נעמת במילה מה יפית בפריעה ומה נעמת בתפלה מה יפית בקריאת שמע ומה נעמת במזוזה מה יפית בתפילין ומה נעמת בסוכה מה יפית בלולב ומה נעמת בתשובה מה יפית במעשים טובים ומה נעמת בעולם הזה מה יפית בעוה"ב ומה נעמת לימות המשיח.

²⁹¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יג): אהבה בתענוגים זה אהבתו של אברהם שהיה מתחטא על מלך סדום הה"ד (בראשית י"ד) ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אם מחוט ועד שרוך נעל ד"א אהבה בתענוגים זה אהבתו של דניאל שהיה מתחטא על בלשצר שנא' (דניאל ה') מתנתך לך להוין ונבזביתך לאחרן הב' ר' אבא בר כהנא אמר נבז ראשה תמן הינון צווחין ליה לאיפרכא נבזבזאתך רבי ברכיה אמר בזבזיך בזיזין בני ביזין אתון מתלא אמר מן דיירות ולא מן דבזין ליה.

²⁹² עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יד): במאן דאקים עלמא על תלתא עמודים אית דאמרי אברהם יצחק ויעקב אינון ואית דאמרין אלו הן חנניה מישאל ועזריה זאת קומתך דמתה לתמר מה תמר נגזרה עליה שריפה ולא נשרפה אף אלו נגזר עליהם שריפה ולא נשרפו כיצד נעשה להם האור רבי אלעזר ור' שמואל בר נחמיה רבי אלעזר אמר כמין טלנס ורבי שמואל אמר כמין אוקיי.

²⁹³ עי' ילקוט שיר השירים רמז תתקצג: ושדיך לאשכולות, אלו חנניה מישאל ועזריה.

(ט) בָּעֵת הַהִיא הִיְתָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלָה לַיּוֹנָה תִּמָּה עוֹבְדַת בָּלָב אֶחָד לְאֲדוֹנֶיהָ וְאוֹחֲזַת בְּתוֹרָה, וְעוֹסֶקֶת בְּדַבְרֵי תוֹרָה בְּלֵב שְׁלֵם, וּבְרוּרִים זְכוּיֹתֶיהָ כִּיּוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, וְאִזּוּ יֵצְאוּ בְּנֵי חֲשֵׁמוֹנָאִי וּמִתְתִּיָה וְכָל עַם יִשְׂרָאֵל וְעָרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה, וּמִסֵּר ה' אוֹתָם בְּיַדֵּיהֶם, וְכֹאֲשֶׁר רָאוּ יוֹשְׁבֵי הָעָרִים אֲשֶׁרוֹ אוֹתָם, וּמִלְכֵי הָאָרֶץ וְהַשָּׂרִים קָלְסוּ אוֹתָם.

(מ) אָמַרְתִּי אֵלֶּה בְּתוֹמָתִי אֶעֱלֶה בְּתֹמַר 294 אֶחָזָה בְּסַנְסַנּוֹ 295 וְיִהְיוּ נֹא שְׂדֵיךָ בְּאִשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן 296 וְרִיחַ אַפְךָ בְּתוֹפּוּחִים 297

אמרתי לעלה בתמר – מתפאר אני בין חיילות של מעלה כנס שאתעל' ואתקדש על ידיכם בתחתונים שתקדשו את שמי בין האומות. אחזה בסנסנו – ואני אחוז ואלדבק כנס, סנסנים ענפים. ויהיו נל שדיך – ועתה האמתי את דברי שלל תפתי אחרי האומות ויהיו הטובים והחכמים שדיך עומדים באמונתם להשיב דברים למפתים אותך שילמדו מהם הקטנים שבהם:

(י) וְחַכְךָ בֵּינֵי הַטּוֹב 298 הוֹלֵךְ לְדוֹרֵי לְמִישְׁרִים 299 הָדוֹבב שְׁפַתִּי יִשְׁנִים 300

(י) אָמַר דְּנִיָּאל וְחִבְרִי, קָבַל נִקְבַּל עֲלֵינוּ גִזְרַת מֵאִמֵּר ה', כֹּאֲשֶׁר קָבַל עֲלָיו אֲבָרְהָם אֲבִינוּ הַדּוֹמָה לַיִן עֵתִיק וְנִלְךְ בְּדַרְכֵי הַיִּשְׁרוֹת לְפָנָיו כְּמוֹ שֶׁהָלְכוּ אֵלָיו וְאֶלִישַׁע הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר בְּזָכוֹתָם קָמוּ הַמֵּתִים הַמְּשׁוּלִים לְגִבְרַת שִׁישׁוֹ, וְכִיחֻזְקָאֵל בֵּן בּוּזִי הַלְהוֹ, אֲשֶׁר בְּנִבּוּאָת פִּי הִתְעוֹרְרוּ יִשְׁנֵי מוֹת אֲשֶׁר בְּבִקְעַת דִּירָא.

וחכך כיון הטוב – הזהרי בתשובותיך שיהיו כיון הטוב. הולך לדודי למישרים – זהירה אני להשיב להם שאעמוד באמונתי שיהא חכי הולך לפני דודי ללהבת מיסור שהוא מן הלז ולא ברמיה ועקיבה. כיון הטוב – שהוא דובב שפתי ישני' אף אבותי בקצר ישמחו זו וידו על חלקם, דובב מרחיש פרומ"ר בלעז ויסודו לשון דיבור וכך היא התשובה אני לדודי וגם הוא משתוקק לי:

(יא) אָמַרְת יְרוּשָׁלַיִם כָּל זְמַן אֲשֶׁר אָנִי הוֹלֶכֶת בְּדַרְךְ שֶׁל רִבּוֹן הָעוֹלָם, מִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכִי וְעָלִי תִשׁוּקָתוֹ, וּבָעֵת אֲשֶׁר אָנִי סוֹטָה מְדַרְכֵי, מִסָּלֵק שְׁכִינָתוֹ מִתּוֹכִי, וּמִטְלֵטֵל אוֹתִי בֵּין הָעַמִּים וְהֵם שׁוֹלְטִים בִּי כְּאִישׁ הַשׁוֹלֵט בְּאֶשְׁתּוֹ.

(יא) אָנִי לְדוֹרֵי וְעָלִי תִשׁוּקָתוֹ 301

294 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טו): אמרתי אעלה בתמר אמרתי שאני מתעלה בכל האומה כולה ולא נתעליתי אלא בכנס.

295 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טו): אחזה בסנסנו בסנסנייה הדא תמרתא כד לא עבדה כלום לא פחיתא דהיא עבדה מן תלת אילנין אלבנין אבון בר חסדי אמר באתרין צווחין לאלבנייה סנסנייה הה"ד (דניאל ג') באדין גבריא אלך כפיתו בסרבליהון. עי' סנהדרין צג ע"א: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסנו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד של חנניה מישאל ועזריה.

296 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טו): ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן זה פרץ וזרח מה פרץ וזרח נגזרה עליהם שריפה ולא נשרפו אף אלו נגזרה עליהם שריפה ולא נשרפו.

297 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טו): וריח אפך כתפוחים אמר רבי אלעזר מאחר שכתב בהן (דניאל ג') וריח נור לא עדת בהן ואת אמר וריח אפך כתפוחים ולמה היה דומה ריחן לריח שדה של תפוחים.

298 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טז): וחכך כיון הטוב אמר רבי יוחנן באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת כולן ואמר להם רדו ונשקו שפתותיהן של אבותיהם של אלו שכשם שפעלו הם לפני באש כך פעלו לפני בניהם באש ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם רדו ונשקו שפתותיהן של אלו שאילולי אלו לא קבלו תורתם ומלכותם בסיני הייתי נעשה בעל דבב לאלו שהם ישנים במערת המכפלה. עי' ילקוט שיר השירים רמז תתקצג: וחכך כיון הטוב זה המדרש.

299 עי' ילקוט שיר השירים רמז תתקצג: הולך לדודי למישרים אלו תלמידי חכמים

300 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' טז): דובב שפתי ישנים א"ר יוחנן בן תורתה אע"פ שמת שפתותיו ורוחות עליו בקבר מאי טעמא דובב שפתי ישנים שמואל אמר ככומר זה של ענבים שהוא זב מאיליו ר' חנינא בר פפא ור' סימון חד אמר כהדין דשתי קונדיטון וחד אמר כהדין דשתי חמר עתיק אע"ג דהוא שתי ליה טעמא וריחא בפומיה.

301 עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יז): אני לדודי ועלי תשוקתו ג' שוקין הן אין שוקן של ישראל אלא באביהם שבשמים שנאמר אני לדודי ועלי תשוקתו אין שוקה של אשה אלא בבעלה שנא'

(יב) לָכֵּה דוּדֵי נֹצָא הַשְּׂדֵה³⁰² הַשְּׂדֵה נְלִינָה בְּכַפְרִים³⁰³ (יב) פֶּאֶשֶׁר חֲטָאוּ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל, הִגְלָה ה' אוֹתָם בְּאֶרֶץ שְׁעִיר שְׂדֵה אָדוּם אִמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל: בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָם קִבַּל תְּפִלָּתִי אֲשֶׁר אָנֹכִי מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ בְּעָרֵי הַגְּלוּת, וּבְמַחֲזוֹת הַגּוֹיִם.

לכה דודי נצא השדה - דרשו רבותינו בעירובין אמרה כנסת ישראל רבונו של עולם אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות אלא כיושבי פרוזות שהם בעלי אומנות ועוסקין בתורה מתוך הדחק. נלינה בכפרים - נלינה בכופרים בא ואראך בני עשו שהשפעת להם טובה וכופרים כך:

(יג) נִשְׁכִּימָה לְכַרְמִים³⁰⁴ וְנִרְאָה אִם פְּרַחָה הַגֶּפֶן³⁰⁵ פֶּתַח הַסַּמְדָר³⁰⁶ הַנִּצּוּ הַרְמוֹנִים³⁰⁷ שָׁם אֵתָן אֶת הַדִּי לְ-³⁰⁸ (יג) אֹמְרִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֹהֵינוּ: נִשְׁכִּימָה בְּבִקְרָה וְנִלְךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּלְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְנַחֲפֵשׂ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, וְנִרְאָה הָאֵם הַגִּיעַ זְמַן הַגְּאֻלָּה שֶׁל עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלִים לְגִפְנוֹ, לְהַגְאֵל מַגְלוֹתָם, וְנִשְׁאֵל לְחַכְמִים, הַנִּגְלָה לְפָנֵי ה' זְכוּת הַצְּדִיקִים הַמְּלֵאִים מִצְּוֹת כְּרִמוֹנִים, וְהָאֵם הַגִּיעַ הַקֵּץ לְעֵלוֹת לִירוּשָׁלַיִם לְתַת שְׁמָה שְׁבַח לְאֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וּלְהַקְרִיב עוֹלוֹת וְזִבְחֵי שְׁלָמִים.

נשכימה לכרמים - אלו זתי כנסיות וזתי מדרשות. נראה אם פרח הגפן - אלו זעלי מקרא. פתח הסמדר - כשהפרח נופל והענבים ניכרים הוא פתוח הסמדר ולהם דימה זעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם זהוראת התורה. הנאו הרמונים - כשהם גמורים והנזן שסביבותיהן נופל, הנאו נופל נאו ולהם דימה זעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה ורואיין להורות. שם אתן את דודי - שם אראך את כזודי וגודלי שזח בני וזנותי:

(יד) הַדּוּדָאִים נִתְּנוּ רִיחַ³⁰⁹ וְעַל פְּתַחֲנוּ כָּל (יד) וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה רִצּוֹן מִלְּפָנֵי ה' לְגַאֵל אֶת עַמּוֹ מִהַגּוֹלָה, יֹאמֶר לְמַלְךְ הַמְּשִׁיחַ, תֵּם כְּבֹר קֵץ הַגְּלוּת, וְזִכְיוֹת הַצְּדִיקִים נוֹדְפוֹת לְפָנֵי פְּרִיחַ

(בראשית ג') ואל אישך תשוקתך אין שוקו של יצר הרע אלא בקין וחבורתו שנא' (שם ד') ואלו תשוקתו ר' יהושע בשם ר' אחא אין שוקן של גשמים אלא בארץ שנאמר (תהלים ס"ח) פקדת הארץ ותשוקקה רבת תעשרנה אם זכיתם תעשירנה ואם לא תעשרנה שתעשה לכם אחד מעשרה ד"א ועלי תשוקתו תשים אנו אע"פ שאנו תשים אנו מצפים ומקוים לישועתו של הקב"ה בכל יום ויום ומיחדים שמו שתי פעמים ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

³⁰² עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יח): לכה דודי נצא השדה רוח הקדש צווחת ואומרת נצא ונטייל בדימוסין של עולם. עי' עירובין כא ע"ב: לכה דודי נצא השדה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק.

³⁰³ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יח): נלינה בכפרים בכופרים בו אלו כרכי אומות העולם שכפרו בהקב"ה א"ר אבא בר כהנא אעפ"כ לשעה. עי' עירובין כא ע"ב: נלינה בכפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים בא ואראך אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו בך.

³⁰⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יט): נשכימה לכרמים אלו ישראל שנא' (ישעיה ה') כי כרם ה' צבאות בית ישראל. עי' עירובין כא ע"ב: נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

³⁰⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יט): נראה אם פרח הגפן זו קריאת שמע. עי' עירובין כא ע"ב: נראה אם פרח הגפן אלו בעלי מקרא

³⁰⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יט): פתח הסמדר אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. עי' עירובין כא ע"ב: פתח הסמדר אלו בעלי משנה

³⁰⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יט): הנצו הרמונים תינוקות שיושבים ועוסקים בתורה. עי' עירובין כא ע"ב: הנצו הרמונים אלו בעלי גמרא

³⁰⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' יט): שם אתן את דודי שם אני נותנת הצדיקים והצדיקות והנביאים והנביאות שעמדו ממנו.

³⁰⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' כ): הדודאים נתנו ריח אלו עולמי ישראל שלא טעמו טעם חטא וכי' ד"א הדודאים נתנו ריח ר' יודן ור' לוי ר' יודן אמר בא וראה כמה הם חביבין הדודאים לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר הדודאים הללו עמדו שני שבטים גדולים מסוימים ואלו הם שבטו של יששכר ושבטו של זבולון שנא' (בראשית ל') ויבא יעקב מן השדה בערב.

מְגִדִים³¹⁰ חֲדָשִׁים גַּם בְּלִסְמוֹן, וְחֻכְמֵי הַדּוֹרוֹת קְבוּעִים עַל שַׁעְרֵי בַּיִת הַמְדֻרָּשׁ, עוֹסְקִים
בְּדַבְרֵי הַסּוֹפְרִים וְדַבְרֵי הַתּוֹרָה, עֵתָהּ קוּם קִבְּל הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר צִפְנִיתִי
לָךְ.³¹¹ יִשְׁנִים דּוֹדֵי צִפְנִיתִי לָךְ

הדולאים נתנו ריח – דולאי התאנים הטובות והרעות כענין שנאמר (ירמיה כד) הראני ה' והנה שני דולאי תאנים וגו' הדוד האחד טובות וגו' והדוד השני תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה אלו פושעי ישראל עכשיו שניהם נתנו ריח כולם מצקשים פניך. ועל פתחינו כל מגדים – יס צדינו סכר מלות הרבה. חדשים גם ישנים – שחדשו סופרים עם הישנים שכתבת עלי. לפנתי לך – לשמך ולעבודתך לפנתים בלבי, ד"א לפנתי להראות לך שקיימתם:

ספר שיר השירים פרק ה

(א) מִי יִתְנַךְ כְּאָח לִי³¹² (א) בָּעֵת הַהִיא יִתְגַּלֶּה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ לוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: בּוֹא, תִּהְיֶה אֲתֵנוּ לְאָח וְנַעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם, וְנִהְיֶה יוֹנְקִים אֶתְךָ
טַעֲמֵי תּוֹרָה, כְּתִינוּק הַיּוֹנֵק מִשְׂדֵי אִמּוֹ, כִּי כָּל עֵת שֶׁהֵייתִי מְטוֹלְטֹלֶת
לְחוּץ מֵאֶרֶץ פְּאֶשֶׁר הֵייתִי זוֹכֶרֶת אֶת שֵׁם הָאֵל הַגָּדוֹל, וּמוֹסְרֶת נַפְשִׁי
עַל אֱלֹהוֹתוֹ גַּם עֲמֵי הָאֶרֶץ לֹא הָיוּ מְבַזִּים אוֹתִי.
יִבּוּזוּ לִי

מי יתנך כאח לי – שחבוא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו (בראשית נ') וינחם אותם. אמלאך בחוץ אשקך – אמלא נביאיך מדברים בשמך ואחזקם ואנשקם גם ידעתי כי לא יבזו לי כי כדאי היא אהבתך שטהא אהבתך סובבת לחזר אחריה:

(ב) אָנְהֶגְךָ מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְאֲבִיאֲךָ לְבַיִת מִקְדָּשִׁי, וְתִלְמָדְנִי לִירֵא לְפָנָי ה'
וְלָלַכְת בְּדַרְכָּיו, וְשֵׁם נִסְעָד סְעִדָת לְוִיתָן וְנִשְׁתָּה יֵן יְשׁוֹן הַמְּשַׁמֵּר
בֵּית אִמִּי³¹⁶ תִּלְמָדְנִי³¹⁷ אֲבִיאֲךָ אֵל³¹⁵

³¹⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' כ): ועל פתחינו כל מגדים אלו בנות ישראל שדבקו בבעליהן ואינן מכירות אדם אחר וכו' ועל פתחינו כל מגדים דבית ר' שילא ורבנן דבית ר' שילא אמרין לאשה כשרה שהניח לה בעלה מעט חפצים ומעט יציאות כיון שבא בעלה אמרה לו ראה מה הנחת לי ומה סגלתי לך וגם הוספתי לך עליהם ורבנן אמרי למלך שהיה לו פרדס ונתנו לאריס מה עשה אותו האריס מלא כלכלות של תאנים מפירותיו של פרדס ונתנן על פתח הפרדס כשהיה המלך עובר רואה כל השבח הזה אמר כל השבח הזה בפתח הפרדס בפרדס כולו עאכ"ו כך בדורות הראשונים אנשי כנסת הגדולה הלל ושמאי ורבן גמליאל הזקן בדורות האחרונים ר' יוחנן בן זכאי ור' אליעזר ור' יהושע ור' מאיר ור' עקיבא ותלמידיהון עאכ"ו ועליהם הוא אומר חדשים גם ישנים.

³¹¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ז סי' כ): דודי צפנתי לך א"ר אבא בר כהנא אמר הקב"ה לישראל אתם צופנים לי ואני צופן לכם אתם צופנים במצות ומעשים טובים ואני צופן לכם באוצרות מלאים יותר מכל הטובות שבעולם א"ר אבא בר כהנא בר יודן אלא דדידיה הינון סגין מן דידן הה"ד (תהלים ל"א) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך וגו'.

³¹² עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' א): מי יתנך כאח לי באי זה אח כקין להבל קין הרג להבל שנא' (בראשית ד') ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו אלא כישמעאל ליצחק ישמעאל שונא ליצחק אלא כעשו ליעקב הרי נאמר (שם כ"ז) וישטום עשו את יעקב אלא כאחי יוסף ליוסף שונאין היו אותו שנא' (שם ל"ז) ויקנאו בו אחיו.

³¹³ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' א): באי זה אח יונק שדי אמי הוי אומר כיוסף לבנימין שאהבו בלבו שנאמר (שם מ"ג) וירא יוסף אתם את בנימין

³¹⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' א): אמצאך בחוץ אשקך חוץ זה המדבר שהוא חוץ לשוב אשקך בשני אחים שנשקו זה לזה ואלו הן משה ואהרן שנא' (שמות ד') וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו לא יבזו לו אמר ר' פנחס מעשה בשני אחים שהיה אחד במירון ואחד בגוש חלב נפלה דליקה בבית זה שהיה במירון ובאת אחותו מגוש חלב התחילה מגפפתו מחבקתו ומנשקתו ואומרת לית דא מבדה לי דהוה אחי באונקי ונתפלט ממנה.

³¹⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ב): אנהגך מהעליונים לתחתונים.

³¹⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ב) אביאך אל בית אמי זה סיני א"ר ברכיה למה קוראין לסיני בית אמי שמשם נעשו ישראל כתינוק בן יומו. ועי' לעיל ג ד.

³¹⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ב): תלמדני מצות ומעשים טובים

בְּעֵנְבָיו מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וּמִרְמוֹנֵי פְרֵי הַמִּזְמָנִים לְצַדִּיקִים בְּגֵן
 אֲשֶׁקֶךְ מִיּוֹן הַרְקָח³¹⁸
 מְעַסִּים רִמּוֹנֵי³¹⁹
 אַל זֵית אָמִי – זֵית הַמַּקְדָּשׁ. תִּלְמַדְנִי – כֹּחֶשׁ הוֹרְגֵלֵת לַעֲשׂוֹת זָחוּל מוֹעֵד. אֲשֶׁקֶךְ מִיּוֹן הַרְקָח –
 נִסְכִּים. עֲסִים – יּוֹן מַחּוּק:

(ג) אֹמְרַת כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל אֲנִי נִבְחַרְתִּי מִכָּל הָעַמִּים, כִּי קוֹשְׁרַת אֲנִי
 תִּפְלִין בְּיַד שְׂמָאֵלִי וּבְרָאשֵׁי, וְקוֹבְעַת מְזוֹזָה בְּצַד יָמִין דְּלַתִּי בְּשִׁלִּישׁ
 הַמִּשְׁקוֹף, אֲשֶׁר אֵין רְשׁוֹת לְמִזִּיק לְחַבֵּל בִּי.³²⁰
 (ג) שְׂמָאֵלוֹ תַחַת רֵאשֵׁי
 וַיְמִינוּ תַחֲבָנְנִי³²⁰

(ד) יֹאמֵר מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ מְשֻׁבְּעֵי אֲנִי עֲלֵיכֶם עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל, מַה זֶה
 אַתֶּם מִתְגַּרְמִים בְּעַמִּי הָאָרֶץ לְצֵאת מִהַגּוֹלָה, וּמַה זֶה אַתֶּם מוֹרְדִים
 בְּחֵילוֹת שֶׁל גּוֹג וּמְגוּג, חֲפוּ נָא מֵעַט עַד אֲשֶׁר יִכְלוּ הַגּוֹיִים שְׂבָאוֹ
 לְהִילָחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְאַחֲרַי כֵּן יִזְכַּר לְכֶם רַבּוֹן הָעוֹלָם אֶהְבֵּת
 הַצַּדִּיקִים, וְיֵהָא רְצוֹן לְפָנָיו לְפִדּוֹתְכֶם.³²¹
 (ד) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם
 בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם³²¹ מַה
 תַּעֲרִירוּ וּמַה תַּעֲרְרוּ³²² אֶת
 הָאֶהְבָּה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ³²³

הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם - עֲכָשׁוּ כְנִסַּת יִשְׂרָאֵל מִסַּכְבַּת דְּבוּרָה כִּלְפֵי הָאוֹמוֹת אֲף עַל פִּי שְׂאֵנִי קוֹבֵלֵת וּמִתְאוֹנֵנִי דוּדֵי מַחְזִיק
 בִּידֵי וְהוּא לִי לְמַשְׁעָן בְּגִלּוֹתֵי לְפִיכֶן הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם. מַה תַּעֲרִירוּ וּמַה תַּעֲרְרוּ - כִּי לֹא יוֹעִיל לְכֶם:

(ה) אָמַר שְׁלֹמֹה הַנְּבִיא, כְּאֲשֶׁר יַחֲיוּ הַמַּתִּים, עֵתִיד לְהִבְקַע הַר הַזֵּיתִים
 וְכָל מַתֵּי יִשְׂרָאֵל עֵתִידִים לְצֵאת מִתַּחְתּוֹ, וְאֶפְלוּ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מָתוּ
 בְּגוֹלָה עֵתִידִים לְבוֹא דֶרֶךְ הַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לְאָרֶץ, וַיּוֹצִיֵאִם מִתַּחַת הַר
 הַזֵּיתִים, וְרָשָׁעִים אֲשֶׁר מָתוּ וְנִקְבְּרוּ בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל עֵתִידִים לְהִיּוֹתָם
 מוֹשְׁלָכִים כְּמוֹ שְׂזוֹרֵק אִישׁ אֶבֶן בְּקִלְעוֹ, אִזּוֹ יֹאמְרוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מַה
 הִיְתָה זְכוּתוֹ שֶׁל הָעָם הַזֶּה שֶׁהֶעֱלָתָה הָאָרֶץ רְבּוּבֹת כְּיוֹם
 שֶׁעֲלָתָה מִן הַמִּדְבָּר לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִתְעַנְגִּים עַל אֶהְבֵּת אֲדוֹנֵיהֶם כְּיוֹם
 שֶׁנִּבְרְאוּ תַחַת הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה עֵתִידָה צִיּוֹן
 יִלְדָתְךָ³²⁴
 מִי זֹאת עֲלָה מִן
 הַמִּדְבָּר³²⁴ מִתַּרְפֻּקַת עַל
 הוֹדָה³²⁵ תַחַת הַתַּפּוּחַ
 עוֹרְרֵתִיךָ³²⁶ שְׂמָה חִבְלֵתְךָ
 אֲמַךְ³²⁷ שְׂמָה חִבְלָה
 יִלְדָתְךָ³²⁸

³¹⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ב): אשקך מיין הרקח אלו משניות גדולות כגון משנתו של ר' חייא רבה ומשנתו של רבי הושעיא ושל בר קפרא ומשנת ר' עקיבא וכו' ד"א אשקך מיין הרקח זה התלמוד שמפוטם במשניות. עי' ז"ח (כח ע"א): אשקך מיין הרקח מעסיס רימוני. זהו יינה של תורה. וזהו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. והם דברים העתידיים להגלות לצדיקים לעתיד לבא.

³¹⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ב): מעסיס רמוני אלו ההגדות שטעמן כרמון וכו' כרקח מעסיס רמוני אלו בגדי כהונה גדולה המד"א (שמות כ"ח) פעמון זהב ורמון.

³²⁰ עי' לעיל ב ו.

³²¹ עי' לעיל ב ז, ג ה, ה ח.

³²² עי' לעיל ב ז, ג ה.

³²³ עי' לעיל ב ז, ג ה.

³²⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ג): מי זאת עולה מן המדבר עלויה מהמדבר סילוקה מן המדבר מיתתה מן המדבר הדא מה דאת אמר (במדבר ז"ד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו.

³²⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ג): מתרפקת על דודה א"ר יוחנן שהיא מנחת פרקי תורה ופרקי מלכות לעתיד לבא.

³²⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ג): תחת התפוח עוררתך דרש פלטיון איש רומי ואמר נתלש הר סיני ונצב בשמי מרום והיו ישראל נתונים תחתיו שנא' (דברים ד') ותקרבון ותעמדון תחת ההר ד"א תחת התפוח עוררתך זה סיני ולמה נמשל בתפוח אלא מה תפוח זה עושה פירות בחדש סיון כך התורה נתנה בסיון ד"א תחת התפוח עוררתך למה לא באגוז ואילן אחר אלא כל אילן דרכו מוציא עליו תחלה ואח"כ פירותיו ותפוח זה מוציא פירותיו תחלה ואח"כ מוציא עליו כך הקדימו ישראל עשייה לשמיעה שנא' (שמות כ"ד) נעשה ונשמע אמר הקב"ה אם אתם מקבלים עליכם תורת מוטב ואם לאו הריני כובש עליכם ההר הזה והורג אתכם.

³²⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ג): שמה חבלתך אמך וכי שמה חבלה אמר ר' ברכיה לאחד שהלך במקום סכנה וניצל פגע ביה חבריה א"ל בהוא אתרא דסכנתא עברת כמה סכנתא עברת כדון ילדך אמך כמה צערה עברה עליך וכדין איתברית ברייה חדתא.

שהיא אמן של ישראל, ללדת את בניה, וירושלים לקבל את בני הגולה.

מי זאת – הקב"ה ובית דינו אומרים על כנסת ישראל מי זאת כמה היא חשובה זאת שנתעלמה מן המדבר בכל מתנות טובות שם נתעלמה במתן תורה ובדבוק שכינה ונראית חזתה לכל ועודנה בגלותה. מתרפקת על דודה – מתחזרת על דודה מודה שהיא חברתו ודבוקה בו, רפק בלשון ערבי רפקתא חזורה. תחת התפוח עורכת – כך היא אומרת בבקשה חזת דודה תחת התפוח עורכת זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשי כמין תפוח שם עורכת והוא לשון חזת אשת נעורים המעוררת את דודה בלילות בתנומות עלי משכב מחזקתו ומנשקתו. שמה חזלתך – הרי אמרנו שהקב"ה קראה אמו שם נהיתה כך לאם. חזלתך – לשון חזלי יולדה, חזלתך צאו כך חזלים ממך כמו (ירמיה י') בני ילאוני ילאו ממני:

(ו) שימני כחותם על לִפְךָ³²⁹ כחותם על זרועך³³⁰ בי עזה כמות אהבה³³¹ קשה כשאל קנאה³³² רשפיה רשפי אש שלהבתיה³³³

(ו) אומרים בני ישראל ביום ההוא לרבונם: בבקשה ממך, שימנו כפיתוח חותם על לבך כפיתוח חותם על זרועך, כי לא נוסף עוד להיות גולים, כי עזה כמות אהבת אלקותך, וחזקה כגיהנם קנאת העם המקניאים אותנו, והשנאה אשר שומרים לנו – דומה לגחלי אש של גיהנם, אשר ברא ה' אותו ביום שני לבריאת העולם לשרף בו עובדי עבודה זרה.

שימני כחותם – כשזיל אות' אהב' תחתמי על לבך שלא תשכחני ותראה כי עזה כמות אהבה האהבה שאהבתך עלי כנגד מיתתי שאני נהרגתי עליך. קשה כשאל קנאה – החגר שנתקנאו

³²⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ג): אמר רבי אבא בר כהנא שמה חבלה ושמה חובלה חבלה בשעה שאמרו (שם) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע שמה חובלה בשעה שאמרו לעגל (שם ל"ב) אלה אלהיך ישראל וחובלו נתמשכנו תני רשב"י זיין שנתן לישראל בחורב שם המפורש היה חקוק עליו וכשחטאו נוטל מהם.

³²⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ד): שימני כחותם א"ר מאיר אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מה שחשבת בלבך לעשות לנו עשה. עיי"ש סי' ה: ד"א שימני כחותם ר' ברכיה אמר זה קריאת שמע שנא' (דברים ו') והיו הדברים האלה וגו' על לבבך.

³³⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ה): כחותם על זרועך אלו התפילין המד"א (שם) וקשרתם לאות על ידך א"ר מאיר שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כיהויכין דא"ר מאיר נשבע הקב"ה שבועה שהוא נותק מלכות בית דוד מידו הה"ד (ירמיה כ"ב) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני.

³³¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ז): כי עזה כמות אהבה עזה אהבה כמות שהקב"ה אוהב אתכם הה"ד (מלאכי א') אהבתי אתכם אמר ה' וגו' ד"א כי עזה כמות אהבה אהבה שאהב יצחק את עשו הה"ד (בראשית כ"ה) ויאהב יצחק את עשו וכו' ד"א כי עזה כמות אהבה אהבה שאהב יהונתן שנא' (שם ל"ז) וישראל אהב את יוסף מכל בניו וכו' ד"א כי עזה כמות אהבה אהבה שאהב יהונתן לדוד שנאמר (שמואל א' י"ח) ויאהבו יהונתן כנפשו וכו' ד"א כי עזה כמות אהבה אהבה שאהב האיש לאשתו שנא' (קהלת ט') ראה חיים עם אשה אשר אהבת וכו' ד"א כי עזה כמות אהבה אהבה שאהבו דורו של שמד להקב"ה שנא' (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום.

³³² עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ז): קשה כשאל קנאה בשעה שמקנאים אותו בעבודת כוכבים שלהם שנא' (דברים ל"ב) יקניאוהו בזרים וכו' קשה כשאל קנאה שקנא עשו ליעקב שנא' (שם כ"ז) וישטום עשו את יעקב וכו' קשה כשאל קנאה שקנאו בו אחיו שנא' (שם) ויקנאו בו אחיו וכו' קשה כשאל קנאה שקנא שאל לדוד שנאמר (שם) ויהי שאל עוין את דוד וכו' קשה כשאל קנאה שקנא לה ואומר לה אל תדברי עם איש פלוני והלכה ודברה עמו מיד (במדבר ה') ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו וכו' קשה כשאל קנאה שעתידי הקב"ה לקנא לציון קנאה גדולה הה"ד (זכריה ח') כה אמר ה' קנאתי לציון קנאה גדולה.

³³³ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ז): רשפיה רשפי אש שלהבת יה רבי ברכיה אמר כאש של מעלה לא האש מכבה למים ולא המים מכבין לאש: ועי' מדרש זוטא שיה"ש (ח ו'): א"ר חנינא בן אחיו של רבי יהושע יש נהרות של אש שהם עוברים לפני השכינה כנהרות של מים מעורבים באש וכשנתנה רשות לגבריא לשרוף את כל חיל סנחריב. נתנה רשות לליתן לחבל את כל הנהרות. לכך נאמר רשפיה רשפי אש שלהבת יה:

ושנתגרו זי האומות בשבילך, קנאה בכל מקום אינפ"רמנט זלע"ז לשון אחיזת הלז לנקום נקם. אך שלהבת יה – רשפים של אך חזקה הבאה מכח שלהבת של גיהנם טעם הזקף הגדול הנקוד על רשפי מלמדנו על תיבת אך שהיא דבוקה ללהבת יה לומר אך של שלהבת יה:

(ז) מים רבים³³⁴ לא יוכלו לכתוב את האהבה³³⁵ ונהרות לא ישטפוה³³⁶ אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה³³⁷ בוז יבוזו ל³³⁸

(ז) אָמַר רַבּוֹן הָעוֹלָם לְעַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אִם יִתְקַבְּצוּ כָּל הָעַמִּים הַמְּשׁוּלִים לְמִי הֵימָּה, אֲשֶׁר הֵמָּה רַבִּים, לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת אֶהְבְּתִי מֵאַתָּךְ, וְאִם יִתְאַסְפוּ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ הַדּוֹמִים לְמִי הַנְּהַר הַשּׁוֹטֵף בְּעֵז, לֹא יוּכְלוּ לַמְּחֹת אוֹתָךְ מֵהָעוֹלָם, וְאִם יִתֵּן אִישׁ כָּל הוֹן בֵּיתוֹ לְקִנּוּת חֲכָמָה בְּגוֹלָה, אֲנִי מַחְזִיר לוֹ כְּפָלִים בְּעוֹלָם הַבָּא, וְכָל הַבְּזָה שְׂבִיבוֹזוּ מִמֶּחְנֵהוּ שֶׁל גּוֹג שָׁלוּ תִהְיֶה.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה – על שכנים זלשון רשפים נופל עליהם לשון לא יכבו. מים רבים – האומות. ונהרות – שריהם ומלכיהם. לא ישטפוה – על ידי חוזק ואומה ואף על ידי פתוי והסתה. אם יתן איש את כל הון ביתו – כדי להמיר אהבתך. בוז יבוזו לו – כל אלה הקצ"ה וזיתו דינו מעידים שכך כנסת ישראל מתרפקת על דודה:

(ח) אַחוֹת לָנוּ קָטְנָה³³⁹ בְּעַת הַהֵיא יֵאמְרוּ מֵלֹאכֵי הַשָּׂרֵת אֱלוֹ לְאֱלוֹ: אֵמָה אַחַת יֵשׁ לָנוּ בְּאֶרֶץ וּמַעֲטִים זְכִיּוֹתֶיהָ, וּמַלְכִים וְשָׂרִים אֵין לָהּ לְצִאת לְהִלָּחֵם עִם וְשָׂרִים אֵין לָהּ³⁴⁰ מֵהַ

³³⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ח): מים רבים אלו אומות העולם שנא' (ישעיה י"ז) הוי המון עמים רבים

³³⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ח): לא יוכלו לכבות את האהבה אהבה שהקב"ה אוהב לישראל שנא' אהבתי אתכם אמר ה'.

³³⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ח): ונהרות לא ישטפוה אלו אומות העולם המד"א (שם) ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר וגו' ולכן הנה ה' מעלה וגו' מי הנהר

³³⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ח): אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה אם פותחין הן כל אומות העולם את כל תסבריות שלהן ונותנים ממונם בדבר אחד מן התורה אינו מתכפר בידם לעולם ד"א אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה אם פותחין אומות העולם כל תסבריות שלהן בדבר אחד מן התורה ונותנין כל ממונם בדמיו של ר' עקיבא וחביריו אין מתכפר להם לעולם

³³⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ח): בוז יבוזו לו ר' יוחנן הוה מטייל וסליק מטבריה לציפורין והוה רבי חייא בר אבא סמך ליה מטון חד בית חקלא א"ר יוחנן הדין בית חקלא הות דידי וזבינתיה בגין מלעי באוריתא מטון חד בית כרם וא"ר יוחנן הדין בית כרם דידי הוה וזבינתיה בגין מלעי באוריתא מטון חד בית זיתא ואמר כמו כן שרי ר' חייא בר אבא בכי א"ל מה את בכי א"ל בכי אנא דלא שבקת לסיבותיך כלום א"ל חייא בני ונקלה זו בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שניתן לששה ימים שנא' (שמות כ') כי ששת ימים עשה ה' אבל התורה ניתנה לארבעים יום שנא' (שם ל"ד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וכתוב (דברים ט') ואשב בהר ארבעים יום כד דמך רבי יוחנן היה דורו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו כד דמך רבי אושעיא איש טרייה ראו מטתו פורחת באויר היה דורו קורין עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקב"ה לר' אושעיא איש טרייה בוז יבוזו לו.

³³⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' ט): אחות לנו קטנה אלו ישראל רבי עזריה בשם רבי יהודה ב"ר סימון לעתיד לבא עתידין כל שרי אומות העולם באין ומקטרגין את ישראל לפני הקב"ה ואומרין רבש"ע אלו עבדו עבודת כוכבים ואלו עבדו עבודת כוכבים אלו גלוי עריות ואלו גלוי עריות אלו שפכו דמים ואלו שפכו דמים מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אינן יורדין אמר להם הקב"ה אחות לנו קטנה מה קטן זה כל מה שהוא עושה אין ממחין על ידו למה שהוא קטן כך כל מה שישראל מתלכלכין כל ימות השנה בעונותיהן בא יום הכפורים ומכפר עליהם שנאמר (ויקרא ט"ז) כי ביום הזה יכפר עליכם. עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' י): ר' ברכיה פתר קרא באברהם אבינו אחות לנו קטנה זה אברהם שנא' (יחזקאל ל"ג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואיחה את כל באי העולם לפני הקב"ה בר קפרא אמר כאדם שהוא מאחה הקרע עד שהוא קטן היה עסוק במצות ומעשים טובים. עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יב) ר' יוחנן פתר קראי בסדום ובישראל אחות לנו זו סדום הה"ד (יחזקאל ט"ז) ואחותך הגדולה שמרון. עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יג) רבנן פתרי קרא בעולי גולה אחות לנו קטנה אלו עולי גולה קטנה שהיו דלים באוכלוסין.

נַעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ בַיּוֹם מַחְנוֹתָיו שֶׁל גּוֹג, מֵה נַעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ בַיּוֹם שִׁיאֲמָרוּ הָאֲמוֹת לְעִלּוֹת שִׁידְבַּר בָּהּ³⁴¹ עֲלֶיהָ לְמַלְחָמָה.

עתה אחות לנו – בתחתונים שהיא מתאחה ומתחברת ומתאחה להיות עמנו והיא הטנה ומקטנת את עצמה מכל האומות כענין שנאמר לא מרובכם וגומר שהם מקטינים עצמם. אחות – לשון אחוה אלו קרעים שאין מתאחין. וקדים אין לה – כענין שנאמר בגלות מצרים (יחזקאל ט"ז) קדים נכונו בהגיע עת הגאולה אבל זו קדים אין לה עדיין לא הגיע עתה לעת דודים. מה נעשה לאחותינו ביום שידבר בה – כשהאומות מתלחשים עליה להכחידה כענין שנאמר (תהלים פ"ג) לכו ונכחידם מגוי:

(ט) יֹאמֵר מִיִּכְאֵל שָׂרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם נִצְבַּת הִיא פְּחוּמָה בֵּין הָעַמִּים, וְנוֹתְנָת כֶּסֶף לְקִנּוּת יְחִוּד שֶׁם רַבּוֹן הָעוֹלָם, נְהִיָּה אֲנִכִי וְאַתֶּם עִם סוֹפְרֵיהֶם מְקִיפִים לָהּ כְּנִדְבָכִי כֶּסֶף וְאֵין רְשׁוֹת לְגוֹיִם לְשַׁלֵּט בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁאֵין רְשׁוֹת לְתוֹלְעַת לְשַׁלֵּט בְּכֶסֶף, וְאַפְלוּ עֲנִיָּה הִיא מִן הַמְצוּוֹת, נִבְקֶשׁ עֲלֶיהָ רְחֻמִּים לִפְנֵי ה', וְיִזְכֹּר לָהּ זְכוֹת הַתּוֹרָה שֶׁעוֹסְקִים בָּהּ לִוְחֵ אָרְזוּ³⁴⁴ אִם חוּמָה הִיא³⁴² נִבְנָה עֲלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף³⁴³ וְאִם דִּלְת הִיא נִצּוֹר עֲלֶיהָ הַתִּינּוּקוֹת, שֶׁפְּתוּבָה עַל לִוּחַ הַלֵּב, וְנִצְבַּת כְּנִגְדַּת הָעַמִּים כְּאָרְזוּ.

אם חומה היא – אם תחזק באמונתה וזיראתה להיות כנגדם כחומת נחשת שלא יכנסו לתוכה רואה לומר שלא תחתן צם והם לא יבואו בה ולא תפתה להם. נבנה עליה טירת כסף – נהיה לה לעיר מצור ולכתר ולנוי ונבנה לה את עיר הקדש ובית הבחירה. ואם דלת היא – הסובבת על צורה ובהיקף עליה היא נפתחת אף היא אם תפתח להם להיות הם באים בה והיא צהם. נאור עליה לוח ארז – נשים דלחה נסרים של עץ הגררקים והתולעת גוררתן ואוכלתן, וכנסת ישראל אומרת:

³⁴⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' י): ושדים אין לה שעדיין לא בא לכלל מצות ומעשים טובים, עיי"ש סי' יב: ושדים אין לה שלא הניקה מצות ומעשים טובים, עיי"ש סי' יג: ושדים אין לה אלו חמשה דברים שהיה בית אחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש של מעלה ושמן המשחה ארון רוח הקדש ואורים ותומים הה"ד (חגי א') וארצה בו ואכבדה ואכבד כתיב חסר ה'.

³⁴¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' י): מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה ביום שגזר נמרוד הרשע ואמר לירד לכבשן האש, עיי"ש סי' יב: מה נעשה לאחותנו ביום שגזר ב"ד של מעלה שתשרף באש שנא' (בראשית י"ט) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש, עיי"ש סי' יג: מה נעשה לאחותנו מה נעשה ביום שנגזר (עזרא ה') די עבר פרת עבר די לא עבר לא יעבור

³⁴² עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יא): אם חומה היא זה אברהם אמר הקב"ה אם מעמיד הוא דברים כחומה, עיי"ש סי' יב: אם חומה היא נבנה עליה אלו ישראל אמר הקב"ה אם מעמידן ישראל מעשיהן כחומה, וכו' ד"א אם חומה היא זה חנניה מישאל ועזריה אמר הקב"ה אם מעמידן הן חנניה מישאל ועזריה מעשיהם, עיי"ש סי' יג: אם חומה היא אלו ישראל העלו חומה מבבל לא חרב בית המקדש בהיהא שעתא פעם שנית וכו' אם חומה היא אילו עלו ישראל חומה מן הגולה לא חרב בית המקדש פעם שנייה.

³⁴³ עיי"ש סי' יא: נבנה עליה טירת כסף נצילנו ונבנה אותו בעולם, עיי"ש סי' יב: נבנה עליהם ונצילם וכו' נבנה עליהם העולם ונצילם.

³⁴⁴ עיי"ש סי' יא: ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז אם דל הוא ממצות ומטלטל מעשיו כדלת נצור עליה לוח ארז מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת, עיי"ש סי' יב: ואם דלת היא אם מטלטלין הן דבריהם כדלת זו נצור עליה לוח ארז מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת וכו' ואם דלת ואם מטלטלין הן מעשיהן כדלת זו נצור עליה לוח ארז מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת כך איני מתקיים עליהן אלא לשעה אחת, עיי"ש סי' יג: ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז מה צורה זו אע"פ שהיא מטשטשת מקומה ניכר כך אע"פ שחרב בית המקדש לא בטלו ישראל פעמי רגלים שלהם ג' פעמים בשנה.

(י) אָנִי חוּמָה³⁴⁵ וְשָׂרִי בְּמוֹגְדָלוֹת³⁴⁶ אִזְ הָיִיתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם³⁴⁷ (י) מְשִׁבָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרָת: אֲנִי, חֲזָקָה בְּדַבְרֵי תוֹרָה – כְּחוּמָה, וּבְנֵי חֲסוּנִים – כְּמִגְדָּל וּבִעֵת הַהִיא תִּהְיֶה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מוֹצֵאת חַן בְּעֵינֵי אֲדוֹנֶיהָ, וְיִהְיוּ שׂוֹאֲלִים בְּשִׁלּוּמָה כָּל תּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

אני חומה – חזקה צהרבת דוּלי. וקדי כמגדלות – אלו כתי כנסיות וכתי מדרשות המניקים את ישראל כדברי תורה. אז – כאמרי זאת. הייתי בעיניו כמואלת שלום – ככלה הנמאלת שלימה ומואלת שלום כזית בעלה:

(יא) בָּרַם הָיָה לְשִׁלְמָה³⁴⁸ בְּבַעַל הַמוֹן³⁴⁹ נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לְנִטְרִים³⁵⁰ אִישׁ יָבֵא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף³⁵¹ (יא) אָמָה אַחַת עֲלֵתָה בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל אֲדוֹן הָעוֹלָם שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ אֲשֶׁר הִיא מְשׁוּלָה לְכֶרֶם, הוֹשִׁיב אוֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם, וּמָסַר אוֹתָהּ בְּיַד הַמְּלָכִים שֶׁל בֵּית דָּוִד שִׁיְהִיו שׂוֹמְרִים אוֹתָהּ כְּפִי שֶׁהָאִרִיס שׂוֹמֵר אֶת הַכֶּרֶם, אַחֲרֵי מוֹת שִׁלְמָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִשְׁאַרָה בְּיַד רְחִבְעָם בְּנוֹ, בָּא יְרֻבְעָם בְּנוֹ נָבֵט וְחָלַק עִמּוֹ הַמְּלָכוֹת, וַיִּקַּח מִיָּדוֹ עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים, עַל מֵאֵמֶר פִּי שֶׁל אַחֲיָהָ אֲשֶׁר מְשִׁילָהּ, כִּי אֲדָם גְּדוֹל הוּא.

כרם היה לשלמה זו כנסת ישראל שנאמר (ישעי' ח') כי כרם ה' נבואות בית ישראל. כזעל המון – כירושלם שהיא רבת עם והמון רב. בעל – לשון מישור כמו (יהושע י"ב) מצעל גד כצקעת הלכנו. נתן את הכרם לנטרים – מסרה ליד אדונים הקים ככל מדי יון ואדום כמדכש קיר השירים מאלתי מקאת סמך על נוטרים הלכו שהם המלכות. איש יבא כפריו – כלומר כל מה שיכלו לגבות מהו גולגליות וארנוניות ואנפרות הכל גבו מהם להביא לתוך ביתם:

³⁴⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יא): אני חומה אמר אברהם לפני הקב"ה אני חומה ואעמיד מעשים טובים כחומה, עיי"ש סי' יב: אני חומה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אנו חומה ונעמיד מצות ומעשים טובים כחומה וכו', אני חומה אמרו לפני הקב"ה אנו חומה ואנו מעמידין מצות ומעשים טובים כחומה, עיי"ש סי' יג: אני חומה א"ר איבו אמר הקב"ה עתיד אני לעשות לישראל סניגור בין אוה"ע אי זה זה זה בת קול.

³⁴⁶ עיי"ש סי' יא: ושדי כמגדלות שאני עתידה להעמיד כתים וחיבורות של צדיקים כיוצא ביעולמך, עיי"ש סי' יב: ושדי כמגדלות שאנו עתידים להעמיד כתות כתות של צדיקים כיוצא בנו בעולמך וכו' ושדי כמגדלות אנו עתידין להעמיד בעולמך כתות של צדיקים כיוצא בנו.

³⁴⁷ עיי"ש סי' יא: אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום אמר לו הקב"ה כשם שירדת לכבשן האש כך אני מוציאך בשלום הה"ד (בראשית ט"ו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, עיי"ש סי' יב: אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום למה שהיו כל אומות העולם מונין לישראל ואומרים להם א"כ למה הגלה אתכם מארצו ולמה החריב למקדשו וישראל היו משיבין להם אנו דומין לבת מלכים שהלכה לעשות רגל רדופים בבית אביה סוף שחוזרת לביתה לשלום וכו' אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום אמר להם הקב"ה כשם שירדתם לכבשן האש בשלום כך אוציא אתכם משם בשלום הה"ד (דניאל ג) באדין נפקין שדרך מישך ועבד נגו.

³⁴⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יד) כרם היה לשלמה אלו ישראל שנא' (ישעיה ה') כי כרם ה' צבאות בית ישראל היה לשלמה למלך שהשלום שלו וכו' דבר אחר כרם אלו ישראל שנא' (ירמיה ב') ואביא אתכם אל ארץ הכרמל (דברים י"א) ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה היה לשלמה למלך שהשלום שלו. עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' טו) דבר אחר כרם זו סנהדרין דתנינן תמן שלשה דברים העיד רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה וקבלו דבריו וכי בכרם היו יושבין אלא זו סנהדרין שעשויה שורות שורות ככרם היה לשלמה למלך שהשלום שלו.

³⁴⁹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יד): בבעל המון המון בעל שהמו אחרי הבעל היך מה דאת אמר (שופטים י') ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות לפיכך באו עליהן המונות העמיד עליהם משמרות וכו' בבעל המון שהמו אחרי המוני המונות דמלכותה הה"ד (יהושע ז') וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה, עיי"ש טו: בבעל המון שהמו אחר הבעל לפיכך באו עליהם המונים שהמו אחריהם המוני מלכים הה"ד (תהלים ס"ח) מלכי צבאות ידודין

³⁵⁰ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יד): נתן את הכרם לנוטרים זה נבוכדנצר.

³⁵¹ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יד): איש יביא בפריו אלף כסף הביא איש על פרו ומצא בו אלף צדיקים שלמים בתורה ובמעשים טובים עיי"ש סי' טו: איש יביא בפריו אלף כסף הביא איש על פרו וליקט מהן אלף צדיקים שלמים בתורה ובמע"ט הה"ד (מלכים ב' כ"ד) החרש והמסגר אלף החרש אלף והמסגר אלף ורבנן אמרי זה זה אלף

(יב) כַּרְמֵי שְׁלִי לְפָנַי³⁵² (יב) כַּאֲשֶׁר שָׁמַע שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אַחֲיָה מְשִׁילָה – רָצָה לְהַרְגוֹ, וַיִּנָּס יִרְבֵּעַם מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה וַיֵּלֶךְ לְמִצְרַיִם, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר בְּנְבוּאָה לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, לְהֵיטֵוֹת הוּא שׁוֹלֵט בְּעֵשְׂרֵת הַשְּׁבֻטִים כָּל יָמָיו, וְאַחֲרָי מוֹתוֹ יֵהָא שׁוֹלֵט בָּהֶם יִרְבֵּעַם בֶּן נָבֵט, וְשֵׁנֵי הַשְּׁבֻטִים יְהוּדָה וּבְנֵימִן, יֵהָא שׁוֹלֵט בָּהֶם רְחֻבָּעַם בֶּן שְׁלֹמֹה.

כרמי שלי לפני – ליום הדין יביאם הקב"ה במשפט ויאמר כרמי אף על פי שמסרתיו בידכם שלי הוא ולפני ברא כל מה שחטפתם לכם את פרוי ולא נכחד ממני מה שגזיתם מהם והם אומרים. האלף כך שלמה – אלף הכסף שגזינו מהם הכל נחזיר. ומאחיים לנטרים את פרוי – ועוד נוסף הרבה משלנו ונתן להם לראשיהם וחכמיהם כענין שנאמר (ירמיה ט"ו) תחת הנחשת אביא זהב. לנטרים את פרוי – אלו תלמידי חכמים ואתם תשלומים לתלמידי חכמים כמו שנאמר (ישעיה כ"ג) כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואתננה של כור, ויש לפרש ומאחיים לנטרים את פרוי כדין ההנהגה מן ההקדש שמשלם קרן וחומש אף אנו נשלם על קדש ישראל לה' על ראשית תבואתו קרן וחומש חמשו של קרן ומאחיי הם חומשו של אלף:

(יג) הַיּוֹשְׁבֵי בְּגָנִים (יג) אָמַר שְׁלֹמֹה בְּסוֹף נְבוֹאָתוֹ – עֲתִיד רַבּוֹן הָעוֹלָם לֹמַר לְכַנְסֵת חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלֶךָ הַשְּׁמִיעֵנִי³⁵⁴

(יג) אָמַר שְׁלֹמֹה בְּסוֹף נְבוֹאָתוֹ – עֲתִיד רַבּוֹן הָעוֹלָם לֹמַר לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים, אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַדּוֹמָה לְגִנָּה קֶטְנָה בֵּין הָאֲמוֹת, הַיּוֹשְׁבֵי בְּבֵית מְדָרֶשׁ עִם חֲבָרֵי סְנֵהֲדָרִין, וְשֹׁאֵר הָעָם הַנְּשֻׁמָּעִים לְקוֹל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וְלוֹמְדִים מִפִּי דְבָרָיו, הַשְּׁמִיעֵנִי הַתּוֹרָה קוֹל דְּבָרֶיךָ, בְּעֵת שְׁאֵת יוֹשְׁבֵי לְזָכוֹת וְלַחֲיָב, וְאַהֲיָה מְסָפִים לְכָל מָה אֲשֶׁר אֶת עוֹשָׂה.

³⁵² עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' טז): כרמי שלי לפני תני ר' חייא למלך שכעס על בנו ומסרו ביד עבדו מה עשה התחיל חובט עליו במקל אמר לו אל תשמע לאביך אמר לו שוטה שבעולם כל עצמו של אבא לא מסרני לדיך אלא על ידי שלא הייתי שומע לו ואתה אומר לי אל תשמע לאביך כך כיון שגרמו העונות וחרב בית המקדש וגלו ישראל לבבל אמר להם נבוכדנצר אל תשמעו לתורת אביכם שבשמים אלא (דניאל ג') תפלון ותסגדון לצלמא די עבדת אמרו לו ישראל שוטה שבעולם כל עצמנו לא מסרנו הקב"ה לידך אלא שהיינו משתחווים לצלם המד"א (יחזקאל כ"ג) צלמי כשדים חקוקים בששר ואת אמר לן תפלון ותסגדון לצלמא די עבדת ווי ליה להווא גברא באותה שעה אמר הקב"ה כרמי שלי לפני.

³⁵³ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' טז): אמר לפניו אותו רשע אלף היו ונתמעטו כאן ונעשו מאתים איש אמר לו הקב"ה אוי לו לאותו רשע לחה סרוחה אלף היו ונתרבו כאן ונעשו מאתים אלף האלף לך שלמה ר' הילל בריה דר' שמואל בר נחמן הרב נוטל אלף ותלמיד נוטל שכר מאתים מה טעם האלף לך שלמה רבי אלכסנדרי אמר אין הרב נוטל שכר של תלמודו עד שישלימנו לאחרים מה טעם האלף לך שלמה ר' חייא בריה דרבי אבא דיפו אמר הלומד תורה בצער נוטל אלף שלא בצער מאתים נוטל בשכרו ממי את למד משבטו של יששכר ומשבטו של נפתלי שבטו של נפתלי ע"י שהיו עוסקים ולומדים תורה בצער נטלו שכר אלף הה"ד (ד"ה א' י"ב) ומנפתלי שרים אלף אבל שבטו של יששכר על ידי שהיו למדין תורה שלא בצער נטלו שכר מאתים שנאמר (שם) ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם ר' יודן בשם ר' בון אמר הלומד תורה שלא במקומו נוטל שכר אלף ובמקומו נוטל שכר מאתים וממי את למד משבטו של יששכר ומשבטו של נפתלי שבטו של נפתלי על ידי שהיו למדין תורה שלא במקומו נטלו שכר אלף הדא הה"ד ומנפתלי שרים אלף אבל שבטו של יששכר על ידי שהיו למדין תורה במקומו נטלו שכר מאתים שנאמר ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם וכו' האלף לך שלמה שלמה לדידיה ומאתים לנטרים את פרוי רבנן וי"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה ששים אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא שנאמר כרמי שלי לפני האלף לך. עי' שבועות לה ע"ב: כל שלמה האמורין בשה"ש קדש שיר למי שהשלום שלו חוץ מזה כרמי שלי לפני האלף לך שלמה.

³⁵⁴ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יח) ד"א היושבת בגנים חברים מקשיבים כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקורין קריאת שמע בכיוון הדעת בקול אחד בדעה וטעם אחד הקב"ה אומר להם היושבת בגנים כשאתם קורין חברים אני ופמליא שלי מקשיבים לקולך השמיעני אבל כשישראל קורין קריאת שמע בטירוף הדעת זה מקדים וזה מאחר ואינם מכוונין דעתם בקריאת שמע רוח הקדש צווחת ואומרת. עיי' ש"ט: ד"א היושבת בגנים חברים ר' ירמיה בשם ר' חייא רבה שני חברים שהיו עוסקים בדבר הלכה ונכבשין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וכו' א"ר יודן בשעה שישראל קורין בתורה בחבורות קולך השמיעני ואם לאו ברח דודי א"ר זירא בשעה שישראל קורין את שמע בפה אחד בקול אחד בנעימה אחת קולך השמיעני ואם לאו ברח דודי.

היושבת בגנים – הקב"ה אומר לכנסת ישראל את הנפולה בגולה רועה בגנים של אחרים ויושבת צבתי כנסיות וצבתי מדרשות. חברים מקשיבים לקולך – מלאכי השרת חזיריך בני אלהים דוגמתך מקשיבים וצאים לשמוע קולך צבתי כנסיות. השמיעני – ואחר כך יקדישו הם שאמר (איוב ל"ח) זכן יחד כוכבי צקר אלו ישראל ואחר כך ויריעו כל בני אלהים:

(יד) בְּרַח דוּדִי³⁵⁵ וְדַמָּה לְךָ לְצַבִּי³⁵⁶ או לְעַפְרָיִם³⁵⁷ הָאֵילִים עַל הַרִי בְּשָׁמַיִם

(יד) בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יֹאמְרוּ זִקְנֵי כְּנָסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּרַח לְךָ דוּדִי רִבּוֹן הָעוֹלָם מֵאַרְץ טְמֵאָה זֹאת, וְתִשְׁרָה שְׂכִינְתְּךָ בְּשָׁמַי מְרוֹם, וּבַעֲת צָרָה אֲשֶׁר אָנַחְנוּ מִתְּפִלָּיִם לְפָנֶיךָ, תִּהְיֶה דוֹמָה לְצַבִּי – אֲשֶׁר בְּזָמַן שֶׁהוּא יֵשֵׁן עֵין אַחַת עֲצוּמָה וְעֵין אַחַת תִּהְיֶה פְתוּחָה, או כְּעַפְרָיִם הָאֵילָה שֶׁבְּזָמַן שֶׁבּוֹרַח מִסְתַּכֵּל אַחֲרָיו, כֵּן אַתָּה תִּהְיֶה מְשֻׁגָּח בְּנוֹ רוּאָה בְּצַעֲרֵנוּ וְעִוְיָנוּ מְשָׁמֵי מְרוֹם. עַד עַת תִּרְצָה בְּנוֹ, וְתִגָּאֵל אוֹתָנוּ וְתִבְיָאֵנוּ אֶל הַר שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וְשֵׁם יַעֲלוּ הַפְּהָגִים לְפָנֶיךָ קְטָרֶת בְּשָׁמַיִם.

ברח דודי – מן הגולה הזאת ופדנו מזיניהם. ודמה לך לצבי – למהר הגאולה והשרה שכינתך על הרי בשמים הוא הר המוריה ובית המקדש שיצנה צמיתה צימינו אמן. נשלים פירוש שיר השירים, תהלה ליוצר אורכים:

ⁱ עי' ע"ז ג ע"א: אמר להם הקדוש ברוך הוא מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה יבא נבוכד נצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני (ואליהו בן ברכאל הבוזי) ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו.

³⁵⁵ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יט): ד"א ברח דודי מן גלות שאנו בה ומתלכלכין בעונות וכו' ברח דודי ודמה לך לצבי, לצבא של מעלה הדומים לכבודך בקול אחד בניעימה אחת וכו' ברח דודי א"ר לוי למלך שעשה סעודה וזימן האורחין מהם אוכלין ושותין ומברכים למלך ומהן אוכלין ושותין ומקללין למלך הרגיש המלך ובקש להכניס בהם מהומה בסעודתו ולערבבה נכנסה מטרונה ולימדה עליהם סניגוריא אמרה לו אדוני המלך עד שאתה מביט באלו שאוכלין ושותין ומקללין אותך הביט באלו שאוכלים ושותים ומברכים אותך ומשבחים לשמך כך כשישראל אוכלים ושותים ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה מקשיב לקולם ומתרצה ובשעה שאומות העולם אוכלין ושותין ומחרפין ומנאצין להקב"ה בעריות שמזכירים אותה שעה חושב הקב"ה אפילו להחריב לעולמו והתורה נכנסה ומלמדת סניגוריא ואומרת רבוננו של עולם עד שאתה מביט באלו שמחרפין ומכעיסים לפניך הביטה בישראל עמך שמברכים ומשבחים ומקלסים לשמך הגדול בתורה ובמירות ובשבחות ורוח הקדש צווחת ברח דודי ברח מאומות העולם והדבק בהם בישראל

³⁵⁶ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יט): ודמה לך לצבי טהרנו כצבי או לעופר האילים שתקבל את תפלתנו כקרבן גדיים ואילים וכו' ודמה לך לצבי מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה כך בשעה שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא מביט אליהם בשתי עיניו הדא הוא דכתיב (תהלי' ל"ד) עיני ה' אל צדיקים ובשעה שאין עושים רצון הקב"ה מביט להם בעינו אחת שנא' (שם ל"ג) הנה עין ה' אל יראוי

³⁵⁷ עי' שיה"ש רבה (פ"ח סי' יט): על הרי בשמים בשמי שמים העליונים וכו' על הרי בשמים אתא לך לריחא טבא בזכות אבותינו שריחן עולה לפניך כבשמים זו גן עדן שכולה בשמים לכך נאמר על הרי בשמים וכו' על הרי בשמים א"ר סימון אמר הקדוש ב"ה המתינו לי עד שאשב בדין על הריהם שהם שריהם שנתונות אצלי בשמים הה"ד על הרי בשמים.